FolyUjs. O.
135.13.

Második év 45. szám. 1904 Budapest, november 6.

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán

Főmunkatárs: Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

MAGY. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

TARTALOM:

A Jókai ház. Feszty Árpádné, Jókai Róza jegyzetei. — mk.: A fekete péntek. — Pásztor Árpád: Sok fájó kinom közt... — Méray-Horváth Károly: Az önálló vámterületről. — Telekes Béla: Pihensz, anyám... — Kovács István: A szabad szerelem és a házasság kérdése. — Jörgné Draskóczy Ilma: Versek. — Szemere György: Mihály a törvényen. — Mezey Sándor: Jakobsen verseiből. — Roberto Bracco: Ideálok. — Irókról — könyvekről. Rózsa Miklós: Herczeg Ferenc uj novellái. — Bródy Sándor: Habkisasszony. — B. M.: A lőcsei fehér asszony. — (–): Az Amatőr. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. A levegő. — A forradalom. ∞: Haladunk — visszafelé! — △: Az udvar és a szociáldemokraták. — ▭: Az olaszországi választások.

20

Kiadóhivatal

Egy hónapra

302214

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867

A torok, tüdő, száj és fogak legjobb védője az **OSAN.** Felülmulja az eddig ismert összes fogszereket.

OSAN-szájvíz-eszencia à 88 kr. OSAN-fogpor à 44 kr.

Czerny J. Antal, Bécs, XVIII., Carl Ludwigstr. 6. Kitüntetve London, Páris, Brüssel, Konstantinápoly stb. — Raktáron gyógytárakban, illatszertárakban stb.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 8/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágosítást az üzletben

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

Menyasszonyi kelengyék.

BUDAPEST DIVATVÁROS. A budapesti közönségnek ma már nem szükséges igazan elegáns divatcikkekért Párisba, Londonba vagy Bécsbe menni: Budapest ebben a tekintetben is homloktérben áll, egyenrangú e cégekkel ami a finom és előkelő divatcikkeket illeti. Egy hátránya van Budapestnek, hogy jelentősen olcsóbb. Ama helyek között, ahol ezek a divatcikkek leginkább kiválaszthatók Budapesten első helyen áll: **GRÜNWALD ÉS WAHL,** (Schreier Viktor utódai) IV. ker., Váci-utca 26. Különlegességek: mennyasszonyi kelengyékben, ágyneműekben, pongyolák, juponok stben.

MAGYAR

Második évfolyam. Budapest, november 6. Negyvenötödik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. TUD. AKADEMIA KÖNYVTÁRA

A fekete péntek.

Amidőn e sorokat írjuk, még nem tudjuk, kitört-e valósággal a házszabályrevizió viharaitól terhes levegőből az igért förgeteg. De reméljük a legjobbat. Reméljük, hogy lesz ebből a házszabály-ügyből némi hasznos felfordúlás. Reméljük, hogy olyan pucérra fogják egymást rongyolni a pártok a skandalumokban, hogy gyönyörűség. Mentől képtelenebb dolgok fognak történni, annál jobb.

Amikor emberek arra kerültek össze egy műhelybe, hogy dolgozzanak és akkor e helyett elcsukják maguk elől a világosságot és a sötétben verekszenek: úgy-e akkor üdvösebb dolgot nem kívánhatsz nekik, mint hogy jól elagyabugyálják egymást? Az ország műhelyében képről-képre, szóról-szóra ez történik. A sötétben verekszenek. Dolgozni küldték volna fel a képviselőket az ország műhelyébe, ahol a dolog: a politika. Ott azonban, pro primo, nem politika csinálódik. Az nem politika, ami ott folyik. Miért nem az? Mindjárt megértetem.

Modern, művelt, európai embernek tudnia kell, hogy mi Magyarország ugyanazokon a dolgokon megyünk keresztül, mint a nyugati civilizáció, amelyhez tartozunk. Eddig is politikában, a társas élet fejlődésében, állami gazdaságban mindig ugyanaz történt nálunk is, mint abban a kereszténység által összefogott civilizációban mindenütt, amelybe tartozunk. Mind ugyanazok az áramlatok, ugyanazok a mozgalmak, ugyanazok a fejlemények. Csak az alakúlásoknak más-más a külső formája, szimptomatikus jelensége, de a folyamatok természetök szerint ugyanazok.

Mentől nyugatibb lett nálunk a civilizáció, annál inkább. Nyilvánvaló, . hogy mindinkább ugyanazok az áramlatok, ugyanazok a mozgalmak, ugyanazok a folyamatok, ugyanazok a fejlődési dolgok fognak a mi állami testünkön is keresztűl menni, amelyek szerint való a nyugati civilizáció életalakúlása. Ugyanazon dolgok haladnak előre itt is az azonos kulturélettel, csak a mi speciális viszonyainkhoz idomulva. De ugyanazok.

És itt a parlamentben még 48-asok és 67-esek hadakoznak. Ki szabadelvű még manapság? Hisz lemosolyogjuk a szót magát, a liberalizmust. Ki nemzeti radikalis? Csak a függetlenségi vidéki kortesek. De még ha valósággal volnának is nemzeti radikalisok, politikusnak tudnia kellene — ez az ő műveltsége, mestersége, munkaképességének föltétele — hogy holnap más dolog következik. Hogy micsoda? Az egyik fele már itt van: a fekete reakció. Az ultramontán, a caesarizmust és kereszténységet azonosító, minden felvilágosodást és kulturhaladást sötétségbe fojtó nemzetközi reakció.

Nemzetközi!

Támadt pedig ez a másik nemzetközi áramlat ellen. Ha nem is a szó szoros értelmében vett szocialdemokrácia, de a mindenütt és minden liberalizmusból kivedlő amaz újabb kulturirányzatok ellen, amelyek számára az új alakúlások problemája többé nem kurta pártpolitika, hanem az állam szociális alakulatának a kérdése.

A fekete nemzetközi reakciónak nem ellensúlyozója többé sem a hatvanhetes konzervativ liberalizmus, sem a negyvennyolcas nemzeti radikalizmus. A liberalizmus tehetetlen ellene, mert mihelyst tevékeny ellene: a szocializmushoz húz. A nemzeti radikalizmus tehetetlen ellene, mert mihelyst tevékeny: szocialista radikalizmussá válik.

Igy itt van a fekete reakció ellensúly nélkül. Egy mind terjeszkedő, mind növekvő, mind hatalmasabb, az udvar titkos intenziv erőivel erősödő és minden civilizatorius fejlődésünkre nézve a lehető legveszedelmesebb nemzetközi párt itt van: ellensúly nélkül. Aki ezt nem látja, az sötétségben van. Becsukta az ablakot, nehogy bejőjjön az utca világossága.

Ellensúly nélkül van itt a fekete nemzetközi reakció,

ellensúly nélkül, mert a meglevő pártok legfeljebb versenghetnek vele voksokért, mandátumokért, — pedig annyi választási költség egytől sem telik, mint a klerikális párttól —; és ellensúly nélkül, mivel béna minden párt, nehogy szociálista irányúnak lássék s mert becsapja valamennyi az ajtót, ablakot. Ez az a sötétség, amelyben a politika leledzik. És politikát nem csinálhatván, mit csináljon? — verekszik hatvanhét és negyvennyolc. Verekszik, hogy ki a legény!?

Nos, kérem, mind kevesbbül azoknak az ostoba embereknek a száma, akik még azt hinnék, hogy ez politika.

Hogy ki a legény? — arra vállalkozott Tisza István. Kitűnő legény. Aféle igazi kemény nyakú, erős kezű vármegyei faj. Vagy mondjuk, értelmibe téve át a dolgot: tagadhatatlan, hogy Tisza István a legfényesebb vármegyei stílű főispánkodást cselekszi az ország fölött. Fényesebb talentum erre aligha van nála. Körülte pedig a verekedés aféle vad, megyei stílű ellenzékeskedés.

Dehát, épen ez az, amit kifejtettem: ez még mind nem politika, modern, művelt, európai értelemben. Ez nem a jövendőkbe világító világosság, hanem az európai világosság elől elzárt múlt századbeli sötétség.

No már most: mi ebben a sötétségben a házszabály reviziójának az ügye? Persze a sötétségben az emberek borzasztóan oda vágják minduntalan az orrukat. És persze az ilyesmi a legkellemetlenebb annak a kemény legénynek aki legjobban verekszik. És ő most azt akarja: hogy szabadjon, ha nagy a verekedés — gyufát gyújtani!

Gyufát gyujtani, mikor künn az élet napvilága! . . .

Egyelőre csak örvendjünk rajta, ha halljuk az ordítozást, hogy ezt ütik, most azt! Mentől jobban verekszenek a gyufa fölött, annál bizonyosabban elkövetkezik, hogy előbb-utóbb mégis csak belekerül a napvilág.

A bajuk odabennt. i. az, hogy mialatt vígan verekszenek a sötétben, besompolyognak a feketék. A sötétségben a feketét persze észre sem lehet venni. A fekete alakok meg mind nyúlkálnak hol az egyik, hol a másiknak a lába alá. Hadd verekedjenek, ő csak a lábait fogja hol ennek, amannak. Egy-egy káromkodás hallszik:

— Mi az istennyíla ez? — de a fekete alakok váltig úgy ordítanak, mint ha ők is verekednének. Pedig dehogy verekednek. Ők csak mind egyet-egyet besompolyogtatnak maguk közül s elállják az ajtót, hogy amikor majd kitárják, az ő embereik rohanhassanak a verekedésben megagyabugyáltakra, ők, a néppárt, s ők verhessék a mellüket, vagy hajlonghassanak felfelé:

— Lám, csak mi vagyunk itt! Mienk a világ!

Hiszen, ha nem vak verekednék világtalannal, úgy-e az első politikai dolog volna az ablakokat kinyitni?

Az ajtót a feketék már elállták. Várják, mikor nyílik meg, azaz: mikor jő a választási reform. Csak nem bolond senki, hogy még ma is azt higyje, hogy az agrár kérdés: agrár kérdés. Ördögöt. Választójog kérdés volt az elejétől fogva. Az ipari és kereskedelmi munkások ellen, akik az új, a megmentő erkölcsökre és mellesleg a szocialista vezérre hallgatnak: azok szervezése, akik a plébánosra hallgatnak.

A politika csak ott kezdődik majd, amikor az ajtó megnyílik. A választójog reviziójával. Hogy az nem így lesz, ahogy azt a sötétben emlegetik, az világos. Mert amikor az ország ajtó nyításakor majd azt látja, hogy időközben a nemzetközi fekete reakció, mindaz, ami felekezeti törekvéseket követ, elállta az ajtót, akkor mindaz ami nem felekezetiségi, hanem civilizációért, felvilágosodásért, kulturhaladásért küzd: — hova fog állani? Az ablakhoz. És döngetni fogja. És az ablak ki fog nyílni. Mert ekkor fog megmozdúlni az országban mindaz, ami felekezeti és mindaz, ami nem felekezeti.

Addig Tisza István a legkülömbb legény odabenn! Nem kell félteni, lehet rá tippelni. Bihari legény. Jó fogása van.

De hogy a választójog revizióját már nem ő csinálja meg, az bizonyos. Mert annak, hogy az országban mindaz ami felvilágosodás, ami civilizáció, ami kulturhaladás: az ablakhoz szorúlt és az ajtót elállták, annak ő az oka, az, hogy egy pakli gyufa világosságért verekedett, pedig künn már ott a sötétséget elsöprő napvilág.

Ne féltsd a világosságot magyarom. Az még külömb legény, mint Tisza István.

mk.

A Jókai ház.

Feszty Árpádné Jókai Róza jegyzetei.

8

Elment — véletlenül — valahová. De hivei itt maradtak, itt keresték, nálunk.

Tulajdonképpen a mienk is volt mindig, még az alatt az öt év alatt is! Bármit tett, írt is, beszélt is, az nem volt Jókai, az nem volt a mi pápink, az csak egy alvó öreg ember volt. Sokat dolgozott, elfáradt, elaludt. Azt álmodta, haragszik azokra, akikhez tartozik s hypnotikus álmában beszélt is több, hozzá idegen dolgokat... Jókai! a jóság, a gyöngédség, a lovagiasság! Ha haragudott, ezt mind csak álmában tehette, nemcsak én éreztem, tudtam; érezte, tudta mindenki, ki Jókait jól ismerte, igazán szerette. Bizonyítja az is, hogy régi barátai akkor is ide jöttek mihozzánk Jókait keresni. Ide jött hozzá tarokk-partnerje, legrégibb barátja, régi 48-beli társa: Nedeczky István, az utolsó kufsteini hős, valamint Dárday Sándor, legintimebb barátja, kik különben a Jókai és az én anyai örökségem kérdését is intézték annak idején, kik családi életünk legapróbb morális és financiális részeibe is be vannak avatva.

— — — — — — — — — — — — —

Többi hivei is mind ide jöttek, itt szerették, itt sírták, mert tudták, hogy itt van s hitték, ide fog vissza jönni.

Csodák nem történnek.

Haragja nem fájt, mert éreztem a szép keze melegét, amint még velem kézen fogva sétál, s a mint mesélt nekem arról, hogy fog ő bennünk gyönyörködni, majd ha a Mars csillagában lesz. Én csak a keze melegét, a szeme mosolygását éreztem.

— — — — — — — — — — — — —

Öt év mulva! — Jókai Mór meghalt! Hat hónap óta egyre tanúlom ezt a szót, de nem tudom megtanúlni.

— — — — — — — — — — — — —

Mikszáth gyönyörű aphorizmája Jókairól, a napról, akit a földbe ástak, az én lelkemben csakugyan igaz! Különösen azt nem értem: hogy érhetik a szőlő, a gyümölcs, a virág és a Svábhegyen énekelhet-e még fülemile, mikor Jókai el van ásva egy földhalom alá. Az az óra, mikor hallottam, hogy Jókai haldoklik, azt az öt esztendőt elfújta — tegnap ment el — véletlenül — valahová — s holnap nálunk lesz, a mienk lesz megint!

„Ami gyémánt volt, az gyémánt maradt.“ Ezt Jókai mondja.

Én legfeljebb azt mondhatnám: míg élt, gyémánt volt, meghalt, gyémántból lett csillag az égen. (Folytatjuk.)

SOK FÁJÓ KÍNOM KÖZT...

— Edgar A. Poe. —

Sok fájó kínom közt — szerelmesem!
Mely körülnyüzsgi földi utamat —
(Kinos út hajh! és rajta nem terem
Egy elfelejtett, árva rózsa sem)
Csupán csak egy vígasz akad,
Ha álmaimban képed megjelen,
Én nyugodalmas, enyhe Édenem.

S emlékedet úgy látom ekkor én,
Mint elharácsolt tündérszigetet
Vészes, viharzó tenger közepén.
Távol s közel vad szélvész karja vet
Hullámokat... De mindig kék a fény
S az ég mindig mosolyra integet
Ez egyetlen, boldog sziget felett.

Pásztor Árpád.

Az önálló vámterületről.

Irta: Méray-Horváth Károly.

Aki e cikkelyt írta a «Jövendő» számára, nem a megszokott szakértő, hanem egy magyar író, aki mint filozofus — illetőleg biologus — a külföldön jelentős tekintély. Ez a hely nem alkalmas arra, hogy egyéb kiváló qualitásait is idejegyezzük, de örömmel adjuk közre cikkét, bárha felfogásától sokban eltérünk.

Csak egy huszonnégy órára lehetnék kinai császár Magyarországon! Pajeszt vágatnék valamennyi képviselő fején. Pajeszt, lehetőleg magyarosat, valahogy az üstökből, de pajeszt.

Tenném pedig ezt igen fontos okból. Tudtára adatnám mindenkinek, aki nem tudná, hogy pajesz annyit jelent, mint: orthodoxia. Azon kívül pedig megparancsolnám minden képviselőnek, hogy huszonnégy óráig köteles a városban háttal haladva járni és nem máskép. Minden országgyülési képviselő. Külömben hasmetszés. Ennek is igen nagy oka van. Tudtára adatnám mindenkinek:

— Látjátok, igy jár a magyar politika.

Kivételt tennék a néppárttal. Ez az egyetlen párt, amely a jövőbe spekulál. És ez az egyetlen párt, amely előre néz. Ha volna szociálista párt, azzal is ilyen kivételt tennék, ugyanezen okokból. De nincs, csak kleríkális párt. Előre egyedül ez spekulál. Tessék belőle érteni! Egyedül!

Azt hiszed, nemes magyarom, hogy az a tréfa csak aféle kinézer ötlet! Dehogy! Hiszen te nagyon jól látod, hogy valamennyinek a fején, aki politikus, van valami furcsa. Sőt, amikor te is politizálsz, te is úgy igazítod. No, és ha mindenki pajeszt hord, úgy-e senkinek sem tűnik fel, hogy milyen furcsa is a pajesz. Ők befelé hordják. Én kívül vágatnám. De el nem engedném. Mert talán észre venné végre az egész ország, hogy micsoda fonák dolog folyik az országházában.

Mindenki, aki arccal előre jár, érzi, tudja, sejti, vagy meg van róla győződve, hogy valami igen döntő dolgok felé haladunk. Nem válságos dolgok felé; sőt bizonyos életvidámság motoszkál mindenkiben, aki a jövő felé pislantgat, de azért kritikus, kényes dolgok felé siet az idő. És

mikor minden ösztönszerű figyelem, egy egész országnak szinte az idegessége, előre, a jövő felé szimatol: ott az országházában két orthodoxia fenekedik.

Két orthodoxia: háttal a jövő felé. Háttal a jövő felé: vezérelt egy országot a legkényesebb, a legtöbb éberséget és előre látást követelő pillanatok küszöbén.

Két orthodoxia, amely bármit tesz, mind kettő csak vissza néz, az egyik 67-re, a másik 48-ra. És innen háttal megy előre, már t. i. nehogy eltévessze az útat!

Itt van például a függetlenségi párt. Ami függetlenséget hirdet, azt mind úgy állítja oda, hogy nekünk ahhoz ősi jussunk van. Hogy 48 a nagy igazság. Azért küzdött a nemzet és ezt kell kivívni. Magyarország önállósága ezredéves jogi fogalom, amely a múltakban gyökerezik, tehát megvalósítandó. Minden egyéb függetlenségi politizálás, csak bizonygatás ehez, hogy az nem is lenne rosszabb állapot, csak jobb. A fődolog az ezeréves jog.

Hja, ez az a politika, amely a vidéki kaszinókban tanulódott. Ahol mesélik, hogy bíz igen: az ősi alkotmányért. Náczi bácsi, meg Tóni bácsi 48-ban! Milyen világ is volt az! De igaza is volt a magyarnak! Csak huncut a német! Meg Kossuth apánk hogy is mondta. Nem is lesz magyar a magyar, amíg Bécsnek fizet, stb., — ezeken nyugszik a függetlenségi tudomány, és minden egyéb tudomány csak ennek a segédeszköze.

Először is ez a politika már rémségesen unalmas. Leélte már a romantikáját. Leélte minden népies romantikának az utolsó fellobanási alakját is: a szalonbetyár romantikát. A romantikai szalonbetyárság tavaly még hatott, tavaly még ez volt az utca kedvence; az idén már nem hat, az idén már unalmas.

És mikor ilyen rengetegül unalmassá vált már a függetlenségi politika: nem veszi senki észre, hogy az orthodoxia benne az, ami iránt teljes a közöny. Ha nem is tudja, de mindenki érzi, hogy háttal jár a függetlenségi párt, amikor még mindig a múltakból lelkesíti a magyart.

Pedig csak meg kellene fordulnia, háttal a múlthoz és előre a nézéssel: a jövőbe, — és mindenkinek a lelkéből egy marokkal foghat.

Nem kell ma már senkinek a múltak évszázados aspirációiból jajgatni. Nézzen előre: Ausztria felbomlását kell látnia. Dögrováson van az osztrák császárság. A Wacht am Rheint éneklik, akiké a jövő. A jelent Luegerék rothasztják. Szertebomlik minden: és mi ahhoz a kadaverhez legyünk csatolva!

— Szabadulni attól a kadavertől! Szabadulni!

Csak egyszer hagyná szózatából ez a párt a múltat és riasztaná fel az országot:

— Nem a múltak miatt, a jövendőért: szabadulni a rothadástól! Kadaverhez vagyunk kapcsolva!

Ne azon jajgassunk, hogy hogy szívott bennünket Ausztria. Hát szívott! Most a jövendőt lássuk. Ausztriának vége. És itt állunk mi magyarok. Mit csináljunk?

Ausztriának vége. Itt állunk mi magyarok. Az önállóság a küszöbön van!

Mit csináljunk? Ausztria természetes sorsa, hogy bele hulljon a német egységbe. De a mienk nem. Mi itt maradunk. Akarva nem akarva: önállóan.

Mi lesz? Hogy lesz? Hogy kell ezt előkészíteni. Ezt! Itt a függetlenségi párt, ha arccal előre néz.

És ez ország felriad.

A másik orthodoxia, a hatvanhetes, ép úgy háttal áll a jövendőnek. Mind csak a függetlenségi romantika ellen harcol. Mind csak 48-nak állítja szembe a 67-et. Mind csak jogalap a 67. Minden csak következmény 67-ből.

Tiszta orthodoxia. Ez iránt az orthodoxia iránt érzéketlen az ország. Hatvanhét senkit sem érdekel már.

Csak a jövendő. Politika csak a jövendő kérdése. És ez az orthodoxia is — háttal — ép úgy csinálja a jövendőt, mintha hatvanhét az örökkévalóság lennie.

Pedig ha a jövendő felé fordul: egy ország lelke szívszorongva lesné, mint mérsékli, helyesen mérsékli-e, a dolgok fejlődésének odaát pathologiai mérvének megfelelően-e, ami itt elébb-utóbb úgyis szabadul. Mint kerüli el a súlyosabb rázkódást, mint várja a szükségesség végső pillanatát, de tudva, hogy elkerülhetetlen szükségesség a szakadás. Minden konzervativ hajlam a végsőkig konzerválni akar egy létező állapotot, de nincs, aki a rothadás szagától vissza ne rettenjen. Ennek a pathologiai pillanatnak a kérdése, amikor a rothadás kifakad, tisztán áll az előtt, aki nem háttal nézi a jövendőt. Ennek a pillanatnak a kérdése iránt egy egész ország izgatódik, ha nem már ma, úgy holnap. Ennek a pillanatnak a megvédése, hogy éretten történjék, aminek történnie kell — ez a konzerválás feladata ma, mit bánja már az ország hatvanhetet.

Ugy-e olvasóm, a lelkedből beszélek?

Igazad van abban is, hogy mit törődöl te az önálló vámterület kérdésével, ha az csak annyit jelent, hogy eleinte bajok lesznek belőle, de később mindenesetre előnyösebb.

Erre azt mondod, ezt eldönteni nem a te mesterséged, döntsék el azok, akik a dolog előnyének a kiszámításával foglalkoznak. Ez így nem pártkérdés, még csak nem is politikai kérdés, hanem zsebkérdés, amire azt mondod:

— Tolvaj, aki megkárosít.

De ha felvetik a dolgot: magyarom! Ausztria a dögrováson van. Vége. Hogy legyünk mi? Közös életben maradjunk-e azzal, a mi már bomlásban van? A vámterületnek is ez a kérdése. Ugy-e, akkor felkiáltasz:

— Önálló vámterületet! Szabadulni. Még ha megérzi is a zsebem: szabadulni! Semmi közünk a kadaverhez. El vele.

Es ha nem ragad el a riadalom, hanem konzervativ hajlamú vagy, úgy rajongsz egy kormányért, amely azt mondja:

— Lassan, lassan, nem kell elsietni, de készülnűnk kell reá és hogy készen találjon a dolog, az más.

Rajonghatsz érte, ha a jövőbe néz. De utálod már az egész politikát, ha orthodoxia.

Lám a néppárt, az ő csekélyke eszével — nincs ott nagyobb kaliberű fő, csak csekélyke, de roppant eleven ész — a néppárt hogy hóditott tért. Valjon egyébbel-é, minthogy egy sereg embert kiemelt valami felé, amiben jövendőt látott: zsidóvilág vesztét, katholikus jobb sorát, és lám ez is elegendő.

És ugyan, kérlek, szíves olvasóm, felelj csak arra, nincs-e ebben igazam? Ugy-e érzel valami olyasmit, hogy minden országgyülési képviselő egy kissé kómikus alak. Csak a néppárti nem az. Lehet ellenszenves, de nem kómikus. Lám, ezeken nincsen az a pajesz, a politikai orthodoxia, dacára, hogy mint magán emberek a legorthodoxabb felekezetiek és ha mint magán emberek komikusak is. De valahogy megérzed, hogy azok mégis valakiket képviselnek, elevent. Nincs ebben igazam? A többi párt senkit sem képvisel, tiszta politikai orthodoxia, semmi eleven.

A modern világ politikája a jövendő politikája és nem a múltak dogmáié. Veszteség a nemzet életében minden nap, amit az orthodoxia tovább fogyaszt.

Még a japánoktól is eltanultuk, hogy: banzáj.

— Előre!

Mi meg háttal megyünk előre.

Vagy itt is elég a frázis?

———

PIHENSZ, ANYÁM...

— Albert Mihály —

Pihensz anyám, úgy fekszel hófehérben . . .
Hajad símára lefésülve szépen.
Szived fölött a kezed összetéve . . .
S végig virág a koporsód szegélye.

Anyácska alszik, — mondják a gyereknek
Ilyenkor s az elhiszi, nem ijed meg.
Oh volna gyermek-lélek még a lelkem!
Csak alszik? . . . Sírnom, sírnom kell hitetlen'.

Ez a kéz, ez a barna, ez a kérges,
E deszkák közt mily dermedt, mit sem érez
S rég, verejtékes hő munkára szántan
Mily rendet vágott az arany kalászban!

Óh drága kéz, nem voltál sohse fáradt,
Hogy elringass, hol pár asztag vet árnyat
Mint hordoztál, hogy testem jól pihenjen,
Bölcsőstül váltig mezőszerte engem!

Körűl: kalász-ár hullámzón terűlve, —
Fölöttem: szemed s a menny kék derűje, —
Ugy altattál el s bölcsőm peremére
Egy-egy madár szállt, vigan fütyörészve.

Oh drága kéz! Ami jó van szívemben
És a mi termést csak érlelt a lelkem,
S hogy a szó dallá virúl ajakamra:
Nekem mindezt a te jóságod adta.

Oh legalább ugy hadd hálájam ezt meg,
Gyászomban, hogy az éggel pört ne kezdjek.
Kezed nyugalmát óh ne irigyeljem:
Váljék hálává panaszos keservem!

Telekes Béla.

A szabad szerelem és a házasság kérdése.

Jegyzetek egy nagyobb regényhez.

Irta: Kovács István.

9

Kilencedik levél.

Ha férfi leszel — fiam — a sok kérdés között, amelyet elnémult alakomhoz hiába intézel, nehányra — közbe vetve előre felelek itt. Ha férfi leszel, első kérdésed bizonynyal ez:

— Ha így volt, mért nem rugta el, mint a hogy az ilyeneket szokás?!

Ez férfias és becsületes, kemény beszéd, de lehet-e elrugni a kovászt, amely beléd, reád ragadt? Védekezem a vádad ellen, mert mielőtt lábadat megmozdítanád, hogy valakit eltiporj, hiszem, lesz benned elég lelkiismeret és mielőtt itélnél más fölött, fölöttem is itélsz. Úgy legyen, itélj, íme:

Én láttam őt olyannak, amilyen volt, de nekem tetszett, hogy egy másféle alakot csináljak belőle, olyant, amilyen nekem tetszik. Ő lány volt — istenem, leány, mi szent név és hordozta, meghurcolta! — és természetre olyan, mint egy többször megesett, forró testű, de hideg fejü paraszt bábaasszonyé. Én orvos, férfi, beteg kedélyű pozitivista és — — talán ez nem oly nagy szégyen? — természetre nézve amolyan hizelgő és forró szavú költő, csakhogy a véletlen és a kötelességek sodra igazi természetemből kizavart. De én vádolni akarom magamat, megismerni és föltárni hibáimat, nem pedig szépíteni. Én magam, most undorodom magamtól, hogy nem volt bennem esztézis és nem menekültem el mindjárt az első percben, amikor megláttam teljesen. Pedig — és ezt a javára írjad — ezt a nőt valami puha és nőies elődöm rászoktatta, hogy olykor brutális igazságokat mondjon és segítsen a tiszta látásban és nem egyszer kéjelgett abban, hogy végképp ki-

adja magát és levetkőzve minden szemérmet, elém álljon, mint a férfi-nő, az a typus, amely most előttünk fejlődik, de készen talán csak száz meg száz esztendők múlva lesz. Minden valószínűség szerint azt hitte, hogy az idegrendszerem már annyira szét van rombolva, csak ez új képpel kell még megzavarnia és a kezében vagyok, az ujjára húzhat, mint egy jegy-gyűrüt, mert — és ezt ne feledd — a szabad szerelem e pathetizáló és meghízott Michel Lujzája az első pillanattól az utolsóig nem volt egyéb, mint egy házasságszédelgő, nem a szokott értelemben, és nem is úgy, mint egy nő, hanem mint ahogy egy férfi szokott. A hideg agyában ez élt és a forró testét ez az idea szolgálta, úgy, hogy gyakorta megfeledkezett magáról, józan elméjét elborította a fantasztaság, ugyan az, a mi a szegény szakácsnékat, akik maguk vásárolnak maguknak vastag jegygyűrüket és a mesterlegényt csak azután keresik hozzája, néha nem is keresik. Volt rá eset, hogy minden ok nélkül egyszerre csak így szólt:

— Azt hiszem, tudom, holnap valaki meg fog kérni feleségül . . .

Nekem kezdetben nem beszélt a házasságról, még csak a lehetőséget sem hozta szóba, ellenkezőleg kerűlte, mint az állatfajok legtisztátlanabb és legelővigyázóbb példánya: a macska kerűli a forró és kivánatos ételt. Ám én tudtam a praemeditációja minden furfangját, húsos homlokába minden pillanatban beleláttam. Elbeszélte a férjért való elvesztett csatáit. És én számos adattal rendelkeztem arról, hogy mely módon akarta hites urává tenni, akit utált, miképpen próbálta kivájni feleségének paplana alól a férfit. Latszámra mérte ki nekem a jóltevőjét, vad faunkacagással ismertetve meg annak olyan pervezitásaival, amelyről én mint férfi és orvos mit sem tudtam. Láttam diadalmas arcán a torz mosolyt, ahogy eljátszotta, mint rugta el magától az épitő művészt, talán a legigazabb magyar geniet, akinek ő a lábainál csúszott, amig szüksége volt rá és amig idős emberekre utazott. Már javában tartott barátkozásunk, amikor az — már szegényen — megjelent nála, hogy ő csússzon az ő tele talpú talpához.

— Ha látta volna azt a jelenetet, ha látta volna! kacagta tele a szobát, hogy e megalázkodni vágyó idősebb férfitől származó berendezkedése és a siffonjaiban a színes selyem alsóruhák is bizonyára megreszkettek.

Nem láttam, azaz hogy láttam azt a jelenetet, amelyet nem teljes világossággal adott elő, hanem úgy, mint ahogy Rembrandt és tanítványai: a fontos és nekik tetsző részleteket vakítóan megvilágítva, a többit meghagyva áttetsző és érthető homályban. Ma is látom a képet és hallom hozzá az ő férfias hangját:

— Elég volt öregem, elég. Isten áldja, siessen, várok valakit. Valakit, akit szeretek. Végre eljött!

— És én, nem én tettem...

— Oh, maga, fujj...

Csenget a cselédnek és a többit már nekem mondja el; a többit, ami néhány kihívó axiomájában, egy-egy céltudatosan önfeledt, vagy enmagától elragadtatott mámoros pillanatában olyan durván jelentkezik, hogy szinte szégyenlem egy asszony szájára adni.

— A férfi, akit felhasználok, kell, hogy mindég külömb és külömb legyen. — Most az után maga van! — mondá.

Olykor még őszintébben beszélt:

— Aki nekem kell, az megvan. Eljön. A sors nekem a lábaim elé hozza. Ide fekszenek, csak fütyülnöm kell. Néha egy kicsinyt sírni. Mind feljebb akarok menni rajtuk, mind feljebb.

Mily alapokon és hová? Erről még számolunk. Most csak kiírom a jegyzeteimből az egymáshoz tartozó — időrendben vagy egyéb tekintetben — összefüggő jellemvonásokat, amelyek némelyike az ő előnyére szolgál. E romlott és keresett, majdnem teljesen naivitás nélkül való némberben volt egy-egy kedves asszonyi jellemvonás is.

— Ha maga látná, hogy a férfiak hogy néznek az utcán engem. Munkások, iparosok, megfordúlnak, szólnak is: ez már teszi! — mondá egy-egy séta után, amikor nálam megjelent és lopva vizsgálta az arcomat: hogyan vagyok praeparálva az ő számára ma?

Csaknem elnevettem magam ilyenkor, mert olykor láttam őt, olyannak, amilyen volt: komikusnak és nemtelen külsejűnek, furcsa hibáival és eszembe jutott Lujza, a hol hetyke, hol tetszelgő és megalázkodó hermaphrodita, aki az én kis városomban — ahol tizenhárom éves koromig éltem — nagy mulatság tárgya volt és piócával kereskedett. Egyszer, amikor igazi nővel beszélgetve megjelent előttem a gépírókisasszony, szinte önfeledten így szólítottam meg, hogy:

— Lujza, no! Mi lesz?

Akkor megzavarodott és ő maga is érezte állapotának fonákságát, hogy voltaképpen egy nőimitátor és még aznap estve testalkatának némely szabálytalanságáról kissé kedvetlenül emlékezett meg. De mindég hamar megvigasztalódott és tudva belement, hogy alakját kettősnek lássam és elfogadta a szépet, az eszményit, amit én a magam képzeletéből reá és fölé alkottam, mert ez nekem néha kellett, hogy a bennem élő rajongás valahogy életre kelhessen. Mért nem pazaroltam én ezt igazi, nemes és kivánatos leányra, amilyen annyi van e világon, vagy akár egy szerencsétlen utcai, de igazi leányra? Ez volt az én vétkem, szerencsétlenségem és az ő bűne. Bűn! Megint itt vagyok ennél az ostoba szónál, mintha moralista volnék. Egy alakot akarok lábra állítani, néhány igazságot keresek és magamat akarom igazolni te előtted, akinek ebből az írásból nemcsak tanúságaid származnak, de kötelességeid is lesznek.

Előtted tisztán akarok és fogok állani, meg fogod látni, hogy hű voltam és férfi voltam a szerencsétlenség ellágyulásaiban is. Ha van bennem valami értékes, azt még megmenthetem neked és a magam önérzete számára. Az ára nagy volt, annyi bizonyos, de gyáva az, aki sajnálja azt, amit elpazarolt, elhatározott, elintézett és elvégzett. Újra élek, hogy túl vagyok az egészen és annak minden következéseit viselni fogom. A fontos az, hogy szívem felszabadult a nyugtalanító dobogástól és ha valamiért fájdalma van, az csak egy, hogy s a j n á l o m azt a két-három férfit, akik utánam következtek egy időben — és akiknek kikezdett idegeire épp úgy rálesett, mint az enyémre. Oly elővigyázatossággal, annyi ravaszsággal, hosz-

szan előre vetett tekintetekkel, messziről exponálva a munkáját, hogy meg ne lássák... De mit sajnálom ezeket most, amikor még ott tartok, hogyan hozott szerencsétlenséget, bukást, szégyent az előttem valókra, akikhez csak hozzá ért. Mint szedte ki a psichiater kezéből az egyik alakját, a nagy és gazdag elméjü, de terhelt jogászt s mint vitte azt vissza oda, de már nem rövid tartózkodásra, hanem mindörökre.

Már magam is látom, hogy mily nehezen keresem össze és illesztem egybe a skartétáimat, amelyeket pedig épp a kellő időben írtam tele. Az idő jó volt, de a munka e része szabálytalan, mert a jegyzetek sorrendjében első sorban annak kell következnie: mely okok voltak azok hogy nekem, bizonyos idő mulván, ez a leány szükséges, sőt kedves és kivánatos lett? Mely erők laktak benne, mert kell, hogy benne is kvalitások lettek légyen. (E nagy tulajdonságairól sokat beszéltünk barátnőjével: a mit sem tudó, kiváló és kiválóan erkölcsös próza irónővel, aki viszont csak néhány érdekes tulajdonságát ismerte.) De mindennél fontosabb az: mint történt, hogy akitől az első félévben minden héten utálattal — és magamtól is megrémülve — szöktem el, azt a rákövetkező esztendőben megszerettem? Meglátjuk hogyan volt? Lassanként kilöktem az igazi, a jól látott alakját és behelyettesíttettem a magamét, a képzeltet? Ő lett más, vagy én lettem más? Mennyi történt ez egy év alatt! De az semmi ahhoz képest, amennyi abban a pillanatban történt, amikor mindörökre elváltam tőle.

(A tizedik levél következik.)

VERSEK

Irta: **Jörgné Draskóczy Ilma.**

HALÁL.

Egy romboló rém, egy szörnyü kisértet
Járja szünetlen egyre a földet.
Lénye öröktől fogva való.
Hazugság minden: ez egy a való!
Szárnya alattomosan repül,
Úgy állsz vele szembe' védtelenül.
Lehellete sorvaszt, titkosan öl,
Veszve, kit ujja vaktába jelöl.
Mert rendszere nincs. Önkénye után
Gyüjt hallgatag sereget maga után.
A zsenge rügyet letöri, kiaszott,
Kiszáradt tar gallyak mellől.
A satnya, a törpe, a czenk marad ott
S a dicső kolosszus megínog, eldől.
Ágyudörejbe', ha vélnéd közel!
Úgy lehet éppen ott kerül el.

S légy vígalomba' s a perc, ha lejár.
Ajkadon elhal a dal,
Megfagy a szó, a kacaj
S kihull a kezedből a könnyü pohár.
Nyomorultaknak epedve, kik hívják;
Nem nyitja meg pihenőre a sírját
S kit a szerencse becézve kegyel:
Nyomban, azonnal mennie kell.
S irgalmasságát hasztalan esded:
Elveszi tőled a legbecsesebbet.
Könyörtelenül, zordon, ridegen,
Úgy suhan átal a végtelenen.
Nincsen előtte se cél, se irány:
Nyomában a bánat . . . a jaj . . . a sirám . . .

KÉRDÉS

Ma még szilajul feldobog a szívem,
Ha valaki a nevedet kimondja,
S lobogva szökken biborszínbe arczom
A látásodra.

Ma még kivánom reszketőn, epedve,
Hogy szomju vágygyal csókolnád az ajkam
S ha átkarolnál, meg az üdvök-üdve
Átfutna rajtam.

Ma még lázongva nézek föl az égre:
Elkínzott lelkem megnyugodni nem bír
És vad tusában végzet ellen küzdve,
Zokogva felsír.

— De holnap? — Ah ki tudja, hogy lesz holnap?
Hiszen az élet — mint a folyam habja
A kövek élét — sóvár vágyainkat
Eltompítgatja.

S eljő a nap, hogy nem borít el többé
Nevedre forró, bús emlékek árja,
S amit megváltanék ma lelkem üdvén:
Holnap — ki bánja?

— Sebek begyógyulnak, megnyugszik minden,
Segítve lesz a sok felsíró jajjon...
...De mondd: elfásult szìvvel, vágyak nélkül,
Jobb lesz-e vajjon?!

LEPKE-SORS.

Szánó mosolylyal nézzük a lepkét,
Hogy milyen bolond:
Amikor dőrén láng körül keringve
A vesztébe ront.

És hányan vannak bölcs emberèk, kik
Éppen úgy élnek:
Egyre a csalfa láng körűl keringnek
— Míg beleégnek.

Mihály a törvényen.

Irta: Szemere György.

I.

Sajt Mihály a szérüskertjében ődöngött és mivelhogy nem akadt egyéb dolga, figyelmesen szemlélte a bokorban vináncoló verebcsürhe mulatozasát Filozofálásra hajló elméje eme megfigyelésből több rendbeli tanulságot szűrt le, egyebek között azt, hogy a veréb igen irigy és igen szemtelen, de olyan irigy és szemtelen még sincs, mint az emberfia. Az emberfia ezeket jobban tudja, ha ráadja a fejét.

Hát biz Sajt Mihály csakugyan jobban tudta. Túljárt ő a fiskálisok eszén is, ha éppen arra került a sor. Pedig gyakran került rá a sor, mert olyan volt ő kigyelme, mint a váslott süvölvény, akinek csak abban a szilvában telik öröme, amit sövényen, palánkon való átmászással ezer veszély között személyesen érdemelt ki magának a szomszéd kertjéből.

Mi természetesebb, mint hogy Mihály eme játszi szenvedélyéből kifolyólag szüntelen olyan bonyadalomba keveredett, amiket csak a a biró urak tudtak megoldani.

Tudtak ám, ha tudtak. Mert Mihály az esetek folyamatosságába beleszővén cikornyás elméje csapodárságait, sokszor olyan gordiusi csimbókokat teremtett, hogy maga Nagy Sándor se tudta volna kettévágni, nem hogy a birák, akiknek karddal dolgozni nem szabad . . .

. . . Mihályt a verebeken való szórakozásában egy sánta ember zavarta meg. Pék Péter volt, a kisbiró. Egyik markában csupa irások, mindenfélék: kékek, fehérek, kicsik és nagyok.

— Adj' Isten! — köszön Pék Péter.

— No! — fogadja Sajt Mihály.

— Irást hoztam . . .

Mihály úgy tesz, mintha nem hallotta volna; elfordítja fejét.

— Az ángyom nyelvít megütötte az éjjel a guta — ujságolja kedélyesen.

— Az is szerencse, — jegyezte meg Pék Péter. — Imhol az írás, vegye kend! — folytatta. — Erre a másikra meg írja rá, hogy megkapta.

— Nem kell az írás: nincs kedvem hozzá.

— Ne okoskodjék kend, tudja, hogy muszáj.

— Muszáj-e? De he egyszer nem köll . . .

— Ha sokat tempózik, — fenyegetődzik Péter — kiszögelem a kapura, oszt meglesz.

Mihály erre a fenyegetésre kissé kedvesebb lett.

— Nono, nem köll mingyá megharagudni. Hagy lám, milyen az írás?

Péter megmutatja.

— Imhol-e; csak kicsi fehér.

Mihályt megnyugtatja az írás kicsi fehér volta. Mert tapasztalatból tudja, hogy egyedül a tanuidéző leveleknek van ilyen formátumuk. Attól pedig nem fél ő kigyelme, mert vallani úgy tud, mint senki széles e hazában, azon ugyan el nem igazodik, nincs a világnak az a birája . . .

Hát átvette az írást és aláírta a kézbesítési ívet. Egész jó kedvre derült, hogy egyéb baja nem történt; beleparolázott a kisbíró tenyerébe.

— Hej, írtó nagy kutya kend! — mondta neki sunyin nevetve.

— Én? Mér éppen én?

— Vagy én? — évődik Mihály — No, az is meglehet. Úgy is értettem.

Elkacagta magát a saját elmésségén, aztán kitessékelte Pétert.

— No mán most menjék kend, mert mit is keres kend nálam?

Ment Péter, Mihály ellenben nekidült az asztalnak és az írással mulatozott. Megnézegette elülről-hátulról, az ablaknak tartotta, simítgatta, végre sillabizálni kezdte.

A Gagyi János vétségéről volt benne szó. No azt jól ismerte Mihály. Mert eme dologban magánál Gagyi Jánosnál is ludasabb vala. Nevezetesen disznót lőtt Gagyi Jánossal közösen. Nem vaddisznót, hanem szelidet. A Pál István jámbor hatmalacos kocáját végezték ki ketten a Gagyi kertjében, cserében egy kakasért, amit viszont Pál István lőtt meg előzetesen a maga kertjében.

A törvény sorja ugyanis olyan furcsa, hogy szárnyas állatot, ha bekerített helyre tilosba kerül, le szabad lőni minden lelkiismereti furdalás nélkül, a bírák sem furdalják érte az embert. Tudván ezt Gagyi János, elhatározta, hogy saját hatáskörében áll bosszut Pálon a kakasért. Úgy, hogy: szeget-szeggel . . . Mihály, mint afféle törvénytapasztalt ember, azt tanácsolta neki, hogy ha bosszu: inkább disznót lőnének. Úgy szebb lenne és azt is megszabad cselekedni, ha bekerí-

tett helyen tilosba éretik a disznó . . . Igen ám, de hogy érjenek tilosban egy flegmatikus kocamamát? Nem tud az a kerítésen átrepülni, mint a kakas.

Mihály ezt is kifundálta. Megbontotta suttyomban a közös sövényt (szomszédok voltak Pál és Gagyi) és az így támadt résen átcsalogatta a Pál kocáját kukoricával.

Az együgyü állat léprement, átsétált Gagyi Jánosékhoz a kukorica után, akkor aztán szabad lett a vásár: Mihály jobbról, János balról belesütögették ócskavassal megtöltött flintáikat és rebus bene gestis áthajitották a kerítésen Pál Istvánnak a néhai kocáját:

— Köll-e kokas, Pali Pesta? . . .

Ime ilyen volt az eset, tehát nem veszedelmes. Mindössze a sövénybontást kell letagadni, azt pedig meg lehet tenni, mert éjjel eszközöltetvén, nem látta egy fia lélek se.

Különben is erősen remélte Mihály, hogy a sövényre rá se kerül a sor. A Szudy járásbiró úr igen türelmetlen ember: ha sokat beszélnek neki, kiugrik a bőréből és hazakergeti az emberfiát. Hár egyszerűen sokat kell neki beszélni.

Ezt Mihály Jánosnak is szívire kötötte, akit egyéb tekintetben is kioktatott a törvény illedelmes és tapintatos kijátszására.

Gagyi János háládatos tanitványnak bizonyult. Úgy eltalálta a jó modort a törvény során, hogy Mihály se különben. Letagadta magát a sövényt is, nemhogy a benne eszközölt lyukat.

Mihály helyeslőleg sunyított feléje, aztán az ő kihallgatására került a sor.

II.

— Mindenekelőtt — kezdi a bíró Mihálylyal — az általános kérdésekre fog felelni. Értette?

Tanu feszeng a szűrében, ijedt képpel jobbra-balra néz és nem felel.

— Miért nem felel? Nem hallotta?

Az erélyes hangra fölretten Mihály és mellbelöki magát.

— Már minthogy én la? Hogy értettem-e?

— Ne kerteljen. Feleljen!

— Hát értettem, installom. Értem én a törvényt, tisztelöm is nagyon.

— Hány éves?

Mihály titokzatos képet vág és fölsóhajt.

— Isz ha én azt tunnám!

— Tudja kend, nem először áll itt.

— Nem, nem, — vállalja Mihály búsan — Hát Szentmihálykor vótam ötven.

A bíró, aki könyv nélkül tudta már gyakori vendége nacionáléját, megharagszik.

— Ne hazudozzék kend, mert megkeserüli . . . — Hatvanegy éves — diktálja a jegyzőkönyvet vezető irnoknak.

— Hajhaj, már annyi vónék? — sajnálkozik a vén imposztor. — Hiába no, vénhed az ember, ha még olyan ártatlan is, mint a ma ellett bárány! . . .

— Milyen vallásu? — folytatja a bíró a vallomást.

— Én? Azt teccik kérdezni, hogy milyen hitön vagyok?

— Azt.

Mihály tipeg a csizmában és kaparja a tarkóját, mint akinek egy igen nagy problémában fő a feje.

— Ebbe bárhanem kételkedek — mondta, — mer az apám, Isten nyugosztalja, katolikus vót, az a: pápista . . .

— Akkor kend is az.

— De az édesanyám, nyugodjék békével, meg mán kálvinista vót, ami meg református.

— A fiu atyja vallását követi, jól tudja kend.

— No lám! — jegyezte meg Mihály — Nem igen biztam benne, hogy még ma is fiu vagyok.

— Fogja be a száját!

Mihály befogta mind a két kezével. A bíró tovább kérdezett.

— Nős?

— No, — vallja be Mihály — azt már nem tagadhatom, hogy a vagyok, mer az ángyomat épen a mult pénteken ütötte meg a guta . . . pedig mán megvan nyócvan, tán tetézi is . . .

— Nem nős kend, hanem özvegy, — recscsen rá a bíró.

— Mán még azt is tecc tunni? Enye no . . .

— Vannak gyermekei?

Mihály igen gondolkozik.

— Nincs egy se — böki ki végre.

A bíró már idegeskedik; vörös, mint a pipacs.

— Két gyermeke van! Becsukatom, ha szemtelenkedik!

— Nem gyerekek mán azok — véli Mihály alázatosan. — Anyányi már mind a kettő . . .

— Miféle foglalkozása van?

— No, ebbe mán csakugyan nem hazudhatok — vágja rá sebesen Mihály. — Halászember vagyok.

— Azt csak kedvtelésből csinálja. Földmives kend! — kiabál a bíró.

— Való szent igaz, — ismeri be a tanu — de halászni jobb szeretek, hát azt hittem, hogy...

— Csend! ... Volt büntetve?...

Aki még nem tapasztalta, hogy milyen fenséges méltatlankodásban szokott kitörni a megsértett erény, most megtapasztalhatta volna Mihályon. Mihály ugyanis egy grandiózus mozdulattal panyókára kanyarítván szűrét, féljobbot csinált a bíró felé és keményen lenézvén a feje tetejére, így szóla hozzá:

— Ne piszkoljon éngöm a tekintetes úr, mer a kutya is mögharagszik, ha az orrára ütnek.

A bírót természetesen nem hatotta meg ez a műfelháborodás.

— Tudomásom szerint, — mondta — négyizben volt bűntetve. Utóljára két évvel ezelőtt birkalopásért ... Volt azóta bűntetve?

A vén paraszt, tapasztalván, hogy igen is emlékeznek viselt dolgaira, megadja magát. De nem ingyen. Ha már vallania kellett, legalább megtréfálta a mindentudó bírót.

— Hát, — ösmerte be szégyenkezve — igaz, ami igaz, sokszor megbűntettek engem, de mindig ártatlanul.

— Tehát hányszor volt büntetve?

— Hetvenhéccer.

A bíró elképed ezen a rekordon.

— Hányszor?!

— Hetvennyóccor!

— Megbolondult kend?

— Hetvenkilenccör! — licitál magára Mihály.

— Ki büntette? — hüledezik a bíró — Hol? Miért? És mikor?

— Legtöbbször az édesanyám seprünyéllel és azér, mer pákosztos vótam.

A bíró idáig csak nyelte valahogy a mérget, de erre már kilyukadt a türelme hólyaga.

— Szemtelen! — pukkadt ki. — Hogy merészel gúnyt űzni a bírói tekintélyből?! Ezt megkeserüli.

Mihálynak nagy élvezet a bíró mérge, de nem mutatja, inkább úgy tesz, mintha nagyon meg lenne ijedve.

— Megkövetem alásan a tekintetes urat, — alázatoskodik — az a baj, hogy igen kába paraszt vagyok, nem igen értek az uri receficékhön.

A bíró lelohad kissé a bocsánatkérő szavaktól és folytatja kérdéseit.

— Nincs a vádlottal valamiféle atyafiságban vagy érdekviszonyban?

Tanu most már igen vigyáz az illemre: abbahagyja a hazudozást, inkább egyéb tudományos fintákhoz folyamodik.

— Hát, instállom, — kezdi kerekíteni a vallomása fenekit — vót nekem egy házam az alvégen, fajin kis porta vót...

— Nem azt kérdeztem. Azt, hogy rokona-e kendnek Gagyi János? Erre feleljen.

— Isz ippeg, hogy azt akarom . . . Hát, instállom, — kezdi újból Mihály, — vót nékem egy hazam az alvégen, fajin kis porta vót. Különösen Gagyi Jánosnak fájt rá a bagóleső foga. Eccer aszondi nékem, hogy aszongya: teccik nékem a kend portája, Mihály bá, annék érte kilencszáz pengőket. Dejszen, az árgyélussát, magamnak is teccik, mondok, nem eladó. De ü csak tovább zavadzált, hogy így meg amúgy, minek nékem a porta, amikor másik is van, kettőbe eccerre úgy se lakhatok.

A bíró nem győzi türelemmel, közbevág:

— Mit lafatyol össze-vissza? A kérdésre feleljen.

— Hajszen csak arra felelek — mondja ártatlan képpel Mihály — tessen csak várni, a végin maj kigyün . . . Hát — folytatta — biz én nem adtam a portát, mert mivelhogy a fijam is megvót, mondok, jó lesz a neki is. Vagy akár a lyányomnak is . . . De oszt egy évre rá úgy pöndült a sor, hogy a fijam árvát vött: oan alkalmatosat, akivel mingyá portát is kapott; a jányom is férhe ment a Czibere Péterhön. — Tán teccik ismerni? Nem? . . . Hát ahhó ment. — Mondok, most mán rittig nem köll a porta, megveheti kend, Gagyi János, ha köll még . . . Mögvette. Ki is fizette rögvest.

A bíró összecsikorította fogát, de nem szólt semmit, nehogy azzal is nyujtsa a kínos tárgyalást.

— Én meg — folytatta Mihály — begyürtem a pénzt és aláírtam a kontrektust . . . Hát hogy ez megvót, aszondi nékem a János, hogy aszongya: most már csak az áldomás híjja, oszt' bekőtözhetek. Be, mondok, az áldomos után. Hát betévedtünk a Vereslajbihon. En fizettem a bort, de a Jánosnak ártott meg előbb. A negyedik üvegnél aszondi, hogy aszongya: Isten éltesse, komám! Adj Isten, mondok én is, édes, kedves komám . . . Hát azőte . . .

Mihály nyilván a hatás kedvéért szünetet tartott, pedig már csak két szava volt hátra.

— Gyü, nó! Fejezze be — ösztökéli a bíró, mint a rossz lovat.

— Hát azóta — végzi Mihály — komák vagyunk.

A meggyötört Csemeghynek leesett az álla. Egy félóráig piszmogott az általános kérdések körül, anélkül, hogy csak egyetlenegy igaz adatot hallott volna: vajjon hány óráig tartana az érdemben való vallatás és mekkora hazugságok sülnének ki belőle?! Megrázta sörényét, mint a haragvó oroszlán és egy merész elhatározásra szánta el magát. Odafordult a kárvallott ügyvédjéhez és dühösen kijelentette:

— Sajt Mihály tanut érdemben nem hallgatom ki, mert az általános kérdések körűli vallomásaiból kitűnt, hogy nem ép elméjű, hülye!

Azzal megfordult és rákiabált Mihályra:

— Takarodjék, vén imposztor, mert becsukatom!

Hisz épp ez volt az, amit Sajt Mihály akart. Nem is okoskodott egy percig se: beleigazodott a szűrébe és elköszönt szépen, mondván:

— Egy csöppet se haragszok... No, Istennek ajánlom!

Még Gagyi Jánostól búcsúzott el:

— No komám — tanácsolta ennek — kend se legyék okosabb nálamnál, mer akkor alighanem becsukik kendet...

Aztán csakugyan elment... Mehetett.

JAKOBSEN VERSEIBŐL.

HANGULAT.

Igy kedvesem, halkan osonjunk
Bolyongva tovább te meg én
Lágy dallamok alszanak itten
Az erdő csendje ölén.

Hullám szava, szél dala, néma
Csend szárnya borula reá
Mohos ágyán a csillogó forrás
Hallgatva patakzik alá.

Átcsillan a bükk-koronákon
A holdfény táncolva, lebegve
S az úton oly édesen szendereg egy
Ezüst csík az éjjeli csendbe.

Suhannak a hallgatag égen
S oly lomha a fellegek szárnya
Sugárba takarva tekintnek
Az erdei néma magányba.

Mint hullám szava, szél dala halkan
Osonunk mi tovább te meg én —
Lágy dallamok alszanak itten
Az erdő csöndje ölén.

NAGY VOLT AZ, MIRE TÖRT AZ ÉLTEM.

Nagy volt az, mire tört az éltem
Mit érezék mély végtelen,
Igazság tiszta napvilága
Mosolygott az én lelkemen.

A szépnek tengerére keltem
S lágy suttogását hallgatám
A hol a legszebb gyöngyöt rejté
Oda merültem s felhozám.

Gyötrődés volt az éltem — olykor
Igaz, borumban fény is ért
Meg kelle végre törnöm — ámde
Előbb elvittem a babért.

S lemondanék mégis — csak lenne
Fásult pór lelke keblemen!
A büszke álmok birodalmát
Odaadnám érte szivesen!

Oly édes az, csak annyit tudni
Mit a szem álmodozva lát
Kicsinyes dolgokért rajongva
Kacagni a szellem dalát!

S elmúlni csendben észrevétlen
S hinni: «jó lesz az égbe fenn
Örök vasárnap lesz az élet
Ha holt galambom fellelem...»

Mezey Sándor.

Ideálok.

Irta: Roberto Bracco.

Klára nagyon intelligens és végtelenül kecses leány. Huszonkét éves és férjet keres. Ferenc igen csinos, dúsgazdag fiatal ember. Huszonnyolc éves, és nem keres feleséget. A jelenet Sorrentoban egy szálloda szobájában játszik augusztus 30-án.

I.

Klára. El akar bennünket hagyni? Csak nem!

Ferenc. A kötelesség! Klárika kisasszony, a kötelesség mindenek előtt.

Klára. Mifé'e kötelesség?

Ferenc. Megigértem, hogy szeptember 2-ikán Salsomaggiorében leszek.

Klára. És kinek igérte meg?

Ferenc. Marri doktornak, az orvosomnak. Ő a Salsomaggiori fürdőket rendelte nekem és én szavamat adtam, hogy szeptember első felében a fürdőben leszek.

Klára. Ön nem nagyon szeretetreméltó. Itt hagy bennünket ilyen kevéssé fontos igéret miatt.

Ferenc. Rosszúl méltóztatik engem ismerni. Nekem az a szokásom, hogy mindig állok a szavamnak. Azért is kötöm le oly ritkán . . .

Klára. És hová készül a fürdő után?

Ferenc. A Val d'Aosta várban két hetet akarok tölteni.

Klára. Vannak még várak?

Ferenc. Vannak, de nincsenek többé várasszonyok. Vendége leszek Lavignano Lajos grófnak, aki megrögzött agglegény . . . mint jó magam.

(Csend.)

Klára. És aztán?

Ferenc. Két hónapig Londonban.

Klára. És aztán.

Ferenc. Három hónapig hol Párisban, hol Nizzában leszek.

Klára. És azután?

Ferenc. Igazán nem tudom.

Klára. Nápolyban nem fogunk találkozni?

Ferenc. Nem igen hiszem.

Klára. Nem vonzza önt a nápolyi tavasz?

Ferenc. Hogy őszínte legyek, Klárika nagysád, én halálosan unom magam Nápolyban.

Klára (keserűen). Köszönöm!

Ferenc. Ön nem Nápoly.

Klára. De ott lakom. Ha ott unatkozik, akkor sértve kell éreznem magamat egy kissé.

Ferenc. Ebben nincs igaza, mert itt Sorrentoban nem unatkoztam . . .

Klára. Én — nem vagyok Sorrento!

Ferenc (udvariasan). Nekem igen.

Klára (bátrabban). Tehát . . . ép így lehetnék talán egyrésze Nápolynak is?

Ferenc (zavarban). Jól tudja, hogy a városban az a közös szállodai élet nem divik, ellenben a fürdőhelyeken ez a lehető legtermészetesebb dolog. És éppen ennek a folytonos együttlétünknek köszönhetem, hogy a tétlenséget élvezem. De Nápolyban egész másképp állana a dolog. Az az élvezet, hogy önt néha napján láthatnám, nem mentene meg a tétlenség lidércnyomásától. Nápoly áldott hely, ahol a henyélésnek nincs semmi segédeszköze. Én ép oly tétlen vagyok Nizzában, Párisban, Londonban, azonban ezeken a helyeken soha egy percnyi szabad időm sincs.

Klára. Szóval, csakis a jövő évben fogjuk egymást viszontlátni.

Ferenc. Ha ismét Sorrentoba jön, akkor minden bizonnyal találkozni fogunk.

Klára (hogy egy utolsó kísérletet tegyen). Fogadni mernék, hogy dacára az agglegény-profesziójának, a jövőre vezekelni fog . . . és megnősül.

Ferenc. Ugyan kit vennék el?

Klára. Valami szép angol nőt, vagy egy sikkes párisi nőt, vagy valami kecses japán nőt . . . Hisz most a japán divik.

Ferenc. Szóval valakit, akit nem szeretek.

Klára (neki hevűl és remélni kezd). Oh! ellenkezőleg! . . .

Ferenc. Oh, nem! Ha nekem bármilyen okból, ámbár nem tudom, milyen lenne az, el kellene hagynom az agglegénység programmját, azért nem hagynám el a becsületes ember programmját, és soha sem vennék el olyan nőt, akit szeretek.

Klára. Ez őrűlt különcködés.

Ferenc. Ellenkezőleg, nagy bölcseség kisasszony. Én meg vagyok róla győződve, hogy szörnyű férj lennék, és ha már szeretnék valakit, nem akarnám szerencsétlenné tenni, tehát világos, hogy nem szabad lenne elvennem. Ha elvenném, erkölcstelen dolgot követnék el!

Klára. De végre is, miért lenne ön oly szörnyű férj?

Ferenc. Mindenekelőtt, mert a hűség nem tartozik az én erényeim közzé . . .

Klára. Annyi hűtlen férj van, aki mégis boldogítja a feleségét . . .

Ferenc. Továbbá olyan férj,akinek nincs semmi foglalkozása, otthon nagyon kiállhatatlan, kimutatja összes hibáit, melyeket a legtűrelmesebb feleség sem nézhet el sokáig.

Klára. Sajnálom, hogy ellent kell önnek mondanom, de rossz kritikát gyakorol. Hagyjuk most az ön személyét.

Ferenc. Igen, igen hagyjuk a személyemet . . .

Klára. Logikailag a legelfogadhatóbb férj az, akinek nincs semmi foglalkozása. Első sorban mulattathatja a feleségét. Elkísérheti mindenüvé, megoltalmazhatja, művelheti, részt vehet a fájdalmaiban és az örömeiben, ráér őt megérteni, kifejezésre juttathatja az érzelmeit, tanulmányozhatja piciny lelkének minden mozzanatát, és ha nem akar hozzá hű lenni, elegendő ideje van, hogy amellett a legkitünőbb férj benyomását tegye és megóvja a hűség látszatát. Lám, én nem szándékozom férjhez menni . . . De, egy teljesen szabad

férfiú, akinek semmi foglalkozása, semmiféle kötelezettsége sincs, az talán reá bírhatna, hogy a férjhez menetelre gondoljak. (Úgy tesz mintha tréfálkoznék). De azon veszem magam észre, hogy most virágot dobtam az ön ablaka elé; biztosítom, nem szándékosan tettem, és rögtön vissza is vonom.

Ferenc. Tényleg ezt nem érdemeltem volna ki (igyekszik udvarias lenni, de elkerül minden félreértést.) — Kétség kivül nem csupán az csábítaná önt a férjhezmenetelre, hogy egy semmittevésben élő üres férfiúra akadjon, egy olyan leány, mint ön . . . a ki különben még férjhez sem kiván menni! Itt más jó tulajdonságok is szükségeltetnének.

Klára. Az a tulajdonság, hogy a feleséget nem teszi ki az egyedüllét veszedelmének, a legnélkülönözhetlenebb tulajdonság.

Ferenc. Ön azon leányok közzé tartozik, a kik hiresek a műveltségükről. Rengeteg sok könyvet olvas össze Ismeri az egész európai irodalmat, és a tengerentúlit is . . . Egy műveletlen ember önt nem köthetné le. Óh! hogy irigylem azokat, a kiknek türelmük van olvasni, azokat, akik szeretik a könyveket, az ujságot, az irodalmat, a művészetet és a tudományokat és minderről beszélni is tudnak! Én sohasem voltam képes egy nyomtatott lapot elolvasni, annyit értek az irodalomhoz, mint a tyuk az ábécéhez!

Klára. Hisz igaz, én eleget olvasok. És nem vagyok olyan ostobául szerény, hogy be nem lássam: van egy kis műveltségem. Hanem — és ezt ön különösnek fogja tartani — mély ellenszenvvel viseltetem a tanúlt férfiak iránt! Istenem, milyen teher! Mintha tudományukkal el akarnanak nyomni bennünket, szegény nőket! Én azt tartom, sokkal többet ér a férfiuban egy kis »chic«, mint a tudomány. És jóllehet, azt mondják, hogy a szépség csak a mi nemünket illeti meg, ostobának tartom a férfiak azon nézetét, hogy nekik szabad csunyának lenni. Egy szép fiatal ember, a ki szerelemre vágyik, mindig eléri a célját, és a hogy a sportsman mondja: »úgy győz, a mint akar«.

Ferenc. Elfelejti, hogy egy szép férj is . . .

Klára. Óh! az nem tesz semmit!

(Csend).

Ferenc. Volt már Salsomaggiore-ban?

Klára. Nem.

Ferenc. És Nizzában?

Klára. Ott sem.

Ferenc. És Párisban.

Klára. Párisban sem voltam. Még Londonban sem. Akarja tudni, hogy voltam-e Pétervárott, Berlinben, New-Yorkban, Athénban?

Ferenc. Nem . . . Csak úgy kérdeztem . . . hogy mondjak valamit.

Klára. Legyen nyugodt, észre vettem.

(A szálloda tam-tamja jelenti, hogy itt az ebéd ideje.)

Ferenc (felál): Tehat jövő évre!

Klára. Nem ebédel a hotelban?

Ferenc. Nem . . . nem lehet . . . Rögtön utazom.

Klára. Akkor . . . Jó utat!

Ferenc (megszoritja a kezét): Jó étvágyat, Klárika nagysád!

II.

Elmúlt egy év. Ferenc Sorrentoba érkezett, és mikor belép szállodájának a szalónjába, az első, a kivel találkozik, Klára.

Ferenc (barátságosan elébe siet.): Óh! Milyen szerencse!

Klára (ép oly barátságosan): Kedves Ferenc uram, hogy van?

Ferenc. Nagyszerüen. És ön Klárika kisasszony?

Klára. Én is nagyszerüen, de . . . . egy kis változással.

Ferenc. És mi az?

Klára. Többé nem kisasszony!

Ferenc (őszintén): Bravó! Férjhez ment? Ennek nagyon örülök. És mondhatom, a házasság igen jót tett önnek. Szebb lett.

Klára. Ez mindennapi bók.

Ferenc. Nem, nem, a tiszta igazság.

Klára. Boldog vagyok, az igaz.

Ferenc. Elhiszem. És a férje?

Klára. Majd bemutatom, ha meglátogat Nápolyban.

Ferenc. Tehát nincs itt?

Klára. Nincs. Egyedül vagyok. Ő akarta, hogy menjek egy kicsit fürdőzni. És kénytelen voltam egyedül jönni, mert ő nem hanyagolhatja el a teendőit.

Ferenc. És a mézesheteket élik!

Klára. Csak egy két heti paranthezis. Ma már visszamegyek Nápolyba és ki nem mozdulok onnan többé. Különben ő annyira el van foglalva!

Ferenc (elcsodálkozva): Teringettét! Nagyon el van foglalva . . .

Klára. Képzelje csak! A délelőtti órákban a klinikán van. Közvetlen délután otthon rendel. Aztán a betegeit látogatja. És mintha mindez nem lenne elég, tudományos szaklapot is szerkeszt, és két vagy három egészségügyi egyesületben elnököl.

Ferenc. Tehát orvos!

Klára. Egyike a leghiresebbeknek. Bizonyára ismeri hirből Carmeli doktort.

Ferenc. Igen, gyakran olvasom a nevét a lapokban.

Klára (meglepetéssel): — Ön olvas ujságot?

Ferenc. Mohón . . . ha ugyan az időm megengedi. Annyira el vagyok foglalva, hogy hétköznapokon alig jut egy negyed óra az ujság vagy valami könyv olvasására. Meg kellett szöknöm, tolvaj módra, Genuából, hogy kipihenhessem magam egy kicsit itt Sorrentóban.

Klára. Az én férjem nem talál módot a menekülésre. Mindig szem előtt tartják. Még egy percnyi nyugtot sem hagynak neki.

Ferenc. Ez önnek vajmi kellemes lehet.

Klára. Miért? Én végtelenül örülök, hogy ő az emberiségnek olyan nagy hasznára van. Azzal töltöm napjaimat hogy ő reá várok. Az én egyedüllétemet a várakozás tölti be.

És mikor végre haza jön, fáradtan, a munkától kimerülve, és részemre, egyedül az én részemre talál még annyi erőt, hogy előttem teljesen ismeretlen, magas dolgokról beszéljen, akkor látom, hogy megvalósult az én »rêve doré«-m. Már a beszédje is elragadó. Ő olyan ember, aki mindent tud!

Ferenc. És képes lesz arra, hogy önt megértse, hogy önt szeresse?

Klára: Ön azt hiszi, hogy a nő boldogságához szükséges, hogy őt megértsék? Az a férfi, aki érti a nőt, idővel kiszeret belőle, mert meglátja minden apró hibáját, minden apró nyomorúságát, unottan és undorral fordul el tőle, különösen, ha a képzett férfiak közzé tartozik; ha pedig a férfiú nem szárnyalja túl a nőt, akkor csak félember. Legalább azon nő felett kell állania, akit nőül vesz. Ha ez nincs, úgy a házasság alkotmánya homokra épült. Ez a felsőbbség megóvja a szerelmet és a szerelem olyan fa, melyen virágot hajt a hűség.

Ferenc. A feleség részéről.

Klára. És a férj részéről is, igen uram. Ah! Elmúltak már azok az idők, mikor a hűség csak luxus volt. A jelen időben a hűtlen férjek, liquidált férjek.

Ferenc. Az ön férje tehát hű?

Klára. Meghiszem azt!

Ferenc. Azonban, ha az ön férje olyan elragadó, akkor mégis, előbb vagy utóbb, hűtlen lesz önhöz. A kiváló férfiú, aki szép is, nem menekül egykönnyen a nők támadása elől.

Klára. Hiszen én nem mondtam önnek, hogy szép!

Ferenc. Ah! Nem szép?!

Klára. Azt hiszem, hogy nem. Természetesen én ezt már nem itélhetem meg. Én nem cserélném fel az ő kopasz fejét a világ legszebb fejével sem. Én nem mondanék le az ékesszólásáról a legszebb férfiszájért sem, mely mikor kinyílik, egy gyöngysor fogat láttat. Én nem kivánnám, hogy magasabb legyen, mint amilyen; az nem baj, ha a mi vállaink nem is egyenlők. Gyűlölöm most a nápolyi múzeum Nareiesját. Mindig közönynyel néztem reá. Most

határozottan undorral fordulok el tőle. Mindenkor azt tartottam, hogy a potroh bizonyos tekintélyre vall, most meg azt állítom, hogy a potroh a szépségnek egy kelléke. De azért még sem mernék megesküdni arra, hogy az én férjem szép ember.

(Csend.)

Ferenc. Azt veszem észre, hogy a nézetei nagyon megváltoztak.

Klára. Mire vonatkozólag?

Ferenc. Nem emlékszik arra a beszélgetésre, amelyet itt a teremben folytattunk?

Klára. Mikor?

Ferenc. Tavaly, az elutazásom napján.

Klára. Hja! Igen, emlékszem.

Ferenc. Ugy látszott, mintha a mostanitól egész elütő férjet kivánt volna magának.

Klára. Barátom, a naivitás, a tapasztalatlanság, a szemérmetesség . . . meggátolják a leányt, hogy tudomása legyen arról, hogy mit akar. Ellenben önben látok egy kis változást . . . Könyveket olvas, lapot olvas, reggeltől-estig dolgozik, roppantúl el van foglalva . . .

Ferenc. Igen, egy kissé megváltoztam . . .

Klára. Jónak látta, hogy az édes semmittevésnek Isten veledet mondjon.

Ferenc. Ugy van.

Klára. De azt nem hiteti el velem, hogy ne lett volna valami oka, valami fontos oka reá!

Ferenc. Akarja, hogy őszinte legyek?

Klára. Hogyne!

Ferenc. Szerelmes lettem.

Klára. Egy leányba?

Ferenc. Egy leányba.

Klára. Szegény!

Ferenc. Miért szegény?

Klára. Hisz önnek az az elve, hogy nem vesz el olyan nőt, akit szeret.

Ferenc. De hisz ebben van a változás. Isten veledet mondtam a semmittevésnek, csak azért, hogy megnősülhessek.

Klára. Nem tagadom, kiváncsi lennék megtudni, hogy az a leány milyen csellel birta önt arra, hogy a kezét megkérje.

Ferenc. Semmi különöset sem tett. Mikor megismertem, akkor egy ötven év körüli bankárhoz kellett volna feleségül mennie, egy vörös, csunya, antipatikus emberhez. Én csodálkozásomnak adtam kifejezést, de a leány azt válaszolta, hogy ez a férfi az ő ideálja! A parthieból azonban semmi sem lett.

Klára. És ön, hogy hasonlítson egy kissé a bankárra, a munkára adta magát . . .

Ferenc. Nem, hanem a házasságra való tekintetből dolgozni kezdtem, hogy a kapitálisom elég hasznot hozzon, mert a házasság drága intézmény! És belé szerettem a leányba, mert ő nem lett szerelmes én belém . . .

Klára. És most, szereti önt már?

Ferenc. Meghiszem azt!

Klára. De arra feleljen: ideálja ön neki, vagy sem?

Ferenc. Már kijelentettem, hogy a férje leszek, tehát az ideálja lettem.

(A hotel tam-tamja lunchhoz hív.)

Ferenc. Együtt fogunk reggelizni, nemde?

Klára. Bocsánatot kérek, de rögtön el kell utaznom. Megigértem Carmeli doktornak, hogy ma Nápolyban leszek.

Ferenc. A férjét Carmeli doktornak hívja?

Klára. Igen, megszoktam.

Ferenc. Tehát jó útat, nagyságos asszonyom!

Klára. Jó étvágyat, Ferenc uram!

Fordította Szántó Frigyesné.

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABO KALMAN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kivánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

Irókról — könyvekről.

Herczeg Ferenc ujnovellái.

Herczeg irói arcképe immár annyira teljes, oly plasztikus és értéke — akár a vert aranypénznek — úgy a közforgalomban, mint az irodalmi tőzsdén oly precízen meg van állapitva, oly szilárd, hogy szinte már ingadozásoknak sincs alávetve, legfeljebb,ha — ágiója van, folytonosan emelkedő irányzattal. Irói reliefjének rajzán ennek folytán egy-egy újonnan megjelenő kötete nem is igen változtat, annál kevésbbé, mert az ilyen új novellakötetek darabjai előbb már ujságlapok hasábjain is napvilágot láttak s kötetbe gyűjtésök előtt is már jó ismerősei voltak az olvasóközönségnek. Éppen ezért nem is tartjuk szükségesnek, hogy Elbeszélések cimű új novella-kötetének megjelenése alkalmából megint közszemlére állítsuk ezt az arcképet, melyet magunk is, a közönség is, épp oly jól ismerünk, mint a többi souverénekét, vagy — hogy az előbbi hasonlatnál maradjunk, ami különben is egyre megy — a vert aranypénzek reliefjeit. Meg is elégednénk azzal, hogy regisztráljuk: megint gazdagodott irodalmunk egy Herczeg-kötettel, ha a szeszélyes véletlen — mely ezúttal a kötetet összeállitó kiadó intellektusában jelentkezett — úgy nem akarta volna, hogy éppen ebben a kötetben annyi és oly sokféle szín kerüljön össze, mely sokban megváltoztatja és kikorrigálja a Herczeg Ferenc emberi arcképének közforgalomban lévő kópiáját. Becsületes művésznél, vagy vérbeli művésznél — ami tán végre mégis csak: egy — ez a kettő: az ember és a művész alig választhatók el, úgy, hogy ez a kis korrektura egyben tán a Herczeg irói képéhez is szolgáltat néhany dokumentumot.

Lovag és kalmár a cime az első novellának. Egy ősi, arisztokrata család kitagadja az egyik fiút, valami kétségbeesésében elkövetett apró kis sikkasztás miatt, melyből különben sem származott baj: egy öreg komornyik megtérítette a kétszáz forintot. A fiú azonban ennél két sokkal nagyobb «becstelenséget» is követett el: nemcsak, hogy nem lőtte magát főbe, de még el is vett valami gouvernántot feleségül. Mikor a felesége meghalt, nyom nélkül eltűnt; a család csak annyit tudott róla, hogy kivándorolt Amerikába. Most egyszerre csak előbukkan valahonnan s felkeresi az ősi házat rongyosan, kopottan. Fivére, sógornője: „a bárónő“ — kiutasítják. De mikor meggyőzi őket valami irással, hogy milliói vannak, majd hogy agyon nem fojtják a szeretetükkel; a régi bűnről tudni sem akarnak, a bárónő letegezi a «csavargót», bagatellnek minősítik, hogy az apósa több évet ült tömlöcben s mindketten vérükkel készek meg-

védelmezni az előbb még kidobott sikkasztó «becsületét». Ez azonban hátat fordít nekik:

— Tudtam ugyan — úgymond — hogy az elveitek nem érnek sokat, de azt hittem, hogy ti rendületlen fanatizmussal ragaszkodtok hozzájuk s a férfiasságtok meg következetességtek imponált nekem. Egy, a haladó élet által halálraítélt érzelmi arisztokraciát láttam bennetek és nemes együgyűségtek, bár magam adtam meg az árát, fölemelt és elragadott. Ennek most már örökre — vége. Nektek is istenségtek a pénz, csak élhetetlenek és bárgyúk vagytok arra, hogy megközelítsétek. És mivel nem remélhetitek, hogy színről - színre láthassátok, úgy viselkedtek, mintha nem hinnétek a hatalmában. Mihelyt azonban valami csoda által a közeletekbe jön, tüstént térdre borúltok előtte és renegát buzgalommal megátkoztok minden faragott istent, akit addig imádtatok. Én szeretem az egész embert: az egész lovagot, vagy az egész kalmárt. Ti azonban lovagoknak nagyon is önzők, kalmároknak pedig nagyon is babonásak vagytok . . .

Ime Hercegnek: a gentry kedves írójának, a felső tizezer társaságához tartó törvényhozónak, a zárkózott életű, exlusiv természetű, minden politikai vagy bohém-demagógiától írtózó s a maga nemében kivételes pozicióu gavallérnak oly soksor a fejére olvasott »arisztokratikus világnézete«. Hogy a kaszinói- és gavallér-morálnak ő különben mily lelkes hirdetője, azt fényesen igazolja az Úri emberek közt című novella is, melyben azt vitatja egy csupa úriemberekből álló társaság, hogy vannak helyzetek, mikor a gavallérnak kötelessége a hazugság Ilyen helyzet az is, mikor egy »úrinő« rábízza a becsületét, melyet egy derék, tisztességes férjtől lopott el és — a szeretőjénél tartogat zálogban Ebben az „erkölcsi" felfogásban mindnyájan egyek, csupán egy »naivlelkű« ember mosolyog és ezt gondolja magában:

— Miféle gavallérság az, mely egy tisztességtelen asszony érdekét többre tartja egy tisztességes férfi becsületénél?

Ime: ilyen »naivlelkű« ember a mi szerzőnk, akinek sokan még ma sem tudják megbocsájtani, hogy a kaszinóját szebb milieunak tartja azoknál a problematikus értékű kávéházaknál, melynek u. n. irodalmi asztalai körül szinházi ügynökségek alakulnak vészontbiztosító szövetkezetekké, vagy a legjobb esetben a munkától irtózó tehetetlen és elsavanyodott »lángelmék« az emberi élet sötét rejtelmeit és a szociális kérdés megoldását kutatják.

Ugyanez a tiszta morális érzés szólal meg az Elvált asszony, Farkasok az országuton, A Julcsa szobaleány, Egy léha ember életéből s Az asszonyerő című kis elbeszélésekből és rajzokból is, míg azoknak, kik Herczeget szeretik, positiv, túlságosan öntudatos, minden nemes emberszeretetből fakadó köl-

tői ellágyulásra képtelennek ítélni, azoknak a Megcsaltak valakit s az Anyuka leheletfinom, pasztelszerű gyöngédségét s a Daruember, Bujdosó emlékek, A szőke és a barna ember fantasztikus költőiségét ajánljuk figyelmébe.

Még csak egyet. A Herczeg nagyszerű sikereit szokássá vált bizonyos körökben úgy feltűntetni, hogy azoknak jó része a közönség ízlésének tett koncessziókban leli magyarázatát. Tessék elolvasni a Parasztok s Rankó, a hős című novelláit, ilyen hangon még nem mertek írni nálunk a felséges népről! Aki ebben a hazug, opportunus és képmutató világban (mikor még azok is, kik legjobban fintorítják az orrukat a subaszagtól, fennhangon hirdetik a néplélek fenségét s magasztosságát, nehogy hazaárúlókként megkövezzék őket!) ilyen kegyetlenül erős vonásokkal meri kiigazítani a mi népszínműcafrangokkal felsallangozott parasztjaink természetrajzát — az nemhogy hajhászná a népszerűséget, de lenézi azt.

És ezt is jó lesz ideszögezni, mielőtt a Herczeg Ferenc írói és emberi arcképének futólagos vázlatát egyelőre befejezzük.

Rózsa Miklós.

—

HABKISASSZONY címmel megjelent magyarul is Hans von Kahlenberg híres regénye: a Nixchen, mely eddig negyvenezer példányban kelt el a német könyvpiacon. A nagy feltűnést keltett könyvet — melynek bizonyos pikáns zamatot ad, hogy a szerzőjének férfi neve alatt leány rejtőzik — Bródy Sándor a következő kommentárral vezeti a magyar publikum elé:

Ez a könyvecske úgy kerül bele a magyar irodalomba, hogy többrendbeli kiválósága mellett néhány oly különössége van, amely jogot ad neki minden kopogtatás nélkül jelentkezni minden művelt nemzet új könyvtárában. Legfőbb kiválósága — melynél udvariasságból nem időzünk sokáig — az, hogy szerelmi elbeszélés s a mostanában termő hasonló munkák között valóban, igazán, becsületesen és erőteljesen szerelmes, ami a fél, veszélytelen és elővigyázatos szenvedély korszakában mind nagyobb ritkaság lesz. Boccaccio bel cantó-ja, amely az édes-kínos érzésről mind nagyobb céhben terjedt el és ehhez képest mind kisebb adagokra oszlott el —: bőséges mértékben jutott ki a „Habkisasszony" írójának, aki kevésbbé érdekes történetet is élvezetessé tud vala tenni, édes, folyamatos és meggyőződessel teljes előadása segítségével. A könyv rendkivüli — a világ könyvpiacán párját ritkító — sikerét egyrészt e kellemesen, lárma nélkül izgató, keresetlen és szinte céltudatlan előadásnak köszönheti. A siker másik és talán jelentősebb oka azonban két különlegesség. Az egyik az, hogy e könyvet – amelynek főtartalma egy nő intimus élete — nő írta. Tehát fiatal és előkelő hölgy szerzője e leveleknek és bevallója annak, hogy az asszony természetrajza a leglényegesebb dolgokban ugyanaz, mint a férfiakké

(Különbségek azért vannak; hova lennénk, ha nem volnának.)

Az irodalom, helyesebben az írók, mindig álmodoztak ilyen könyvről. Ha bizonyos lélektani — és főkép élettani — jelenségeket az asszonyok maguk írnának meg magukról! Mennyire kivilágosodnék ama titokzatos asszonyi, amit a férfi-irodalom mesterségesen sötétített el és bonyolított össze! Az álmodozások és kívánkozások jórészt hiábavalók voltak és ha nagy író asszonyok támadtak is, azoktól férfi-karaktereket és férfi természetrajzot kaptunk. Még a legbátrabbak, legelfogulatlanabbak és ugyancsak férfi-természetűek, mint Elliot vagy Sand, rózsaszín és hűvös illatszerrel higították meg hősnőjüknek piros és meleg vérét. Hogy lemondjanak nőies reservjeikről, közösen csinált és csak részben szép asszony-legendáinkról, hogy közelebb vigyék az Embert a maga megismeréséhez: nők erre csak részletekben vállalkoztak. Úgyszólván csak minden tíz évben került tőlük egy egész könyv és én azt hiszem, nem csalódom, ha ezt a kis „Nixchen"-t tartom az utolsó tíz év eme könyvének. A másik különössége az elbeszélésnek az, hogy bizonyos külsőségek miatt az úgynevezett érzéki regény félelmes és megvetett határaihoz közeledik, de soha odáig el nem ér; helyesebben oda le nem sülyed. Kacérkodás ez, vagy naivitás? Ha az első: nagyon ügyes. Ha a második: igen becses. Bizonyos frisseséget és igénytelenséget ad a munkának, a mely kétségkívül nem klasszicitásra tör, de mégsem lehetetlen, hogy sokkal, sokkal tovább fog élni, mint némely szigorú formában, szürke eleganciában, úri vérszegénységben született regény, amelyben folyton aláhuzatik, hogy ez „irodalom," a „magas" uraságok ízlése és a legmagasabb, az elérhetetlen és ezért nem is frequentált könyvespolcok számára termett!

A Habkisasszony — német író műve. És ez a harmadik különlegessége. Tehát ők, a németek is?! Ők még csak igazán. Ha egy német hölgy egyszer ambicionálni kezdi a dolgot — amelyet minek mindég kimondani? — Marcel Prévost hozzá képest kis kongregációs növendékleány lesz.

Bródy Sándor.

A LŐCSEI FEHÉR ASSZONY. Színházi hireket nem lehet előre megállapítva jelszavakkal csinálni. Még a reklám sem használ, de sok esetben az igazi művészet is hiábavaló a publikum titokzatossága előtt. Mindennek van qualitativ és quantitativ statisztikája, csak a sikernek nincsen. Ennek előrebocsátása után konstatálni fogjuk, hogy a Népszínház legújabb darabjának a „Lőcsei fehér asszony"-nak sikere volt. Vajjon azért e, mert a cím és a halhatatlan regényíró egy bűbájos regénye mint előre megállapított reklámjelszó csábító erővel bír, vagy azért-e, mert Faragó Jenő, a ki a drámát csinálta, komoly, lelkiismeretes munkát végzett, vagy azért-e, mert kiállítás tekintetében Márkus Géza, kinek minden

műépítészünk között a legtöbb fantáziája van, olyat produkált, amilyet a mi szinpadainkon még senki. Lehet, hogy mind e három körülménynek együttesen volt szuggesztiv ereje a közönséggel szemben, lehet, hogy egyik sem a három közül, mert a népistenség útjai kiszámíthatlanok. — A mi magát a darabot illeti, arra nézve egy kritériumunk van. Az a nehézség, a melyet a nenyúlj hozzám kegyelete az elhúnyt nagyság iránt, és az a körülmény okoz, hogy hozzátenni vagy elvenni semmit sem szabad, Faragó Jenő drámairói ambicióját okvetlen bénítólag befolyásolta. Ebben nem ő a hibás, hanem az a szerencsétlen körülmény, hogy Jókai meghalt mielőtt a dráma elkészült volna, s egyet-mást megengedett volna a drámairónak is. S a regényepikai minőség ilyképpen folyóssá tette a drámai keménységeket. De ennek dacára sikerült Faragó Jenőnek egérútat találni és írói készséggel drámaivá tenni a regényt. Hét képre tagolta az egészet, de szerves összefüggésben egységessé tette a cselekvényt. A karakterek egységéről nem nyilatkozhatunk anélkül, hogy illetlen kritikát ne gyakoroljunk Jókai bűbájos és csodaszép írói egyénisége fölött. Az előadás és rendezés szép volt, amelyért Vidor Pál igazgató ambiciójának és az összes szereplőknek jár dicséret. B. M.

AZ AMATŐR. Kevés illusztrált lapnak volt még oly gyors és nagy sikere, mint a Photo-Club hivatalos lapjának: Az Amatőrnek. De hogy a fényesen kiállított és pompás illusztrációkban szokatlanúl gazdag művészi fényképezési folyóirat meg is érdemli ezt a sikert, azt a legújabb, 3. száma is élénken bizonyítja. Ez a szám még szebb, tartalomdúsabb és több képpel ékes, mint az eddigiek. A festőművészek ugyanis felismerve Az Amatőr művészi karakterét és hivatását, tömegesen keresik fel az új lapot képeikkel, felvételeikkel. A legújabb szám például Katona Nándornak, a legjelesebb magyar tájképfestők egyikének turisztikai és fotografiai bravúrnak egyaránt beváló felvételét: Zerge a Magas-Tátrában díszes, nagy műmelléklet gyanánt közli, Kézdi-Kovács Lászlótól, a piktura és aesthetikai irodalom egyaránt kitűnő munkásától pedig négy vidám genre-t mutat be. Illusztrativ részében egyébként is roppant változatos ez a szám; tizenket kép van benne, s művészi fejlécei is ujak. Szövegrészében Tóth Béla nagyszabású aesthetikai cikkén kivül Szilárd Béla, Mayering Károly s Kohlman Artúr dr. szerkesztő gyakorlati irányú és minden amatőrre egyaránt fontos szakdolgozatait kapja az olvasó, míg rovataiban megtalálják az amatőrök mindazt, ami a fotografia terén mint új felfedezés, eljárás, vagy tudnivaló rájuk nézve érdekkel birhat. A valóban hézagpótló, kéthetenként megjelenő ujság előfizetési ára negyedévre 3 kor. 50 fill., melynek beküldése után a kiadóhivatal (Budapest, V., Honvédutca 10.) bérmentve küldi meg az eddig megjelent számokat is. (—)

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

Nikolaj tovább folytatta komor sétáját a szobában, hébekorba lopott pillantást vetett Denissow s a lányok felé, a tekintetüket azonban kerülte. Nikolenka, mi baja? látszott őt kérdeni Sonjának reá irányzott tekintete. Azonnal észrevette, hogy kellemetlenség érte. Nikoláj elfordult tőle.

Natasa belefogott a dalba. Torka kitágult, melle emelkedni kezdett, szemei komoly kifejezést öltöttek. Nem gondolt e pillanatban senkire és semmire. Mosolygó szájából olyan rendes időközökben áradtak szerte a hangok, mint bárki másnál s amelyek, ha ezerszer is hidegen hagyhatják az embert, de ezeregyedszer könnyezésig hatják meg.

— Ugyan mi az? Hogyan énekel ma? — töprengett Nikoláj. Hogyan énekel ma? S hirtelen teljes figyelmét a következő hangjegyekre fordítá s számára a vi ágon minden a háromnegyedes ütem szerint irányult: Oh, mi jó, crudele affetto ... egy, kettő, három... egy... ah, az élet oly botor! — gondolá Nikoláj. Minden szerencsétlenségen és Dolochov, a düh és a becsület — minden bolondság... Ez azonban az igazság!...

— Kedves Natasám! Anyuskám, hogy fogják ők elviselni? Dicsértessék az Uristen!

S akaratlanúl vele énekelt, s hogy a si-t erősítse, a második szólamot egy harmaddal magasabbra vitte. Istenem, mily szép Vajjon én énekeltem? Mily jól sikerült! — gondolá.

Oh, mint remegett az a hang, mint fészkelődött valami fenséges Rostow lelkében! S ez a valami független volt az egész világtól, s fenségesebb volt nálánál. Nem bírtak ott jelentőséggel a kártyaveszteségek, a Dolochowok, sem a becsületszó! . . . Minden dicsőség! Az ember gyilkolhat, rabolhat s mégis boldog lehet!

IV.

Már régóta nem okozott Rostownak az énekművészet ekkora élvezetet, mint e napon, de alig fejezé be Natasa a barkarolát, ismét a való tudatára ébredt. S szó nélkül szobájába távozott Negyedóra mulva vidám megelégedettséggel ért haza klubjából az öreg gróf. Alig, hogy Nikoláj meghallotta, hozzá sietett.

— Nos — jól mulattál? — kérdi Ilia Andreics, miközben örömtelten mosolygott fiára.

Nikoláj igennel akart válaszolni, de képtelen volt reá. Kicsibe múlt, hogy zokogásban nem tört ki. A gróf pipára gyújtott s nem vette észre fiának szerencsétlen állapotát.

— Ej, hisz el nem kerülhetem! — alkudozott önmagával Nikoláj s hirtelenül oly hanyag hangon kezde a beszédbe, hogy undort érzett önönmaga iránt, mintha atyjától csak a kocsit kérte volna sétára. »Papa, üzleti ügyben jövök. Majd elfeledém: pénzre van szükségem!

— Itt van ni! — szólt atyja, aki különösen vidám hangulatban volt. Ugy-e mondtam, hogy nem lesz elegendő. Mennyire van szükséged?

— Nagyon sokra! — válaszolt Nikoláj elpirulva, hanyag, buta mosoly kiséretében, amelyet később sem tudott megbocsátani magának. Veszítettem egy keveset . . . azaz, hogy nagyon sokat . . . 43 ezer . . .

— Mit? Kinél? Talán tréfálsz? szólt ámulva a gróf. S úgy belevörösödött, amint csak öreg emberek szoktak.

— A fizetést holnapra igértem! — mondá Nikoláj.

— Ugy! — kiált az öreg gróf s karjait széttárva, erőtlenül rogyott a közeli székbe.

— Mit tehetek róla, kivel nem történik — ilyesmi? — szólt a fiu nyugodt szemtelenséggel, miközben bensejében magát semmirekellőnek bélyegezte, aki vétségét egy egész élet bűnbánásával sem tartotta kiengesztelhetőnek.

Legszivesebben térdreborulva csókolt volna kezet atyjának, bocsánatáért esedezve s mégis hanyag, majdnem goromba hangon jelenté ki, hogy ez mindenkivel megtörtént.

Ilia Andreics gróf, amint fiának szavait hallá, lesüté fejét mintha keresne valamit.

— Igen, igen, szólt, nehézségekbe fog ütközni, tartok tőle, hogy nagy nehézségekbe . . . Kivel nem történt meg! . . . » a gróf

röpke pillantást vetett fiára s eltávozott . . . Nikoláj heves ellenállásra volt elkészülve, s ebből semmi sem következett be.

— Atyuska! A... tyuska! — kiáltá utána zokogva — bocsásson meg! — smegragadá atyja kezét, rászorítá ajkát s könnyekbe tört ki.

Mialatt az atya s fia között e párbeszéd folyt, anya s leánya között nem kevésbbé fontos nyilatkozatok történtek. Natasa izgatottan futott be anyjához.

— Mama . . . mama . . . vallott.

— Mit tett?

— Házassági ajánlatot tett. Mama! mama! — kiáltozá.

A grófné alig hitt fü einek. Denisow házassági ajánlatot tett. Kinek? A kicsi Natasának, aki nemrég még bábukkal játszadozott, s most még tanul! — Natasa, hagyj fel e dőreségekkel! — szólt azon hiedelemben, hogy az egész csak tréfa.

— Miféle dőreségek! Én az igazat mondom! — válaszolt Natasa bosszankodva. — Én a véleményét jöttem kérdezni, s Ön azzal válaszol nekem: dőreségek . . .

(Folytatjuk.)

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészit. Mütárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Természettudomány.

A levegő.*

Mindnyájan ismerjük a friss levegőnek nagy jelentőségét. Mondhatni, hogy ezt kezdettől fogva szinte ösztönszerűleg érezték az emberek. Mai napság pedig minden gyermeknek az elemi iskolában tudományosan be lesz bizonyítva, miért szükséges a friss levegő, úgy, hogy arról hosszasan beszélni szinte fölösleges.

Az olyan levegő, mely már egyszer be lett lélegezve, mérges és az ember, ha légmentesen elzárt űrbe helyeztetnék, rövid idő alatt meghalna.

Feltétlenül szükséges, hogy zárt helyiségekbe folyton friss levegő bocsáttassék be és a fulladás sokkal gyakrabban szerepelne a halálokok között, mint jelenleg, ha kéményeken és kandallókon, roszszul záró ajtókon és ablakokon, kulcslikakon és a falak hasadékain, valamint minden ajtónyitásnál és zárásnál nem hatolna be a levegő.

Valamennyi helyiségnek minden egyes lakójára legalább 1000 □ láb** levegőt kell számítanunk. Fogházakban minden cellának körülbelül 800 □ láb űrtartalmunak kell lennie, sőt De Chaumont tanár gyakorlatilag még ezt is kevésnek találta.

Minden egyes gázláng vagy lámpa éppen úgy levegőt használ fel, mintha emberi lény volna, úgy, hogy a szükséges űr köbtartalmának kiszámításánál a lámpák és gázlángok mint megannyi élő lények veendők figyelembe. E mellett nem szabad elfelednünk, hogy valamely helyiségnek bármily nagy köbtartalma is teljesen értéktelen, ha azon nincsenek egyszersmind nyílások, melyeken át a friss levegő be-, és a megromlott levegő kiáramolhat.

A templomok általában rosszul vannak szellőztetve. Ezeknek köbtartalma rendkivül nagy szokott ugyan lenni, de az főként a magasság rovására írandó. A gyülekezet számához viszonyítva, maga a tér azonban közönségesen kicsiny és a 700 vagy 800 ember rendesen egymás hátán tolong. Az embereken kivül e mellett gyakran még nagyszámu gázláng is ég. Sokszor nincs semmi ventilatio és mindinkább szokásossá lesz, hogy az egyszerű, felnyitható ablakok helyett szépen festett ablakokat alkalmaznak, melyeket, még ha akarnák, sem lehet kinyitni. Mindennek aztán mi a következménye? Az, hogy óránként és fejenként mintegy 120 gallon megromlott levegő lesz kilélegezve, ez felszáll a templom hajójának a boltozatáig, majd lehülvén, alásülyed (mert a szénsav nehéz) és a gyü-

* Vivian Poore: Essays on Rural Hygiene cimű művéből.

** Egy láb (12 hüvelyk) — 0·316 m.

lekezetet valóságos mérgezett gőzkörbe burkolja. Egyesek aztán elájulnak, mások meg elalszanak és a szegény lelkész talán azt gondolja, hogy a szentbeszédnek és nem a szénsavnak volt ez a bódító hatása az emberekre.

Korunk szereti a nyilvános gyűléseket s napról-napra száz és ezer alkalom kínálkozik közérdekü kérdések nyilvános megvitatására. De alig esik meg, hogy a termek az ilyen gyülések alkalmával kellőleg szellőztetve lennének, pedig mennyi kár háramlik az egészségre abból, ha az ember órák hosszáig kénytelen a szomszédja által kilehelt levegőt beszívni. Meglehetős biztossággal mondhatjuk, hogy az úgynevezett meghűlések java része a rosszul szellőztetett helyiségekben való tartózkodás következtében származik. Ha a levegő élenytartalma csökkent és szerves kigőzölgéssel van telve, akkor az elhasznált anyagoknak a vérből való kiválasztása sem megy úgy végbe, miként kellene, ha pedig ily módon a testnek ellentállási képessége alább száll, akkor egy ablaknak hirtelen való felnyitásánál vagy a hideg éjjeli levegőbe való kilépésnél már hideg borzongást érzünk s a betegséget aztán egyedül az utóbbi körülménynek tulajdonítjuk és nem gondoljuk meg, hogy annak voltaképpen a két-három órai „előkészület" volt az oka, melyen megfelelőleg már átestünk.

A szabad levegő még London legzsúfoltabb útcájában is mindig jelentékenyen tisztább, mint az úgynevezett jól szellőzött termekben. Ennek oka pedig az, hogy a házakból kiáramló megromlott levegő köbtartalmához viszonyítva a közlég mennyisége végtelen s így tehát a szennyezett levegő a végtelenig megritkítható. Ha ez utóbbi tényt meggondoljuk, akkor valóban kétségessé válik annak szükséges volta, hogy az építészek a kórházak építése alkalmával az egyes pavillonokat szerfelett nagy térközök által válaszszák el egymástól. Mert ha a levegő, mely a közterembe áramlik, csakugyan a szabadból jő, akkor az gyakorlati szempontból tiszta is, ekkor pedig aztán egyre megy, hogy a pavillonok 50 avagy 100 lábnyi távolságban vannak-e egymástól. Abban azonban bizonyosnak kell lennünk, hogy a szellőztésre használt levegő valóban szabad levegő, nem pedig már megelőzőleg konyhákon vagy más egészségtelen helyiségeken áramlott keresztül, tehát nem olyan, mely az épület egyik részéből a másikba lépcsőkön, folyosókon, lifteken vagy más nyílásokon keresztül jut.

A levegő, amely az emberek és állatok lélekzése, a gáz, olaj és más világító anyagok égése, továbbá különféle bomlásnak indult hulladékok kipárolgása folytán megromlott, nemcsak állandóan ritkittatik, hanem állandóan tisztíttatik is. Amit mi kilehelünk, felhasználják a növények és amit a növények kilehellnek, viszont mi használjuk tel. A mi kilélegzésünk folytán előállott szénsav a növények zöld levelei által felvétetik,

melyek a szenet keményítőre és más hasonló testekre változtatják s jókora mennyiségű tiszta élenyt bocsátanak el. Igaz, hogy éjjel a növények is szénsavat lehelnek ki, de viszont tény az is, hogy épen éjjel úgy az embereknek, mint az állatoknak lélegzési szükséglete a legkevesebb. Miután a napfény elősegíti a növényzet élenykiválasztását, ennélfogva nagy mértékben befolyásolja a közlég összetételét. A levegő analyzálása által meg lett állapítva, hogy a buja növényzettel biró helyeken a levegő kevesebb szénsavat tartalmaz, mint ott, ahol a növényzet hiányzik. Ezen különbség a közlevegő mozgása következtében ugyan nem sok, de mégis elég nagy arra, hogy megmérhető legyen. A városi zárt udvarokban a levegő szénsavtartalma jelentékenyen növekszik, túlzsúfolt helyiségekben, mint iskolákban és szinházakban pedig már épen veszélyes mennyiséget érhet el.*

Habár ritkán fordul elő, de mégis említésre méltó, hogy a fertőzés a levegő útján, egyik házból a másikba, történhetik. Klassikus példáját szolgáltatta ennek a himlő elterjedése a fulhami himlősök kórházából. Azóta többször észleltettek hasonló esetek.

Vannak bizonyos fertőző betegségek, melyek, úgy látszik, főként a levegő útján terjednek. Ide tartoznak az influenza, kanyaró, szamárhurut, himlő, typhus, vörheny, diphtheritis, fültőmirigylob és himlőcs. Typhoid-láz (typhoid-fever) is átvihető a levegő által, legújabban pedig megállapitották, hogy a legpusztítóbb betegség, t. i. a sorvadás vagy phthisis kimutathatólag terjed a levegő útján. Láttuk, hogy a contagium a szabad levegőben annyira szétoszlik, hogy, még ha nem pusztíttatik is el teljesen, de a legnagyobb valószínüség szerint ártalmatlanná válik. A lakásokban azonban a levegő általi ragályozás veszélye sokkal nagyobb és ahol a kanyaró vagy szamárhurut esetei fordulnak elő, nagyon valószínű, hogy még akkor is, ha a szoba elzáratik, a házban lakó gyermekek is fertőzve lesznek. (Folytatjuk.)

A forradalom.

HALADUNK — VISSZAFELÉ! Legutóbb rámutattunk arra, hogy a kétsztrájk-rendelet mily harcokat idéz majd elő praktikus alkalmazásában s most hírül adhatjuk, hogy ismét mily nagy lépést tettünk — visszafelé: az asztalosok szakegyesületének felfüggesztésével. Csak az, aki szociális kérdésben és a munkások mindennapi életében teljesen

---

* Tájékozódás és összehasonlitás céljából közölnük itt a levegőben előforduló alkatrészeket I. Allandóak, melyek mindig és mindenütt feltalálhatók: Oxygen 21%, Nitrogen 78·06%, Argon, Helium, Metargon, Xenon, Neon, Krypton 0·90%, Szendioxyd 0·03—0·04%. II. Helyhez kötötten s változó mennyiségben fordulnak elő: Vízgőz (tetemes mennyiség). Lebegő szilárd alkatrészek: por, korom, apró szervezetek Ammonium-vegyületek szerves anyagok rothadásánál. SO_2 vulkáni kigőzlgések helyén s ott, ahol kéntartalmú asványok gyárilag feldolgoztatnak. SH_2, fehérjemű anyagok rothadásánál. Szen és hydrogen különböző vegyületei: szénhydrogén-gázok. Hydrogén.
A fordító.

jártas, értheti meg ennek jelentőségét. Az egész civilizált világ proletársága évtizedeken keresztül tartó munkássággal alkotta meg szakszervezeteit, amelyek szellemi és anyagi előrehaladásának legerősebb bástyái és ennek megfelelő féltékenységgel őrzi is azokat. El is ösmerik mindenütt hatalmukat, nálunk azonban nem, sőt egymásután lépnek fel ellenök; viszont a magyarországi munkásság is kész ezzel szemben jogainak legmeszszebbmenő megvédésére. Hová vezet mindez? Oda, hogy — az eddig — támadó sztrájkok helyét a védősztrájkok hosszú sora foglalja majd el, vagyis a sztrájkok elnyomását célzó egyleti fölfüggesztések épp az ellenkező eredményt fogják szűlni. Ekkor működésbe hozzák az új sztrájkrendeleteket, melyek sztrájktanya feloszlatással és visszavezetéssel lesznek kapcsolatosak . . . Álljunk meg! Vegyék le az ajtók pecséteit, nyissák föl ismét a szakegyesületet azok, akik lepecsételték és becsukták, különben oly végzetes társadalmi harcoknak nézünk elibe, amelyek igen szégyenítők, de még inkább szomorúak lesznek. ∾

—

AZ UDVAR ÉS A SZOCIÁLDEMOKRATÁK. Nem arról van szó, amiről tavaly Németországban annyit vitatkoztak, hogy szabad-e szociáldemokratának alelnöki állást elfoglalni és magát azon tisztelgéseknek alávetni, amelyek ezzel az udvarnál kapcsolatosak. Nálunk, ahol még egy képviselője sincs a népnek — a népképviselők között, ez abszolute nem aktuális. De az hozta összefüggésbe az udvart a szociáldemokratákkal, hogy eddig csak az előbbinek volt személyes birósága, most meg az utóbbiak is ehhez jutottak. Ezután ugyanis a Népszava külön személyes birósága — a Kuria delegálása folytán — Pozsony lesz, ez fog összes sajtópereiben itélkezni. Igy juttat a liberális Magyarország kivételes »jogokat« a proletárságnak is. △

—

AZ OLASZORSZÁGI VÁLASZTÁSOK. A közelgő olasz kamarai választásokra az olasz szociálisták fejtik ki a legnagyobb működést. 450 jelöltet állítottak fel eddig az 508 választókerületben, míg a legutóbbi választáskor 1900-ban összesen 167 jelöltjük volt. Giolitti miniszterelnök is, ki Droneroban lép föl, Cavallera nevü szocialista ellenjelöltet kapott. A nevesebb munkásvezéreket több kerület kandidálja; igy Ferri 30, Labriola 6 kerület jelöltje. Mégis maguk a szocialisták úgy hiszik, hogy nem nyernek ujabb mandátumokat, sőt oly vélemény is akad, amely jósolja, hogy az eddigi harminckettőből is elvész egynehány. Viszont a szocialista szavazók számának tetemes

gyarapodására számítanak; 1897-ben 108,086, 1900-ban már 167,946 szavazat esett reá, mely az összes szavazatok 13%-át teszi. A mandátumok számának csökkenése mindenesetre csodálatos volna, tekintve, hogy a szociálista parlamenti akció Olaszországban régi keletü; már 1871-ben két képviselőjük volt. Jelenleg Németország 78 és Franciaország 48 szociálista képviselője mögött, tiz egyéb államot megelővez harmadik helyen áll.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Bródy Sándor «Szinésznők» czimű könyve, amely a Jövendő előfizetőinek ingyenesen jár, mindazoknak bérmentve küldetik el, akik a Jövendő előfizetési árát beküldik.

A Jövendő 3 hóra 3 korona,
6 hóra 6 korona.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A Jövendő bekötési táblái

valamint az első és második évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kaphatók.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Szt-Margitszigeti üditőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali viz és egészségápoló ital, kitünő eredménynyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, füszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

Köhögés, rekedtség és hurut ellen
ninos jobb a
RÉTHY-féle
pemetefű cukorkánál!

Vásárlásnál azonban vigyázzunk és határozottan RÉTHY-félét kérjünk, mivel sok haszontalan utánzata van.

1 doboz 60 fillér.

Csak RÉTHY-félét fogadjunk el.

Felsőbb zongoraoktatást

ad egy művészileg képzett fiatal uri hölgy előkelőbb családban, de csakis haladottabbnak. Nem annyira nagyobb fizetést keres, mint inkább kellemes elfoglaltatást tehetségesebb tanitványnyal.

HIRDETMÉNY.

Ezennel közhirré tétetik, hogy miután a **Magyar Királyi Pénzügyminiszterium** ellenőrző közegei a Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték **(XV. sorsjáték)** I. osztályára szóló sorsjegyeket felülvizsgálták, azok a főelárusitóknak árusitás végett kiadattak.

Az I. osztály huzása **1904 november hó 24.** és **25-én** tartatik meg. A huzások a **Magyar királyi állami ellenőrző hatóság** és királyi közjegyző jelenlétében, nyilvánosan történnek a Huzási teremben (IV., Eskü-tér, bejárat a Duna-utca felől). — Sorsjegyek a Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték valamennyi árusitóinál kaphatók.

Budapest, 1904. évi október hó 30-án.

Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték Igazgatósága.

Tolnay. *Hazay.*

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

Második év 46. szám. 1904 Budapest, november 18

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán

Főmunkatárs: Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

TARTALOM:

Andrássy Gyula könyve — Andrássy Gyula gróf: Az alkotmány ellenálló képessége. — Méray-Horváth Károly: Kuruc és labanc. — Kovács István: A szabad szerelem és a házasság kérdése. — Telekes Béla: Rege. — Ambrus Zoltán: Rendelő óra. — Serao Matild: Beteljesedett. — Korniss Aranka: Titkolt szerelem. — Pierre Louys: Mária és Magdolna. — Zoltán Vilmos: Thaliarchushoz. — Camille Mauclair: A hazajáró csók. — Irókról — könyvekről. R. Blanka: Előadások a feleségképző akadémián. — —a —s: Egy kosár szamóca. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — A forradalom. ♾: A kulisszák mögött. — ▭: Az anarchisták a háború ellen. — Természettudomány. A levegő.

Kiadóhivatal Gyölde-tér 1

Ára 20 fillér.

Egy hónapra

A szamárhurut egyetlen gyógyszere, mely tökéletesen bevált: **Syrup Orientalis.** Kapható: **Bordás János** gyógyszerésznél **Jászberényben**; Budapesten **Török J.** gyógytárában, Király-utca 12. és **Nádor gyógytár**, Váci körut 17

Egy üveg ára 2 korona.

A „THE GRESHAM" londoni életbiztosító társaság kimutatása üzleti fejlődéséről és a biztosítások alapján kifizetett összegekről **1848—1902.**

Időszak	Kiállitott kötvények		Kifizetett összegek
	száma	biztositott tőkéje korona	korona
1848—58	7,996	97,357,512	2,833,584
1858—68	30,697	294,358,800	18,292,536
1868—78	34,704	355,468,200	61,192,272
1878—88	57,004	482,421,600	114,633,312
1888—1902	102,844	862,143,384	251,201,016
1848—1902	**233,245**	**2091,749,496**	**448,152,720**

Prospektusokkal és díjtáblázatokkal, melyek alapján a társaság kötvényeket állít ki, továbbá ajánlati nyomtatványokkal díjmentesen szolgál a magyarországi fiók Budapesten, valamint ennek ügynökségei az ország minden nagyobb városában.

A „THE GRESHAM" londoni életbiztosító társaság magyarországi fiókjának igazgatósága BUDAPESTEN, (a társaság palotájának felépítéseig) IV. ker., Ferenc József-rakpart 27. szám.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ** mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

Menyasszonyi kelengyék.

BUDAPEST DIVATVÁROS. A budapesti közönségnek ma már nem szükséges igazán elegáns divatcikkekért Párisba, Londonba vagy Bécsbe menni: Budapest ebben a tekintetben is homloktérben áll, egyenrangú e cégekkel ami a finom és előkelő divatcikkeket illeti. Egy hátránya van Budapestnek, hogy jelentősen olcsóbb. Ama helyek között, ahol ezek a divatcikkek leginkább kiválaszthatók Budapesten első helyen áll: **GRÜNWALD ÉS WAHL,** (Schreier Viktor utódai) IV. ker., Váci-utca 26. Különlegességek: mennyasszonyi kelengyékben, ágyneműekben, pongyolák, juponok stben.

Második évfolyam. Budapest, november 13. Negyvenhatodik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Andrássy Gyula könyve.

A politika izgatott zsivajában — izgalmaktól és zsivajtól távol — filozófiával nézi az állapotokat egy férfiú, aki Magyarország múltjának és jelenének ma a legalaposabb és legbiztosabb ismerője, mert mindenki között, akiről ma tudunk: a legjobb, legtárgyiasabb szempontja van. Az államférfiú, akiről szólunk: Andrássy Gyula gróf, nagy cselekedetekre termett, de kis cselekményre nem pályázó, a verekedésben kedvét nem lelő, a tiprásban nem passziózó szóval nem az átmeneti — ugynevezett rendet csináló — politikus, hanem az, aki jön, az, aki állandó és marad, mer minden jel arra vall, hogy történelmi elhívattatása és nemcsak nagy kötelességei, de kész és nagy koncepciója van. Ez a mi látásunk, bárha a ma impressziója más, az, hogy valaki, aki vele egy ívású — és sok fontos törekvésben egy — a nagy munkát, amelybe belefogott, látszólag fékezhetetlen, szinte ellenzéki temperementummal, de okos, vagy ravasz megfontoltsággal és vakmerő ambícióval el is végzi. De — hiába fogadtuk meg magunknak előre — ott vagyunk, hogy Andrássy Gyulát és Tisza Istvánt egymás mellé,

egymással szemközt, egymás után állítsuk. Minden alkalmi kisértés ellenére le kell azonban mondanunk e könnyü és hálás feladatról, mert jogunk ezuttal nincs hozzá, a cselekvő miniszterelnök előtérben van és küzd, Andrássy Gyula gróf pedig elkészült történelem-filozófiai munkája „A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai"-ról szóló munkája második kötetével.

Ez a két kötet könyv, különösen pedig a most közreadott második: igazában politikai munka és mint ilyen a legsúlyosabb, legértékesebb mindazok között, amelyek valaha magyar nyelven megjelent. Bizonyos, hogy ez a második könyv — amely a Habsburgok uralmának megalapításától II. Mátyásig terjed — nem azért íródott és nem azért bocsájtatott most közre, hogy a vad vitákba beledobassék. És ha, bármely részről arra mégis felhasználtatik: ahhoz Andrássy grófnak — úgy véljük — semmi köze nem lehet. Kétségtelen, hogy beszélni fognak róla ma — még többet holnap, amikor e könyvnek elvei, igazságai és allusiói tényekké válnak. — E sorok irója, aki a ma küzdő politikusok egy pártjához sem tartozik, nem tartja sem sürgősnek, sem jogosnak, hogy a múlt nagy eseményeit, amint az Andrássy uj könyvében jelentkeznek és annak következtetéseit a mai mérges, de kis ütközetekre példázza. Ma csak jelezzük a magyar kultura egy nagy eseményét és nyugodtan látunk hozzá a munka megismertetéséhez. Addig is — nem külön engedelemből, hanem a szokáshoz híven — itt adjuk közre a ma megjelent második kötet egy rendkivül érdekes részletét.

Az alkotmány ellenálló képessége.

Irta: **Andrássy Gyula gróf.**

A királyi hatalom ezen korban* idegen hatalom volt. Idegen volt, mert a korona viselője nem érezte magát magyarnak, mert jobban bízott az idegenekben, mint a magyarokban, s mert szemében többet nyomtak nem magyar ambíciói és érdekei, mint azok, amelyek Szent István koronájához fűződtek. Ez a hatalom a XV. század végéig nem követett határozottan magyarellenes politikát, nem tört rendszeresen a magyar érdekek ellen s nem munkálkodott tervszerűleg a magyar királyság függetlenségének megszűntetésén. Ezért nem fenyegette a rögtöni megsemmisítés veszélye az alkotmányt. A királyi hatalom azonban bármely pillanatban megváltoztathatta magatartását. Csupán a hatalmi viszonyok mérlegelése tartóztatta a határozott föllépéstől. Fölfogása és iránya ellentétben állott azzal, amely nálunk uralkodott. Mi lesz a magyar szabadságból, ha a dynasztia magatartása megváltozik és összecsapnak az erők, amelyek nem bírtak egygyé válni? A királyi hatalom a XV. században megnőtt. Ha a szabadság ellen támad, képes lesz-e megizmosodott erejével megküzdeni a magyarság? Ha a XVI. század nem is érte meg az alkotmány bukását, nem készítette-e azt elő?

Mindenekelőtt nézzük, hogy ragaszkodik-e még a nemzet alkotmányához.

A magyar politikai élet, az önző szempontokról nem szólva, két hatalmas áramlat hatása alatt állott mindenkor.

Az egyik a magyar állam nagysága és biztossága iránt való rajongásból eredt, őseredetű mély ösztönből, amely minden magyar lelkében visszhangra talált s pillanatra háttérbe szorulhatott, de sohasem semmisült meg.

---

* A szerző a XVI. századot érti.

A másik áramlat a rendeletileg szervezett nemzet szabadságszeretetében találta gyökerét. Ez is elválaszthatatlanul a magyar szívéhez forrt. A nemzet megszokta, hogy a maga sorsára irányadó befolyást gyakoroljon. Szabadságaiért mindig kész volt harcolni.

Belső ellentét e két irány között nem volt. Csak az utóbbi érzés túlcsapongása ütközött bele az előbbibe.

A faji szeretetből és a dicsőség vágyából merített a királyság a rendi túlhatalom ellen erőt. Egy szenvedélyben, egy egyszerű igazságban talált támasztékot.

Most ez megváltozik. Az az aggodalom támad a hazafiakban, hogy a királyi hatalom maga is veszélyeztetheti a magyar állam függetlenségét. Nincs többé egyszerű, minden emberben visszhangot keltő érzés a királyi reakció mögött.

Már most vítatni kell és be kell bizonyítani, hogy a király meg fog védeni. El kell oszlatni az aggályt, hogy ellenünk fog fordulni. A nemzeti lét föntartásának érdeke a szabadság ösztönének még azon túlzásait is igazolhatja, amelyeket eddig ellensúlyozott.

S a királyság a legkedvezőbb esetben is csak legyőzött kételyekre és az érdekek higgadt megfontolásából eredő belátásra támaszkodhatik.

Mindenkitől megértett nagy ösztön helyett egyesek számítása védi a tekintély elvét. Lelkesedés helyébe opportunizmus lép.

A lélektani motivumoknak az a kedvező egyensúlya, mely a magyar nemzetet századokon át a szerencsés középúton tartotta meg és a királyi hatalmat a népszerűség arany zománcával tudta övedzni, megbomlik. Az ész és szív együttes súlya már alig esik a serpenyőbe a királyság javára, mint ez az Árpádok korában, Lajos vagy Mátyás idejében történt. Az ész és szív meghasonlanak egymással és legfeljebb az agyvelő rideg munkája biztosítja a hűséget.

A szabadság szeretete azon szellemi tulajdonságokból, azon nemzeti érzésekből is erőt merít, melyek eddig túlcsa-

pongásait megakadályozták. A rendi kiváltság egy új érdeket is szolgál, olyant, amelyet a múltban nem egyszer veszélyeztetett: az ország önállóságát.

S ez kétszeres fontosságúvá lesz, mert az ország önállóságának föntartása volt e kornak legerősebb lelki motivuma. Miként a szülők szívében minden más érzés fölé szokott emelkedni a gyenge, a beteg magzatjukhoz való ragaszkodás, a nemzet is a legélénkebben a leginkább veszélyeztetett kincséért hevűl. Ha csupán az idegen sérti állami létét, s ha csak a török ellen kell védekezni, a királyi hatalom nagyobbra nőhet, mint az Anjouk vagy Mátyás idejében. A kiváltságok mellett csak önzés küzdene. Így azonban, nyílt támadás esetében, a nemzet színe-java áll majd melléje.

A fönnmaradásáért fanatikusan lelkesedő magyar faj hinni kezdi, hogy egyedül a rendi jogok biztosíthatják létét is. Megvédésük tehát nem fog a nemzet akaratán múlni. A mi erő van a nemzetben, az síkra fog szállani, ha megtámadnák önállóságát.

A kérdés csak az volt: volt-e még erő az alkotmány intézményeiben és a nemzetben? A királyi hatalom aláásta-e ősi alkotmányunk épületét? Jövőnk ettől függött.

Az országgyülés a közelmultban gyakorolt befolyásának leglényegesebb eszközeit megtartotta. Miként láttuk, vér- és pénzadó felett is rendelkezett. A király nélküle a nemzet erejéhez nem férkőzhetett.

Láttuk, hogy ez eszköz segítségével a nyolcvanas években a rendek némi engedményeket csikarnak ki, de nem aratnak teljes győzelmet.

A parlament ezen jogai nem voltak olyan hatásúak, mint Mátyás vagy a Jagellók idejében.

A Habsburgok nem a magyar adókból éltek és ezeket csak magyar földön vívott harcaikra fordíthatták. Egyénileg kevéssé érintette őket az adó megtagadása. Csekély összeg is volt az, amely a szegény társadalomtól telt. A magyarországi adókra nagyobb szüksége volt a nemzetnek, mint királyának. Ha megtagadta, első sorban önmaga szenvedett érte. A királynak másutt is volt jövedelme és katonája. A

magyar rendek kérték őt, fordítsa azokat az ország védelmére s ebből a kérésből származott a magyar állam függetlenségének főveszedelme. Mi lett volna belőlünk, ha csak idegen erő véd bennünket és szállja meg várainkat?

A rendek formailag szabadon határozták meg a nemzet áldozatainak mértékét; a politikai helyzet azonban megfosztotta őket e szabadság valódi gyakorlásától. A mi jogilag megengedett volt, politikai és erkölcsi lehetetlenség volt. Bajos volt feltételekhez kötni azt, mire feltétlenül szükségünk volt. A békés védelem főszköze tehát rendelkezésünkre állott ugyan, de nem volt elég hatalmas, hogy benne bizakodjunk.

A meggyengült nemzet országgyülése el is vesztette azt a közvetlen befolyást a kormányra, amelyet a Jagellók alatt gyakorolt.

A nádor-választás útján ezen egész korban csak egyszer volt része a kormány összeállításában. A végrehajtó hatalom összes többi központi közegei a királytól függtek.

A bureaukratia megkezdi elkülönítő, izoláló munkáját. Teremt egyéneket, akik engedelmességre nevekednek, akik egész jövőjüket a hivataltól várják, abból élnek, mással nem foglalkoznak, mint szolgálatukkal, más érdeket és vágyat nem éreznek, mint előléptetésüket, s akikhez hasonló egyének voltak másutt is a királyi hatalomnak igaz harcosai és megalapítói.

De csak a felsőbb hatóságoknál terjed el a bureaukratia. A vidéki kormányzatot nem keríti kezébe, mint Franciaországban már ezekben az időkben kezdi. Nincs széles alapja, nem végzi az egész állami élet munkáját. S a központban is csak egyes hatóságoknál terjed el. A legfelsőbb királyi hatóság, a magyar tanács, a nemzet életét éli s a rendek vezértagjaiból áll. A királyi kinevezés nem szakítja el a kapcsot, amely közötte és a társadalom között van.

S e mellett az új és bureaukratikus kormányszékeknek, éppen mert újak és bureaukratikusok, kevesebb a tekintélyük a régieknél.

A helytartóság, a kancellária, a kamara, a nádornak, a kincstárnoknak nimbuszát nem bírta megszerezni. Híjával

volt a hagyomány hatalmának. Fiatal phantasiájú népek szivesebben engedelmeskednek nagy fénytől környezett egyéniségeknek, mint testületeknek.

Ha nem volt nádor, a királyi befolyás a kormányzatra közvetlenebb és nagyobb volt, a kormányzat azonban tehetetlenebb volt. Mennél több volt a bureaukratikus és mennél kevesebb a rendi elem, annál nehezebben bírták az országgyülés tárgyalásait vezetni, annál kevesebb hatásuk volt a nemzet döntő elemére, a nemességre.

A befolyás, melyet idegen elemek a központi kormányzatra gyakoroltak, szintén gyengítette vonzóerejét. A magyar kormány jelentőségét csökkentette a birodalmi hatóságok felsőbbsége, az idegen méltóságok tekintélyét meg népszerütlenségük apasztotta.

S hozzájárult, hogy a szent korona viselője, a kivel a nemzet hajdan szoros személyes érintkezésben volt, a kinek nimbusza táplálta a tekintély elvét, most ritkán van magyar földön. A gépezet, a melynek mozgató ereje a távolban volt, meggyengült. A király már nem hatott közvetlenül a magyarok lelkére; a hivatalok útján érintkezett a nemzettel.

Mátyás király hatalmát nagyrészt személye varázsának köszönhette. Most nincs meg ezen befolyásnak legelső föltétele: az együttélés. Ha a Habsburgok megértik Magyarország fontosságát jövőjükre nézve, többször és hosszasabban időznek körünkben. Növelni akarták hatalmukat, de nem tették meg azt, a mi őket céljukhoz eljuttathatta.

A király hatalma nagyobb a kormányra, de a kormány hatalma kisebb az országra, mint előbb. S mennél nagyobb az első, annál kisebb az utóbbi.

Az erkölcsi hatásában meggyengült kormányhatalmat a decentralisatio is korlátok közé szorítja. A török terjeszkedése az ország közepében, a honnan a királyi terület minden pontját érhette, a decentralisatiót, a melylyel királyaink századok óta egyenlőtlen küzdelmet folytattak, s a mely Mátyás halála óta rohamosan növekedett, még inkább fejlesztette. A részek függetlensége meggyarapodott.

Több megye együttes gyülést tart és megalakul az

országgyűlés és a megye közönsége között álló önkormányzati szerv. Ilyen partialis gyűlések már a régi időkben is tartattak, a török veszély miatt azonban most gyakoriabbakká lesznek. S fontosságuk is megnő. Közfelkelést határoznak el, hadi segítséget vetnek ki, mind a mellett, hogy ezt a Jagellók korában hozott törvény az országgyülés monopoliumává tette. Rendesen a nádor, a helytartó, vagy a kerületi kapitányok hívták össze a kerületi gyűléseket. Néha azonban, a szükségnek engedve, minden hivatalos felszólítás nélkül egy-egy megye hivására jönnek össze a veszélyeztetett vidék rendei. A király érzi, hogy ezen ellenőrizhetetlen gyülekezetek veszélyesekké válhatnak s nem egyszer rosszalja, az 1597-diki törvény pedig megtiltja őket, de a szükség mindennél erősebb. Az az állam, mely nem képes az országot megvédeni, nem akadályozhatja meg, hogy az egyes vidékek önmagukról gondoskodjanak. Még a királyok is örömmel fogadják a tőlük megajánlott pénzt vagy hadat. Szemet hunynak a forrás szabálytalansága előtt — — — — —

Kuruc és labanc.

A választójog reformjának fiziológiája.

Irta: **Méray-Horváth Károly.**

A képviselőház agyrendszere még az, ami 1848-ban és 1867-ben volt. Azaz: kuruc és labanc. Amint az ország 1848 és 67 között csakugyan kuruc vagy labanc volt. Az országgyülést azóta is kurucok vagy labancok választották: kurucot vagy labancot küldtek fel. E szerint oszlott a nemzet választóiban, választottjaiban.

Mos figyelj ide, magyarom:

Ismerd fel, hogy 1867 óta a kuruc és a labanc világ fölött a magyar életnek egy új rétege keletkezett: a termelők rétege. Azok rétege, akik munkájokkal valamit produkáltak, amiből a nemzet gazdagodott, gyarapodott és amiből ma él. A kurucságból és labancságból már nem élne.

A produktiveknek ez a rétege 67 előtt nem volt. Termelt a kuruc is, labanc is, azért hogy jobban, roszabbúl megéljen, de a produktivitás mint gazdasági, önön életműködésű réteg még nem volt ezen a földön. Ez 67-óta keletkezett. Ez az a réteg, amelynek nincs nyoma, alakulata a képviselőház agyrendszerében. Csak kuruc és labanc dolgokat igazít az agyrendszer a gazdasági, a produktiv rétegben is. Az egyik: hogy a munkából élők rétege fölött lehetőleg a történelmi elem konzerválódjék. A másik: hogy a munka gazdasági folyamatai fölött holmi „közgazdasági tevékenységet“ fejtsen ki. De ez, miután a munkában részt nem vesz s a tulajdonképeni produktiv rétegtől idegen, csak ahoz kapcsolódik, ami a tulajdonképeni munkában szintén nem

vesz részt: a tőkéhez, a tőke érdekeihez. Egyébként pedig az értelmi funkciók nem kapcsolódván be a gazdasági réteg munkájába: az egész agyrendszerben csak a mechanizmus él, hogy hogy lehet vért, pénzt, adót elvonni, a mechanikus állami míveletek ellátására.

Ilyen körülmények közt ösztönszerűen — de nem értelmi — szimpathiák és antipathiák fejlődtek ki a kuruc-labanc agyrendszerben a tulajdonképeni eleven réteg iránt: és a szimpathiát elnevezték liberalizmusnak, az antipathiát antiliberalizmusnak,

Az a liberalizmus igen szép volt. De ne legyenek felőle illuzióink. Az adott körülmények közt ez volt az agyrendszer legokosabb ösztönszerű cselekvése.

Az a tulajdonképeni munka réteg, az 1867 óta kifejlődött gazdasági réteg, elég erőteljes lett, hogy elbírja a kuruc-labanc zavarokat ott az agyvelőben. De van egy pont, ahol már neki is szüksége van centrális működésre. Észre. Az egész produktív munkaréteg életerejéről van szó Ausztriával szemben. Az a kuruc-labanc agyrendszer csak kurucul vagy labancul érzékeny Ausztria iránt. A gazdasági kérdések is mind kuruc-labanc kérdések: t. i. hogy mivel lehet rontani Ausztrián, vagy miből lehet valamiben több előnyt kicsikarni a meglevőnél. Uti figura docet: a kiegyezés. Az egész e körül játszik.

De nem kuruc-labanc kérdés az a munkarétegnek. A munkaréteg, a 67 óta keletkezett, már nem ott tart. Ez — az ő ujabb fejlettségű, tehát magasabb rendű, mondjuk differenciáltabb érzékenységével — már más dolgokat érez meg. Amíg épkézláb az osztrák császárság, hiszen addig jó vele egy gyékényen lenni a békesség kedvéért. Nagy bölcseség volt vele megegyezni és Deák műve kétségtelenül a legnagyobb politikai okosság volt. Amíg épkézláb az ausztriai

császárság, politikai okosság hozza magával, hogy megmaradjunk vele. Ha drágán fizetjük is.

De ma már csak egy 67-es fogalom köt még Ausztriához: a nagyhatalmi fogalom. Fogalom valóság nélkül. Fogalom, amelyben ma már csak a képviselőház hisz, és talán az osztrák császár, de ő is már csak: talán. Vakon csak a magyar képviselőház hisz benne.

Ez a nagyhatalmassági ügy az, amiről a magyar gazdasági élet, a produktiv munkaréteg megérezte, hogy ez csak aféle dögrováson levő valami. Érzi a szagát. És húzódik tőle. Érzi, hogy a kötelék: — nem szakad, hanem: — rothad, gennyed. Csak mi tartjuk benne az életet, a nagyhatalmi életet.

Mi vagyunk az egyedüli feltartóztatói egy feltartózhatlan folyamatnak: a nagy német caesari egység kialakulásának.

De ez már valami konkrét értelmi dolog. Többé nem érzet dolga. Ez a konkrét tudat még nincs meg az ország agyvelejében. Ott még kuruc-labanc világ van. Ez a tudat majd csak akkor alakúl ki, ha a 67 óta képződött rétegnek is megalakúlnak a központi funkciói.

Magyarország valóságos életének ez a mai momentuma. Feltartózhatlan dolog, hogy az az egész 67 óta képződött réteg kialakitsa a maga központi funkcióit az agyrendszerben: a képviselőházban.

Természetesen, a kuruc-labanc agyrendszer csak a maga észjárása szerint tud gondolkozni. És így természetes, hogy azt, amit már elkerülhetlennek érez, a választási reformot továbbra is kuruc-labanc politikának akarja igazítani.

Csakhogy itt van a tévedés. Ebből többé kuruc és labanc politika nem kerül ki.

Hanem micsoda?

Hanem mindinkább a produktiv munkával termelők ré-

tegének a tömörülése, a dolgos embereknek az elkülönítése a dologtalánoktól. Mind inkább való kialakulása két ilyen természetű pártnak, — mily néven, mily alakban, az mellékes — de természetök szerint a dolgos emberek pártjának a dologtalanokétól.

Az alakulás élessége attól függ, mennyire vetünk gátakat ezen alakulás normális, természetes folyama elé. Mentől inkább gátoljuk az alakulást: annál jobban a legultrább feszültségei torlódnak fel: a szociálizmus és a feudalis klerikalizmus.

Ez a nemzet fizologiai életének a kényszerű folyama.

Ezzel tisztába kell jönni. Tisztába főleg azért, hogy holmi kuruc-labanc riogatások meg ne zavarjanak bennünket, s hogy nagyhatalmi militaris ijesztgetések ne fogjanak rajtunk. Nekünk többé háborúnk nem lesz, kidobott pénz minden garas, amit nagyhatalmi militarizmusra költünk. És ez az, amit az egész productiv réteg érez.

Igaz, hogy egyrésze csak úgy, hogy elgondolja a japán-orosz háború ama borzalmait, amiket a mai haditechnika hoz magával s azt hiszi, hogy ma már lehetetlen Európát ilyen mészárszékekre vinni, — egy más része pedig és épen az, amely a militaris anyagot adja, olyasmit érez, rejt: elvtárs elvtársra többé nem lő...

Mentől kevésbbé van ezeknek az érzeteknek az agyvelő rendszerben tudatos centruma: annál rosszabb. A réteget kiírtani, nem, kuruc-labanc urak, térjenek egy kissé észhez: azt már nem lehet.

Világosan látni: soha nagyobb szükségünk erre nem volt, mint most.

A szabad szerelem és a házasság kérdése.

Jegyzetek egy nagyobb regényhez.

Irta: **Kovács István.**

10

Tizedik levél.

Fiú, a bölcs élet első titka az, hogy mindent megérts! És ha mindent megértettél, azért nem szükséges kezedet szépen az öledbe téve, cselekvés nélkül, álmodozva ténferegni végig a földön. Hozzá kell csatlakozni valamihez, ami magasabb, mint az égbolt, szilárdabb és változatlanabb, mint a legkeményebb terméskő, mint az évezredes sziklák — úgy szokták legalább mondani. Aztán e magas és szilárd célok, mint amilyen a nagy igazságok és a szegény, de ismeretlenül magasztos Ember érdekében, akármily vad, undorító és félelmesen nehéz legyen is a feladat: harcos és halálra szánt katonának, ítélő bírónak, és ha kell, hóhérnak kell beállanod. Légy elnéző, ahol más ostoba, kegyetlen és légy mindent kockára tevő, vakmerő és kíméletlen, ahol a kiválasztott tömeg: maradi, puha és gavallérnak mondván magát, mindent tűrő; mert bizony mondom neked, hogy akiben a lélek kiválasztatott, annak az egész élete, egész a végeig semmis, hanem az utolsó hónapok, az utolsó napok, az utolsó órák, az a fő, az, hogy bensődben harmoniával, magadat igazolva, lényednek igazi integritását végül is megmentve, vándorolj át egy másik csillagra, ahol vagy örökké sötét, vagy örökösen világosság van.

Mindent megérts. Imádom az Istent és kérve kérem az összes ördögöket: ha megérthetnél mindent, mielőtt a szenvedések tökéletesítették és kimélyítették volna bensődet. Szeretném rád átruházni ezt a tehetségemet, mert én mindég értettem az utolsó tolvajt is, aki lopott szükségből, alkalom-

ból, kényszerüségből, vagy azért, hogy fölcifrázhassa magát és selyemben, bársonyban, idegen színes köntösben feljuthasson az oltár elé, hadd lássák jámborságát, ártatlanságát, és annak közelébe tolakodva, a kit meglopott: égnek emelje kidagadt szemeit. Lássad meg ezt és ne szólj, mert ez még kicsiny ügy és sokkal fontosabb a te tiltakozásodnál a templom ünnepi csendje, méltósága és becsülete. És értsed meg a nyomorult cselédleányt is, aki mielőtt megszületnék, elveszti gyermekét, akinek a sorsa szégyen, nyomorúság, betegség egyben, de tudja azt, hogy kitől eredne az, kié lenne a felelőség érte és ki fogja magától a törvény előtt elrúgni, ha ugyan jelentkezni merne vele. Az egyedülálló, ártatlan, tisztelt úrnő az más, ez Nietsche és Malthus gyermektelen leánya. Ez az erős nő, aki mívelt és tudós személyek közrészvéte és egybekapcsolódó segédlet mellett látszólag biztonságban van. Mindkettőt értsed meg, de a cselédre nézz rá részvéttel és a hideg cselédszoba pallóján vergődő testét valahogy meg ne rugdosd! Az utánzó, az összeszövődött bűnt úgy megértsed, mint ahogy a brutálisat, az őseredetűt és amikor látni fogod azt, amit én láttam a minapában, hogyan falatozta fel hirtelen elhulló kangának megaludt vérét a nőstény szelindek; ezt is megértsed és ezért horpaszán meg ne rúgjad, mint ahogy szokták, mint ahogy kedvem lett volna — akkoriban — nekem. Hiába, gondoltam magamban, táplálkozni kell, élni és a szerencsétlen nőstény nem keresheti, hogy a vér honnan eredt! Máról holnapra megél belőle, vagy passziója van benne? Borzalmas ösztönök laknak a föld eleven és mozgó lényeiben! Lehet, külömben, hogy amikorra megnőlsz, akkor már te jobban megérted ezt a képet is és én tanítlak téged, aki a moralista hajlandóságot magamból — koromnál fogva — végképp kiverni nem tudom!! Te már tudni fogod a falánk és dísztelen szelindek fiziologiájának majdnem minden törvényét, körülményeit és titkait. Amit én értek belőle, az most csak egy eltorzult nevetésben fejeződik ki, mert az aludt vér mérgező hatására gondolok, mert nevetnem kell mindenen, ami máról holnapra való! Mindez csak úgy jut az eszembe. Eh, gyerünk tovább!

. . . Azon az estén, amikor először fért hozzám igazán: csaknem szép volt. Az arca egy fehérség, a lénye megható. Kissé későn mentem föl hozzá, esti nyolc óra után, úgylátszik — azaz most úgy tudom — hogy előbb sírt valakinek otthon vagy az utcán. Ki volt fáradva az élettöröm benne elbágyadt, le volt hangolva, kis leány koráról beszélt. A belső gúny és a lenézés még élt bennem ebben az órában is, de megszelídültem, megfeledkeztem, már kezdődött bennem az az — erőszakos és folytonos, ernyedetlen és szorgalmas izgatásra — támadt folyamat, hogy a magam képzelt alakját helylyel-közzel behelyettesítsem az ő létező testének helyébe. Egy pillantara megzavarta ezt a processzust, hogy félbeszakítva világító, megható és bájos melancholiájat, rám támadt:

— Mért jön ilyen későn? Maga miatt mindenki elkerül és egész nap egyedül vagyok!

— Dolgom volt. Az ember előbb dolgozik és vergődik másért, aztán él a maga gyönyörűségének.

— Tudom milyen dolga volt, tudom . . .

Féltékeny pillantást vetett rám, hogy kék szemei belesötétedtek.

— Ma csodálatosan más, szép maga! Fehér és igazi leány!

— Úgy? Nem tudom miért? Azt tudom, hogy ma, ma estve nem maradhatunk soká együtt, aludnom kell, holnap délelőtt igazán szép akarok lenni. Valaki jön.

A féltés és féltékenynyé tevés két izzó szögét verte a két halántékomba. Eredendő ösztönből, de józanul cselekedte ezt. Mellesleg azonban költői hangulatban volt és ismeretlen érzéstől vérző — de azért nem öntudatlan fejemet — a mellére szorította és tovább beszélt kis leány koráról.

(A tizenegyedik levél következik)

REGE.

Irta: Telekes Béla.

Emlékszel a régi regére?
Rohanó folyam... Alkonyi nap...
Beledőlnek a tenger ölébe,
Az égbolt mind komorabb.

A vad folyamon kicsi sajka,
Virággal hintve tele —
Mint koszorús sír ha suhanna
A zord vízeken lefele...

S mintha sírjára kisértve
Ült volna a holt maga ki,
Úgy görnyed a sajka fölébe
Árván, szomorún valaki.

Babérág az evezője...
Bogáncskoszorús a feje...
Dalolva úgy evez előre —
Bűbájos, régi rege!

Szemében köny, mosoly ajkán
S szól: Szép, napok, ég veletek!
Megyünk lefelé, kicsi sajkám,
Vak, céltalan éj közeleg.

Isten veletek, ti virágok,
A part vadonának ölén!
Már üdvre ott sohse várok,
Tündért nem ölelek én.

S többé nem gyötör a révek
Sivár vásári zaja...
Az álmok tönkretevének
S már álmom is mind oda!

... Úgy suhan el éjbe, viharba,
A tenger mélyeire
S többé se híre, se hamva...
Óh, mért hogy enyém e rege!

Rendelő óra.

Irta: **Ambrus Zoltán.**

I.

Mikor a fehérkeztyüs inas kinyitotta az ajtót, a paraszt meg a kis fiú hírtelen lekapták báránybőr-sipkáikat.

— Mit akarnak? — kérdezte az inas.

— Mink ide vagyunk küldve Budakeszről — felelte a paraszt, s a kékposztó bekecs valamelyik rejtekéből egy pecsétes levelet kotorászott elő.

Az inas elolvasta a cimet: «Méltóságos Dr. Aba Sámuel, udvari tanácsos, egyetemi tanár úrnak» — aztán helybenhagyóan intett és így szólt:

— Jól van, majd oda adom neki.

De azok nem mozdúltak.

— Mondom, hogy jól van — ismételte az inas. — Maguk most már haza mehetnek.

— Nem — szólt a paraszt — a fiúnak ott kell lenni a levéllel.

— Vagy úgy?! — kapott észbe az inas. — Maguk a rendelő órára jöttek? (A paraszt bólintott, hogy igen.) Hát nem tud maga olvasni? (Rámutatott az ajtón fehérlő porcellán táblára.) A méltóságos úr két órakor rendel és most még egy óra sincsen. Fogja a levelet és jöjjenek vissza két órakor.

És ezzel betette az ajtót.

A paraszt meg a kis fiú még egyszer elolvasták, amit a porcellán tábláról meg lehetett tudni. Ez állott rajta:

PROF. DR. ABA SÁMUEL,
ord. d. u. 2—3.

Aztán megfordúltak és lementek. Szeges csizmáik iszonyatosan kopogtak a márványlépcsőn, és profán zajjal töltötték el az előkelően csöndes palotát.

Odalenn egy darabig a lépcsőházban várakoztak. Nem beszélgettek; csak úgy szótlanúl álldogáltak egymás mellett. A paraszt nem szokott beszélni csak azért, hogy beszéljen; és mit kérdezhetett volna a kis fiától, amit még nem tudott?!

Később kiállottak a palota kapujába. A fővárosi nép

megcsodálta őket, mert mind a kettő nagy botot szorongatott a kezében. Ha valaki hosszasabban bámészkodott rájok, a paraszt megkérdezte a barátságos embert:

— Soká lesz még két óra?

Közben sokan mentek ki és be a kapun. A paraszt látta, hogy útban van; kiálltak az utcára.

Egyszerre szép üveges kocsi állott meg a palota előtt. A kocsiból egy nagy szakállu, magas úr szállott ki, talpig érő, prémes bundában; valamit mondott a kocsisnak és bement a házba.

— Ez lesz az — szólt a paraszt.

A bizonyosság kedvéért megkérdezte a kocsist.

— Ez legyen az?

A kocsis megértette.

— Hát ki lenne más?!

Megint felkocogtak a lépcsőn, és a paraszt botjával megkopogtatta a széles, szárnyas ajtót. Az inas most már beeresztette őket.

— Hanem egy kicsit várakozni fognak — szólt — mert a méltóságos úr még csak most ebédel; és vannak, akik előbb jöttek, mint maguk.

Elszedte tőlük a botokat és bevezette őket a váróterembe. Már többen voltak ott, férfiak, asszonyok, akik halkan beszélgettek vagy ujságot olvastak.

Az inas leültette őket, két szalmaszékre, mindjárt az ajtó mellett; és kiment.

Nemsokára mások is jöttek és lassankint megtelt a terem.

Végre kinyílt a jobboldalra vezető, hatalmas ajtó, és az udvari tanácsos úr megjelent a küszöbön. A bunda már le volt fejtve róla, de így még jobban festett. Olyan tisztának és olyan puhának látszott, mintha tetőtől talpig vattából lett volna.

A paraszt meg a kis fiú felállottak, de az udvari tanácsos úr nem vette észre őket.

Pillantása egy öreg úrra esett, aki a vele szemközt lévő karosszékben ujságot olvasott. Nyitva hagyta az ajtót és oda sietett az öreg úrhoz.

— Hogyan, excellenciás uram!... ha tudtam volna!... Bocsánatot kérek, de az inasom olyan ügyetlen! . . . mentegetőzött.

— Kérem, majd megvárom, míg rám kerül a sor — szabódott a nyájas öreg úr.

Hanem az udvari tanácsos úr nem akart tudni erről. Minden szabadkozás ellenére betuszkolta az öreg úrat a ren-

delő terembe, betette az ajtót, aztán leültette a vendégét és megkínálta cigarettával.

— Micsoda szerencse, excellenciás uram! . . . Minek köszönhetem ezt? . . . Mivel szolgálhatok?

— Nagy baj van, kedves professzor úr — szólt az excellenciás. — A fiam elmebajos!

— Nem baj, nem baj — szólt vígan a tanár. — Majd kigyógyítjuk!

— De bizony baj — nyugtalankodott az excellenciás — mert képzelje tanár úr, a szerencsétlen fiú mindjárt az első rohamában megvett egy lovat kétszázezer forintért!

A tanár megrökönyödött.

— Hallottam az esetről — szólt részvéttel. — Egy pár nap óta mindenfelé csak erről beszélnek, de azt hittem, hogy túlozzák az összeget. Hm, hm! No de, remélem, nem fizette ki?

— Még csak az kellett volna! — indignálódott az excellenciás.

— Ez még szerencse a szerencsétlenségben — szólt a tanár megkönnyebbülten.

— Tudja, professzor úr — magyarázta az előkelő öreg — a ló megér tiz-tizenötezer forintot. Első rangú származás, és mint apaló még igen jó szolgálatokat tehet. Talán még trainingbe is fogható, s nem mondom, hogy nem nyerhet egy-két kisebb versenyt . . . Angliában gyönyörű versenyeket nyert, mindig jól futott, és két éves korában nagyobb összeget lehetett érte adni, mert egyike volt évjárata legjobb lovainak . . . De hogy valaki egy kihasznált, öt esztendős lóért nagy összeget adjon, és pláne ilyen horribilis összeget, ezt tisztán: a téboly.

— Világos — erősítette a tanár. — Na, és hogyan esett meg a dolog? Mutatkoztak előjelek?

— Igen. Már régen beszéli, hogy ő semmiféle összeget nem sajnálna a század lováért, mert ő, szegény, ezt a gebét a század lovának nevezi . . . aztán a pazarlási mánia egyéb tünetei is . . . hisz a tanár úr ismeri szegény fiamat! . . . De mégis úgy történt ez, mint a mennykőcsapás. És én csak akkor tudom meg a dolgot, mikor levelet kapok a lócsiszártól, Bécsből, hogy a fiam átvette az árut, de fizetni nem akar, hát fizessek helyette.

— Hallatlan! Igazán rettenetes elgondolni, hogy egy apa soha se tudja, mire neveli fel a gyermekeit!

— Képzelheti a rémületemet! Megtudni azt, hogy a fiunk nem ép elméjü, és még hozzá ez az anyagi veszteség!

Mert jól van, nem mondom, ha véletlenül ki kellene fizetnem ezt az összeget, hát ez még nem tenne tönkre bennünket.. hogy a fiamnak tiz milliója marad-e, vagy csak kilenc és néhány százezer, ez még nem olyan nagy különbség .... De azt meg fogja engedni, tanár úr, hogy kétszázezer forint mindig kétszázezer forint marad!

— Hát hogyne!

— Bizalmasan azt is megvallom, hogy egy pillanatig arra gondoltam, vajon nem kellene-e kifizetni ezt az összeget, akármilyen horribilis?!... Tudja, a magamfajta ember soha se bir végképpen szakítani bizonyos előitéletekkel. Az én családomban sokszor előfordult, hogy a család egy-egy könnyelmű tagja oda dobta egész vagyonát egy szép leányért, egy mosolyért, egy semmiért, hogy megtartson egy kimondott szót, vagy mert föltette egy blattra; volt, aki szétszórta esztelenül, s volt, aki a nagylelkűség egy rohamában mindenét elajándékozta. És az efféle hagyomány soha se törlődik ki az ember lelkéből. Nekem is az az elvem, hogy pereat mundus, de első a point d'honneur! És engem nem kell gentlemanlikeness-re tanítani, mert én ezt túlságba szoktam vinni, s apai szeretetemnek az elfogultságával azt vallom, hogy: amit az én fiam tesz, az jól van téve! Le is vontam volna az esetből minden konzekvenciát, ha egy bagatelleről van szó; azt mondtam volna: egy Karabás azt tesz, amit akar, de egy Karabás mindig fizet! Hanem, édes Istenem, kétszázezer forint, az kétszázezer forint! És kérdés, van-e nekem jogom elajándékozni a gyermekem vagyonából kétszázezer forintot, csak azért, mert a gyermekem hirtelen megbolondult?!

— Ez nem is kérdés. Excellenciádnak a kötelessége az, hogy megvédje beteg gyermekének az érdekeit. Egyébként ... az állítólagos adás-vétel ... törvényes formák között történt?

— Sajnos, minden szabályerüség megóvásával. S a lócsiszárnak ez az elővigyázata arra kényszerit, hogy fiam szerencsétlenségét ki kell kiáltnom az egész világnak.

— Persze, persze ... És nem konstatálható, hogy mielőtt a baleset történt, vagy éppen abban az időben olyan jelenségek merültek fel, melyek szegény fiatal barátom állapotát legalább is gyanussá tették? Csupán maga a tény tette nyilvánvalóvá a bajt, vagy egyéb tünetek is jelezték, hogy elméje nincs rendben?

(Befejezése következik.)

Beteljesedett!

Irta: Serao Matild.

Édes Szerelmem. Alig egy órája még, hogy távoztam abból az aranyos kis fészekből, amit a te szerelmed és finomúlt ízlésed alkotott, hogy befogadja az »isteni asszonyt«, — amint hívsz engemet. Az a házikó, ott a Via Gregorina és a Spanyol-lépcső között, erkélyeivel a világ egyik legszebb panorámájára tekint; a Monte Mario ciprusaitól el a Szent-Péter kupolájáig, amely csupaszon mered ki a Tiberisből felszálló párák közül, a spanyol-téri tarka nyüzsgésre és a Medici-villa hatalmas fasudaraira, melyek mögűl ragyogva kél a nap. És hány álom, hány szerelmi vágy lappangott sűrű kárpitjai mögött a kicsiny, csöndes, rejtelmes háznak, amelyben se szolga, se kapus nincsen, amely csak az enyém és a tiéd s amelynek ajtajába illik az a kicsi aranykulcs, amit réges-régen ajándékoztál nekem és amit ma használtam először. Először léptem a szőnyegfedte lépcsőre, a kevés, de gazdagon és eleganciával, műdarabokkal, virágokkal és dísznövényekkel pompázó szobába, melyek tompa világosságukkal, édes, részegítő illatukkal inkább valami sajátságos télikerthez hasonlatosak.

Oh, Francesco, tudom én azt nagyon jól, hogy szerelmünk számára régen gondoskodtál már a kis otthonról, szerelmünk első percétől fogva kerested, válogattad, állítottad össze mindenből a legszebbet. Hiszen oly biztos voltál arról, hogy egyszer, előbb-utóbb elmegyek oda, hogy új örömet szerzett neked minden kis tárgy, amit kikerestél, megtaláltál és a többihez illesztettél. Azalatt, hogy rám várakoztál, — soká; hat hónapig várattalak — apró kortyokban élvezted a boldogságot, ábrándozva az üdvösség kelyhéről, amit egy napon fenékig ürítesz majd ama kis házban. Oh, kedvesem, egyetlenem, első s utolsó szerelmem, az a reményem, az a meggyőződésem, hogy legalább ma boldog voltál.

Ahogy hét órakor hazatértem az én pompás, nagy palotámba, mintha most jönnék valamely five o' clock-ról, ahova jár minden asszony, hogy alkalmas pillanatban eltünhessék, jelentette férjem szolgája, hogy: a nagyságos ur még öt-hat napig Párisban és Bécsben marad. Egyedül voltam hát, egyedül érkeztem a faburkolatos falú, fametszéses belsejű és nehéz, komor butorzatú nagyterembe. Örvendeztem, hogy nem találtam benn a nagyságos urat: a férjemet, mivel csevegnem, utazásairól, üzleteiről kérdezősködnöm kellett volna, pedig mindez a legkevésbbé sem érdekel, amit ő is tud nagyon jól s amit ő épp oly közömbösen fogad, akár én az ő üzleteit. Egyedül; se gyermekem, se rokonom, akivel társaloghatnék. Ebéd után a kandalló elé űltem és belebámultam a tűzbe és rád gondoltam és mindenre, ami megismerkedésünk óta történt közöttünk s ami soha sem fog megtörténni többé.

Anyám kis iróasztalán írok neked, amely tágas hálószobám ablaki fülkéjében áll; a lámpa ideveti szelíd fényét asztalomra, a szoba többi részére homály borul. Előttem virágtartóban az orgonaág, amit a kis házból való távozásomkor adtál a kezembe. Holnapra elhervad s a te kezedből többé semmi virág nem váltja föl helyén; ami ma volt rajtam: sötétkék ruhámat, a vidrabundámat, a kis kalapomat, sohase hordom többé s az ékszert, a gyöngyfüzért, amit kaptam tőled és a smaragdgyűrűt, amivel azért ajándékoztál meg, »hogy reménységet öntsön életembe«, olyan jó helyre tettem, hogy viszont nem látom többet soha.

Még most is, hogy belenézek e nagy szoba mélységes árnyékába, magam előtt látom a kis rejtelmes házat, ahol oly sokáig vártál, szerelmed, szenvedélyed erejében bízva, hogy a tied leszek. Három órát töltöttem én ma e szerelmed varázsával teljes házban és messze van immár e három óra, és minden perccel mélyebben sülyed a multba, melyből soha többé föl nem bukkan. Soha többé, sem ezek az órák, se hozzájuk hasonlók! Soha se térek vissza az édes szerelmi fészekbe; te, kedvesem, egyetlenem, sohase látsz már engemet.

Hogy bolondnak, avagy még rosszabbnak: gonosz, kalandhajhászó asszonynak ne tarts, emlékeztetlek szerelmünknek keletkezésére. Kezdetben az egyszerű rokonszenv érzése volt az, részemről minden kaczérság nélkül, azt hiszem. Nagyonis naivok voltunk eleinte s a szerelem a barátság szokásos látszatával hajtott össze bennünket. Vagy csupán én valék naiv és te, a szerelemben járatos férfi tudtad hogy az állítolagos barátság szappanbuboréka szétpattan egy lehelettől is? Én nem tudom, csak azt tudom, hogy behálózott minket a növekvő gyöngédség, hogy szeressük egymást mély, forró, tiszta szerelemmel, amely ritkítja párját. Oh, Francesco, kedvesem, jusson eszedbe, hogy mit mondottam én akkor. Megmagyaráztam neked az igazság szavaival, amik valómból fakadtak, mennyire undorodom én attól a gondolattól, hogy kedveseddé legyek; hogy eskümet megszegni, közönséges, hozzám méltatlan dolog; hogy nem a férjemet, csak magamat és a szavamat becsülöm; hogy szabad a lelkem — akár az őrülésig szerethetlek, — de nem az a személyem; hogy szeretni akarok holtomiglan, örökké, de a tied lenni soha nem akarok és nem birok.

Nem mondottam én ezt meg neked könnyes szemmel, rezgő hangon és mélységes aggodalommal? Miért nem hittél nekem? Akkor azt gondoltam, hogy hiszel nekem; nálam is izgatottabban, fájdalomtól és szerelemtől remegve állottál akkor előttem és határtalan szenvedélyt és kétségbeesést olvastam ki a szemedből. Csókoltad a kezemet, csókoltad a ruhám szegélyét és haldokló módjára esküdöztél, hogy engedelmeskedel még ujjaim intésének is. Mindezek ellenére is, miért nem hittél nekem? Miért? Én igazat szóltam. Ilyen percben bizonyára sok asszony csalja önmagát másokkal együtt, komédiázik, hogy a maga vagy a más kételkedését elfátyolozza. Ám én — csak halljad, most, hogy későn, hogy vége van már — én sohase hazudtam. Szeretni akartalak, úgy, hogy ne legyek a tiéd; megesküdtem, együtt esküdtünk; azonban te hamisan esküdtél.

S tán neked volt igazad, Francesco, nem én nekem. Holnap, ha majd elolvasod az utolsó szót, amelyet itt irok

neked, emberi logika szerint te leszel az, aki ebben a szép és e szomorú játékban az emberi, a nemes szerepet játszotta.

Hónapszámra élveztem a te ábrándos rajongásod boldogságát, bírtam egész lelkedet, akár te az enyémet, tökéletes egyesülésben, anélkül, hogy ajkunk csak egyszer is összeért volna; úgy éltem a lelkedben, mint valami eszményi, magas, érinthetetlen lény, olyan áldozatot kaptam tőled, amilyen kevés férfiútól telik és ez a szív mélyén rejtőző imádás volt az én egyetlen gazdagságom, büszkeségem, egyetlen öröme létemnek. És csak még jobban lelkesített arra, hogy tiszta maradjak, kitérjek a közönséges szenvedély előtt, még magasabbra emelkedjem, hogy egyre közelebb juthassak az ideálhoz, amiben hittem s amiben — lehet, hogy vakon csalatkozom — hinni fogok végső lehelletemig; mindez csak növelte őrültségemet, ahogy te szoktad mondani később.

Láttam azután, hogy lesz a te szerelmed egyre léhább, emberibb, minden erőlködésed ellenére is, hogy megmaradj az esküink-szabta határokon belül. Eleinte csöndesen szenvedtél, nekem egy hangot se szóltál róla, mert büszke voltál arra, hogy angyalodért szenvedhetsz; utóbb elpárolgott belőled a néma boldogság érzete, s — bár még mindig nem szóltál — gyötörni kezdett engemet a reménytelen vágyódásod, rosszul titkolt fájdalmad. Sokszor csüggtél sápadtan, hangtalanul egy gondolaton, amit előttem rejtegettél. Sokszor volt könyörgő a tekinteted, néha meg szótalan haraggal pillantottál rám. Én megremegtem, keserűség fogott el, mert napról-napra fakulni láttam azt a tiszta és eszményi képet, ami a szerelmünk volt nekem. De az a gondolat, hogy a tiéd legyek, még elviselhetetlenebb volt, mint valaha. Hány éjszakán járkáltam a hálószobámban és mondottam egy-egy aggodalmas percben: nem! Nem! Mégis mekkora kín volt az én szerető szívemnek, ha láttalak: hogyan jársz hallgatagon, lehorgasztott fővel, mintha türhetetlen lemondásra kárhoztatna sorsod! Nem beszéltél kínzó sóvárgásodról, de gyakran voltál fanyar és gúnyolódó, sőt nem egyszer ejtettél egy-egy keserű szót a nők félreértett erényéről, szeszélyeikről, csalfaságukról. Homályos értelmű sértéseidtől sokszor el-

halványultam fájdalmamban és te zokogva borúltál lábamhoz, bocsánatot kértél, és én veled sírtam, az okát nem is kérdeztem. Akkor sokat szenvedtünk együtt, Francesco; később én még nálad is többet szenvedtem!

Majd, amidőn megtörted a hallgatás jegét, szabad folyást engedtél szenvedélyed árjának; birkóztál velem, az ellenállásommal, a titkos undorodásommal; te is megharcoltad azt a harcot, amit végig küzd minden fiatal, erős férfi a szerelem nevében. Kezemet a szádra hányszor tapasztottam, kétségbeesve hányszor fogtam be a fülemet, hogy ne halljam könyörgéseidet, rábeszéléseidet! Gyermek, vagy koldús, vagy haldokló módjára könyörögtél s e gyöngéd, szomorú, gyermekes, kétségbeesett siránkozás megtörte a szívemet. Magamban én is kegyetlennek, cudarnak szidtam önmagamat, azonban a te vágyad teljesítése oly iszonyúnak, oly lealacsonyítónak, oly gyalázatosnak látszott előttem, hogy a legborzasztóbb küzdelem tört ki szerelmes részvétem és akaratos ellenállásom között. Szerelmes nézésedben, hangod csengésében, minden mozdulatodban volt egy majd bágyadt, majd élénk, de mindig szenvedélyes kérés, egy elhallgatott, hanem azért nem kevésbbé érthető könyörgés, valami, ami tépte a szívemet. Még ellentállottam, még erősebb volt a személyemet védő hajlandóságom, de éreztem, hogy roppantul boldogtalan vagyok, csak annál inkább, mivel tudtam, hogy tégedet boldogtalanná teszlek.

Egyszer, még csak rövid ideje, sajátságosan hideg beszédet tartottál nekem. Talán emlékszel rá; este voltál nálam, a szalonomban, de nem lehettünk egyedül. Maddalena is ott volt, az én szerencsés barátném, aki kötelességeit oly ügyesen tudja párosítani a szórakozásaival, az a szeszélytelen, az a csalfaság nélküli asszony, ő a «sans petite fleur blanc, dans l'ame», ahogy ő maga is mondja vidáman. Te rám se néztél, úgy beszéltél a szerelemről, én pedig a homályba húzódva figyeltem rád. Ezt mondottad:

A nők, akik az erényért rajonganak, ámítják magukat másokkal együtt, mert ami legtöbbet ér a szerelemben; az a lelki odaadás. Ha már a lelkét odaadja valaki, mire

való akkor megtagadni a másik, a sokkal kisebb, sokkal csekélyebb értékű ajándékot? Aki szeret, az tökéletesen szeret. Aki csak félig akar szeretni, az nem méltó arra, hogy szeressen, az nem tarthat számot arra, hogy szerettessék, annak nincs joga, hogy a szenvedély életét élje, olyan emberek között, akiknek van szívük és értelmük, vérük, vannak idegeik és érzéseik. Aki egyszer kimondta, hogy szeret, még ha mindjárt hazudott is, lett légyen bár csalódás áldozata, annak el kell mennie a végsőig. A nőnek, aki szerelméről beszél, oda kell adnia magát, ha tönkre megy is miatta a becsülete, nyugalma. Végig legyen logikus, a szerelem logikája pedig a bírás. A nő, aki ezt be nem akarja látni, szívtelen, emberi érzés nélkül való teremtés, olyan lény, aki nem tartozik semmi osztályba, amilyen akad mindenütt, hálistennek elég csekély számban, másképp a szerelem, a természet kétségbeejtené az emberiséget.

Maddalena elbűvölten hallgatott rád és helyeselte minden szavadat. Hozzám egyszer sem intézted a beszédedet, és mikor elment Maddalena, te sem maradtál nálam szokásod szerint, hanem ajánlkoztál, hogy majd hazakiséred őt. Halálos bántalommal egyedül maradtam.

Mert igazságosnak hittem én mindazt, amit ellenem szóltál, oh kedvesem. Átvirrasztottam azt az éjszakát. És egy hétig a szobámban maradtam, téged nem látva, heves főfájással mentegetőzve. Jöttél talán százszor is, írtál vagy húsz levelet, bocsánatomért könyörögtél, esztelennek, durvának, hálátlannak nevezted magadat, részvétemre hivatkoztál és kérve-kértél, hogy felejtsem el ama szavakat. Hisz nem tudhattad, hogy magánosságomban igazat adtam neked! Te nem hallottad, hogy magam is szívtelennek, asszonyiatlannak, hálátlannak mondottam magamat. Te arra kértél, hogy legyek újra a te angyalod, én pedig arra gondoltam, hogy valami rossz adósféle vagyok, aki váltót írt alá, de nincs pénze a határnapra, vagy nem akar fizetni. Nagyon igazad volt!

Azért hát, amikor legkevésbbé se számítottál rám, írtam neked, hogy elmegyek hozzád, a tied akarok lenni, mert szeretlek és szeretsz. Aláírtam, tehát kénytelen vagyok fizetni:

ez a gondolat ösztönzött szüntelenül. És így elmentem a fészekbe, amit számomra építettél, és te az igazság hangján, amit balul érteni nem lehet, kijelentetted, hogy tökéletes a boldogságod, az üdvösséged. Magamról nem beszélek. Megtettem, ami rám rovatott. Fizettem. De fizetni csak egyszer szokás, ugyebár? — Én tehát soha, soha nem megyek oda többé, s te már nem birsz engemet soha, de sohasem. Isten áldjon, Francesco! . . .

TITKOLT SZERELEM.

Egy gálya ring nyilt tengeren
Árbócán a zászló selyem,
Vitorlája királyi kincs
Gyöngyhím nélkül egy foltja sincs;
Elefántcsont az oldala
S fehéren, mint egy szűz ara
Csillog kristálydús padlata.
Rajt liliom s nárczissz raja,
S édes rózsák feje pihen
Minden bűvös kis szegleten.
Amerre a szem tükre néz
Mindent puha kedvesi kéz
Árasztott el szerelmesen — —

És útja mégis a vízen
Vérző nyomok között vesz el!
Ha kél a hold szűz csillaga
Vizi lányok tündérkara
Repes a habon boldogan
Lágy ajkúknak száz dala van;
De haldoklik a kacagás
Elcsittul a víg súgdosás,
Ha a gálya közelbe jő
Vak csöndbe fúl a vízmező:
S könnyezve néz a hableány
A vérező hajó után — —

S az kincscsel telve gazdagon
Mélyén arany és gyöngyhalom,
Bolyg örökké holt vízeken
És nem köthet ki sohasem . . .

Korniss Aranka.

Mária és Magdolna.

Irta: Pierre Louys.

Barbeville elnök úr örömeinek szintere könyvtár szobája volt. Ezért el is keresztelte azt „legénylakásomnak.“

Minden reggel, még pongyolában felment oda. Mióta nyugdijaztatása elmozdítá birósága éléről, dolgozó-szobáját meglehetősen elhanyagolta. Most azonban ruganyos léptekkel sietett a kő-csigalépcsőn a felső régiókba s megelégedett mosolylyal zárta fel legénylakásának ajtaját.

Világos zöld viszfény tükröződött vissza könyveiről. A nagy XIV. Lajos stylü ablak apró tábláin keresztül meg lehetett figyelni a zsenge levélkék szapora táncát. Két vén gesztenyefa túlnőtt szinte a ház ormán is. A nap nem birt keresztül hatolni sűrű lombjaikon, de a szoba szőnyegeire könnyü, mozgékony árnyakat varázsolt, mely e remete laknak majdnem templomi csendet kölcsönzött.

Az elnök úr a nagy, asztalfélével ellatott támlásszékbe ereszkedett, melynek rajzát ő fensége: Aumale herceg jóvoltából engedték át részére, a hintaszéket balra tolta, szivar tárcáját jobbra s könyvet vőn elő, melynek olvasásába mélyedt. Egy szenvedélye volt: az olvasás. Ez volt az egyedüli szenvedély, melyet szakmája akkor is megengedett neki, mikor még más szenvedelmekre is képes volt, a miről szárnypróbálgatásai révén győződött meg hébe-hóba.

De a kisérletezések nem voltak tanácsosak s hogy orvosának kedvében járjon, mostanság inkább szorgoskodott öreg könyvek, mint fiatal nők fűzői körül.

Egy reggelen éppen valami vén csodabogár művét olvasta el, melyet az előző napon vásárolt, midőn orvosa s régi barátja meglátogatta.

— Soha jobbkor kedves barátom! — szólott az aggastyán szivélyes hanghordozással. — Egy kérdést szeretnék Önhöz intézni! Furfangosnak kell lennie, ha e kérdésre válaszolni akar, mert jogi kérdésről van szó, olyanról, amelyet magam szinte lehetetlennek tartanék, ha itt nem olvastam volna.

— Ó, ez esetben illetéktelennek jelentem ki magamat!

— Türelem. Házasságról van szó, s a kérdésnek van jogi oldala, de van orvosi oldala is, amiről különben rögtön

meggyőződhetik. Még sohasem olvastam, vagy hallottam ennél sajátságosabbat. Ötvenkét éve járatom a jogi lapokat s a „Dalla“ mellékletének az előfizetője vagyok; vagy ezer jogi esetet hallottam, ösmerem a legbohókásabb jogi élceket, anekdotákat, de ilyesmit én sohsem hallottam. Amint látja, nem tudok az álmélkodástól felocsudni.

Barbeville elnök úr hátradölt karosszékében s kezeit pongyolája bő újjaiba mélyesztve, lassan, minden szót nyomatékkal ejtve ki, így szólott:

— Miként lehetséges egy mindkét fél akaratából szabályszerűen kötött házasságban egyidejüleg mindkét fél hibájából közvetlen s elkerülhetetlen szükségből elkövetett csábítás, a személyes szabadság megsértése, erkölcsi kihágás, ismételt erőszaktétel s bigamia?

A beszéd elején az orvos megdöbbenve hallgatott, azután kacagásba tört ki.

— Jegyezze meg jól magának! — folytatá Barbeville úr — jegyezze meg jól, amit mondtam: közvetlen s elkerülhetetlen szükségképpen! S valóban egyik félnek sem önhatalmú ténykedéséből származik a bűntény. A törvényes esküvő pillanatában a felsorolt bűnök már el is követvék, s egyik fél sem gátolhatja meg a másikat a büntény elkövetésben, kivéve ha egyesülésökről lemondanak.

Az elnök barátja kis ideig gondolkodóba esett s azután ezt kérdé:

— Mese ez?

— Semmiesetre sem! Való tény! A történet lehetséges, valószínű, sőt meg is történt. Sőt tovább megyek. Habár én csak ezt az egyetlen esetet ösmerem, kétségtelen, hogy több hasonló eset is létezik s a jövőben is fog létezni. Csak a leányra nézve lehet az eset sajátságos, a vőlegénynyel semmi összefüggésben sincs; az ő helyén minden férfi hasonló helyzetbe jut.

— Ugyan kérem, szóljon világosabban, fogalmam sincs e dologról!

Barbeville úr következőképen kezdé felvilágosításait:

— Első szavamnál meg fogja a talányt fejteni. Egy Párisban élő olasz nő kettős gyermeket szült, természetesen titokban, s a szülésznő, a kinek gondjaira bízta magát, őrizkedett az érdekes esetről a tudományos Akadémiának jelentést tenni. A gyermeknek — egy vagy két leányka, a szerint: honnan nézték, alulról-e vagy fölülről? — két feje, négy karja, két mellkasa, szőrös hasa s két lába volt.

— Az eset, ha nem tévedek, nem is a legkülönleges-

sebbek egyike. Nem, különösen halva szülötteknél nem! Azonban folytassa, hallgatom.

— Ösmeretesek olyan esetek, a hol az illetők életben maradtak?

— Sőt több ily eset is létezik!

— Ezek tehát, ha szabad így kifejeznem magamat, egészséges torzszülöttek voltak. Tudna ön hasonló példákat felsorolni?

— Ritta-Krisztina, két leányka. 1830-ban születtek Sardiniában. Testük alkotása megegyezett az ön hősnőinek testalkatával, két mellkas és egy medence! Szülőik Párisba hozták őket nyilvános kiállíttatásuk céljából. De a hatóságok a kiállításnak ezt a faját erkölcstelenségnek minősítek s nem adtak a kiállításra engedélyt. A szegény család, kinek segélyforrása ezzel kiapadt, a gyermekeket fűtetlen szobában volt kénytelen tartani, ennek folytán a gyermekek meghültek s tüdőlobban meghaltak.

— Felboncolták őket?

— Igen!

— Idegszervezetük meg volt osztva?

— Mindvégig, az altest egyes belső részeitől eltekintve, melynek érző ereje mindkét agyra kihatott.

— Rendben van! Azonnal meglátja, miként tanúskodik az ön esete e történet mellett.

Az öreg elnök hosszú cigarette-t dugott keskeny tajtékszivarszipkájába, rágyujtott s élénk hangon így folytatá:

— A már említett olasz asszonynak leánykáit Máriának s Magdolnának keresztelték. Életben maradtak. Anyjuk nem mutatta őket senkinek sem, de nagyon gyöngéd nevelésben részesité gyermekeit. Szabályszerű növekedés, rendes serdülés: röviden, tizenhat éves korukban igen csinos leányokká váltak, szépségüknek különös egyesülése dacára is.

Miután őket hódításukban semmi sem gátolta, nem csoda, ha egy ifjúnak hódították meg a szivét mindketten. Az igazat megvallva, mindketten szerelmesek voltak, de csak Magdolna érzelmei lőnek viszonozva. A fiatal ember, a ki belé szeretett, a másik nővér iránt is igen figyelmes volt, a testvérek tehát azt hivék: e közös szerelmen megosztozhatnak s az ifjú érzelmét fiatalságuk teljes hevével viszonozták. Szerencsétlenségükre a számítás nem tartott soká. Az ifjú lelkiismereti furdalást érzett az ügy további halogatása miatt. Magdolna kisasszonyhoz címzett egyik levele a szomszéd szívvel a pokol valamennyi kínját átéreztette s midőn a fiatalember házassági ajánlatát megtette, Magdolna igent,

Mária nemet mondott. Kérés, könyörgés meddő maradt. Az anya a szerelmeseket pártfogolta, hogy az ellenszegülőt megtörje, ámde hasztalan volt minden.

— De hiszen ez rendkivül komikus helyzet lehetett! — szólott az orvos nevetve.

— Inkább tragikus, kedves barátom! Ennél erősebb drámai bonyodalmat még nem hallottam. Testvéreknek ellenségeskedni; szerelmökben vetélytársnőknek lenni; félig egyesülve lenni azzal, a kit gyülölünk; a természet által arra kárhoztatva lenni, hogy mindama gyöngédségeknek, a melyekben a másikat részesítik, szemtanúja legyünk! Mit is mondok: szemtanúja! Vele együtt átérezni! S később egy gyűlölt férfinek gyermekét szívünk alatt hordozni! Ilyet Dante sem tudott kitalálni! Ez túl tesz a kinaiak barlang-kinzásain, tortúráin . . . De most folytatom elbeszélésemet. Miután az olasz asszony elhatározá, hogy leányát a másik ellenkezése dacára is férjhez adja, elment a polgármesterhez s megkérdé, vajjon az adott körülmények dacára megesketné-e a jegyestársakat? A polgármester nem tudta, mire határozza el magát s azt mondta, hogy az ügy anyira bonyolult, hogy elintézésében nem tartja magát illetékesnek, s hogy mindennapi elfoglaltsága nem is enged neki időt ez ügyes-bajos jogi kérdésel foglalkozni. Megkérte azonban az anyát, hogy az ügy rendezésére küldjön két ügyvédet, mindegyik leánya részére külön védőt.

— S megtartották a tárgyalást?

— Igen, a polgármester dolgozó-szobájában, zárt ajtók mögött, csak a bírósági irnokok voltak a tárgyalás tanúi. Magdolna ügyvéde beszélt először. A bevezetés ironikus volt, a tárgy magyarázata élcelődő hangú. A vita is hasonló hangon folyt. Az 1645. §-ra s az 569-ik §-ra hivatkozott, melyek pedig az esetre semmi vonatkozással sem voltak. Azután felhagyott az élcelődéssel s a következő dilemmát állítá fel: vagy két személy Mária és Magdolna, vagy ketten együtt alkotnak egy személyt. Az első esetben magától értetődő, hogy nincs szükség a nővér beleegyezésére. A második esetben, a hol egy második félről szó sem lehet, az engedély megadása, vagy kérelme tárgytalanná válik. Ezt az utóbbi feltevését alaposan fejtette, vitatta.

— Soha! — mondá — nem állították sem az életben, sem a poéták képzeletében, hogy az egyes tagok túltengése a személyeket is megszorozza. Egy hat lábú borjú csak egy hat lábú borjú. Argusnak száz szeme nem száz ember tulajdona; a duplaábrázatú Janus csak egy Isten volt;

Cerberust három feje dacára egyes számban ejtik ki. Miért lenne Mária s Magdolna, akik fizikailag elválaszthatlanok, két személy, miután az oknyomozó alapon éppen egyiknek sajátossága az elválaszthatatlanság!

— Hahaha! Hahaha! — nevetett az orvos. — Ez a megokolás rendkivül tetszik nekem.

— Külömben! — folytatá az ügyvéd — még ha két különböző szerves lényt veszünk is kiinduló pontnak, itt nem pszihológiáról, mint inkább házasságról van szó. A házasságnak egy célja van, melyet mindegyikünk ösmer s egyikünk sem von kétségbe. Bárha Mária és Magdolna kettős agyvelővel szűletett, a házasságra vonatkozó részben egyek. Azt a két nőt, kiket csak derékig lehet két embernek számítani, egy feleségnek kell véleményeznünk!

— Ez helyes!

— A második ügyvéd erre azt válaszolta, hogy nem akar az előtte szóló úr mythológiai kirándulásaiban résztvenni, ő csak a józan emberi ész szempontjából fog beszélni. Már az a tény magában véve, hogy Mária Magdolna ellen per folyhat, fényesen bizonyítja, hogy a két leány nem egy lény. Maria nem egyezik bele a házasságba. Ha H . . . úr a nővérét elveszi, elcsábítja ügyfelemet. Erőszakos csábítás, melyet megnehezit a megszöktetett ellenszegülése. Ez az első bűncselekmény. Azután akarata ellenére visszatartatik a házastársak lakásában. Ime a személyes szabadság megsértése: második bűncselekmény. Az én kiskorú védencemnek, aki személyes szabadságában meg van gátolva, végig kell nézni bizalmas gyöngédségi ömlengéseiket. Ez erkölcsi kihágás: harmadik bűncselekmény. Erőszakkal s testvére bűnrészességével, a kinek érdekében történik ez a dolog, egy idegen férfi ágyasává kell védencemnek válnia. Kerítés, leánykereskedés: negyedik bűncselekmény. Heves ellenszegülése dacára, testi alkotása folytán nővérével egyidejűleg lesz asszonynyá: erőszaktétel, ötödik bűncselekmény. Minthogy a csábító a saját sógora: vérfertőzés, hatodik bűncselekmény. Bárha az utóbbi esetet a törvény nem is említi fel, én mindenesetre fentartom a jogom, hogy ezt mint sulyosbító esetet bejelentsem. A csábító ugyanis nős ember: házasságtörés, hetedik bűncselekmény . . . . S azt gondolja, ezzel be van fejezve a bűncselekmények lajstroma? Korántsem! Az egyik házasság maga után vonja a másikat is, miután mind a ketten, a hogy kartárs úr világosan bebizonyítá, elválaszthatlanok. Önök, biró uraim, két asszonynak adományozzák egy férfi nevét, ami által elesik

a házasságtörés bűncselekménye, helyet adva a bigámiának. S önök valamennyien e férfi bűnrészesévé válnak s később fogházba kerülnek vele együtt.

— Az itélet kihirdetést elhalasztották, nemde?

— Ó nem! A polgármester haladéktalanúl kijelenté, hogy ő sosem gondolt a beleegyezés megadására, s a házasságot nem lehet megkötni.

— Hála Istennek! — kiáltott vidáman az orvos.

THALÍARCHUSHOZ.

— Horatius. —

Hótól fehérlik, nézd, Soracte orma,
Bokor s fa görnyed téli súly alatt,
A folyamok mind jégbilincsbe verve,
Csobogó hab medrükben nem halad.

Rakj fát a tűzre, éleszd, hadd lobogjon,
És tégy elénk, a mely már rég kiforrt,
Sabini kancsók öblös üvegében
Búgyilkoló, négyéves tiszta bort!

A többit bízd az égi istenekre,
Ha ők akarják, csillapul a szél,
S vihar szüntével kőris, ciprus ágán
Nyugodtan áll a zöldelő levél.

Ne kérdezd azt, hogy mit hoz majd a holnap,
Ha reggre virradsz, nyereséged az.
A táncot és szerelmet oh ne vesd meg,
Míg életedben tart a szép tavasz!

Mig őszöd eljő, járd a harcmezőket
S az éjjeli találkán megjelenj,
Ott lágy enyelgés, édes suttogás közt
Hölgyed karjában részed lesz a menny.

Keresd a lányt, ha elbuvik s kacagja
Rejtekhelyén, a mint kutatsz körül,
És elrabolt csókokkal zálogold meg,
Csak szóval tiltja, szíve — az örül!

Zoltán Vilmos.

A hazajáró csók.

Irta: Camille Mauclair.

Raymonde Henove és Claude Serra egyidejüleg váltak özvegyekké. Gyermekkori jó barátok voltak — de az események különválaszták őket, úgy, hogy csak hosszas időközökben láthatták viszont egymást.

Mindenkor, még évek múltán is örültek a viszontlátásnak, később ismét elidegenedtek egymástól. Valószínüleg a véletlen bizarr játéka volt, hogy életük legkiválóbb eseményei ismételten összehozta a gyermekkori jó barátokat. Igy Claude egyszer utazásából hazatérvén, Raymonde második nászat ünnepelte. Két évvel későbbi találkozásukkor Raymonde gyermekét gyászolta. Claude is megnősült s a nyarat Etretalban töltve a két család helylyel-közzel érintkezett is egymással. Hónapok múltán Franciaországban találkoztak a párok ismét s néhány hét múlva gyászjelentést küldöttek egymásnak. Raymonde férje hirtelenül halt meg — Claude felesége színházból kijövet meghűlt, tüdőgyulladás ragadta ki az élők sorából. Az események összetalálkozása a temetőig kinyúlt.

Marqueritok és sírkövek közepette találkoztak újból egy kései tavaszi napon napsugár és hóesés közepette. Fürkésző tekintettel nézegették egymást, halványan szánták egymás fájdalmait s nyomban egymáshoz tartozóknak érezték magukat. Az elhúnytak sírjainál sokat időztek együtt. Raymonde szerelemmel szerette Jaques Henovet és Claude még egyetlen szeretőjét sem bálványozta úgy, mint az ő törékeny Susanneját. Kegyetlenül egyedül állóknak érezték magukat e világon gyermek s hozzátartozók nélkül. Őszinte bánatuk szövetségestársaknak utalta őket.

Beszédközben a megboldogultakról a szeretet, a gyöngédség, a kegyelet hangján beszéltek — hátha ezzel szellemöket felidézik — s e megemlékezések nyomán még inkább becsülték egymást. Alapjában az Úristen kebelbarátoknak teremté őket: érezték ezt gyér találkozásaik dacára is. Most különösnek találták, hogy e rokonszenvet oly hosszú ideig hagyták ugarnak, amelyet közös szenvedésök élesztett új életre. Korábbi életviszonyaikról nem az udvarias kérdezős-

ködés felületes modorában érdeklődtek, hanem a főbenjáró dolgok aprólékos részletezésével, miközben felfedezték, hogy egyiköknek huszonhét, másikuknak harminc évre volt szüksége, hogy egymást érdem szerint megösmerje. Gyermekkorukban játszótársak, serdülőfélben jó ösmerősök voltak s hosszas távollétük alatt mégsem írtak egymásnak sohasem.

Claude nem érzett kedvet az elutazáshoz, Raymonde nem kivánt részt a világi szórakozásokból, gyászának méltósága távoltartá az élvezetek forgatagától.

Megszokták a gyakori együttlétet.

Claude nagyrabecsülé a Raymonde finom, rajongó lelkületét s e ragyogó lelki tulajdonok külső bájos megnyilatkozását is. Raymonde rokonszenvesnek találta Claude férfias, hajlíthatatlan vasjellemét, kötelességtudását, nézeteit, ítéleteit, melyek a művelt elme magas szempontjaiból fakadtak. Nagyon szeretett hosszasan beszélgetni Susanne a sugárzó, gyöngéd, puha teremtés haláláról, kinek élete a megtestesült mosoly volt, Raymonde elpanaszlá kit vesztett Jaquesban, elmondá hat évi együttlétük boldogító mámorát, beszélt szerelmükről, melyet sem ború, sem közöny meg nem zavart. S megint kölcsönösen siratták elvesztett paradicsomukat. E két finomlelkü ember szégyenkezés nélkül könnyezett s mellékgondolat nélkül vígasztalá egymást.

Megegyező tartamu boldogságuk alatt egymásra nézve csak azok voltak, kiket a társaság a jó ösmerősök sivár jelzőjével illet. Életük azonos csapása eddig nem ösmert köteléket teremtett.

A kegyelet, a szenvedni akarás egyesíté őket; gondosan kerülték, hogy gyászokról idegenekkel is értekezzenek, csak önmaguk részére tartották fenn az e tárgyban való elmélyedést, egyedül ők ketten érték meg ennek nagy keserűségét. Soha sem környékezte meg őket a bizalmas együttlét nyugtalanító érzete, drága halottaik szellemét körülöttük időzőknek vélték.

Ekközben hetek múltak el. Claude és Raymonde naponként együtt voltak és lelkük köteléke mind szorosabbá vált. Azonban fokról-fokra tudtokon kívül felébredt bennök az újjongó nyugtalanság. Hirtelenül megvonva maguktól a szerelmet, ez a két nemes és szent lény nem akarta véralkatuk kegyetlen jelentkezését megérteni. Pedig a véralkat, mitsem törődve az erkölcsi fájdalommal, szívósan ragaszkodik jogaihoz.

A be nem vallható álomképek karöltve járnak az álmatlansággal s mily kegyetlen az ébredés sötét szobában. A csevegés, az emlékezés s a könyezés lázát a gyönyör, a

kéj érzete kezdé helyettesíteni, túlizgatva szevezetőket s szembeszállásra készteté őket ragyogó szemmel, remegő kézzel. A végletekig menő búbánat titokzatossággá alakult, nem tervelgettek, nem gondolkodtak többé, azonban a jövőt e mindennapi seanceok nélkül el sem tudták képzelni.

Egy esős meleg alkonyat Raymonde félhomályos szalónjában találta őket egymás oldalán. Imádták az alkony eme bűbájos csendjét, sejtelmes homályát. Hisz kedveseik hazahazajáró lelke is szívesebben időzik a sötét szobában. Raymonde hideg s kimerült volt. Claude lázas és izgatott. Egy ideig még az emlékek felidézésével áltatták magukat, de izgatottságuk nőttön-nőtt. Lassanként a fájdalom gyönyörré, kéjjé változott át. A kitörni készülő s elnyomott zokogás megremegteté őket. A vigasztaló kézszorításhoz nyújtott kezek kínosan, nedvesen tapadtak össze.

A titokzatos félhomályban nyugtalanítónak találta Raymonde a férfi ólmos szürke arcát, csukott szempilláit és félig nyitott szájának lihegését. Hallani vélte szívének dobogását. Tikkasztó volt a levegő, a bekövetkezendő zivatar elkábítá őket s a fiatal test meggyengült akaratereje engedni készült. S mintha csak álom volna, oly megmagyarázhatatlan tehetetlenséggel nyugodtak bele e mélységesen édes együttlétbe, szótlanul úsztak a mámorító gyönyörben, a kéjben, a számos végig sírt hónap, az idegrendítő kétségbeesés, az életnek félbeszakítása után. Kölcsönösen szánták egymást jól-rosszul titkolt küzdelmeikért s most megkönyörülve egymáson, busásan kárpótolták magukat. Remegő kézzel cirógatták most egymást, végtelen gyöngédségük enyhítő körülményként szerepelhetett botlásukban. Édes szédület vonzotta őket az újból s együtt meglelt gyönyörök felé. Azután jéghideg könnyek áraszták el arcukat, míg elkövetett bűnük megrázkódtatá testüket, az a bűn, mely tekintet nélkül volt e szűziesen önmegtartózkodó emberek lelki egyesülésére. A következő pillanatban sóhaj röppent el ajkaikról. A férfi hirtelen magához tért Raymonde suttogására:

— Jaques... Oh! Jaques... te vagy... szeretlek...

S most megrázkódott, eszébe jutott Susanne... Susanne, dacára, hogy a sötétben átkarolva tartotta azt az asszonyt, kinek szenvedélye s csókjainak kéjes zápora elárasztotta s aki a gyász óta először ízlelteté meg vele az örömet, a gyönyör élvezetét. Magukhoz térve nem szégyenkeztek, szentül meg voltak győződve, hogy az a szenvedély, mely elborítá őket, az a láva csak kölcsönös részvét lehetett, mely a holtak iránt tartozó kegyeletet nem sértheté. Raymonde

rettegett, vajjon halkan suttogott titkát Claude nem veszi-e zokon. S a sötét dacára olvasni akart arcában, önmagával is le akart számolni. De a gyönyört méla, végtelen kimerültség, elbágyadás követte. Gondolatlan mosoly ült ajkaikra, kéjes, bágyadt, reszkető. Nem mertek megszólalni, féltek egymást nevükön szólítani, szánták a kölcsönös s bekövetkezhető lelki furdalást, a bizonyosság kínját. Megmaradtak abban a kellemes tévhitben, hogy sikerült itt marasztalniok Jaques-ot és Susannet, hiszen érezték lélekzetvételöket itt az ajkukon, most meg a kezükön . . .

Végül a férfi szólalt meg végtelenül gyöngéd hangon, félhalkan:

— Raymonde, én imádom . . . ugy-e nem neheztel barátnőm. Maga ő reá gondolt, én a megnyilatkozásnak csak üres formája voltam . . . Jó magam is csak Susannera gondoltam . . .

Az asszony így suttogott:

— Nem akarom, hogy szenvedjen a lelkiismeret titkos szózata, kínzó aggodalmai miatt, inkább törüljük ki ez óra emlékét örökre emlékezetünkből!

A férfi gyöngéden, de határozott hangon válaszolt:

— Én nem magát szerettem Raymonde, én Susanne-t szerettem. Maga sem engem szeretett, maga Jaques-ot szerette. Itt az ő hazajáró szellemük csókolózott helyettünk tudtunkon, akaratunkon kívűl. Én hiszem, hogy jó barátok . . , maradunk . . . még akkor . . . akkor is, ha ez . . . az eset . . . megismétlődnék is . . .

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészit. Mütárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Irókról — könyvekről.

Előadások a feleségképző akadémián.

— Egy feleség Szomaházy István könyvéről. —

Mi régi divatú asszonyok, a kik még úgy mentünk férjhez, hogy előzetesen nem jártunk a Szomaházy feleségképző akadémiájára, csodálkozva, szinte megdöbbenve nézzük ezt a könyvet, mely házas életünk legnagyobb titkaira oly alaposan kitanítja a mai lányokat. Mert a legnagyobb titkokról beszél Szomaházy, és ezzel kapcsolatosan a legnagyobb és a legegyszerűbb igazságokat egyaránt elénk tárja, miket mi régi fajtájú asszonyok is láttunk — de már későn. Vagy ha nem is későn, de semmiesetre sem előre és semmi esetre se jókor, mert csak pár hónapos asszony korunkban vettük észre a ramstök-ügy, a rojtos gallérok, vagy akár a nagytakarítás okozta rémes felhőket az urunk homlokán. A féltékenységet pedig — nos, azt az első napon konstatáltuk és pedig rendszerint magunkon.

Mindezzel csak azt akarom mondani, hogy mi is mindannyian rájöttünk a Szomaházy titkaira, csakhogy ti, kik nyomdokainkba szándékoztok lépni és pedig minél előbb: egykori édes lánypajtásaim, mindent előre fogtok tudni már, amit mi keserű könnyek és kétségbeesett sóhajtások árán tanulhattunk csak meg a házasság nehéz iskolájában. No de azért mi is lábújjhegyen jártunk, amikor az urunk vasárnapi álmát aludta, mi is csodálkozva és áhítattal halgattuk, hogy politikai zsenínek jelentette ki magát és rajongással néztük az ajkát, amikor önmagáról beszélt nekünk hosszú rejtelmes téli estéken. Mert ilyesmihez még a négy napos menyecske is ért. Csakhogy ti mindezt tudatosabban fogjátok tenni a Szomaházy tanitásai nyomán. És ezért köszönjétek meg Szomaházynak, hogy ilymódon boldog asszonyokká nevel benneteket. Kár, hogy a vőlegényeket is nem osztogathatja oly gazdagon, mint a fontos tudnivalókat. (Most nem a már férjhez ment lányok maliciája beszél belőlem, hanem a gondos, előrelátó mama, a jövendőbeli anyós, k ről pedig ugyancsak csudálatos körmönfont mondatokban nyilatkozik az iró!)

És hogy most még arról is beszélhessek, ami a könyvnek ékessége, ragyogása és ami nemcsak mulattat, de igaz lelki gyönyörűséget is okoz, rágondolok a «Baba» cimű fejezetre, amit sírva és nevetve olvastam, amelynek szinte végig csókoltam minden sorát. Fájdalom, épen azt, amit ezeken

a meghatóan szép oldalakon prédikál, hiába mondja nekik: a lányoknak a kitünő professzor, mert ez csak a miénk, egyedül a miénk: anyáké, asszony-anyáké. Leány nem érezheti át azt, a leány csak olvassa, olvassa, s utána ha legfeljebb valami ismeretlen után vágyik. Ez az ismeretlen pedig a miénk.

De ezt a leckeórát viszont mi is szivesen meghallgatjuk, mi is megtapsoljuk, mialatt könyeinket szégyenkezve rejtegetjük — még az urunk előtt is.

Szeretném, ha minden lány megtanulná azt a pár sort, a mi a «babá»-ról szól. Legjobban szeretném az egész fejezetet ide írni, nem is egyszer, de százszor és ezerszer, hogy egyebet se olvassanak az «akadémikusok» csak ezt és mindig ezt. Szeretném, ha minden lány, de minden férfi is olyan melegséggel és boldogsággal olvasná ezeket a megkapóan, szép, becsületes sorokat, mint én és érettük annyira megszeretné az írót, mint én. Mert ezek a sorok a könyvnek gyöngyszemei. Ezek elhomályosítják még az előző oldalak szikrázó szellemességét és bájos, elmés kedvességét is, mert itt a legnagyobb, a legzseniálisabb iró: a szív beszél. Csak a szív. Azért olyan meleg, oly igaz és egyszerű ez. Még egyszerübb, mint a többi. És végül szeretném Szomaházy Istvánt megkérdezni, hogy nem-e remegett, amikor ezt a pár oldalt megírta, nem-e repült a tolla és nem-e lett könnyes a papírosa? Mert az én könyvem bizony olyan lett.

R. Blanka.

EGY KOSÁR SZAMÓCA.

Zsoldos Lászlónak, egy fiatal de azért már vagy egy évtizedet dolgozó írónak uj novellás-könyve viseli ezt a címet. Reméljük, hogy csak az első novella után. Generális címnek ez ugyanis felettébb styltelen lenne. Ezekben a novellákban ugyanis minden van, ám éppen az erdei gyümölcs üde frissesége és édessége hiányzik belőlük. Inkább valami fanyar keserűség itatja át valamennyit, még azokat is, melyekben pedig az írónak nem mindennapi humora pazar bőséggel bugyog; metsző gúny, elvenbe vágó szatira, sőt helyenkint bizonyos léha cynizmus, melynek nem szent se az emberek, se az Isten, se az élet, se a túlvilág. Szerencsére, ez csak látszata; az iró bármily tűzzel erőlködik is, hogy megmutassa: menynyire túl van minden dolgon, amiben mi közönséges halandók még hinni szoktunk, majdnem minden sora mögül kivillan az ifjúság meleg hite és szelíd szeretete s bármily fantasztikus mezbe öltöztesse is a maga igazságait, azok az igazságok mégis csak olyanok, mint a miéink: altruistáké. Egyébként van jellegzetesebb tulajdonsága is az írónak; bő mesemondó vénája, bizarr képzelő ereje, groteszk humora s a mysztikum iránt való szenvedélyes előszeretete, melyek együttvéve olyan sajátos zamatot adnak a Zsoldos László talentumának, amelytől az eredetiséget még azok sem tagadhatják le, akik az erjedő mustot tán kevésbbé tudják élvezni, mint a kiforrott bort.

—a —s.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

A grófné vállát vonogatta. Ha Monsieur Denissov tényleg vallomást tett neked, úgy mondjad neki, hogy oktondi . . . igen!

— Nem, ő nem oktondi, — szólott Nasa megsértődve, komoly hangon.

— De hát mit akarsz? Valamennyien szerelmesek vagytok. Ha szereted, menj nőül hozzá — pattogott a grófné bosszús mosolylyal. Áldásom reátok!

— Nem, mama, nem vagyok szerelmes belé, de nagyon sajnálom, olyan szeretetreméltó. Vajjon mit válaszoljak?

— Te semmit sem fogsz válaszolni, én fogok vele beszélni! — válaszolt a grófné fölgerjedve. Lázítónak találta, hogy valaki a kicsi Natasát nagy leány számba merészelé venni.

— Nem, csak azt ne, magam megyek hozzá s Ön, anyám, az ajtónál hallgatózhatik . . . s Natasa a vendégszobán által a terembe futott, ahol Denissov változatlanul a zongora előtt ült. Könnyed lépteit hallva, felugrott.

Natália — szólott, gyorsan felé tartva — döntsön sorsom felett! A kezeibe van letéve!

— Waszili Dimitrics, nagyon sajnálom . . . Ön oly pompás férfiú . . . de ezt hagyjuk, . . . sohsem szűnöm meg önt szeretni . . .

Denissov most ráhajolt kezére s Natasa sajátságos, soha sem hallott hangokat hallott. Csókot nyomott az ifjú kúsza, fekete fürtös fejére.

E pillanatban a grófné ruháinak gyors suhogása vált kivehetővé. Egyenesen feléjük tartott.

— Waszili Dimitrics, igen köszönöm a megtiszteltetést — kezdé a grófné szigorú hangon, — de leányom még nagyon fiatal

s hittem, hogy Ön, fiam barátjához méltóan, első sorban hozzám fordul. Ez esetben nem lennék azon kellemetlen holyzetben, hogy ajánlatát vissza utasítsam.

— Grófné . . . — hebegett Denissov, lesütött szemekkel, bűnös voltának tudatában. Még akart valamit mondani, de elakadt.

Natasa elcsüggedt zokogásba tört ki

— Grófné, az Ön szemeiben bűnös vagyok, — folytatá Denissov félbeszakadt mondókáját — de kérem, vegye tudomásul hogy imádom leányát, valamint egész családját s két halalt is elviselnék érettök szívesen . . . A grófnéra pillantott s látván szigorú arckifejezését, ekképen fejezte be szavait: — Isten Önnel, grófné! — s kezet csókolt, egy pillantást vetve Natasára, gyors, határozott léptekkel hagyta oda a szobát.

A következő napon Rostov elkísérte Denissovot, aki egy napig sem akart tovább Moszkvában maradni. Moszkvai ösmerősei cigányzenével búzsúztatták az utcákon véges-végig. Még később is azon törte fejét, vajjon miképen került a szánba, vagy hogy mikor hagyták el a postakocsisnak első három állomásait.

Denissov elutazása után az öreg gróf képtelen volt a szükséges pénzt azonnal felhajszolni s így Rostov két teljes hétig maradt a szobában, főleg a leányok társaságában.

Szonja most még gyöngédebb, még odaadóbb volt vele szemben. Ki akarta tűntetni, hogy a kártyaveszteség nem oly esemény, amelyért még fokozottabb mértékben ne szerethetné; de Nikolai most méltatlannak találta magát e vonzalomra. A leányok emlékkönyveit tele irkálta versekkel, hangjegyekkel. Dolochovnak kifizeté a negyvenhároméezer rubelt s mikor a nyugtának birtokában volt, ösmerőseitől búcsút sem véve, november végén ezredehez utazott, mely messze Lengyelországban állomásozott.

V. RÉSZ.

Pierre a felesége s közte lefolyt jelenet után Pétervárra utazott. Torsokban nem várták lovakkal, avagy a postamester csak nem akart adni. Pierrenek várnia kellett. Ruhástól ledőlt a kerek asztal előtt álló bőr nyugágyra, puha csizmás nagy lábait az asztalra téve s mélyen elgondolkodott.

— Kérem kegyelmességed, méltóztassék egy kis helyet szorí-

tani ez úr részére, — szólott a postamester, utast vezetve a szobába, akit szintén a lóhiány gátolt meg célja elérésében.

Az útas zömök, erős testalkatú, sárga, aszott képű öreg ember volt, szürke szemöldökei szinte lelógtak határozatlan színű szemeire.

Pierre levette lábait az asztalról s a részére fentartott ágyra dőlt, hébe-korba lopott pillantást vetett az idegenre, aki komor, fáradt arckifejezéssel fogott a vetkezésbe szolgája segítségével, anélkül, hogy Pierre nézett volna.

Ütött, kopott, szőrmével bélelt pongyolát vett magára s nemez papucsot aszott, sovány, csontos lábaira s rövidre nyírott fejét a nyugágy karfájára támasztva, Besuchovra tekintett. Arcának komoly, okos, fürkésző kifejezése leköté a gróf figyelmét.

Meg akarta szólítani az útast, de midőn útjok felől beszédbe óhajtott eredni, az öreg ember lehunyt szemekkel s kulcsolt kezekkel, melynek egyik ujján vas, férfi fejjel ékített gyűrű volt, mozdulatlanúl ült, pihent, vagy pedig, amit Pierre valószínűbbnek tartott, gondolkodott.

Öreg szolgája hasonlított reá, szintoly sárga, aszott képű, ráncos férfi volt. Bajusza vagy szakálla soha sem lehetett. A sürgölődő öreg kirakta mozgó kaptárukat, az asztalra készíté a teás készletet s behozta a duruzsoló szamovárt. Midőn már minden el volt készítve, az utas felveté szemeit, széket vont s az asztalhoz ült, két pohár teát töltött, egyiket a maga, másikat a szolgája részére. Pierre zavart lón s kerülte az öreg tekintetét, de az öregnek ragyogó szemei ellenállhatatlanúl vonzották.

— Ha nem tévedek, Besuchov gróffal van szerencsém beszélni? — kérdi az öreg vontatottan s hangosan.

Pierre szemüvegén át szótlanúl, kérdő pillantást vetett reá.

— Már hallottam önről s az önt ért szerencsétlenségről, uram. Mód felett sajnálom önt!

Pierre elpirult, lábait gyorsan letette az ágyról, erőltetett, szerény mosolylyal hajolt át az öreghez.

— Nem kiváncsiságból hozakodom ezzel elő, uram, alapos okom van reá.

Kis ideig hallgatott, anélkül, hogy szemeit levette volna Pierreről, most egy kissé odább ült s kezének mozdulatával helyet ajánlott fel a grófnak maga mellett.

(Folytatjuk.)

A forradalom.

A KULISSZÁK MÖGÖTT. A proletárság nagy tömegének bizalmát csak addig bírják a munkásvezérek, amíg reájuk nem bizonyúl, hogy nem meggyőződésből hirdetik igéiket. A félrekanyarodásnak ezen bebizonyítása ritka dolog. Első sorban azért, mert az ezen generalissimusi állással egybekötött rendszeres üldöztetéseket csak az tudja elviselni, aki hisz is abban, amit hirdet. De nehéz még azért is, mert a köz- és magánélet eme disharmoniáját természetesen csak valami jó barát indiszkréciója juttathatja a nyilvánosságra. Mégis megtörténik ily eset. A tavalyi drezdai kongresszuson például a leleplezések hosszú sora rendítette meg az egyesekbe vetett bizalmat, de az idei brémai pártgyűlés utóhullámai is vetettek némi piszkot a felszínre. A mostani harc a revizionisták, a mérsékeltek szellemes vezére: Bernstein és a forradalmár irányzathoz tartozó Mehring között folyik. A vita kiindulási pontja egy ujságcikk volt, mely a Koburg Lujza szökését elősegítő Südekum képviselőt támadta, a vége meg az lett, hogy a két ellenfél — a harmadik bőre miatt — ugyancsak kemény dolgokat vágott egymás fejéhez. Legutóbb Mehring közölte lapjában Bernsteinnak egy hozzája intézett levelét, melyben előbbi úgy nyilatkozik Lassalleról, hogy az ellenszenves tulajdonságokkal felruházott német zsidók typusa, gyakran visszataszító komédiás, kinek példái sokszor hamis ügyvédi fogások. Ez a levél azért kellemetlen, mert Bernstein volt Lassalle egyik életírója, műveinek kiadója és ilyenkor mindig a legnagyobb dícséret hangján szólt . . . Vagyis a kulisszák mögött másképp beszél Bernstein, mint a kulisszák előtt. Ez baj mindenütt, különösen pedig a szociálistáknál, ahol a kulisszák előtti görögtűznek, hamis glorifikációknak egyáltalán nincs helye.

—

AZ ANARKISTÁK A HÁBORÚ ELLEN. Az orosz és a japán s a többi országok szociálistáinak háború ellenes mozgalma folyvást nagyobbodik. Önalló akciót kezdettek meg legutóbb a kontinens anarkistái is s nemzetközi tüntetést terveznek. Az ezt célzó fölhívást, mely a német anarkistak lapjában, a Freier Arbeiter-ben jelent meg, kö-

zöljük alább, nemcsak azért, mert az anarkisták életfelfogását világítja meg érdekesen, hanem azért is, mert az emberi előrehaladás egyik dokumentuma. A fölhívás így szól: »Elvtársak! A kelet-ázsiai háború szörnyűségeinek híre mindenütt, ahová csak hatolt, utálatot és iszonyatot szült. Minden gondolkodó embernek az a véleménye, hogy azok, akik közvetlen okai ezen vérfürdőnek, kik részben politikai, részben kapitalista érdekből a népeket halálba kergetik, nem hajlandók a háborút a közel jövőben beszüntetni. Ezen harc már százezrekre hozott halált s határtalan nyomort és beláthatatlan veszélyekkel fenyeget még továbbra is. Gyökeret ver azon gondolat, hogy a nyugat-európai befolyást mozgósítsák a háború abbanhagyásáért. Jaurés, szociáldemokrata képviselő politikai és diplomáciai békemozgalmat hirdetett, melyhez a polgári körök jóváhagyását is megnyerte. Valószínű azonban, hogy azon hatalmasságok, kiknek befolyásuk lehetne a háborút vezető kormányokra, csak igen erős nyomásnak engednek.

Elvtársak, ilyen nyomás csak a munkásmozgalom kebeléből indulhat ki, hol az emberszeretetet semmiféle mellékérdek nem gátolja. Az antimilitarizmus internacionáleja elhatározta, hogy nagy béke - demonstrációt rendez. Németalföld, Belgium, Anglia, Francia-, Olasz- és Spanyolország munkásai részt vesznek majd benne. Miért maradnánk mi, német munkások vissza? Felszólítunk benneteket, hogy kezdjétek meg a gyűlésekhez való előkészületeket, miután mi is, a többi államokkal ugyanazon napon, ezeket december elején tartanánk meg. Ezen napot majd annak idején, jókor tudomásra hozzuk.

Elvtársak! Az emberiség legnagyobb csapásának elhárításáról van szó. Ne kíméljetek áldozatot és fáradtságot, hogy ezen akció Németországban is hatalmas legyen!«

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kivánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

Természettudomány.

A levegő. 2

Túlzsúfolt és rosszul szellőztetett helyiségekben a ragályanyag részecskéi nem illanhatnak el s így nagy mértékben meg van a veszély, hogy azokat mások belehelik. Sok gyermek összezsúfolása egyik elismert főokát képezi némely gyermek-betegségek elterjedésének. Általában a levegő útján való fertőzés veszélye egyenes arányban csökken a szellőztetéssel.

Elvitázhatalan tény, hogy számos helyeken a tüdővész a jobb szellőztetés és megfelelő csatornázás folytán jelentékenyen alább hagyott, miután ily módon a lakások egyszersmind szárazabbak és egészségesebbek lettek s a talajt nem fertőzték többé rothadó anyagok.

Kétséget nem szenved, hogy a levegőt illetőleg, melyet belélegzünk, mindnyájunkra bizonyos, még pedig nagy erkölcsi felelősség háramlik, mely első sorban kötelességünkké teszi arra ügyelni, hogy a levegő nagyobb mértékben, mint a hogyan feltétlenül szükséges, ne szennyeztessék, továbbá, hogy magunk körül minden csinos és tiszta legyen, és ne tűrjük, hogy a bűzös szemét lakásainkban felhalmozódjék.

Legközelebbi kötelességünk most már az leend, hogy lakásaink a szükséges mennyiségü friss levegővel elláttassanak. Ha ez megvan, az egészségi állapot sokkal kedvezőbb lesz, többet és jobb étvágygyal eszünk, szívesebben és többet dolgozunk. Hogy gazdasági szempontból is helyes a friss levegőnek bő mértékben való élvezése, az kétségtelen. Ezt minden munkaadónak jól meg kellene gondolni, főként pedig azoknak, kik fiatal egyéneket foglalkoztatnak. Általában a műhelyeknek tágas, szellős, a szabad légáramlatnak hozzáférhető helyiségeknek kellene lenniök; a munkaadó akkor aztán csakhamar tapasztalná, hogy emberei több munkát végeznek és jobb kedvvel dolgoznak, mint különben.

Minden gázlángot el kellene látni, egy a külső levegővel közlekedő szellőzővel. Ez nem is ütköznék semmiféle nehézségbe, s ekkor a gázláng nemcsak, hogy a levegőt nem rontaná, de sőt épen úgy hozzájárulna a szoba szellőztetéséhez, mint a kandallóban égő tűz a légvonat által.

Az iskolában és minden olyan helyen, ahol szellemi munkát végeznek, a jó szellőztetés a legnagyobb jelentőséggel bír, és nagy befolyással van a munka minőségére.

Mindnyájunknak arra kellene törekednünk, hogy a helyiségek köbtartalma és a szellőztetés tekintetében jó példával szolgáljunk. Ha

p. o. barátainkat' vendégül látjuk magunknál, első sorban arra kellene ügyelnünk, hogy ne vonjuk meg tőlük az élet föntartásának első feltételét, a levegőt. Egy londoni ebédlő átlag 20 láb, illetőleg 16 és 12 láb kiterjedés mellett, ha a bútorok által elfoglalt tért beleszámítjuk, nem egészen 4000 □ lábnyi űrtartalommal bír, vagyis a mennyi elegendő lenne öt fogházbűntetésre elitélt egyén részére. Vendégeink tiszteletére azonban gyakran meghívunk 18 személyt, a felszolgálásra szükséges négy cseléd, világításra egy féltucat lámpás vagy más efféle stb., vagyis egy 4000 □ láb ürtartalmu helyiségbe összezsúfolunk 28 személyt, kik közül mindenkire 143 □ láb tér jut, elannyira, hogy ha nem gondoskodunk megfelelő szellőzésről, senkit sem lephet meg, ha a kényelmetlenség érzete csakhamar tetőfokra hág, és a társalgást is megakasztja; így aztán ne csodáljuk, ha a londoni ebédek, melyek alkalmával az ember majdnem megfullad s e mellett gyomrát is túlterheli, inkább kötelességteljesítés számba mennek, semmint kellemes szórakozásnak tekinthetők; a másnapi rosszúllétet aztán közönségesen (pedig gyakran helytelenül) az elfogyasztott bor minőségének szokták tulajdonítani.

Az úgynevezett «házi ünnepélyek», melyeknek alkalmával sokszor 150 személy (a világítást nem is számítva) egy 8000 □ lábnyi űrtartalmu helyiségbe gyülekezik össze, úgy hogy minden egyes egyénre alig jut 50 □ láb, arithmetikai számítás szerint még háromszorta rosszabbak az ebédeknél. De talán eljő majd az az idő, midőn «rossz modornak» fogják tartani, ha valaki vendégeit a fegyencek részére előirt friss levegőnek csak egy huszad részére vagy még annál is kevesebbre kárhoztatja.

A nap huszonnégy órájának célszerű beosztásában sem akar senki jó példával elől menni! A régi angol közmondás szerint, «aki korán felkel, nemcsak aranyat lel, hanem a korai lefekvés és korai felkelés az embert a gazdagságon kívül még egészségessé és okossá is teszi.»[1]

Ha későn fekszünk, akkor természetesen az éjjeli órákat mesterségesen világított és fűtött helyiségekben kell eltöltenünk s friss levegő helyett megromlott levegőt lélekzünk be. Az ebből származó hátrányokról most nem is szólok. Az ilyen életmód nehezen egyeztethető össze a jó egészséggel. Élő példákul szolgálhatnak erre a parlament tagjai az ülésszak végén[2], és a fiatal hölgyek a saison multán. A nyári nap körűlbelül 15 nappali és 9 éjjeli órából áll, s divattá lett körűlbelül hét órával a nap fölkelte után fölkelni és hét órával a nap lemente után lefeküdni; a tömeg pedig a divat után indúl. Számítsuk már most csak, mennyi gázt és más világító anyagot pazarlunk el haszontalanúl, csupán azért, mert a nap felköltét egyáltalában nem akarjuk

[1] Early to bed and early to rise makes a man healthy and wealthy and wise. Angol közmondás.

[2] Az angol parlament köztudomásulag éjjel tartja üléseit. A fordító.

elhasználni? Hány köbláb szénsav és mennyi kénvegyület áramlik ezen visszásság következtében a londoni levegőbe? Mennyi füstöt csinálnak szükségtelenül ugyanily módon? És van-e általában annak valami előnye, hogy az éjjet nappallá változtatjuk?

A levegő azonban nem csupán a lélegzés és égési folyamatok által szennyeztetik, hanem a rothadás által is; midőn a londoni rossz levegőről beszélünk, akkor gondolnunk kell egyszersmind az istálló-ganéjára, az utcák szemetjére, a kigőzölgésre, mely a 2000 mértföldre terjedő földalatti csatornák ventilatoraiból kiáramlik. Láthatjuk már az imént mondottakból is, hogy sok tényező működik közre a levegő szennyezésén; hát ha még hozzá vesszük, hogy a lakosságnak egy jelentékeny százaléka sorvadás, tüdőlob, influenza, vörheny, szamárhúrut kanyaró és diphteritisben szenved, és hogy igen sok embernek, a nélkül, hogy valamely meghatározott betegsége volna, bűzös lehelete van az odvas fogak, a száj és a légutak valamely kóros állapota következtében, akkor aztán épen nem csodálkozhatunk rajta, hogy a levegő megrekedésének különféle káros következményei vannak. Az óriás London nem képes arra, hogy levegőjét tisztán tartsa. A növényzet ugyanis a város központi fekvésű részeiben csekély, a zöld növények elcsenevészednek és csakhamar elpusztulnak. De ha még oly dúsan tenyésznének is a zöld levelek, ezeknek chlorophil tartalma mit sem ér ott, a hol gyakran hónapokon keresztül nem látni napsugarat. (Folytatjuk.)

A SZERKESZTŐ KÖZLÉSE.

A Jókai ház című munkának befejezése a jövő számban jelenik meg.

Feszty Árpádné Jókai Róza jegyzetei

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Bródy Sándor «Szinésznők» című könyve, amely a Jövendő előfizetőinek ingyenesen jár, mindazoknak bérmentve küldetik el, akik a Jövendő előfizetési árát beküldik.

A Jövendő 3 hóra 3 korona,
6 hóra 6 korona.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kiadóhivatal: Lövölde-tér 1.

A PESTI NAPLÓ uj karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan díszű, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak díszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», uj és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló díszművel, melynek czime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma

A magyar festőművészet remekeinek gyönyörü foglalatja lesz ez a páratlanul álló díszmunka, a mely a magyar festés remekeit fogja felölelni a XVII. század nagy magyar festőitől, Kupeczkytől és Mányokytól kezdve egész a jelenkorig, amikor Munkácsy Mihály, zékely Bertalan, Lotz Károly, Benczur Gyula, Madarász Viktor és Zichy Mihály vezetésével hatalmas gárda szolgálja a magyar festőművészetet. A magyar irodalomban nincs még olyan mű, amely a magyar festőművészetet ilyen gazdagságban mutatja be. Ötven nagyszabású festményt szemeltünk ki, amelyet **ötven műlapon** mutatunk be a magyar mesteri kivitelű közönségnek. Az ötven műlap nagyrésze gyönyörű **sok színnyomású kép** lesz, olyan, mint a melyek a Vörösmarty-Albumot eseménynyé avatták a magyar könyvpiacon. Ezenkivül a magyar festőművészet történetét a könyvben elsőrendű esztétikusaink érdekes és népszerű előadásban fogják bemutatni. A szöveget számos festménynek a szöveg közé nyomott másolata fogja kisérni, úgy, hogy az ötven többszínnyomású műlappal együtt A Magyar Festőművészet Albuma a leggazdagabb és legdiszesebb albuma lesz a magyar festőművészetnek. A «Magyar Festőművészet Albumát» meg fogja kapni a Pesti Napló minden előfizetője, aki az év végéig, akár havonta is, de állandóan és megszakitás nélkül előfizető marad. Minden félreértés elkerülése végett azonban meg kell jegyeznünk, hogy azok az új előfizetők, akik az 1904. évre szóló előfizetésük fejében a Vörösmarty-Albumot megkapták, A Magyar Festőművészet Albumára csak úgy tarthatnak igényt, ha egy további egész évre előfizetnek.

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre **28** kor. félévre **14** kor., negyedévre **7** kor., egy hóra **2** kor. **40** fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867

Vérszegénység, étvágytalanság, sápkór, idegesség gyógyitására és gyenge gyermekek erősbítésére .. .. a leghatásosabb készítmény a .. ..

Kriegner-féle Tokaji China Vasbor

E nagyon kellemes ízü ital kiváló sajátságait az **orsz. egészségügyi tanács** is méltatta s ajánlásra a **belügyminisztérium engedélylyel látta el.**

Kis üveg K. 3.20, nagy üveg K. 6.—

Főraktár:

Korona-gyógyszertár, Budapest, Kalvin-tér.

Baross-út sarok.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot,** úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben

Első Leánykiházasitási Egylet m. sz.

Gyermek- és életbiztosító intézet

BUDAPEST, VI., Teréz-körut 40—42.

Alapittatott 1863-ban.

Folyó év március havában 1.803.600 K értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 1.482.000 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki. Biztositott összegek fejében 70.833 K 74 fill. fizettetett ki. 1904. január 1-től, 1904. október 31-éig 17,918.700 K értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 14.728.200 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki; biztositott összegek fejében 743.583 K 30 fill. fizettetett ki. — Ezen intézet a gyermek és életbiztositás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb dijtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Felsőbb zongoraoktatást

ad egy művészileg képzett fiatal uri hölgy előkelőbb családban, de csakis haladottabbnak. Nem annyira nagyobb fizetést keres, mint inkább kellemes elfoglaltatást tehetségesebb tanitványnyal.

BORSSZEM JANKÓ

LEGJOBB MAGYAR ÉLCLAP.

ELŐFIZETÉSI ÁR bérmentes küldéssel: Egész évre 16 korona, fél évre 8 korona, negyedévre 4 korona.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Megjelenik minden vasárnap.

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

Második év 47. szám. 1904 Budapest, november 20.

„JÖVENDŐ"

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán

Főmunkatárs: Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

F. Zs. dr.: Az erőszak dicsérete. — B. S.: A Jókai ház. Befejezés Feszty Árpádné Jókai Róza jegyzeteihez. — Dante Gabriel Rosetti: Dal. — Kovács István: A szabad szerelem és a házasság kérdése. — Bródy Sándor: Az apród vallomása. — Ambrus Zoltán: Rendelő óra. — Heltai Jenő: Az öltözőben. — Szilágyi Géza: Versek. — Hegedüs Gyula: Mackóék. — Lagerlöf Zelma: Nazarethben. — Szépművészetek: A téli tárlat. — A színjáték. m: János vitéz. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — A forradalom. ⊏⊐: A nyomor küszöbén. — ∞: Az olaszországi választások. — Természettudomány. A levegő.

Kiadóhivatal Rövölde-tér 1

Ára 20 fillér.

Egy hónapra Egy korona

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabeosztási módszert**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben.

Köhögés, rekedtség és hurut ellen nincs jobb a

RÉTHY-féle

pemetefű cukorkánál!

Vásárlásnál azonban vigyázzunk és határozottan RÉTHY-félét kérjünk, mivel sok haszontalan utánzata van.

1 doboz 60 fillér.

Csak RÉTHY-félét fogadjunk el.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867.

Menyasszonyi kelengyék.

BUDAPEST DIVATVÁROS. A budapesti közönségnek ma már nem szükséges igazán elegáns divatcikkekért Párisba, Londonba vagy Bécsbe menni: Budapest ebben a tekintetben is homloktérben áll, egyenrangú e cégekkel ami a finom és előkelő divatcikkeket illeti. Egy hátránya van Budapestnek, hogy jelentősen olcsóbb. Áma helyek között, ahol ezek a divatcikkek leginkább kiválaszthatók Budapesten első helyen áll: **GRÜNWALD ÉS WAHL,** (Schreier Viktor utódai) IV. ker., Váci-utca 26. Különlegességek: mennyasszonyi kelengyékben, ágyneműekben, pongyolák, juponok stben.

Második évfolyam. Budapest, november 20. Negyvenhetedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az erőszak dicsérete.

Egy igen éles szemű, politikailag nagyon képzett írótársunk cikke ez, melynek mégis nem egy nézetét nem osztja — a szerkesztő.

Annyira benne élünk a hazugságok és frázisok fojtó sokaságában, hogy a józan ész legegyszerübb igazságai iránt eltompultak érzékeink és agyvelőnk, mint a szobafestő ecsetje, közkeletü patronokra, változhatatlan vezércikkszólamokra dolgozik. Legyünk bár Tisza mellett, vagy ellene, hamis jelszavakkal magyarázzuk az álláspontunkat. Erőszakot kiabálnak itt is, ott is, — emitt fenyegetőzve, amott elszörnyűködéssel. Megmentjük a hazát és a parlamentárizmust, ha kell, erőszakkal, — harsogják egyfelől; veszélyben a haza, erőszakot tesznek a parlamentárizmuson, — jajgatják túlfelől. Az ország pedig nézi az eszeveszett toporzékolást, mint mikor az ember kivülről, messziről, ablakon keresztül csárdástáncot lát, s nem hallja a muzsikát: mit csinálnak ezek? Megbolondultak? . . . De nem bolondultak meg, csak mi nem halljuk a muzsikát, amire járják. Hogy a haza meg a parlamentarizmus attól függne,

vajjon megcsinálja-e Tisza az erőszakot, avagy attól, hogy nem csinálja meg, azt mi se hisszük, ők se hiszik. Haza és parlamentarizmus marad, ami volt, akár lesz erőszak, akár nem lesz, akár sikerrel lesz erőszak, akár sikertelenül. Itt merőben Tisza Istvánról és Lengyel Zoltánról van szó; a nemzet pedig még egyáltalán nem tudta magát elhatározni, melyik kedvesebb neki. Mert a nemzetek nem mindig kifogástalan ízlésüek.

Ami pedig az erőszakot magát illeti, arról ne beszéljünk olyan szent borzalommal. Sokkal többet köszönhetünk neki, semhogy útálattal szabadna tőle elfordulnunk. Ugyan mivel csinálta meg Szent István a keresztény királyságot, ha nem erőszakkal? — és mivel csinálta meg Kossuth Lajos a negyvennyolcat, ha nem erőszakkal? És közbe menynyi üdvös, gondviselésszerű erőszak! De tovább mehetünk; nemcsak nálunk, hanem az egész világon kevés igazán nagyszerű dolgot jegyzett fel a történelem, aminek létesülésében az erőszaknak valamelyes része ne lett volna. Az angol alkotmány és a francia forradalom, az olasz egység és a német világhatalom: a politikai erőszak virtusának eleven bizonyítékai. És mikor ilyen császármetszéseket látunk, beszélhetünk-e arról a kicsi tyúkszemoperációról, amitől most a mi parlamentünk vitustáncot jár? Nem, mi azt mondjuk: az erőszak a politikában tiszteletreméltó modus vivendi. Bár elismerjük, hogy nem minden erőszak.

Persze megítélni, hogy melyik erőszak milyen, arra nézve némileg el fognak térni a nézetek. Első sorban kirekesztendő a sikertelen erőszak. Akinek nincs elég ereje arra az erőszakra, amire vállalkozik, halálos bűnt követ el és kivégzendő! Ha Tiszának megvannak az eszközei arra, hogy megcsinálja az erőszakot, amit tervez,

már félig mentesítette magát annak ódiuma alól: ha nincsenek meg eszközei, őrültséget követ el és csúfosan megbukik. De ez sem elég. A sikeres erőszak is csak akkor jogosult, ha célravezető. Bismarck költségvetését, amelylyel a porosz hadsereget akarta megteremteni, a parlament elvetette; Bismarck mégis megcsinálta a porosz hadsereget, megverte vele az osztrákokat — és nagygyá tette hazáját, nagygyá önmagát. Ez célravezető erőszak. De vegyük az utóbbi napokban olyan közkeletűvé lett magyar példát: melyet Rákosi Jenő vezércikke Hunyadi Mátyás nagybátyja ágyút szegzett a királyválasztó országgyűlésnek és sikeres erőszakának köszönheti a magyar nemzet történelmének legfényesebb korszakát, mert az ágyúk célravezettek s Mátyást királylyá választották. Ám most azt kérdezzük; mi lett volna, ha a rendek nem hederítenek a Duna jegén álló seregre és valami Ottokárt vagy Ulászlót választanak királylyá? Jogosult és igazolt erőszak lett volna-e akkor, ha Szilágyi post festa lövet a királyválasztó országgyűlésre? Nem, ez az erőszak hazaárulás és lázadás lett volna s véres szerencsétlenséget hoz vala az országra.

A mi axiománk tehát ez: a politikában jogosult minden hasznos erőszak, amelynek sikere és célravezetősége biztos.

És most lássuk Tisza Istvánt. Hogy házszabályreviziós terveinek sikere biztosítva van-e, ezt a kérdést ki kell rekesztenünk a kombinációinkból, mert meglehet, hogy mialatt itt tudákoskodva körmölünk, az erőszak már sikeresen vagy sikertelenül meg is történt. De hogy célravezetők-e a tervei, arról beszélhetünk. S itt újból ismételjük, hogy akár meglesz a házszabályrevezió, akár nem, mi ezt sem szerencsének, sem szerencsétlenségnek nem tudjuk tekinteni. A parlamentarizmus

megél házszabályrevizió nélkül is, de megél házszabályrevizióval is. Az igazi kérdés csak az lehet, megél-e Tisza vagy sem? Hitünk szerint eleve oktalanság volt tőle a maga exisztenciáját ehhez a kérdéshez kötni. Mert házszabályrevizió nélkül — egy darabig legalább — bizonyosan megélt volna, de a történtek után már nem él meg bizonyosan, Nem még akkor se, ha minden terve sikerül. És itt egy különös dolgot kell megállapítanunk, melyről, hogy még nem beszéltek, igazán csodálatos. Hiszen Tisza az ő házszabályrevizióját elejtette, még mielőtt annak megvalósításához hozzáfogott volna. Az a terv, amelyért most élethalál-harc folyik, nem a Tisza igazi terve. Amire neki szüksége lett volna, az: hogy a parlament fölött annyira urrá legyen, a véderőtörvény és a kiegyezés megszavazhatóságát biztosítsa. Az új reviziós javaslat pedig mindent biztosít, csak éppen ezt nem. Mi több: még az obstrukció ellen sem védi meg őt, csak épen a technikai obstrukció legdurvább módszerei ellen, amelyeket az ellenzéknek igénybe vennie amúgyis öngyilkos veszedelem. Tisza tehát erőszakhoz nyúl egy célért, amely reá nézve nem cél.

De tekintsünk el ettől a vitatható igazságtól. Tegyük fel, hogy Tisza nem ama két rettenetes barrikád: a véderőtörvény és a kiegyezés megvívásáért akarja a reviziót, hanem magáért a parlamenti rendért. Hát elérhető-e ez egyáltalán erőszakkal? Mi azt mondjuk: az erőszakkal való fenyegetés félelme alatt — igen, az erőszakkal magával — soha. Az országgyülés elé sereget állitani: eredményes lehet; az országyűlésre lövetni: eredménytelen és czéltalan. Ha egyszer Tisza odáig jutott, hogy az erőszakot igénybe kell vennie, akkor ezzel magával a czélját elérhetetlenné tette és megbukott. Nem is szükséges,

hogy Kossuth vagy Apponyi kivezettesse magát a teremből: a parlamenti helyzet az új házszabályok alatt mégis rosszabb lesz, mint volt a régiek idejében, mert a házszabály olyan formaság, mint a nemzetközi béke-egyezmény: csak addig érvenyes, amíg minden fél alája veti magát.

Nagyon csodálkoznánk, ha Tisza ezt nem tudná. S azért — megkockáztatva, hogy az események már is meghazudoltak — azt a feltevést kockáztatjuk, hogy az erőszakot, melynek már az óráját is tudják s melyhez annyi előkészületet tettek, mégsem fogják elkövetni. Nem azért, mivel nem szabad, hanem azért, mivel nem lehet s nem érdemes.

De akármint legyen, echauffieroznunk magunkat semmi esetre nem szükséges. Mi történhetik? Házszabályrevizió lesz, vagy nem lesz; a kormány megbukik, most vagy később. Azért Tiszát megnyugtathatjuk, hogy a haza meglesz házszabályrevizió nélkül is; Lengyel Zoltánt megnyugtathatjuk, hogy a haza meglesz házszabályrevizióval is; Kubunyi Gézát pedig pláne megnyugtathatjuk, hogy akár most bukik meg a kormány, akár később, utána rögtön akad más kormány, amelyért életre-halálra lelkesedhetik.

F. Zs. dr.

A Jókai ház.

Befejezés Feszty Árpádné Jókai Róza jegyzeteihez

9

„Jókai elment“ ez volt az utolsó akkordja a Feszty Árpádné úrasszony (és nem írónő, mert e pályára, ismétlem nem pályázik) rövidre fogott memoirjai ama részének, amely a Jövendőben eddig nyilvánosságra kerülhetett. Természetesen, az emlékiratok szerzője határozta meg azt, ami kihagyatott és ami a jövőre tartozik, mert a ma zavarában és tisztátalan levegőjében meg sem értenék, meg sem élhetne; a jegyzetek sűrű gondolatjeleinek és hirtelen elnémulásainak a holnap tiszta levegője kell. És nem csak Jókainak a leánya, vagy veje, más hozzátartozója nem beszélhet e pillanatban arról a momentumról, amikor a daliás, de agg regényíró otthagyta a Jókai házat és „elment“, de hallgatni kénytelen ez időszakról és a mi ezután következett, még maga e sorok rója is, aki a genie utolsó éveinek egyik legközvetetlenebb szemlélője és ha epigon is, de talán nem egészen bátortalan. Mégis, a kivándorlás, helyesebben az átültetés, az elmenés utolsó napjairól, nehány fájdalmas és egy pár rideg szót ide kell írnom.

Hitet teszek arról, — ha ugyan erre még szükség volna — hogy a Jókai leánya és veje, amikor a Jókai-ház — amelyet Feszty Árpád épített — elhagyatott: az apáért, az emberért öltött gyászt és nem a fejedelmi lakóért, akinek koronája külön dísszel és világossággal árasztotta el a Bajza-utcai kis palotát. A dísz és világosság bár becses és tisztelt volt előttük, attól fájdalom nélkül vala el, ha csak az ember a számukra megmarad, ha kedvességének kedvezhetnek, gyöngédségével szemben gyöngédek lehetnek,

ha ápolhatják és vigyázhatnak reá. Az a fény és pozició úgy is — és ez a rideg szó — amilyen mértékben büszkék voltak reá, olyan mértékben nyomta le a Jókai-ház tulajdonosát, Feszty Árpádot, aki magyar művész létére véres áldozatokat hozott, hogy az a világosság és az az állás messziről megláttassék, közelről pedig imponálhasson. Az optika törvénye azonban csaló; és rosszszemű polgártársak annyira kedvelik a csalást, némely véletlen pedig úgy közbejátszott, — még a memoirok szövegéhez, mint nyomdahiba is hozzáfért — hogy lehetnek, akik nem tudják: a Jókai-ház nagyszabású életének költségeit jórészt a jegyzetek írójának az ura, a magyar festő viselte. Bizonyára nem örvend e felfedezésnek és ha nyomtatásban látja majd, bizonyára nem örül neki, de engem az igazságérzetem kényszerít a tanuságtételre: Feszty Árpád — bár éjjel-nappal való és szinte lebirhatatlan munkákat végezve — több pénzt keresett, mint maga a költő-fejedelem és a Jókai házra többet is költött.

Fáj nekem és bizonyára nem is stílusos dolog, hogy a nemes, költői és érdekes jegyzetek végén, szükségét érzem e bizonyságtételnek. Nem is részletezem — ehhez most sem jogom, sem okom, sem közöm nincs. Ha azonban eljön az ideje: ott leszek és toll lesz a kezemben még, hogy megirhassam, a Mikszáth „földbe ásott napjá"-nak utolsó esztendejében mely véletlenek, tűnemények, okok és okozatok zavarták meg a tökéletes fényét, az izzó jósága mely ponton fáradt és hidegült meg. Azért — hogy a jegyzetek írója hasonlatának nyomában haladhassak — azt mondhatom: a nap, nap maradt, amikor elment, eltűnt is.

Az olvasóval együtt szívesen köszönöm Feszty Árpádnénak, hogy eredetileg leányának irott jegyzeteiből sok részetet közreadott e lapokon, a melyeknek szerkesztője a befejezés alkalmából tiszteletét jelenti. B. S.

DANTE GABRIEL ROSETTI:

DAL.

Mondjad: hajnal, vagy est van szobádban,
Te ki rám vágyol, kire vágyom epedve?
Szerelmes perc az, ha fény, ha homály van,
Szabad és tiprott szerelem perce.
Szabad szerelem suhant be édes
Hozzád a minap s már sokkal előbb —
A rab szerelem csak emlékre képes,
S felsohajt búsan az ajtód előtt.

Óh de szívem, ha szállna szobádba,
Vaj' ismerősre akadna-e ottan?
Imígyen borul le fa gyönge virága,
Záporvert kelyhe a víztől aszottan.
Mégis mi őrzi, mi takarja mégis,
Tépett, bús szirmai képét mi adja?
Lelked az árny, mely öleli, védi,
És tükre a köny: szívednek patakja.

Mi volna a díjam, ha jönnék szobádba,
Ma — holnap — egy este, vagy nap ha ragyog?
Liliomkarjaid elibém kitárva,
Hullámzó kebleden nyugodhatok!

A napnak csókjánál izzóbb szerelmed
Szítja szépséged — mért is nem látom?
Kezed a vállamon, magamhoz ölellek,
Ajkadon ajkam — nincs más a világon.

Mi az a mi tiltja, hogy menjek szobádba?
A lelkem, a testem, mely vágyban elég?
Enyészetes tűz, avagy örvény hulláma,
Két szikla a földből? Halálos a lég?
Óh nem. Hanem nappal bús remegéssel
Hallod rázkódni a fák koronáját,
S az óra szózatát hallod-e éjjel,
A mint a légen bús-komoran száll át?

Egy nap majd sehogysem emlékszem szobádra,
Egy nap, midőn egy nap lesz már nekem mind,
S gondolom: nem mentem, bár ajtaja tárva,
S vágyódom: nagy isten, bár volna megint!
Óh csöndesen! Halvány világ rezg az úton,
Alig, hogy dereng a lábom előtt,
De érzem, ah érzem: nem járunk egy úton . . .
Túl fényen, sötéten — óh látom-e őt?!

A szabad szerelem és a házasság kérdése.

Jegyzetek egy nagyobb regényhez.

Irta: Kovács István.

11

Tizenegyedik levél.

Ma — elmémnek és véremnek drága utódja, fiam, — kevés feljegyzésre van kedvem. Szeretném is kihagyni ezt a napot, amelyen csömöröm van az írástól, az egész ügy fontosságát nem látom és szeretném az ablak előtt állva nézni, amint odakint hull, hull a hó és befödi az életet, meg sírhantját úgy a borús életű szenteknek, mint az — egykor — életörömmel teli hetairáknak, akik fölött a dombot egyformán letaposta az idő. Talán következetlenség ez, de ma rideg józansággal nézem az egész dolgot és mosolygok naivságomon, amelylyel, mint Rab Ráby küzködöm és akarok igazságot tenni a — jövő számára, mert a jelenhez — és ez már változatlanul így marad — immár semmi közöm.

— Jó, akik túl vannak e leányon! — így szólok magamban — és akik vergődnek, vagy vergődni fognak a gonoszság és a betegség ez izgató alakja körül — végre is semmi közöm. Ha erősek, menekülni fognak, kissé megbecstelenítve és nevetségessé téve, ha gyengék, vagy kifáradtak valamelyes küzdelemben, megeszi őket a nagy pohos aranyponty. Az élet sötét tengerfenékjében már ez a sorsa a kisebb halaknak, a keszegeknek és az apróbb ragadozóknak és a nagyobb, de ügyetlen halaknak is . . . Ez az élet, mit verekszem ellene, amikor bizonyos eklatáns tanításokra úgy sem vagyunk képesek, hanem ha valami nagy poiente-el, valami önfeláldozó, véres és mindent megmagyarázó példával. Ma nincs ehhez kedvem és arra gon-

dolva, hogy a hideg hó csakugyan mindent beföd: erre az egy napra bölcs vagyok. Ami késztet és izgat, még az, hogy ez órákban sem tudok kiszeretni az irodalomból, amelybe az utolsó hónapok borzalmas szenvedéseiben beleszerettem és még e bűvős pillanatokban is előre üldöz az ambició: megtartani, konzerválni, úgyszólván bebalzsamozni a jövő számára egy ritka hullát, amelyről a bűn anatómusai taníthassanak. Ma, most, elismerem: szinte valószínűtlenek ez alak méretei és színei, a gyáva, mégis szemérmetlen, vagy naiv és idegeiben gyenge ítélkezőnek ez az irás: kellemetlen, kényelmetlen, sőt fölháborító lehet. De eljön a nap, amikor a holttest élni fog — irodalmilag és eljön a kor, amidőn megmagyarázza magát és igazol engem, hogy a lényegben igaz és hű voltam és amikor csaknem elevenen boncoltam valakit, aki e pillanatban még az ismeretlen vak tömegben rejtőzik el, volt okom, jogom és becsületes célom vele és ugyanazzal a lancettával, amelylyel a munkám rajta végeztem, a magam agyának girusaiban és a szívem pitvarainak legmélyében is kiméletlenül dolgoztam. A ma nem kell nekem, de üdv neked holnap, az enyém!

... Azon a napon, amelyen fehér volt: kivételesen órákig nem gondoltam sem a holnapra, sem a tegnapra. Jelen voltam, ott voltam nála, mint talán soha még. Odaszögezett a halántékomba vert két tüzes szeggel. Aztán sírt, nevetett, dalolt. Szinházat játszott, amely nekem akkor — már félig valóságnak tetszett — és tetszett. Stendahl, aki hasonló folyamatoknak legalaposabb ismerője, azt mondaná: a jegecedés munkája megkezdődött. Én, a barbár, azért alázattal teljes író-orvos, azt mondom: félszívvel belementem a játékba, a csalásba, a borzalmas és buta, idegromboló komédiába. És — be kell vallanom — amit kis leány koráról elbeszélt, abban volt valami gondolatkeltő, költői, sőt bájos. Mert van-e bájosabb, mint egy kis leány, aki parasztlányokkal a pázsiton játszik és azután a nagy leány, aki emlékszik e játékokra és dalokra és annak szüziességét érzéki hangokra mindjárt átírja!? Tudott minden dalt, amit kis leány kora óta hallott és most hol egyikbe, hol

másikba belekezdett. Egy pillanatra, kiszabadulva a hatása alól, így szóltam magamban:

— Ez olyan, mint az a csaplárleány, akit fiatal koromban ismertem. Tud minden nótát, áriát, minden szöveget, mindazt ami duhaj és mindazt, ami a másé!

De egy erősebb érzéki hangra elvesztettem a pillanatot és a bírálatot és már igazoltam magamban:

— Elhagyatott, anyátlan-apátlan, egyedül álló! Kicsiny kezeivel férfiak tömegében szolgált, azok között élt: azoknak volt a játékszere: csuda, hogy ennyire is leánynak maradt meg!? És hogy vergődik, törekedvén a jóra, a tisztesre, ami számára mindörökre elveszett!

Jó publikum voltam ezen az estén, sőt talán több valamivel. Orákra elfeledtem, hogy ennek az előadásnak, az általam apróra ismert reprisenek már előttem mások felültek, tapsoltak, abban elmerültek, ravaszul kirabolva és megnyomorítva — majdnem valamennyien. De mintha az emlékezetes éjjelen elvesztettem volna a memoriámat, alig tudtam elmenni, ő küldött:

— Menjen, most már menjen, nekem félkilencre hivatalba kell menni. Mister Yost vár. Aztán délben én várok valakit — érdek, ügy — szépnek kell lenni!

Hajnali három óra lehetett, tél; hullt a hó, mint most, de ritka pelyhű és a vad hideg szél a forró testemet majd elvitte. Átvágtam a sötét utcán, kocsit kerestem. Megfagytam volna, ha nem viszem magammal — a véremben — fehéren izzó alakját. Nagyon sokára találtam kocsit és csak amikor benne ültem: ocsudtam föl és egyszerre eszembe jutott, hogy amikor estve fölmentem hozzá, akkor jött le a lépcsőn, talán tőle, egy férfi, túléletnagyságú, soha nem láttam még, egy Michel-Angelesque alak, mégis kenetteljes, szinte édeskés arc; különösen alázatos tekintetével rajtam végig is síklott. Pap, vagy snobb tanár lehet — gondoltam akkor.

Ma tudom, hogy ez az alak a vezérmotivum a gépkisasszony életében.

A fejem — ritka eset — megfájdúlt a hirtelen hőváltozástól. Nem tudtam elaludni és ruhát sem váltva, alig

vártam a délutánt, hogy fölmehessek a leányhoz. Nem volt otthon, vártam reá és ahogy íróasztalán valami könyv után kútattam — jogom volt hozzá — egy névjegyet találtam ott. Egy asszony névjegyét. Egyszerű név, most tudom, hogy kit jelentett; a leány operájában a vissza-visszatérő áriát.

(A tizenkettedik levél következik)

AZ APRÓD VALLOMÁSA.

(Egy sajtó alatt levő vázlatkönyből.) Királyasszony! Porig alázva és égig emelve köszönöm a csókot, amelyet legutolsó apródjának, nyilván kegyelemből adott. Mért adta, mért tette, szívem viharja mind csak ezt vitatja, kérdi és kutatja. Gonoszságból mívelte ezt Felséged?

Hogy örökké szomjas legyek arra, amelynek az enyém csak a második párja, az elsőt más kapta, nem én és hogy elepedjek a vágytól, megkapni a többit mind, senki több ne kapjon egy felet is utánam. Hogy más csóknak ízét többé soha ne érezzem, mind csak emlékezzem erről az egyről, aminthogy hétszer hét nap óta másat nem is cselekszem. Azóta nem is vagyok anyaszűlte ember, csak egy tüzes emlék, aki magát eszi és emészti: hogy is volt, mint is volt, szemmel kellett volna nézni, hogy történik és észszel felfogni az ízét? Hogyan villan meg szemében a szándék, hogy csücsöríti királynői ajkát — mindezt nem tudom, elvette tőlem egy szédület, valami villanás. Csak azt tudom, hogy a szemem könybe lábbadt tőle, úgy fájt, olyan jó volt. És elődje nem volt az enyém, folytatása pedig egy elfojtott kacagásha fúl: nesze neked csók, örökös rabláncnak, nesze neked csók lángoló pallosnak, aki virágzó életed derékon elvágja; ime vele forrásokba fagyasztalak, elevenen koporsóba teszlek, piros ajkamnak hozzád érése: hálónak fonása, szemfödőnek arcodra való reáborítása!

És ha meggondolom, hogy Felségednél ebből a fajtából legalább egy millió van és én csak egyet kaptam belőle! Ez egyért — várom — mikor kell ölnöm, mást-e, magamat-e? Mindegy, nem bánom, csak legalább ostobának ne tartana és megmondaná nyíltan: igenis, gonoszságból, szeszélyből, azért cselekedtem, hogy legyen egy égő pontja nyugtalan és céltalan életed időszámításának. Ettől a csóktól számítsad, amikor születtél és amikor meghaltál. Ami ezután következik — a mennybe menetel — ahhoz már semmi közöd!

Azonban mégis . . . Velem született, egyetlen vagyonom, amelyet a késői bi kor optimizmusnak fog nevezni, azt súgja: nem lehetetlen, hogy Felséged jóságból cselekedte. «Mért ne», — gondolta magában, jut is, marad is! Ez a bohó, nyurga apród egyszerre gazdag lesz általa és én nem leszek szegényebb. Sőt! Nem vagyon ugyan, de e szűk világban az is valami érték, ha van valakink, aki holtig adósunknak hiszi magát. Lehet, hogy nem fizet, de hátha mégis fizet? Szegény ördög! De hajóra szállhat, kincseket hozhat délszakról, fölfedezhet egy új világrészt, ahol új fajta arany nő!. És egy napon visszajön és mind a lábaim elé teszi az aranyat, amelyből nem lesz része más királynőnek, senkinek, csak nekem. Mindegy, csaknem ingyen van. Egy csókot adtam érte mindösszesen. Nem is esett rosszul, nem fáradtság. Egy kis gyakorlat. Még jó is, hogy el ne szokjék tőle az ajkam. Aztán nem is látta senki, csak a szobában nyíló, lankadt violák. Azok illattal helyeselték. A fiú pedig szíve legmélyébe zárta. Az esze aligha is tudja. Az csak tette magát, hogy tudja, mi történik. Álmában beszélt azalatt!

. . . Királyasszonyom, üdvösségem, úrnőm! Nem tudom, melyik fáj jobban, a gonoszsága-e, a jósága-e? Mind-

kettőt és az egyetlen csókot — porig alázva és az égbe emelve — köszönöm. Az apród.

—

Egy fiakkerben — persze, hogy fiakkerben — találtam ezt a levelet. Nem volt leragasztva, nem volt megcimezve. Én bizony elolvastam, elhoztam — ime visszaveheti akié. Félek, hogy, aki írta, aligha fog jelentkezni, forró, alázatos, apródi hangját bizonyára megbánta. Az ilyen leveleket csak megìrni szokás, de elküldeni nem.

Azt talán mondanom sem kell, hogy az írás alighanem költői túlzással szólított királynőnek egy nyilván előkelő asszonyságot. A szerelemnek különben joga van koronázni, egyebet sem csinál. A mi apródunk ugyan erősen élt a jogával, vajjon ki s miféle lehetett? Megvallom, némi rokonszenvet érzek iránta, különösen azért, mert ebből a levélből láttam, hogy rosszul fogja végezni. Egy fiatal ember, aki komolyan veszi a csókot, bárha ismeri a fát, amelyen terem!

Meg nem állhattam, hogy ne tudakozódjam utána. A kocsis csak annyit tudott, hogy legutolsó vendége egy igen különös fiatal ember volt. Fehér hajat viselt és ahhoz sárga cipőt. Minden ok nélkül kivitette magát a város határába, az úton nem lehetett vele az útszéli csárdákról beszélgetni, oly szomorú volt. Leszállt a Duna partján.

— Beleugrott a vízbe?

— Később lehet. De előbb egy csínos, fekete fehérseléd várt ott rá, nem kezeltek, mindjárt csókolództak.

Más volt? az volt? az apród volt!?

Fránya apródja! A férfinem tekintélye és komolysága érdekében hinnem kell, hogy nem ez a bús fiatal ember vesztette el az el nem küldött levelet.

Bródy Sándor.

Rendelő óra.

Irta: **Ambrus Zoltán.**

(Befejezés.)

— Már előbb is gyanusan viselkedett. Be tudom bizonyítani, hogy az ugynevezett üzlet megkötése előtt, alatt és után harminckét pohár curaçao-t ivott meg, egyéb folyadékokról nem is beszélve. Aztán lefeküdt és negyvennyolc óráig maradt az ágyban, aludt, fölébredt, megint elaludt . . .

— Na hát ez világos — szólt a tanár felvidámulva.

— Természetesen nem késlekedtem, és még Bécsben megvizsgáltattam a szegény fiut azokkal az orvosi tekintélyekkel, akiket a leghamarább megtalálhattam. Mind konstatálták a bajt. Azután haza hoztam és megvizsgáltattam Doktor Brahma-val és Doktor Visnu-val. A vizsgálat a legkedvezőbb eredménynyel végződött, mert mind a ketten megállapították, hogy fiam kétségtelenül zavart elméjü. De minthogy egy bonyadalmas pörnek nézek elébe, szükségem van a professzor úr tekintélyére is . . .

— Kérem, rendelkezzék velem. Ha ugy tetszik, még ma meg fogom vizsgálni.

— Anélkül persze a bizonyitvány nem állítható ki?!.. Bár a professzor úr ismer engem és a szerencsétlen fiut is?!

— Hm . . . anélkül ... anélkül lehetetlen. Végre is... De hisz ez a vizsgálat nem fog sokáig tartani!

— Csakhogy a fiu most már egyik falusi jószágomon tartózkodik.

— És fekszik, ugy-e? Mindenesetre jó lesz, ha lefekszik. Nem delirál? Mindenesetre delirálnia kell néha, csak nem veszik észre. Nem mond ilyeneket, hogy: «Szegény Tamás fázik»?

— De igen. Határozottan mondta, hogy fázik.

— Tehát, ha parancsolja, az első gyorsvonattal leutazom. Addig jó lesz összeállítani egy kis jegyzéket a családban előfordult ideges jelenségekről vagy esetleges elmebajokról, továbbá a szegény fiu előéletéről: nem tanult-e túlságosan, nem makacskodott-e sokat gyermekkorában, nem szeretett-e hazudni?... Apró anekdoták, amelyek a fiu egyéniségét, mondjuk: szilajságát, élénkebben jellemeznék, nem ártanának... Aztán majd megcsinálom a kórképet.

— Végtelen hálára kötelez, kedves professzor úr!...

— Megvallom, nem mindenkinek tenném meg ezt. Az ember annyi gyanusitásnak van kitéve . . . és külö ösen nem szeretek azzal foglalkozni . . . hisz tetszik érteni. . . . De excellenciáddal szemben . . .

— Kérem, nem fogom elfelejteni . . . nem fogom elfeteni . . .

Karabás úr ő excellenciája, három vagy négy kézszorítás után, a diskréciónak szentelt mellék-ajtón eltávozott. Az udvari tanácsos kikisérte az előszobaig, aztán visszament a szentélybe, hogy ennek a váróterembe nyiló ajtaját feltárja a páciensek előtt.

Ezek közül elsőnek egy hölgy vonúlt be, akit az udvari tanácsos igy üdvözölt:

— Nos hát, hogy vagyunk?

— Határozottan jobban. A szer jót tesz; többet alszom és sokkal, de sokkal nyugodtabb vagyok. De azért tegnap is . . . igazán szégyellem elmondani . . . kénytelen voltam . . . nem birtam magammal . . . szóval azt kellett hazudnom a férjemnek, hogy egy hat láb magas, szép arcu szerecsent láttam az utcan . . . pedig nem is igaz.

— Na, ha csak ezt hazudta neki! . . .

II.

A paraszt és a kis fiu ezalatt türelmesen várakoztak. Egy jó darabig mozdulatlanul ültek, s a paraszt a semmit bamulta, olyan kitartással, aminőre csak a falusi ember képes A kis fiu sokáig nem mert felnézni a szőnyegről, de aztán feltámadt benne a kiváncsiság, s körüljártatta tekintetét a szobán, meg azokon, akik a karos-székekben várakoztak.

Valaki véletlenül rá nézett, s a kis fiu ijedten sütötte le a szemét.

Az idő múlt. Uj látogatók érkeztek, de a régiek közül már sokan eltűntek a rendelő szoban keresztül, s a várakozó teremben felannyian se voltak, mint előbb. A paraszt megmozdult, mintha álmából ébredt volna fel Nehéz járású tekintete megakadt egy aranyozott rámáju, sötét festményen, mely a falnak egyik leghomályosabb helyen szerénykedett, s aztán megnézte a többi képet is. Nem látott rajtok egyebet, csak penészt, s nem tudta kitalálni hogy mi van rájok festve. A kis fiu nagy, fekete szeme hűségesen követte apja tekintetét, aztán ismét a pihenésnek adta át magát, mint egy fáradt, kis kutya, mely lekuporodik gazdája mellé.

Amint még jobban telt az idő, a paraszt néki bátoro-

dott. Fölkelt, és az asztalon heverő képes lapok közül, amelyek most már senkinek se kellettek, elhozott kettőt: egyet magának, egyet a kis fiának. Az ő ujságjában nőiruhák, ingek, ruhaderekak, kalapok, köpenyegek és szépen öltözött damák voltak láthatók; abban pedig, amelyet a kis fiu tartott a kezében, olyan damák, akiknek ilyen szép öltözékekre nem volt szükségük, mert vagy úszónadrágban állottak a tóparton, vagy úszónadrág nélkül vártak, míg elhozzák nekik a törülközőt.

A kis fiu nem igen értette ezeket a nyári jeleneteket, de elnézelődött rajtok, hogy az apjának ne tegye ellenére, és — a megfelelő érdeklődés hijján is — sorra nézte valamennyi képet, mint aki kötelességet teljesít. A paraszt nehéz pillantása sokáig ott felejtkezett a divatujság első lapján, de hosszas tünődés után se tudta megérteni, hogy ettől a mindenféle holmitól mivel lesz okosabb az ember?!

A titokzatos ajtó ismét kinyílt, s az udvari tanácsos úr a küszöbről rá pislantott a várakozók egyike — az az úr, aki legutóbb érkezett s vagy öt perc óta idegesen fészkelődött a széken — a professzor láttára felugrott és megszólalt:

— Méltóságod meg fogja bocsátani... s azt hiszem az urak is kegyesek lesznek megengedni, hogy a sorrendet átugorva azonnal kihallgatást kérjek... Az én ügyem rendkívül sürgős s arra kényszerít, hogy rögtönös segítséget kérjek... mindössze egy percért esedezem!

A tanár bevezette.

— Mindössze egy perc... — folytatta az ideges úr az ajtóban — csak néhány sornyi bizonyítványt kérek... Szegény feleségem...

— Ah, csak most ismerek rá önre! — szakította félbe a professzor — Ő nagysága...

— Igen, kleptomaniákus szegény... amint Méltóságod ezt már konstatálta.

— Valami ujabb esemény?...

— Igen, selymet lopott egy árúházban s bevitték a rendőrségre. Csak ügygyel bajjal tudtam kiszabadítani. A bizonyítvány pedig azért kell ilyen hirtelen...

— El tudom képzelni a helyzetet...

— Igen, a betegség sok bajjal jár...

Az ideges úr egy perc múltán csakugyan tovább állott, s utána egy nyugodt bácsi került sorra, aki vidéki birtokosnak látszott. Hosszasan mondta el, hogy mi járatban érkezett, de minél tovább részletezte a dolgot, a professzor annál kevésbbé értette.

— Mondja el kérem, még egyszer!

A nyugodt bácsi újra kezdte:

— Két vőm van, kérem alásan; az egyik pazarló volt, a másik most pazarol. Az elsőt, mivel szerencsére, elmebetegség tünetei is mutatkoztak rajta, könnyű volt gondnokság ala helyeztetnem; a másik azonban, sajnos, mint egészséges jár-kel a világban, és pocsékolja a felesége penzét, annyira, hogyha ez sokáig így tart, nemsokara semmi se marad a hozományból. De nem csak ez a baj, kérem alásan. Az elsővel is nagy a baj, mert az a vőm, aki törvényesen bolond, idővel egészen kijózanodott és egy gyermektelen nagynénjétől, aki szerencsére, végrendelet nélkül halt el, szép vagyont örökölt. Ezt a vagyont most igen jó volna bekebelezni a gazdaságba, melyet vőm tényleges bolond korában kissé megkoppasztott, most azonban igen okosan kezel. Igen ám, de mint törvényesen bolond, ma is gondnokság alatt van, s így az örökségéhez addig, mig a kuratéla meg nem szünik, nem juthat hozzá. Elhatároztuk tehát, hogy újra megvizsgaltatjuk, es mint teljesen kigyogyultat, ismét ep elmejűnek nyilvánittatjuk, hogy tól lehessen oldozni a gondnokság alól. Igy allvan a dolgok, az a szerencsetlen gondolatom tamadt, hogy egyúttal megvizsgaltatom a masik vőmet is: hátha talan emezt meg bolondnak lehetne nyilvánitani, hogy megmentsük, ami meg megmenthető?! Felkeldtem őket Pestre, Szapolyay Andras professzorhoz, s törvényesen bolond, de tényleges okos vőmnek lelkére kötöttem, hogy vigyázzon a másikra. Emez azonban rávette okos vőmet, hogy menjenek el nem tudom melyik fővarosi mulatóba, aztan meg a gőzfürdőbe; eleg az hozzá, masnap reggel kissé kapatosan allítottak be Doktor Szapolyayhoz. Csak igy magyarázhatom meg, hogy a vizsgalatban egy kis hiba esett, mert Doktor Szapolyay bolondnak nyilvánitotta a bolondot és egészségesnek az egészségest!

— Akkor hat jól van!

— Dehogy is van jól, kérem alásan! Hiszen a bolondot kellett volna egészségesnek és az egeszségest bolondnak nyilvánitani. Mar most mit csináljak én a ket hasznavehetetlen bizonyitványnyal?! Szapolyay doktorhoz nem mehetek vissza, mert ő nem cafolhatja meg magamagát, de abba se hagyhatom a dolgot. Arra gondoltam tehát, hogyha Méltóságod kegyes volna megvizsgálni őket . . .

— Felhozta magával a pácienseket?

— Igenis, de most mind a kettő alszik odahaza, a «Flirt»-ház címzett szálloban, mert tegnap este viszont okos

vőm csábította el az oktalant, hogy ha már úgyis itt vannak, menjenek el az «Erény útjai»-hoz címzett mulatóba...

— Aztán a gőzfürdőbe . . .

— Igen . . .

Ebben a pillanatban a diskréciónak szentelt ajtó felől kopogtatás hallatszott. A tanácsos úr fölkelt, kinyitotta az ajtót, s halkan néhany szót váltott az inassal.

Aztán igen izgatottan tért vissza a vidéki úrhoz.

— Bocsanatot kérek, de rögtön távoznom kell. Rendkivül komoly és sürgős ügy... Miciszláv herceg küldött értem!

A vidéki úr a tisztelettől megilletődve bólintott, s felallt, hogy elbúcsúzzék.

— Holnap néhány órára el kell utaznom — szólt a tanár — de holnapután rendelkezésére állok. Mondja meg a vejeinek, hogy addig ne menjenek el mulatni, meg a gőzfürdőbe . . . Azaz a beteg elmehet, csak az egészseges maradjon otthon.

— Melyiket méltóztatik érteni?

— Ugy értem, hogy a törvényesen egészséges, de tényleg beteg, az elmehet; a masik azonban, a tényleg egészséges, de törvényesen bolond, az szedje össze az eszét és ne hagyja a gőzfürdőben.

A vidéki úr, mély hajlongások után, a várótermen át visszavonúlt, s a professzor a diskrét szoba felől beszólitotta az inast.

— Van még valaki a váróteremben?

— Az előbb még öten voltak, de hárman elmentek, mert figyelmeztettem őket, hogy a méltóságos úr öt órakor a herceghez hivatalos. Még csak ketten vannak kint. Egy paraszt meg egy kis fiu. Valami levéllel jöttek.

— Mondd meg nekik, hogy jöjjenek holnapután.

— Nem várhatnák meg a méltóságos urat? Budakeszről jöttek és már dél óta itt vannak.

— Hát várjanak. Hét felé visszajövök. A jogtanácsos úr hozott kocsit?

— A herceg kocsiján jött.

— Vezesd be a jogtanacsos urat.

III.

Öt perecel később egy automobil-sebességgel vágtató hintó robogott Miciszláv herceg palotája felé. A hintóban ketten ültek: Aba Samuel és a jogtanácsos úr.

— És kivel kezdett ki a hercegné? — folytatta a már előbb megkezdett beszélgetést Aba Sámuel.

— Valami zongoramester-félével — felelt a jogtanácsos úr — aki komponált is és dalokat írt hozzá.

— S amit a tettenérésről beszélnek, az szóról-szóra igaz? — tudakozódott tovább a professzor.

— A legtökéletesebb tettenérés volt, amit csak képzelni lehet.

— Érthetetlen! — szörnyűködött a tanár. — Mindent értek, ami ezen a világon van; még azt is, ami kivül van rajta. De két dolgot soha se fogok megérteni. Hogyan lehet leveleket írni és hogyan lehet az ajtót nyitva hagyni!

— Gondolja méltóságod — kérdezte a jogtanácsos — hogy a hercegné csakugyan gyönge elmé ű?

— Előre természetesen nem nyilatkozhatom, de az impresszióm az, hogy: igen. Tudja, engem ez a história — no persze, a tettenérés kivételével — élénken emlékeztet egy esetre, amelyet a tanácsos úr is ismer, s amely vagy tiz évvel ezelőtt a legfelsőbb körben történt. Akkor is rettenetesen sokat pletykáztak az emberek; azt beszélték, hogy a szanatóriumba internált magasrangú hölgy tulajdonképpen martir és nem beteg; hogy büntetésből csukták be és más efféle szamárságot. Mintha bizony volna olyan vagyon a világon, amelyből a hozzáférhetetlen tudósok egész csapatját le lehetne kenyerezni! No és akkor is kiderült, hogy a temérdek hiresztelésből, rágalomból egy szó sem igaz, s hogy az internált magasrangú hölgy csakugyan beteg. Azóta az illető magasrangú hölgy igen meggondolatlanul elhagyta a szanatóriumot; de bár ez a cselekedete a laikusokban azt a téves hitet keltette föl, hogy e hölgy olyan ép elméjű, mint amilyen ép elméjűnek látszik: a tudomány előtt ő maga is beteg és mindig beteg fog maradni, mert az bizonyos, hogy azok a tudósok, akik őt bolondnak nyilvánították, a legkevésbbé se voltak bolondok.

— Méltóságodnak az az impressziója, hogy Miciszláv hercegnével is így lesz?

— Előre természetesen nem nyilathozhatom, de az impresszióm az, hogy: igen. Mert mondja, kérem, ép ésszel lehet-e megcsalni egy Miciszláv herceget?! Persze, a közvélemény a legegyszerűbb kóresetekben is regényeket keres. Az emberek szeretik az inasoktól származó romantikus hazugságokat; szeretnek pletykázni, gyanúsítgatni, rágalmazni. És ha úgy fordul a dolog, hogy Miciszlav hercegnőn csakugyan konstatálnunk kell a gyöngeelméjűséget: el vagyok készülve rá, hogy bennünket is gyanúsítani fognak, talán megrágalmaznak, mit tudom én mi. Mintha bizony az elme-

baj megállapítása egy egyszerű kijelentésből állana. A laikusok abban a tévedésben élnek, hogy néhány excentrikus cselekedet már elégséges ahhoz, hogy valakin megállapítsuk az elmebajt. Pedig az excentrikus cselekedetek csak gyanút kelthetnek, de az elmebaj megállapításához a tudomány előtt ismeretes, meghatározott tünetek szükségesek. Ha Miciszláv hercegnénél is megtaláljuk ezeket a tüneteket . . . nem tudhatom előre, nem is vagyok meggyőződve, de impresszióm az, hogy megtaláljuk . . . akkor, mondom, semmiféle gyanúsítás és semmiféle rágalom nem tarthat vissza bennünket attól, hogy kötelességünket teljesítsük.

— Annyi bizonyos — szólt a jogtanácsos — hogy a herceget nagyon megnyugtatná, ha a tudomány bebizonyítaná hogy felesége csakugyan elmebajos. Sohase láttam még ilyen kétségbeesettnek. Végre is egy elmebajos nőnek bármily excentrikus cselekedete mindössze is csak szerencsétlenség, de ha a hercegné véletlenül ép eszű volna...

— Egyelőre ne festünk rémképeket, higyjük a legjobbat.

IV.

Mialatt a professzor a kocsiba ült, hogy eleget tegyen Miciszláv herceg megkeresésének, az inas bement a váróterembe. A paraszt és a kis fiú fölkeltek a helyükről.

— Soká kell még várni? — kérdezte a paraszt.

— A méltóságos urat elhívták — felelte az inas. — De hét órára visszajön s azt hagyta meg, hogy addig várakozzanak.

— Azt hagyta meg, hogy várakozni kell?

— Igen.

— Akkor, hát, ha így van rendelve, addig már csak leülünk.

— Csak üljenek le — bíztatá őket az inas.

Megint elhelyezkedtek.

— A kis fiú talán beteg? — kérdezte a fehérkeztyűs, a gyermek bágyadt szemét nézegetve.

— Alighanem van vele valami — felelte a paraszt.

— Mi baja? — tudakozódott tovább az inas. — A fejét fájlálja, mi?

És a homloka előtt jelentősen mozgatta ujjait, amivel azt akarta kérdezni, hogy a gyermeknek talán nincs rendben az elméje.

— Nem — felelt a paraszt — hanem szúrásokat érez a gyomrában és nem akar enni, mindig csak aludnék.

— Talán gombostűt nyelt — vélte az inas. — Nálunk szolgált egy kis leány, az minden gombostűt lenyelt.

— Ahhoz nem jöhetett — szólt a paraszt. — Hanem úgy kell lennie, hogy evett valamit. Pedig nagyon jó gyerek; nem szokott csavarogni és ha valamit eszik, elmondja az anyjának.

Az inas egy darabig elmélázott. De nem sokáig kellett gondolkoznia, hogy elkészüljön a véleményével.

— Tudja mit kellene csinálni ezzel a gyerekkel? Kamilla-teát kell itatni vele, aztán le kell fektetni és letakarni dunyhával, hogy jól megizzadjon. A méltóságos úr, ha hazajön, mond majd egyebet is, de azért ne feledje el, amit mondok. Csak menjen be a patikába és vegyen kaméllia-teát. Majd felírom magának papirosra.

Aztán, hogy bizalmat keltsen maga iránt, a tanácsadást ezzel fejezte be:

— Tudja, egy tanár körül sok mindent megtanul az ember.

Odakünn csengettek.

— Én most kimegyek, de maguk csak maradjanak itt. És ha a gyerek elálmosodik, fektesse le arra divánra.

V.

Háromnegyed nyolckor a tanár hazaérkezett. Az inas egy sürgönnyel várta.

Kibontakozott bundájából és mindjárt felbontotta a sürgönyt. Ahogy elolvasta, szinte elszédült az örömtől.

— Mily megtiszteltetés! Mily megtiszteltetés! — szeretett volna feikiáltani.

Konziliumra hivták, az albániai exkirályhoz. Az exkirály betegségéről már sokat olvasott. A számüzött uralkodó sorra járta Európa nagyvárosait, s ahányszor megjelent a nagy nyilvánosság előtt, mindannyiszor óriási botrányt okozott. Családja végre elhatározta, hogy elzárja a világtól, s elhelyezi abba a szanatóriumba, amelyet az orvosi tudomány jelesei a leginkább javallanak. Egy külföldi barátjának ajánlatára Aba profeszort is meghivták erre a tanácskozásra.

— Mily megtiszteltetés! — ismételgette magában.

És senki sincs jelen, akivel azonnal közölhesse érdemekben gazdag életének ezt a nagy diadalát!

— Nem vacsorálok itthon — szólt az inashoz. — A kaszinóba megyek.

De előbb be akart menni a rendelő szobájába, s megindult arrafelé, amerről a páciensek kijönni szoktak.

Az inas a váróterem ajtaja felé mutatott s azt kérdezte:

— Bebocsáthatom őket?

— Hát azok még most is itt vannak?!

— Azt méltóztatott mondani, hogy várhatnak.

A professzor, hogy gyorsabban végezzen a várakozókkal, irányt változtatott s egyenesen a váróterembe ment. A paraszt és a kis fiú felállottak.

— No, mi az? — kérdezte a tanár.

A paraszt előkereste a levelet és átnyujtotta. A levél hosszú volt és a tanár türelmetlenül futotta végig.

Egy régi tanulótársa írta, valami egyszerü, jámbor, a világtól elmaradt ember, aki hallott harangozni afelől, hogy az ő Aba Sámuel barátja most nagyhirü doktor Pesten, de azt már nem tudta, talán nem is gondolt rá, hogy Aba Sámuel specialista.

Hosszasan írta le, hogy az egyik budakeszi orvos néhány napra elutazott valahová, a másik pedig hirtelen megbetegedett és pedig olyan súlyosan, hogy bevitette magát Pestre, egy szanatóriumba. Egyelőre orvos nélkül maradtak, már pedig ő ugy látja, hogy ennek a kis parasztgyereknek gyorsan kell az orvosi segitség, s minthogy más pesti doktorral nem ismerős, a régi barátság címén bátorkodik Aba Sámuel szives jóakaratát kérni.

A professzor haragjában majdnem elkáromkodta magát. Micsoda ostoba emberek szaladgálnak a világon! S ezek otthon a falu jóltevői!

De aztán eszébe jutott, hogy ezek a nyomorultak már dél óta várnak rá. Nem akarta elkergetni őket, anélkül, hogy rá se nézzen a gyermekre; megkérdezte tehat a parasztot, hogy miről panaszkodik a fiú, s aztán megfogta a forró kis kezet. Egy félpercig számlálta az érverést... és akarata ellenére is kitört belőle a harag:

— Hisz ennek a gyermeknek láza van! De hát, az Isten szerelméért, mért nem viszi orvoshoz?!

VI.

Ezzel a fölkiáltással a rendelő óra bevégződött. De azok számára, akik a költői igazságszolgáltatást a legigénytelenebb elbeszéléstől is megkövetelik, még a következőket kell följegyeznem:

A professzor a szomszéd házban lakó orvoshoz utasitotta a parasztot, de az már akkorára elment hazulról, a szinházba vagy hová. A paraszt egyet gondolt, betért az első patikába, kamillateát vásárolt, s visszavitte a fiát Budakeszre. Otthon aztán ágyba fektették, letakarták dunyhával, jól megizzasztották és a kis fiú az inas orvosságától meggyógyúlt.

Az öltözőben.

Utazás egy csillag körül.

Irta: **Heltai Jenő.**

(Szín: Irén öltözője. Ez különben túlzás, mert ebben az öltözőben rendes körülmények között négyen öltöznek. Most csak ketten vannak bent; Irén és egy hirtelenszőke, fürge kis leány, aki a színlapon Tündérlaki Putyinak nevezi magát. Mind a kettő a tükör előtt ül és festi magát.)

Putyi: Ki vitte el a púderemet? Már megint elvitték a púderemet! Csibrákné! Csibrákné! Hol van ez a Csibrákné?

Irén (szelíden): Most ment ki. Hiszen maga küldte el a levéllel.

Putyi: Már itt lehetne! Adjon addig egy kis púdert kölcsön.

Irén: Nagyon szivesen. Tessék! (Átadja neki a púderes-dobozt.)

Putyi. Köszönöm. Maga jó leány. És nem büszke.

Irén: Miért volnék büszke?

Putyi: No, mert azok, akik úgy jönnek a szinházhoz, mint maga, rendesen fent hordják az orrukat. Hencegnek... tudja már mivel. Eleinte szóba sem állnak velünk. Mikor aztán barátkozni kezdenek, az biztos dátum.

Irén (nevet): No hallja! . . .

Putyi: Pedig mi van ezen hencegni való? Egyszer mindenki volt házileány. Nem igaz? (Súgva): Hát igazán nincs szeretője?

Irén (nevet): Nincs.

Putyi: Tudja, nem azért kérdezem . . . Nekem bátran megmondhatja, én úgy sem adom tovább. Nekem a Becsali Zuzu is mindent megmond, pedig az már primadonna. Voltam is már múlatni vele az Angol királyban, szeparéban...

Ha egyszer elmegy, nézze meg az angol szobában a tükröket, ott van a nevünk bekarcolva.

Irén (tiltakozva): Oh, én nem megyek múlatni . . .

Putyi: Majd megy! Ne féljen, majd megy. Az még nem a legrosszabb. Attól még lehet az ember tisztességes. Egyáltalaban, maga nem is hiszi, milyen könnyű a szinháznál tisztességesnek maradni!

Irén (nevet): No már azt ne mondja, mert ahogy a direktor szobájaba beléptem . . .

Putyi: Ojjé! Maga azt komolyan vette? Látszik, hogy kezdő.

Irén: Megijedtem és pofonvágtam.

Putyi: Rosszul tette. A nyakába kellett volna borulnia . . . akkor ő ijedt volna meg. Nem fiam, én mondom magának, hogy attól, amit a férfiak fognak itt maga ellen véteni, attól ne fájjon a feje. A direktor örül, hogy él . . . a szinészek csak komédiáznak, azokat két szóval le lehet főzni. Aztán jár ide a folyosóra egypár úr, azokkal eltréfal az ember.

Irén (bizonyos aggodalommal): De az újságírók?

Putyi (fölkacag): Az újságírók? Maga buta! Azok a legjobb fiuk. Mióta a szinház fönnáll, egyetlenegy esetet sem tudok. Azok csak írnak, hűségesen, lelkesen, egy szebb jövő reményében. Az isten áldja meg őket valamennyit! Azok csinálják a népszerűségünket — mások számára. És önzetlenül. Megengedem, hogy a legtisztességtelenebb szándékkal, de végeredményében egészen önzetlenül.

Irén: Hát hol van akkor a veszedelem?

Putyi: Bennünk, a leányokban . . . a többiekben. Azokban, akik gummirádlison jönnek a próbára, vagy nem is jönnek el. A bútonokban, a ruhákban, amikben feszítenek és a melyekkel megpukkasztják egymást. Van magának arról fogalma, hogyan el tud kékülni a Becsali Zuzu, aki végre is primadonna, ha a Kalotaszegi Böskén egy új gyűrűt lát. Epegörcsöket kap menten. Legyen nyugodt, mihelyt maga azt fogja kérdezni magától, hogy miért nem lóg a maga fülében az a gyöngy, amely most az én fülemben lóg, akkor..?

Irén (tiltakozva): De már azt nem. Nézze, én nem vagyok kis leány és nem affektálom azt, hogy én nem tudok semmit. Őszintén beszélek magával, mert maga tetszik nekem. Én nagyon jól el tudom azt képzelni, hogy jön valaki, akit én nagyon megszeretek. Az az ember azt tehet velem, amit akar, én nem fogom tőle azt kérdezni, hogy mi lesz azután? De hogy én a maga fülbevalója vagy a Kalotaszegi Böske gyűrűje miatt . . .

Putyi: Kivánom magának tiszta szívből, hogy így legyen. Hisz ez így gyönyörű volna. De hánynál van így? Az ember a férjét sem választhatja meg mindig szabadon, hát még a szeretőjét! Ez már igazán a véletlennek a dolga.

Az ügyelő (beszól a spanyolfal fölött, amely az öltöző előtt az ajtót helyettesíti): Tündérlaki! Vége a duettnek . . .

Putyi: Még ráérek, hiszen csak a végén jövök. (Irénhez): Azt hiszi, én nem voltam szerelmes. És azt hiszi, hogy azé lettem, akit szerettem? Majd mit mondtam!

Irén: Ezt nem értem.

Putyi: Sok mindent nem ért meg maga . . . Tudja mit, tegezzük egymást! Akkor sokkal bizalmasabban lehet beszélni.

Irén: Jó, tegezzük egymást!

Putyi: Szervusz! (Megcsókolja Irént.)

Irén: Szervusz!

Putyi: De mindenki előtt tegeződünk, nem csak olyankor, amikor egyedül vagyunk!

Irén (nevet): Hogyne!

Putyi (nagyon bizalmasan): Hát tudod, drágám, az úgy volt, hogy én már nagyon régóta vagyok színháznál. Kicsi gyerek voltam, amikor az operánál már az egyik nyúlat táncoltam a Babatündérben. Aztán más színházhoz kerültem és amikor ez a színház megnyílt, ideszerződtettek. Akkor lehettem tizenhat éves.

Az ügyelő (újra megjelenik): Tündérlaki el fogsz késni!

Putyi: Mindjárt! (Irénhez): Akkor nagyon szerelmes voltam egy bankhivatalnokba. Lajosnak hívták, nagyon szép

ember volt és idegenek előtt mindig újságírónak adta ki magát. Roppant szerettem és néha fél éjjei is kocsikáztunk a Stefánia-úton és csókolóztunk.

Irén: És mit szólt hozzá az anyád?

Putyi: Kétségbe volt esve. De nem azért, amiért te hiszed. Nem attól félt, hogy valakinek a szeretője leszek, hanem attól, hogy egy szegény embernek leszek a szeretője. És szegénynek az én bankhivatalnokom elég szegény volt. Az én anyám roppant szerette a pénzt. Ha lá nád most milyen négy szobás lakásban lakik . . . (hirtelen elérzékenyüléssel): Én nagyon szeretem az anyámat. Te is szereted az anyádat?

Irén: Nagyon!

Putyi: Ez is baj! És szegények vagytok?

Irén: Elég szegények.

Putyi (szakértően legyint a kezével): Véged van! Meg fogod tenni, ha másért nem, az anyádért . . . És testvéreid is vannak.

Irén: Igen!

Putyi (újabb legyintés): Biztos! Pláne zsidólány is vagy, azok nagyon ragaszkodnak az övéikhez! De hát, hogy tovább mondjam, az anyámnál egyszer jelentkezett egy úr, egy börziáner. Barátom, az igért nekünk fűt-fát, lakást akart nekem venni, bebutorozni . . . szóval, ahogy ilyenkor szokás. De képzelheted, hogy hallani sem akartam róla. Ha nem lettem volna a bankhivatalnokomé, akit szerettem, miért legyek ezé az emberé, akit útáltam? Lajos könyörgött, a börziáner káromkodott, az anyám pofozott . . . én meg ott álltam a belém nevelt jó erkölcsökkel és nem tudtam, mit csináljak?

Irén: Rémes!

Putyi: Az volt a baj, hogy nagyon fiatal voltam. Ma már megvan a józan eszem, ma már tudnám, hogyan intézzem el az ügyet. De akkor! . . . Szóval, a legnagyobb tanácstalanság és habozás közepette itt egy új darabra készültünk és én az Igazság szellemét ábrázoltam, aki egy tükörrel, mint egyetlen ruhával a kezében, feljön a sülyesz-

tőből és egy valcert táncol. Hát, amint az egyik próbán lemegyek a sülyesztőbe, odalent megfog engem az egyik gépész . . . még ma is itt van, majd megmutatom neked, melyik volt . . . Tudod, azt hittem, hogy megüt a guta mérgemben! És az az ember még nevetett is, mintha ez a legegyszerűbb dolog volna a világon! . . ·

Irén (nevetve): Bocsáss meg . . . de hát ez csakugyan kicsit . . .

Putyi. Kómikus, ugy-e? Hát nekem nem volt az . . . Végre is, én szerettem az én bankhivatalnokomat . . . aztán meg, ha már az övé nem is lehettem volna, még mindig ott volt az a derék pénzember . . . Szóval, tiszta szívemből kivánom neked, hogy hamar és okosan határozd el magad, mert hosszú habozásnak gépész a vége · . .

Irén (nevetve): Köszönöm a jó tanácsot és ha egy. szer igazán arra kerülne a sor, amiben nem nagyon hiszek . . · csak annyit mondj nekem . . .

Putyi: Gépész!

Irén: Igen . . .

Az ügyelő (kinyítja a spanyolfalat): Tündéralaki, a fene egyen meg, még most sem vagy kész?

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészit. Mütárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

VERSEK.

Irta: Szilágyi Géza.

CSAK A PÉNZT!

Üres káprázat mind a dicsőség;
Szerelemmel kábán vajj ki törődnék,
A mikor sóvárgja a pénzt, csak a pénzt —
A lábad alatt kiterülve találod
Hírrel, szerelemmel ragyogón a világot:
Ha megtaláltad a pénzt, csak a pénzt...

Ki volt az apánk — ki kérdezi még?
Ki volt az anyánk — együgyű kicsiség.
Az apánk, az anyánk: a ki adja a pénzt.
Még másra vágytunk egykor botorul?
Eltorzul az arcunk, ökölbe szorul
A kezünk. Csak a pénzt, csak a pénzt!

Úr *egy* van a földön, *egy* Isten az égben.
Ki masba bízik, balga, hiszékeny;
Mi mást nem imádhatunk, csak a pénzt.
Érette bárki cafatja leszünk,
Mocskolva szivünk, eladva eszünk —
Ki banja! Pénzt ide, pénzt, csak a pénzt!

Sem a sziv, sem az ész nem visz a magosba,
Itt sorvadozunk cudarul letaposva,
Ha meg nem kerítjük a pénzt, csak a pénzt.
Mi itt lent a mélyben mindannyian együtt:
Szeretjük, imádjuk, eszelősen epedjük
A pénzt, a pénzt, csak a pénzt.

Kiszáradt lelkünk tűzbe borul.
Egy álom képe kisért gonoszul:
Penzt, pénzt ide, pénzt, csak a pénzt.
Merűlni, fúlni, veszni beléje,
Ez lenne vad éltünk baljóslatu kéje —
Pénzt, pénzt ide, pénzt, csak a pénzt!

A MEDDŐK.

Áldott a férfi, ki a kéjek
Szennyes földjén nem vet, arat;
Mámort mámorba öl szünetlen,
De örökkön meddő marad.

Áldott a nő, kinek méhéből
Bánat sohase született,
Ki a halálnak martalékul
Soha nem adott életet.

Áldott a gyermek, aki nem lett;
Meg sem foganva, ott pihen
A meddő anyaöl biborló
Sötétségének mélyiben.

Áldott a kéj, mely kéj marad csak,
Elmúló, mint a pillanat,
És csaló üdvének nyomában
Átok: — élet sohsem fakad...

Mackóék.

Irta: Hegedüs Gyula.

Augusztus utolsó felében voltunk. Reggeli öt órakor egycsövű karabélyommal a vállamon ballagtam a József kúthoz. Ez volt a találka helye. Így állapodtunk meg Szabóékkal. Szabó Márton és Sándor, két székely atyafi, erdőjáró emberek voltak. Az édes apjuk híres medvevadász volt s mint Borszéken mondják, medvebőrből épitette a házacskáját, melyben most békés egyetértésben élnek fiai a már 45–50 körűli Márton, és a 4–5 évvel fiatalabb Sándor... Egy hét alatt két medvét hoztak be a fürdő-telepre. Nagyon bámultam ezt a két fürge járású, bocskoros embert. Megismerkedem velük. Mártonnal elsőnek. Egycsövű, előltöltő puskájával, meg egy nagy kutyával ballgatott kifelé a rengetegnek.

— Adjon Isten! Hová ballag Szabó uram?

— Megyek egy kis medve próbára!

— Ugyan! Évvel a fene rossz flintával?

— Rosz-e?! Ki mondja?

— No-no! Hát úgy értem, hogyha elhibázza az első lövést...

— De nem hibázom ám!

— Ha'szen elhiszem, hogy jó puskás — de hátha mégis?...

— Hát akkor itt van a Cigány! — s a kutyájára mutatott. — Megállítja az addig, míg töltök, vagy hívom Sándort.

Megbeszeltük, hogy velük megyek én is egy reggel „medvepróbára“....

Megalltam a kútnál. Gyönyörű reggel volt. Valami szürke fatyolszerű párázat ült a hegyeken. Mély csöndesség az erdőben, szinte félve léptem a haraszton, hogy zajt ne csináljak. Csunya az, mikor az ember nagy zajjal jár az erdőben. A templomban sem illik kopogni. Leültem Hallottam a szívem dobogását. Egy-egy száraz galy hullott le lassan, fokozatosan az ágakban meg-megakadva. A falu felől kutyavakkantás hallatszott, messze — alig hallhatóan. A Cigány hangja — gondoltam. Derék állat volt ez a félig kopó, félig komondor keverék. Nagy, barna állat, egy pár sárga folttal. Mogorva tekintetű komoly kutya. Semmi nyájaskodás, semmi farkcsóválás. A társa — gondolom a Sándor kutyája — apró kis kopó volt. Csahítáló fürge állat. Bokrász névre hallga-

tott . . . Ők voltak csakugyan. Elsőnek dugta ki fejét a gyalog úton Bokrász és vakkantott egyet, mikor engem meglátott, majd megjelent Cigány komolyan, szigorúan nézve rám.

— Jó reggelt adjon Isten! — köszöntöttük egymást. Elővettem a konvákos kulacsomat. Oda nyujtottam Mártonnak.

— Adjon Isten szerencsét!

— Sándor is húzott egyet.

— Adjon Isten szerencsét!

Megtörölte a markával az üveg száját és aztán rám is került a sor.

— Adjon Isten szerencsét!

Én is elmondtam, ahogy ők. De mintha nekem nem állott volna olyan jól, mint nekik.

Elindultunk. A két székely atyafi halkan, nesztelenül surrant a gyalogúton. Bocskoros lábuk alig látszott érinteni az avart. Ugyancsak össze kellett szednem magamat, hogy el ne maradjak tőlük. Keveset beszéltek és nagyon halkan. Márton — az idősebbik ment elől s néha — vissza se fordulva — szólott egy-két szót.

— Itt még megyen — de ott, ahol nagy a romlás — ott oszt' nem mehetünk ilyen gyorsan.

Nem akartam kérdezgetni, hogy mi az a romlás! Később ugy is megtudtam, hogy a fenyők pusztulását, elkorhadását nevezik romlásnak. Egyszer a Bokrász hirtelen oldalt beugrott a sűrűbe. A két székely egyszerre kapta le válláról a flintát. Persze utánuk én is! Egymásra néztek.

— Te?

— Én! — és ezzel Sándor lehasal — becsuszik a bokorba és látom, hogy óvatosan a fára céloz fel. Eldurranik a puska. Bömbölve visszhangzik az erdőben.

— Mi az? — kérdezem.

— Tyúk. Sándor felvesz a földről egy császármadarat.

— Tyúk? Hát maga golyóval lő madarat?

— Dehogy golyóval! S ö r é t t e l!

— Hát ha medve jön — hogyan tölt ujra?

— Nem töltök én ujra. Ehen van a golyó né! — s ezzel benyúl a lajbi zsebbe s egy golyót vesz ki. — Ezt, ha medve jő — rá eresztem a sörétre! Csak vigyázni kell, hogy az ember lefelé ne célozzon, mert akkor kiesik a golyó.

Elgondoltam, hogy a mai modern, angolosan öltözött úri vadászok miféle apparátussal vonulnak ki medve vadászatra! Expressek! Robbanó golyók, sneller, brenner, gukker!!

— Székelyeim megálltak. Márton halkan szólt Sándornak:

— Maradsz?

— Jó!

— Egyre maradtok, kettőre jösztök.

Elváltunk. Márton szólott a kutyáknak és eltünt a sűrűben. Ketten maradtunk. Sándor vígan ment járhatatlannak látszó úton. Derékig süppedtünk egy-egy mohával benőtt fenyőtörzsbe. Alig tudtunk kikászolódni. Csakhamar megtudtam, hogy mi az a romlás. Az óriási fenyők megkorhadva, kivénülve nem birják tovább az életet. Megrecscsen a büszke fa. Millió féreg pusztítja évtizedek óta szervezetét. Megromlik a szíve, a tüdeje. Szélviharok tépázzák szépséges koronáját s végre is meginog, elbődül s hatalmas dörgéssel zuhan a földre. Recsegve, ropogva jajgatnak a körűlte levő fiatalabbak. Kinek a keze, kinek a dereka törik a nagy zuhanásba. Aztán beborítja az enyészet. Zöld moha tanyázik felette és megsem látja az ember, hogy föld-e, fa-e, csak mikor rálépett és beszakad a láb alatt...

Sándor beszélgetett azalatt, míg törtettünk a sűrűben.

— Nem kell a medvétől tartani. Nyugodtan mehetünk. Csak ha a Cigany ugat, akkor oszt futóra. Oda, ahonnan a hang jő. Mert Cigány nem ugat — csak medvére. De akkor oszt szaladni. Aki előbb oda ér, az lövi.

— Jó, jó, Sándor, de mi úgy egyeztünk, hogy ha medve lesz, én lövök először!

— Igen s én másodszor — mondta rá az én ravasz székelyem olyan biztos hangon, hogy meg sem aprehendáltam érte.

Egyszerre megállt. Leguggolt. Merően nézett le a földre és óvatosan, zajtalanul, mint a kigyó, csúszott be a sűrűbe, le, egy kis patak partjáig. Én utána. Csak az ujjával intett, hogy hallgatni! A patak füves medre össze volt kúszálva. Csak ennyit mondott: Ők itt voltak. Anya a bocsával! Letört egy kis ágat s mérte a nyomot.

— Három éves!

Ezzel fölállott, két kezét a szájához téve, sajátságos bömbölő hangot hallatott kétszer. Ahá! — gondoltam — „kettőre jösztök!“ Mártonnak jönni kell a kutyákkal. Csakugyan. Nagyon, de nagyon messziről hallatszott a felelet.

— Hüoóó!! — Nem telt bele tiz perc, megjött Márton a kutyákkal. Épen ott léptek ki a sűrűből, ahol mi állottunk. Egy méterrel se tovább.

— Hol van Cigány?

— Ehen van-e! No mi az? Itt voltak?

— Itt!

Márton is lehajolt. Megnézte a nyomot, letört egy galyat és megmérte.

— Anya a bocsával, három vagy négy éves lehet.

Rávezettük a Cigányt.

— Cu-cu cu! Lu lu-lu!

— Nézd Cigány, mi volt itt ni-ni ni!

— Tessék csak nézni — figyelmeztetett engem Sándor — hogy borzolódik Cigány hátán a szőr!

Csakugyan. A háta meggörbült, szinte remegett az egész teste. Egyszerre felordított — egyet-kettőt vakkantott és beiramodott a sűrűbe.

Mind a két ember egyszerre kiáltott fel:

— Medve! Utánna!

Kezdődött a hajsza a rengetegben, hegyen-völgyön, tüskén bokron keresztül. Románia határán voltunk. Jobbra a ditrai havasok, balra egy mélység, egy hatalmas ereszkedő. Cigány ment, egyet-egyet vakkantva. Nyomon volt. Egy darabig csendes volt minden. Alig bírtam a két rohanó bocskoros székelyt követni. Majdnem egy órai hajsza után Cigány vonító hangot hallatott, majd hevesen ugatott s aztán, mintha odalba rúgták volna, úgy nyűszített, nyihogott.

Márton ment elől.

— Áll a medve!

— Miről gondolja? — kérdeztem.

— Mert hallom a Cigány szavából.

Egyszerre megpillantottuk Cigányt — de a medve sehol sem volt.

— No! — mondom súgva Sándornak — hol a medve?

A két székely körül nézett. Márton oda szólt hozzám:

— Hát akar-e kegyed madarat lőni?

— Akar az ördög — medve kell nekem, nem madár!

— Az a! De fárul, mint a madarat! Ehen a mackó-é!

Felmutatott a fára. Ott gubbasztott a mackó. Össze volt gombolyodva, mint egy nagy fekete muff.

Egyszerre durrant el mind a három puska.

A medve elsivította magát, olyanforma hangon, mint a disznó, mikor ölik. Lezuhant a fáról és gördült földön, a Cigány meg vele hentergett. A két székely utána. Márton ért hozzá elsőnek.

— S vége már, — mondta — Cigány kivégzi.

Cigány még rázogatott egyet-kettőt a kis mackón. Az meg rúgott még egyet-kettőt s vége volt.

Neki ültünk a reggelinek. Tüzet vettünk, mint Márton mondta. Ott feküdt mellettünk a kis Mackó. Csendes falatozás után megszólalt Márton:

— Vajjon hol lehet a mama?

Nazarethben.

Irta: Lagerlöf Zelma.

A mikor Jézus még csak ötéves volt, történt akkoriban, hogy atyja műhelyének küszöbén ült, egyszer, Nazarethben, és egy marék gyúrható agyagból, melyet a fazekastól kapott, aki az utca másik oldalán lakott, kakuk madarakat formált. Boldog volt, mint talán még soha, mert a város összes gyermekei azt mondották Jézusnak, hogy a fazekas mogorva ember, akit sem nyájas pillantással, sem mézes mázos szókkal megpuhítani nem lehet, és ő nem is mert tőle soha semmit kérni. De ime, alig tudta, hogy is történt: csak ott állott a küszöbön s vágyódva nézte a szomszédot, amint a formákat faragta, hát ez csak kijön a műhelyéből és annyi agyagot ajándékozott neki, hogy egy boros kancsót is lehetett volna belőle formálni.

A közeli ház egyik lépcsőfokán ült Júdás, aki csúnya volt, meg vöröshajú, az arca tele volt kék foltokkal és a ruhája rongyos volt, mivelhogy állandóan hadakozott az utcagyerekekkel. Most e percben csendesen viselkedett, nem bosszantott senkit sem és nem is verekedett, hanem gyúrt egy darab agyagot, csakúgy, mint Jézus. De ezt a darab agyagot nem ő szerezte magának, hiszen nem igen mert a fazekas szeme elé kerülni, mivelhogy ez azzal vádolta, hogy kövekkel hajigálja törékeny holmiját és bottal űzte volna el; Jézus volt az, aki megosztotta vele a maga készletét.

Amikor a két gyermek elkészült a kakukkok gyúrásával, maguk elé körbe állították fel a madarakat. Olyanok voltak ezek, mint minden kornak agyagkakukjai. A lábuk nagy piros göröngy volt, ezen álltak, a farkuk kurta lett, nyakuk meg nem volt és a szárnyaikat alig lehetett látni.

De akármint is volt a dolog, a két kicsiny barát művei között csakhamar különbséget lehetett észlelni. Júdás madarai

olyan ferdék voltak, hogy egyre csak fölborúltak és bármennyire erőltette is kurta kemény ujjait, a madarak testét nem tudta úgy kiformálni, hogy csínos is, helyes is legyen. Néha lopva nézte Jézust, hátha látná, miként csinálja ez, hogy a madarai olyan egyformák és simák, mint Tábor hegyén a tölgyek levelei.

Egy-egy újabb madarat elkészítvén, Jézus mindegyre boldogabb lett. Úgy látta, hogy egyik szebb mint a másik, és valamennyit büszkén nézte és szeretettel. Ezek itt a játszótársai lesznek majd, kicsiny testvérei, ott fognak hálni ágyában, beszélni fognak vele s néki éneklik el dalaikat, ha édes anyja magukra hagyja őket. Soha még ily gazdagnak nem érezte magát és sohasem fogja érezni, hogy egyedül van, vagy hogy elhagyott.

A nyulánk vízhordó ment arra, görnyedt nehéz tömlője alatt, nyomban utána pedig zöldségárus jött, aki nagy, üres fűzfakosarai közt szamara hátán hintáldózott. A vízhordó kezét Jézus szőkefürtös fejére tette és madarai felől tudakozódott, és Jézus elmesélte, hogy valamennyinek van neve és hogy énekelni tudnak. És madárkái mind idegen országból jöttenek hozzá és olyan meséket mondanak néki, melyeket más nem tud, csak ő, meg a madarai. És Jézus beszédje olyan volt, hogy a vízhordó is, meg a zöldségárus is jó időre megfeledkeztek dolgaikról, és ott állottak, hogy őt hallgassák.

Amikor tovább akartak menni, Jézus odamutatott Judásra. «Nézzétek, milyen szép madarakat készít Judás!»

Ekkor a zöldségárus jólelkűen megállítá szamarát, és kérdi Judástól, vajjon az ő madarainak is van-e nevök, és tudnak-e azok is énekelni. De Judas ilyet mitsem tudott, megátalkodottan hallgatott és nem vevé le szemét munkájáról, mire a zöldségárus lábával bosszusan rugta félre az egyik madarat és tovább szamaragolt.

Így múlt el a délután, és a nap olyan mélyre szaladt, hogy világa be tudott hatolni a város alacsony kapuján, mely római sassal díszítve, az út végén állott. Ez a fény, mely napszalltával jött, egészen rózsapiros volt és olyan, mintha vérből lett volna keverve, és rárakta színeit mindenre, ami

csak útjába került, miközben végigpatakzott a keskeny úton. A fazekas edényeit csakúgy beföstötte, mint a deszkapalánkot, mely az ács fűrésze alatt recsegett, meg a fehér kendőt, mely Mária arcához simult.

De legszebben a napfény a kicsiny pocsolyákban csillogott, melyek a nagy hepe-hupás kőlapok között állottak, mik útját fedték. És íme, Jézus kezét belemártotta a pocsolyába, mely legközelebb volt hozzá. Az jutott eszébe, hogy szürke madarait mind befösti a csillogó napfénnyel, mely a víznek, a házak falainak, szóval: körülötte mindennek oly ragyogó színt adott.

A napfény szívesen hagyta magát kezelni, mint a festék valamely tégelyben, és amidőn Jézus rákente kicsiny agyag madarkáira, ott ragadt szépen és bevonta őket csőrüktől lábukig gyémántos csillogással.

Judás, aki néha-néha átpillantott Jézusra, hogy lássa: vajjon ez több és szebb madarat gyúr e mint ő, felkiáltott gyönyörűségében, amikor látta, mint festi be Jézus agyagkakukjait napfénynyel, melyet az utca mocsarából merített. És Judás is belemártotta kezét a csillogó vízbe és próbálta a napfényt megfogni.

De a napfény nem hagyta magát, kisiklott ujjai közül, és bármily fürgén járt is a Judás keze, hogy megfogja, ez mégis elillant és ő nem tudott szegény madarainak egy csöpp festéket sem szerezni.

«Várj, Judás!» — mondotta Jézus «odajövök és befestem a madaraidat!»

«Nem»! — mondotta Judás, — «Nem engedem, hogy hozzájuk érj. Elég jók ők így is».

Felállott, homlokát összeránczolta, ajkait egymásra szorította. Széles lábát rátette a madarakra, és egyiket a másik után átvál oztatta kicsiny, agyonlapított agyaggöröngygyé.

Amikor madarait mind agyontiporta, Jézushoz ment, aki ült és czirogatta kicsiny madarait, melyek úgy csillogtak, mint a drágakövek. Egy darabig Judás némán nézte őket, de azután fölemelte lábát és egyet közűlök agyongázolt.

Amikor Judás lábát visszahúzta és látta, hogy a kicsiny

madár szürke agyaggá lett, olyan kéjérzés fogta el, hogy kacagni kezdett és fölemelte lábát, hogy egy másik madárkát tiporjon agyon.

«Judás!» — kiáltotta Jézus, — «mit cselekszel? Nem tudod, hogy ők élnek és hogy énekelnek?»

De Judás csak nevetett és összetiport még egy madarat.

Jezus körűlnézett, segí séget keresett. Judás nagy volt, és Jézusnak nem volt annyi ereje, hogy őt lefogja. Szemével anyját kereste. Nem volt messze, de míg odaér, addig Judás összetiporja minden madarát. Könnyek ültek Jézus szemében. Judás négy madarát tiporta össze és csak három van még.

Haragudott madaraira, hogy oly csöndben maradtak és tűrték, hogy eltiporják őket, anélkül, hogy a veszedelemre hederítettek volna. Hogy felriassza őket, Jézus tapsolt és így szólott hozzájuk: «Repüljetek! Repüljetek!» Ekkor a három madár megmozdította kicsiny szárnyait és félénken röpködve feljutottak a tető szélére, ahol biztonságban valának.

De mikor Judás látta, hogy a madarak Jézus szavára megmozdítják szárnyaikat és repűlnek, akkor sírni kezdett. Tépte a haját, ahogy ezt látta a vénektől, amikor ezeket nagy ijedség és gond fogja el, és odaborult Jézus lábához.

És itt feküdt Judás. És Jézus előtt fetrengett a porban, mint egy kutya, és csókolta Jézus lábait és kérte, hogy emelje föl a lábát és tiporja őt agyon, mint ahogy ő tiporta agyon az agyagmadarakat.

Mert Judás szerette Jézust és csodálta őt, és imádta őt és gyűlölte is őt.

De Mária, aki nézte a gyermekeket és játékukat, fölállott és felemelte Judást és ölebe vette őt és dédelgette.

«Szegény gyermek te!» — így szólott hozzá. — «Te nem tudod, hogy olyasmit akartal tenni, amit nem tud egy teremtés sem e földön. Ilyet tenni soha többé ne merészelj, ha nem akarod, hogy minden emberek között te légy a legboldogtalanabb! Vajjon milyen lenne közülünk annak a sorsa, aki megpróbálná és versenyre kelne vele, aki napfénynyel fest és életet lehel a holt agyagba?»

Szépművészetek.

A téli tárlat.

(Egy festőművész a Műcsarnoki kiállításról.)

Megszoktam külföldi nagy tárlatokon, hogy mielőtt annak tanulmányozásába elmélyednék, előbb általános impressziók szerzése céljából átfutom a termeket. Ezen impressziók fontosságát felesleges talán magyarázgatnom. Ez első séta után, mint minden évben, ezúttal is az első kérdés: vajjon az idei tárlat jobb-e az előbbinél?

Minden lelkiismeretfurdalás nélkül mondhatom, hogy: nem. Már az első coup d'oeilre kellemetlenül hatottak ránk, a zsibvásári rendezés következményei. Hogy a keretek csokolódzni látszanak, az még csak hagyján. Hanem a képek úgy vannak összeválogatva, hogy egyik a másikat veri agyon. Arról, hogy Thorma, Kernstock, Fényes, Ripp-Rónai nem álltak ki, igaz, hogy nem tehet a rendezőség, nona azoknak a műveire nagy szükség lenne a tárlat niveaujá érdekében. De hiányzanak még néhány műveszeinknek művei is, melyeket most, ellentétben az előző tárlatokkal: refusáltak. És ez már a zsűri bűne. Végre a tisztelt zsűrör-uraktól megelégedtünk volna 20—30 képnél valamivel kevesebbel is! És érdekes jelenség végül az, hogy a Műcsarnok« mostani tárlatán a legjobb dolgokkal épen azok szerepelnek, kik a Nemzeti Szalon aegise alatt fejlődtek azzá, amik ma.

Magasabb művészeti szempontból a kiállított 611 mű (?) közül alig találhatunk néhányat is, a melylyel igazán érdemes lenne bővebben foglalkozni. És néhány közül is elsőnek kell említenem Ferenczy Károly »Nyári Est«-jét, mely nemcsak színeinek igazságával hat, de amelyet már arrangementja is feljogosítana bármely külföldi galéria falára is.

Ugyanezt mondhatom többi kiállított művére is. A második helyet talán Grünwald Béla fener szobájának ítélném, melyen bámulatos igazsággal van megfestve a napsugáras vibráló levegő. Méltó társa Csók Istvánnak »Pihenő paraszt menyecskéi«, melynek buja koloritja Reuvirra emlékeztet. Kaczlany Ödön holdvilágos képei mesterileg vannak intonálva, nemkülömben báró Mednyanszky László »Ősei világa« is. Nagy Vilmosnak Mihalik Dániel festőművész ábrázoló képe a tárlat legjobb arcképe. Kann Gyula »Parasztleánya« szépen bizonyítja szerzőjének színérzéket, általában, akik nem annyira a vonalaknak, mint inkább az igaz színeknek és tónusoknak barátai, azok ne kerüljék ki Vaszary János, Zombory Lajos, Katona Nándor, Gulácsy Lajos, Kunffy Koszta József, Mark Lajos műveit.

Uj nevekben sincs hiány. Par politesse kezdjük a hölgyeknél. Vészi Margit »Önarcképet« és egy »Tanulmányfejet« állított ki; mindkettő ékesen szól tehetsége mellett. Éppen így Telkessy Valéria két bátor képe is. Az uj nemzedék férfiai közül Dery Béláé, Tornyayé, Czóbel Béláé és Raáb Erviné a pálma. Néhány jobb dolgot állított még ki a fiatalok közül Pór Bertalan, Udvary Géza, Horthy Béla és Frecskay Endre.

A színjáték.

JÁNOS VITÉZ. Egy új és színtiszta magyar genre a Király Szinház új darabja. Csupa nemes költőiség és becsületes színpadi törekvés ez a munka, mely nagy és komoly sikerre van hivatva. Fényének és melegének ősforrása a nagy Petőfi; aki elsőnek zengett János vitézről. Ebből a csudaszép meséből írta Bakonyi Károly a darabot, ennek a mesének vidám és szomorú témáit verselte meg utolérhetetlen kedvességgel Heltai Jenő s ez inspirálta Kacsóh Pongrácot arra a tudos és mégis könnyű, meleg és mégsem szentimentális muzsikára, mely most estenként a fiatal szinház orkeszterében fölcsendül. Komolyan veendő, kezdeményező munka ez, melyet igen sokan fognak imitálni s melyben Bakonyi Károly, ez a mértéktudó, felette ízléses és erős talentumú író szerencsés kézzel találta meg azt, amit előtte mások oly régóta és eredménytelenül kerestek, a magyar operett, vagy talán helyesebben: a könnyebb magyar víg opera formáit. Erős kézzel a kőbevésett mondatok egyszerűségével van megirva ez a darab. A szinház gonddal és ötletekkel dolgozott rajta, — a többi a közönség dolga. Mi egy szál virágot adunk belőle az olvasóinknak: egy csöndes kis magyar nótát, talán a legszebbek egyikét, a szerző kézirásában:

BAGÓ NÓTÁJA

(a János vitéz III. felvonásából)

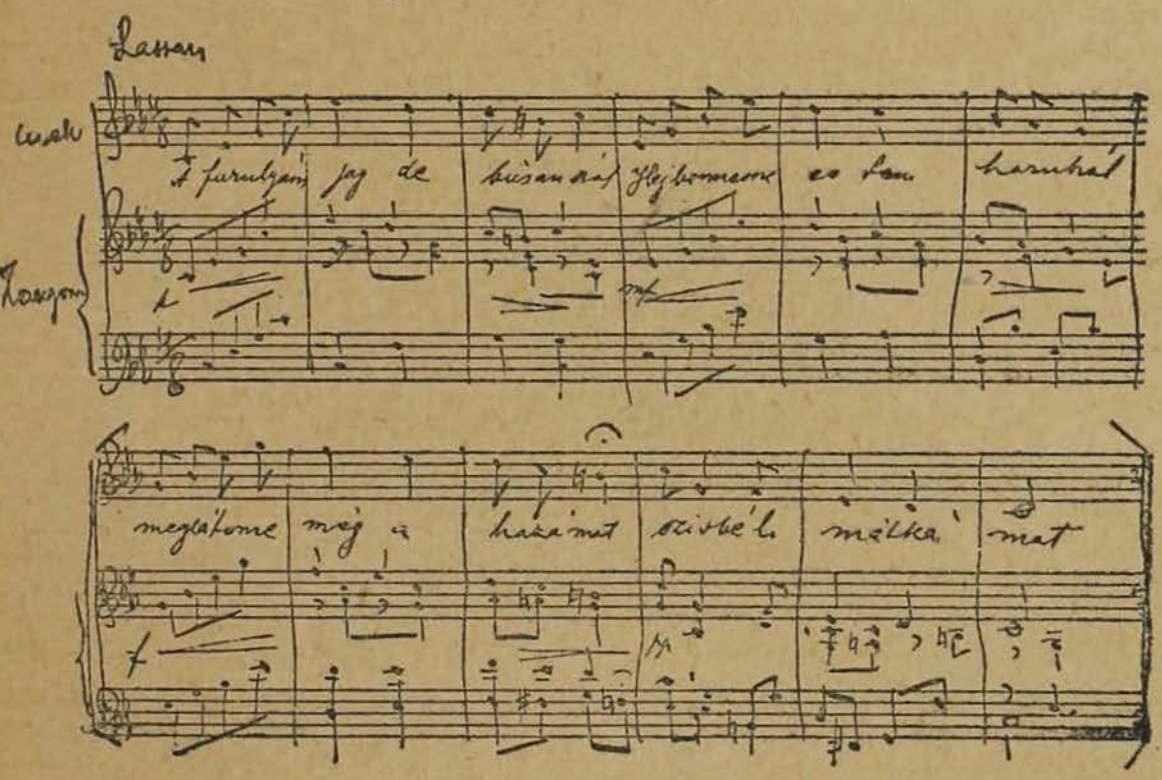

Szerzette: **Kacsóh Pongrác.**

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

Pierrenek nem volt ínyére a mulatság, de akarata ellenére engedelmeskedett, elfogadta a felajánlott helyet s leült mellé.

— Uram, ön szerencsétlen, — folytatá. — Ön fiatal s én öreg vagyok. Nagyon szeretnék segíteni a baján, amennyire erőmből telik.

— Ah, igen... — szólott Pierre erőltetett mosolylyal, — nagyon lekötelez... Honnan tetszik jönni?

Az utas arca nem volt barátságos, sőt inkább szigorú, zord, mindezek daczára arca, szavai ellenállhatatlan vonzerőt gyakoroltak Pierre re.

— Ha beszélgetésünk bármely okból kellemetlen önnek, — szólott az öreg, — csak mondja meg uram.

S váratlanúl gyengéd mosoly suhant át arcán.

— Ó, semmi esetre sem, ellenkezőleg, igen örvendek a szerencsének, — szabadkozék Pierre, miközben erosen szemügyre vevé új ismerősének gyűrű-ujját. A gyűrű ékítménye a szabadkőművesek jelvénye, az Átlam fő volt.

— Engedjen meg egy kérdést, — szólott most. — Szabadkőműves ön, uram?

— Igen, a szabadkőművesek egyesületébe tartozom, — szólott az utas s egyre fürkészőbb tekintettel kémlelte Pierret. — Az ő és a magam nevében nyujtom önnek a testvéri jobbot.

— Attól tartok — válaszolt mosolyogva Pierre, ingadozva az útas iránti bizalom s a szabadkőművesek iránt táplált gúny között, — attól tartok, hogy igen távol esem a helyes gondolkodastól, felfogástól, hogy is fejezzem csak ki magam... félek, a világot illető nézeteim oly sokban különböznek az ön felfogásától, hogy meg sem érthetnők egymást.

— Ösmerem én a gondolkodását — válaszolt a szabadkőműves — a már említett gondolkodásmód, amelyet ön szellemi munkája eredményeként tekint, a büszkeségének, tudatlanságának s léhaságának az egyoldalú következménye. Bocsássa meg a nyiltszívüségemet, meggyőződésből mondom. Az ön gondolkodása nem egyéb szomorú tévelygésnél.

— Hátha én is hasonló véleményt táplálnék az ön gondolkodása felől? — hozakodék elő Pierre, bágyadt mosolyával.

— Sohasem merészelném állítani, hogy ösmerem az igazságot — viszonzá a szabadkőműves, mind nagyobb ámulatba ejtve Pierret szavainak erejével s határozottságával. — Egymaga senki sem érheti el az igazságot, fokról-fokra, millió nemzetség hozzájárulásával, Ádám ősapánktól napjainkig emelkedhetett csak fel az a szentély, mely méltó temploma istenünknek! — magyarázá a szabadkőműves s lecsukta a szemeit.

— Meg kell önnek vallanom, hogy nem hiszek . . . nem hiszek Istenben, — szólott Pierre, szükségét érezve az őszinte beszédnek.

A szabadkőműves figyelmesen, mosolyogva nézett Pierre-re. Így mosolyogja meg a milliomos a szegény ember baját, aki arról panaszkodik, hogy nem bír azzal az öt rubellel, melyjyel szerencsejét megalapíthatná.

— Igen, mivelhogy ön nem ösmeri őt — kezdé újból a szabadkőműves. — Nem ösmerheti őt. S azért szerencsétlen.

— Igen, igen, szerencsétlen vagyok, — szólott Pierre helybenhagyólag. — De mit tegyek?

— Nem ösmeri az Urat s ezért szerencsétlen. Pedig itt időzik bennem, szavaimban. Benned, sőt istenkáromló beszédedben is, — dohogott a szabadkőműves szigorú, fenyegető hangon.

Kis ideig hallgatott, sóhajtott, látszólag leakart csillapodni.

— Ha Ő nem léteznék, nem beszélnék önnek Róla, — szólott most halkan. — Kiről, miről beszélgettünk voltakeppen? Kinek a létezését merészelted kétségbevonni? — szólott hirtelen lelkesedéssel. — Gyermekmese volna létezése? Miként szülemlett meg benned e láthatatlan lény létezése? Miként juthattál te s az egész világ annak tudatára, hogy igenis létezik egy hatalmas, megfoghatatlan, végtelen lény.

Most elhallgatott, Pierre képtelen volt a csendet megtörni.

— Mégis oly nehéz hinni, felfogni létezését, — vevé fel a szót újból a szabadkőműves, miközben mereven nézett maga elé. —

Ha embernek a létezésében kételkednél, úgy kézen fogva vezetném el hozzád, megmutatnám neked. De miként mutassak meg én, jelentéktelen halandó egy Örökkévalóságot, jóságot, a vaknak, vagy olyan embernek, ki lezárja a világosság elől a szemeit, hogy fel ne foghassa Őt s hogy ne lássa a maga gyarlóságát, bűnösségét?

Mesterem elhallgatott.

— Ki vagy te? Ki vagy? Bölcsnek tartod magad, mivel ki merted ejteni azokat a szentségtörő szavakat — szólott komor, megvető mosolylyal — s e mellett balgább, oktalanabb vagy a kicsi gyermeknél, aki művészi szerkezetű órával játszadozva, azt állítja: mivel az óra hivatását nem ösmeri, nem is hisz a mű mesterében sem. Nemész Őt felfogni. Évszázadok óta ősapáinktól napjainkig a megismerésért küzdöttünk s még igen messze vagyunk célunk elérésétől. Hitetlenségünk, gyengeségünk bizonyítja legékesebben az ő nagyságát.

Pierre szorongó szívvel, közbeszólás nélkül hallgatta végig e beszédet s bensejében meg volt győződve az idegen ember mondásainak igazságáról.

— Nem az eszünkkel, az élettel kell felfogni, megérteni az Istent, — szólott újból.

— Ezt nem értem, — szólott Pierre, ijedelemmel észlelve magán az ébredező kételyt. Félretette útitársa érveinek gyengeségét, megdönthetőségét.

— Nem értem, miért ne juthatna fel az emberi értelem azon magaslatra, amelyről ön beszél? — s enyhe atyai mosoly suhant át a szabadkőműves arcán.

— A bölcsesség s az igazság olyan, mint a tiszta folyadék, melyet meg akarunk inni. Beleöntem-e a tiszta folyadékot piszkos edénybe, meggyőződhetünk-e ily formán annak átlátszóságáról.

— Igen, igen így van, — szólott Pierre örömtelten. — A legnagyobb bölcsesség nem az észen s nem a világi tudományokon, a természettanon, a történelmen, a vegytanon alapszik. Ezeken az ész tudománya alapszik. Csak egy bölcsesség van. Ez a bölcsesség csak egy tudományt vall, azt, amely megmagyarázza a világ eredetét s az embernek benne való szerepelését. S hogy e tudományt megérthessük, föltétlenül meg kell térnünk, előbb hinnünk kell, tökéletes bednünk, így válhatunk tudósokká. E cél elérésére Isten világosságot plántált belénk, ez a világosság — a lelkiismeret.

(Folytatjuk.)

A forradalom.

A NYOMOR KÜSZÖBÉN. A forradalom százféle interpretációját szolgálja e rovat s hogy mégis leginkább a munkás-mozgalom híradója, ennek oka az, amiért a munkásság forradalma a legdominálóbb. Avagy inkább ez az előfutár, mely egyebütt is, a tudományban, irodalomban, művészetben forradalmat szül és tollat ad az Octave Mirbeau-k, Bernard Schaw-k, vésőt a Constantin Meunier-k kezébe. De szabad-e egyszer kissé eltérni ezen feladatunktól?

Amikor e sorokat írjuk: lehullott az első hó. Szép lassan száll alá s szűzire festi a komor házakat, kedves lesz a kopár fa, elfödi a sok piszkot és egyenletesen fehér színt ad a disszonanciák tömegének. A béke, a nyugalom színét nyeri el minden; ahova nézünk, csend, tisztaság honol. Vessük el erős kézzel a takaró fehér leplét s keressük alatta az igazságot. Mily más színt ölt akkor a tiszta fehérség, menynyire megszűnik a látszólagos harmónia!

Az első hó azt hirdeti, hogy a nyomor küszöbén állunk s hogy a természet megvonta jótéteményeit. A sétányok, a padok, árkok ingyenes éjjeli bérlői kiszorúlnak s menedéket kell keresniök: zsúfolt lakásokban, menhelyekben, toloncházban, börtönben. A napsugár nem ad többé meleget és pótolja majd most ezt a pálinkaméreg, a fülledt tanyákon összeszorult emberek gőzölgése s csak nagy ritkán a szeneskocsik mögött elhulló széntörmelék. A sokféle ingyenes táplálékknak, amit a nyár nyújt, vége. Most már pénzért kell venni s ha nincs pénz — anélkül. Igy jön a lopások, betörések s az ezerszeresen védett szent magántulajdon elleni deliktumok hosszú sorozata. Ezt látjuk akkor, ha a hólepelt lerántjuk s nézzük, mit akar befödni: a nagy nyomort, az ember-, az életjogok egyenlőségét hirdető igék hazugságát, százezrek tengődését, bűnbejutását és bukását.

Mutassunk-e reá ezzel szemben a paloták jóleső melegére, a dúsan terített asztalokra, a természetes gyönyöröket már megúnt világ perverzitásaira? Nem. A hasonlat fölösleges, amikor a nyomorgók világa is eléggé korbácsol, ösztönöz, amikor úgy is látjuk, hogy a mai társadalmi élet látszólagos rendje csupán óriási Potemkin falu, melyben a leg-

hangosabban hirdetett igazságok a legdurvább hazugságokkal azonosak.

Ime, ez fekszik a békét hirdető pompás lepel alatt. És míg mindenütt hozsánnát zengenek neki, mi megemlékeztünk azokról, akiknek átkot jelent. Ezek nem a bérmunkások, hanem a lumpenprole árok, kik nyomorban születnek és halnak s az e két stáció között lepergő pár esztendő a szenvedések szenvedése. Ma még nem értik ők meg, hogy ez nem szükségszerü s hogy másképp is lehetne, de ha átértik majd a messzi jövőben: akkor még az első hóhullás is vérvörös szint nyer.

—

AZ OLASZORSZÁGI VÁLASZTÁSOK. A nemrég lezajlott általános sztrájk visszahatasát remélve, gyorsan kitűzte Giolitti a kamarai választásokat s a jelszó volt: a szocialisták ellen. De most, amikor a fő- és pótválasztások eredményét bírjuk, aligha mondható, hogy a szocialisták vereséget szenvedtek. A 33 mandátumból 30 megmaradt, viszont ezzel szemben megkétszereződött a szocialista szavazók száma. A mandátumok e csökkenését pedig, amint mi is megírtuk, maguk az olasz szocialisták előre jelezték. A csalódás tehát nem őket, hanem a polgári pártokat érte, akik a választás előtt az olasz Tribunában azt hirdették, hogy nem hármat veszít, hanem háromnégyre olvad majd le a szocialista képviselők száma.

Csupán Ciccotti nápolyi bukása sújtotta érzékenyen a szocialista pártot, ki helyett a viharos multú Aliberti-t választották. Az e miatt föl-izgatott nápolyi proletárság utcai harcokba keveredett s csupán az e tekintetben kitűnően működő olasz hivatalos táviró zárta el a külvilág elől annak a hírét, hogy három méter magas barrikádokon harcolt a munkás ép.

Dacára, hogy a mandátumok száma csak kevéssel apadt nagy személy változások történtek. Sok régi szocialista képviselő kibukott s ujak jöttek helyükbe. Még nem tudjuk, vajon a most keletkezett parlamenti frakcióban is oly kevés lesz-e a kézmunkás, mint azelőtt, amikor csak kettő volt; a többi az intellektualisokból került ki. De kik azok? A költők, tudósok legjobbjai állanak az olasz munkáspárt élén, így De Amicis, Ferri, Lombroso, Loria s a szellemileg kiválók még hosszú sora. És ha — gyakran jogosúltan, de még gyakrabban jogosulatlanúl — félnek is a szocialista pártok az intellektuálisok befolyásától, Olaszországban bizonyára nem kell ettől tartaniok.

—

Természettudomány.

A levegő. 3

Dr. W. J. Russel F. R. S. számítása szerint, a Londonban 1879-ben elfogyasztott szén (ide nem számítva a gáz előállítására felhasznált mennyiséget) 5.833,891 tonnát tett ki, míg 1889-ben 6 390,850 tonnára * rugott, a mely többlet megfelel a népesség szaporodásának.

A ki korán kel, könnyen meggyőződhetik róla, hogy a londoni levegő füstösségének fő okát a házi takaréktűzhelyek képezik. Reggel hat órakor a levegő gyakran még tiszta és átlátszó, s egy óra mulva, midőn városszerte meggyujtják a tüzet a reggeli kávé készítéséhez, egyszerre megváltozik a levegő kinézése. Legsűrűbb a füst hét és nyolc óra között, mert a legjobb takaréktűzhely is közvetlenül a tűz felgyújtása után többé-kevésbé füstölni szokott. A nap folyamán a házak füstje mindinkább alább hagy és hozzá tehetjük, hogy később aztán ritkán látunk a házak kéményeiből sok fekete füstöt felszállani.

Dacára annak, hogy Londonban a gyári füst és bizonyos okokból a házi tüzhelyek füstje is a lakók számához arányítva kevesbedett, mégis a levegő tisztátalanabbá és a köd gyakoribbá vált.

Vidéken a házak füstje elszáll és megritkul, s ezért gyakorlatilag véve nem is okoz kellemetlenségeket, de Londonban nemcsak minden talpalatnyi hely be van építve, hanem e mellett még a lakóházak magassága is megnövekedett, úgy, hogy valódi tornyok épültek, melyekben üzleti irodák és áruraktárak vannak s így tulajdonképen nincs is jogunk panaszkodni, hogy a levegő folyton rosszabb lesz és a halálozások száma nem csökken. Törvényt alkotunk a túlzsufolt építkezés ellen és mégis megengedjük, hogy 9—10 házat építsenek egy rakásra, a miből szinte azt lehetne következtetni, hogy külön törvény van a gazdagok és külön a szegények számára. Hogy a köd gyakoribb fellépte a térhiánynak és a zsufolt lakásoknak következménye, az kétségtelen. Miután ugyanis most több ember él és több kémény van egy bizonyos adott helyen, ennélfogva a kigőzölgések csupán elenyésző csekély mértékben ritkulnak meg.

Egyébiránt a londoni köd úgy physikai, mint vegyi szempontból igen érdekes. Aitken kimutatta, hogy köd nem képződik tiszta légkörben, mely abszolute ment minden szálló porrészecskétől; miután azonban New-Foundland partjainak levegőjében is elegendő por van arra nézve, hogy áthatlan sűrüségü köd képződhessék, ebből

* Egy tonna = 1046 kilogramm, körülbelül 20 mázsa. A fordító.

világos, hogy ezen érdekes felfedezés a városok levegőjére nem nagy jelentőséggel bir, mert egyáltalában lehetetlen Londonnak vagy más nagy városnak levegőjét oly tisztán tartani, hogy köd ne képződhessék. A vegyileg kimutatható tisztátalanságok, melyek köd alkalmával a levegőben találtatnak, ép úgy lehetnek gázneműek, mint szilárd részecskék (poralakúak). Szénsav és sulphurdioxyd képezik a legjelentékenyebb gázalakú tisztátalanságokat.

Dr. Russel úgy találta, hogy egy köd alkalmával 10.000 rész levegőben a szénsav mennyisége négy részről 14 részre emelkedett; a manchesteri Field Naturalists Society egy bizottsága pedig kimutatta, hogy a levegőben jelenlévő sulphur dioxyd mennyisége □ méterenként 0·28 (Manchesterben az Owens Collegeben 1891. márc. 6-án tett észlelés szerint, miután két napig heves szél uralkodott) és 7·40 milligramm közt ingadozott (Észlelve a manchesteri városházán 1891. febr. 27-én egy köd alkalmával.)

A levegő általában annál tisztátalanabb lesz, minél inkább közeledünk valamely városban a külterektől a központ felé.

A manchesteri Field Club továbbá megállapitotta, hogy egy három napig tartó köd alkalmával Manchester központjában egy és fél mázsa kévsav (sulfuric. acid.) rakódott le □ mértföldenként, míg ugyanezen idő alatt egy, a városon kivül fekvő állomáson egy mázsa kénsav és 13 mázsa korom csapódott le □ mértföldenként.

Azok, a kiknek London nyugati részén kertjük van, bizonyára emlékezni fognak az 1891 február havi ködre, mely az örökzöld bokrokat sajátságos lerakodással vonta be és az úton levő víztócsáknak szivárványszinű kinézést kölcsönzött. (Folytatuk.)

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Bródy Sándor «Szinésznők» czimű könyve, amely a Jövendő előfizetőinek ingyenesen jár, mindazoknak bérmentve küldetik el, akik a Jövendő előfizetési árát beküldik.

A Jövendő 3 hóra 3 korona,
6 hóra 6 korona.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Szt-Margitszigeti üditőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali viz és egészségápoló ital, kitünő eredménynyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, füszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kivánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

Felsőbb zongoraoktatást

ad egy művészileg képzett fiatal uri hölgy előkelőbb családban, de csakis haladottabbnak. Nem annyira nagyobb fizetést keres, mint inkább kellemes elfoglaltatást tehetségesebb tanitványnyal.

BORSSZEM JANKÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kerepesi-út 54.

LEGJOBB MAGYAR ÉLCLAP.

ELŐFIZETÉSI ÁR bérmentes küldéssel: Egész évre 16 korona, fél évre 8 korona.

Hirdetések

felvétetnek a kiadóhivatalban VII., Lövölde-tér 1.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre . . 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus . . .
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

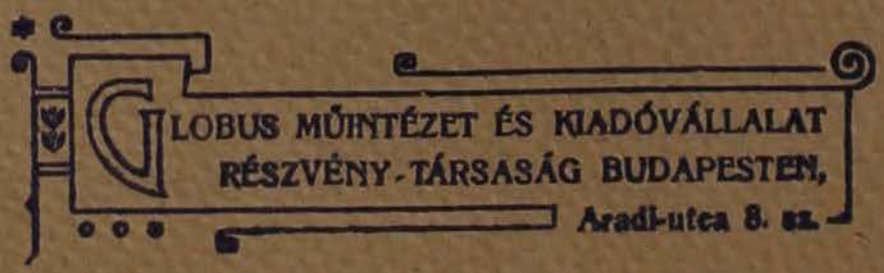

Második év 48. szám. 1904 Budapest, november 27

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán

Főmunkatárs: Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

TARTALOM:

Bródy Sándor: A regényhős fejlődik. — Andrássy Gyula gr.: Politikai és történelmi gondolatok. — Vázsonyi Vilmos: Caesárok és próféták. — Bródy Sándor: Új asszonyok arcképcsarnoka. — Rákosi Viktor: Az új államcsiny története. — Ambrus Zoltán: Cherbuliez. — Vámbéry Ármin: Küzdelmeim története. — Kovács István: A szabad szerelem és a házasság kérdése. — Ady Endre: A fehér lepel. — Ábrányi Emil: Parasztok közt. — Ujházi Ede: Régi nagy színészekről. — Heltai Jenő: Hűség. — Szabóné Nogáll Janka: Az első. — Zoltán Vilmos: Anakreon dalaiból. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. A levegő.

Kiadóhivatal

Ára 20 krj

Egy hónapra

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára
Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867

Felsőbb zongoraoktatást

ad egy művészileg képzett fiatal uri hölgy előkelőbb családban, de csakis haladottabbnak. Nem annyira nagyobb fizetést keres, mint inkább kellemes elfoglaltatást tehetségesebb tanitványnyal.

BORSSZEM JANKÓ
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kerepesi-út 54.
LEGJOBB MAGYAR ÉLCLAP.
ELŐFIZETÉSI ÁR bérmentes küldéssel: Egész évre 16 korona, fél évre 8 korona.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**
mely azonnal eltávolit minden szeplőt, májfoltot, paltanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.
Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., pondre 2 kor.
Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

Menyasszonyi kelengyék.

BUDAPEST DIVATVÁROS. A budapesti közönségnek ma már nem szükséges igazán elegáns divatcikkekért Párisba, Londonba vagy Bécsbe menni: Budapest ebben a tekintetben is homloktérben áll, egyenrangú e cégekkel ami a finom és előkelő divatcikkeket illeti. Egy hátránya van Budapestnek, hogy jelentősen olcsóbb. Ama helyek között, ahol ezek a divatcikkek leginkább kiválaszthatók Budapesten első helyen áll: **GRÜNWALD ÉS WAHL,** (Schreier Viktor utódai) IV. ker., Váci-utca 26. Különlegességek: mennyasszonyi kelengyékben, ágyneműekben, pongyolák, juponok stben.

Második évfolyam. Budapest, november 27. Negyvennyolcadik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

A regényhős fejlődik.

Irta: Bródy Sándor.

Ez nem politikai cikk, csak erős, de sokszor nem élesen határolt impressiók elmondása egy fényes regényalakról, akinek fejlődésében egy vakmerő, de nem váratlan fordulat állott be. Önök tudják, hogy Tisza Istvánról van szó, akiről gondolkozva e lapokon — nem is régen — azirán évődtem: vajjon politikus-e vagy regényhős? Ma, minden valószínűség szerint ez utóbbinak látszik, még pedig a Teleki László fajtájából — akinek kétszeresen is rokona — bárha teljesen ellentétes az, amit cselekszik. De Tisza István még nincs a végén, mint az a költő-politikus és mágnás, akiről ma sem tudjuk-hogy miért menekült a halálba — a diadal előtt, miért ölte meg magát: a nemzet jövője kedvéért-e vagy a maga elviselhetetlen jelenje miatt? Nekem úgy tetszik, hogy Teleki László a tizenhárom mártírra ráadás — a maga akaratából és elhatározásából, tíz és nehány esztendővel az aradi őszi nap után. Ám mit zavarjam álmának csendjét és nyugalmát, mit kutassam most, e korszak nem is emlékszik rá, bárha kisért az árnyéka, és a politikus regényhős lelkét némelyek látták a kis államcsíny émlékezetes napján, amint

a bűzhödten izgatott és leverően szánalmas parlamenti levegőben megjelent azatyjafia, a megfordított pendantja, a még nála is érdekesebb regényhősnek, Tisza Istvánnak az alakja fölött.

Politikai cikket írni nem merek tehát. A nap hevében élő és az éjjel csendjében elhaló lapoknak, a könnyen vagy biztosan ítélkezőknek a kenyere és a kötelessége ez. Én bevallom, hogy nem látom jól egészen és kifejlődötten azt az urat, aki máról-holnapra megcsinálta a magyar absolutizmust, amire annyi radikális és szabad szellem esztendők óta vágyva tekint. Nem tudom, hogy kicsoda ő, még a ténye tekintetében sem merek ítéletet mondani, mert nem is sejtem, hogy hová gravitál? Hogy a személye egyszerre alúl került és a legnagyobb népszerűségből egy délután alatt oda jutott, ahová az atyja csak a véderővita alatt jutott el —: nem kelt bennem anthipátiát. Lehet, hogy a holnap számára dolgozik, amikor a mára búsan és mámorosan rátipor. Hogy becses és nem becses, tisztes és tisztességtelennek látszó férfiak vannak mellette és ellene, védik és támadják testét —: ez sem mérték nekem többé. Amit biztosan meg tudok különböztetni rajta, az csak egy, az, hogy Andrássynak, a geniálitásával és a Deák Ferenc krisztálytiszta józanságával kell birnia, hogy merte légyen azt, amit megcselekedett. Egy igen szellemes és valóban embert és történelmet ismerő politikus-írótól — aki hozzá közel áll — hallom, hogy ő valóban ez is, sőt még több, ő a koronázatlan fiatal király, akinek még a trónszék sem kell, a korona sem, az apostoli palást sem. Ő az, ami akar lenni és amit akar: a szerinte gyenge és hazug magyarság megerősödése és kijózanodása. Hogy ami emberi és nagy tulajdonság, az most mind benne van, azonfelül

még egy kisebb fajta ellenzéki vezér intimidáló, féktelen, vad temperamentuma. Egy másik, nem kevésbbé szellemes ismerősétől azt tudom, hogy alapjában véve nem más, mint egy Baczur Gazsiba oltott lajtinand Stibli, aki elég vakmerő ahhoz, hogy a maga félvér lovát a bécsi derbyn futtassa...

Hinni, az első jellemzésben, szeretnék, de a ma a másik vicczes karakterizálásra hajlit. Mégis, az olvasó talán megérti, ha a két verzió közül a magam látásában bízom és azt hiszem: az idegizgató alak, aki előttünk áll, egy nagyszabású regényhős, aki nem neki való feladatba fogott, de mert kemény, elbízott, helyesebben férfiasan elszánt ember, végre is akarja hajtani, amibe beleállott és ha rá megy ő maga, sőt ha rámennek a milliói is.

Mondom, impressziók ezek, uraim, és nem politika. Mozgók, vibrálók, látszólag ellentmondók, mint amilyen maga ez a látszólag egy darabból faragott férfi is, ha nagyító üveggel erősen és közelről nézik. És — szinte restellem kimondani — két esetben, amikor a hazaárúlás szimptomáját látták rajta nem is rosszszemü observálók: én arra gondoltam, hogy az, aki az államcsinyt megcsinálta, lehet, hogy a vérpadon fog meghalni a hazáért és hogy amibe belefogott, végig csinálja: még sok-sok ezer hold földjét is képes itthagyni és elhelyezkedni egy-két négyszögméternyi domb alatt.

A cselekvés, a lebírás, a felülmaradás ösztöne oly erős benne, hogy ahhoz képest az élet öröme semmi és szemeinek azért él oly bús tekintet, mert neki is csak két karja van. De megréműlve szorítom meg a tollamat, mert akaratlan és céltalan, ime korteskedem mellette, akinél egyszerűbb eszközökkel dolgozó, de határozottabb és modernebb kortes még nem élt e magyar földön. Azonfelül elragad a regény-

ír ő szenvedélye, amíg nézem, de amint emancipálom magamat: rideg megfigyelések és megdöbbentő kérdések állanak elém. Íme, valaki, aki megakarja menteni a parlamentet és — szerterobbantja; szét akarja zúzni az ellenzéket és — összeforrasztja. Rendet akar csinálni, aratni akar és fogas kaszával, cséplővel, vasvillával megy neki a kalásznak, amikor még zöld! Engedelmet e mezei hasonlatért, de nem tudom kiverni fejemből a hasonlatot, hogy e geniális és pedáns, szigorú és elővigyázatos gazda úgy akar békét csinálni, fejlődést iniciálni, takarni és csépelni egy országban, mintha otthon volna a renitens aratói, béresei és napszámosai között.

Valakitől hallom, hogy ez az egész ügy csak látszat és az igazság: a harc a Burg és Belvedere között, amelyben Tisza István hagyományaihoz és ízléséhez képest a Burg pártjára állott. Azt hiszem, ez fantázia, de igazság körülötte mégis van valami és pedig az, hogy:

elrontotta — ez időszerint — az öreg király dolgát, békéjét és belelépett a céljaiba.

És elrontotta a jövő királyának az operáló terét, bárha ez az operáció, kivévén a kiveendőket, merőben ismeretlen.

De elrontotta a mai látszat szerint — ami e sorok írójának nem öröm — a maga dolgát is; ártott a konzervativismusnak és a szabadelvűségnek, amelyet oly kitűnően szemlélhető dupla lélekkel ő képvisel.

Minek használt, mit akar, merre megy? Aki erről ma határozottan ítél, az vagy biztosan tudja a dolgokat, mint Andrássy Gyula, vagy elbízott és pártos elme. A környezete — a testőrsége — biztosra veszi őt és a közös diadalt, az ellenfelei bizonyosan látják, hogy lehetetlenné teszik és hazakergetik Gesztre. Én meg teljes és őszinte szerénységgel, a

hozzá nem értés alázatos bevallásával visszatérek az első arcképhez, amelyet az első hatás alatt vázoltam róla és mivel biztosan megállapítható módon „rosszul megy neki most“ nagy és mély szimpáthia kél bennem iránta és összeszorúlt szívvel kívánom: bárha Geszten volna már, az ispánjaival számolna, a kasznárjait rigorozálná, a fű és a fiai növését nézné. De úgy érzem, hogy az én hősöm itt törik össze, belezavarodva a maga kettős lényébe és mesterségesen csinált egy akaratába, a kevés szempontjába és a mérhetetlen ambiciójába, amelynek nagy és külön nemzeti igazságok, meg nagyobb és mérhetetlenebb intrika és a vallási kérdés -- amelyet oly vigyázva kerűlget — segíteni fog, — csakhogy megfordítva! A holnap nem az övé és én sajnálok mindenkit, aki igazi érték és holnapja nincs.

Ez — ismétlem — nem politikai cikk. És én leszek legkevésbbé meglepődve, ha Tisza István, egy félév alatt az új, a kálvinista, az egészséges Széchényi lesz. A publicista mindenek ellenére ezt el is hiheti, de úgy vélem, mi írók — több-kevesebb, jobb-rosszabb intuicióval — előnyben vagyunk ezek fölött. És én hinni csak a Tisza István tragikumában tudok, csak ezt érzem, csak ezt látom, messze, messze, előre — — —

Politikai és történelmi gondolatok.

A magyar állam fenmaradásának és alkotmányos szabadságának okai című könyvből.

Andrássy Gyula gróftól.

Andrássy Gyula gróf — amikor e lapokat lezártuk — tette közzé választóihoz intézett nagyszabású levelét, amelyben megokolja, hogy mért nem helyesli a Tisza István kis államcsinyét, miért érti meg a bizonyos körülmények között való obstrukciót is és mégis mért nem lép a küzdő ellenzék sorába. Levelét, amely a legégetőbb és legjelentékenyebb napi politika, amikor e sorok megjelennek, már elolvasta a politikai világ. A „Jövendő" ennek közreadása helyett a Franklin kiadásában most megjelent és nem könnyen hozzá férhető könyvéből ime kiszed néhány passzust, amely a gróf gondolkodását — amely a kis államcsiny előtt sem volt — azonos a mai, aktuális gondolkodásával és jórészt a friss levelének a régibb megokolása.

A monarchikus vagy aristokratikus államrendnek, mely örökölt politikai hatalmat ruház egyesekre, a legnagyobb hátránya az a döntő befolyás, amelyet esetleg gyenge embereknek biztosít. A tehetségével arányban nem lévő nagy állásba jutott egyén a magaslaton könnyen elszédül és vágyait nem bírja mérsékelni. A lángész túlcsapongása nagy károkat okozott a nemzeteknek; de a nagy erő nagy vágya természetes. Helyes ösztön, éltető elv a szülője, az az elv, hogy az érdemessé legyen az elsőség. A kis ember nagyzása jogosulatlan, s ellentétben van a nemzetek érdekeivel, a haladás törvényeivel.

A nemzetek néha a legváratlanabb, a legcsodálatosabb heroismusra képesek. A veszély érzete olykor annyira megedzi erejüket, hogy mintegy fölülmulják önmagukat és meg bírnak állani, amikor minden számítás szerint el kell bukniok. De aki a végső kényszerűség nélkül ilyen kétségbeejtő helyzetbe sodorja nemzetét, vétkezik. Nem szereti hazáját az, ki szükség nélkül kockára veti sorsát. Hősiességet nem a ve-

szélyes helyzetek felidézésében kell keresni, hanem akkor kell mutatni, amikor az óvatosság ellenére beáll a vész.

Az igazságos itéletnek a múltban és jelenben alig van nagyobb ellensége annál a felületességnél, mely nem nézi, hogy valamely törekvés hasznára van-e a nemzetnek s hogy csupán ebből az őszinte hitből fakad-e, hanem itéletét ahhoz szabja, hogy tetszetősek-e ezek a törekvések, s megfelelnek-e bizonyos nemzeti érzéseknek és vágyaknak.

Nincs irtóztatóbb szenvedély a felekezetinél. Egy sem vetkőzteti ki az embert annyira emberi mivoltából, mint ez. A politikai ellenségeskedést, az érdekek és a patriotismusok összeütközését mérsékli a tudat, hogy túlhajtásuk bűn a teremtő, vagy a humanismus ellen. De mi zabolázza a minden emberben lakozó vadállatot, mikor az izgalom szószólói hevítik az indulatokat, mikor a politikai szenvedélylyel, mely ilyenkor a felekezeti ellentétekhez alkalmazkodik, az az őrületes hit párosul, hogy Is ennek kedves az üldözés, sőt azok lelki üdvére nézve is hasznos, kiket kegyetlen csapása sujt. Még az irgalmat is elhallgattatja ez a szerencsétlen meggyőződés.

A cselekedeteknek nemcsak közvetlen hatása hasznos vagy káros. Midőn már rég elmúlt minden egyenes következményök, midőn azok teste, akik bennök szerepeltek, már porrá omlott, s egészen más körülmények között él a nemzet: még akkor is eleven tényezői az eseményeknek, még akkor is képesek jóra és roszra. A felelősség messze a siron túl is kiséri azokat, kik az emberek sorsára befolytak.

Nem föltétlenül önzés, ha napjainkban a mezőgazda a földművelés fölvirágzásában, az iparos az iparában keresi az ország boldogulását; ha az, aki kiváltságos állásban született, arisztokratikus nézeteket vall; ha az alsóbb osztályhoz tartozó egyén demokrata. Az ember, élete körülményeihez képest, bizonyos érdekeket jobban megért és követelményei iránt melegebben érez, mint más érdekek iránt. Környezetéhez, közvetlen tapasztalataihoz idomul felfogása s azok szemüvegén keresztül nézi a világot.

Mindig válságos és veszélyes idők azok, mikor valamely nemzetnek esze, ítélete szerint kell olyan életbevágó ügyekben állást foglalnia mikor nem talál útmutatást ösztöneiben, szokásaiban, érzéseiben. A gondolkozásaiból kifejtett meggyőződés ritkán képes a tömegeket állandó kitartásra, következetes eljárásra birni. A czélszerűségbe vetett hit egymaga gyenge alapja egy új kormányrendszernek. A szenvedelmekkel, az ideiglenes sikertelenséggel az ilyen nem képes megbirkózni. Gyors irányváltoztatások szokták azon időket jellemezni, mikor a népek a hagyományos útról letérnek, s az észnek kell azokat vezetni, akik ösztönökre és tekintélyekre szoktak hallgatni.

Nagy taktikai képesség, hatalmas birkózó erő, mélyen tekintő elme sem ad föltétlen jogot a tartalék nélkül való és osztatlan elismeréshez, s nem emel senkit a nemzetek legnagyobb jóllevői közé.

A motivum tisztasága, a lélek nagysága kell ehhez, s az, hogy a nemzet életét leginkább befolyásoló nagy kérdésekben útmutatója legyen korának.

Nagytehetségű vezér azért üdvös nemzetére nézve, mert meg tudja találni a helyes politikát. De mi marad meg a haszonból, ha a vezérnek le kell térnie a helyes útról azért, hogy megtartsa hatalmát?

A nagyképességű ember parancsoló állása a közjónak leghathatósabb eszköze. Sajnos, e tudat éppen a legnagyobb szabású férfiakban könnyen annyira fokozódik, hogy nem tekintik magukat puszta eszközöknek, s önálló czéllá emelik énjük szolgálatát.

Gyakran történik meg, hogy aki folyton-folyvást halasztgatja elhatározását és minden eshetőséggel szemben teljes biztosságot nyújtó alkalomra vár, a legrosszabb pillanatban kénytelen actióját megindítani. Helyette a sors választja meg a cselekvés idejét.

Ki soha sem enged lelkébe betekinteni, kinek szándékait mindig mystikus homály környezi, ki rendesen úgy jár el, hogy módjában legyen azok ellen is fordulni, akikkel vállvetve fogott a munkához, az ideig-óráig orruknál fogva vezet

heti az embereket, nagy eredményeket érhet el, de mindig fenyegeti a veszély, hogy hitelét veszítve, elbukik.

Jót nem szülhet, ha a puszta létért egyén vagy nemzet nemesebb érzéseiről, magasztosabb érdekeiről, szent kötelességeiről lemond, s ellentétbe helyezkedik benső lényével.

A nyomor és a túlságos hatalom: akiknek nincs mit félteni, s akiknek nincs kitől félni, ez a két véglet fenyegeti a békét.

Ha veszély nélkül tehetik a királyok, a törvényeknek reájuk nézve legkényelmetlenebb szabványait mellőzik. Hatáskörük korlátait épp oly kevéssé tisztelik, mint koruk többi tényezői. A gyakorlati céljaikat zavaró jogokat megakarják változtatni. De nem erőszakolják terveiket. Ahol elevenre tapintanak, abban hagyják a műtétüket. Amint komoly ellenállástól kell tartaniok, engednek.

A történeti igazság sokat károsodik a miatt, hogy az írók saját koruk felfogását és szenvedelmeit erőszakolják reá a múltra.

Akiknek végső céljai teljesen azonosak, megértik egymást és bízhatnak egymásban még akkor is, midőn ellenséges táborokhoz tartoznak.

Akik azonban különböző eszményeknek szolgálnak, még ha a napi kérdésekben egyet is értenek, ösztönszerűleg elhidegednek egymástól. A benső bizalom legelső feltétele hiányzik náluk.

Az a kormányrendszer, nem bír tehetségeket találni és nevelni, mindig gyenge. Mi tartsunk arról, mely a kifejlett és fölismert kiválóságokat sem birja hasznosítani s őket elidegeníti magától?

Az egyesek hibáira semmi esetre sem szabad még nagyobbakkal válaszolni és az egész nemzetet sújtani. Saját kötelességünk alól mások hibái nem mentenek föl bennünket.

Caesárok és próféták.

Irta: Vázsonyi Vilmos.

Napoleon óta nem született a brutalitásnak akkora genieje, mint Bismarck. Mindketten a forradalmi hagyományokon átgázolva vívták ki sikereiket; mindkettőt az alkotmány, jog és az emberek mélységes megvetése jellemezte; mindkettő csak az erőt, a reális hatalmat bálványozta és mindkettő megtalálta a maga Szent-Ilona szigetét.

Milyen tehetetlen volt a nagy Napoleon Szent-Ilona szigetén. Mint érezhette, hogy az erő és hatalom virtuóza szánalmas semmiség, ha nincsenek többé háta mögött ágyúi, katonái, kreaturái. Az anyag szörnyű bosszút áll bálványozóin; akik imádják, semmivé lesznek, ha elhagyja őket a siker.

És milyen marcangoló fájdalom jajdúlt föl Bismarck minden nyilatkozatából azóta, hogy meg kellett válnia kancellári méltóságától. Friedrichsruhe volt az ő Szent Ilonája. Fájt neki, hogy többé nem uralkodhatik. Az erőt, a hatalmat nélkülözni nem tudta. A szentimentalizmus és a düh kitörései váltakoztak nála. Nem ismervén az erkölcsi világ felséges harmóniáját, megnyugvást találni nem tudott. A dinasztikus hűség hirdetője, aki nem akart több lenni, mint „urának hűséges szolgája", példát adott a lázadásra, a felségsértésre. Egyik beszédében e trónvesztett diktátor odakiáltotta Németországnak a jelszót, hogy erősíteni kell a népképviseleti intézményeket. A császár ellen most eszköznek akarta felhasználni a népet, de a szabadság pártjai gúnyos nevetéssel fogadták a száműzött elkésett szerelmét.

Napoleon, Bismarck, — a középkornak az újkori politikába belenyúló két óriási alakja ez. Az egyik elseperte a nagy francia forradalom alkotásait, félredobta a szabad népek szövetségének eszméjét, föllobbantotta a hadi dicsőség és

nemzeti fanatizmus tüzét; hangszernek tekintette a nemzetet, melynek húrjait tépdesheti tetszése szerint, mert hiszen, ha a vad játékban le is pattannak a húrok, ezen a hangszeren új húrokat teremt a természet ereje. A másik az 1848-as forradalom eszméin törtetett keresztül; a márciusi demokrácia által hirdetett német egységet programmjába véve, reátaposott a kifosztogatott demokráciára; a teutománia őrületét mesterségesen táplálva az európai gyűlölködés újabb magvát hintette el; a militarizmus és hadi dicsőség istenítésével a nemzeteket a gazdasági romlás felé sodorta és a jogeszmét halálosan megsebezte. Így született meg a német birodalomnak nevezett Nagy Poroszország, melynek Bismarck volt I. Vilmos név alatt a diktátora.

Az egyszerű junker, aki diktátor lett, tanítványa volt a korzikai hadnagynak, akiből császár lett. Igen, akárhogy istenítik a nagy kancellárban — aki a németségét még avval is fitogtatta, hogy utálta a római betűket — a germán őserőt, Bismarck csak Napoleon tanítványa volt. Még abban is hasonlítanak egymáshoz, hogy a rend nevében lépvén föl, mégis döntögették a trónokat és tördelték a koronákat. A legitimitást, ha céljaiknak útjában állt, éppen olyan kevéssé tisztelték, mint a forradalom, melynek romjain emelkedtek. Bennük a hatalom, az erő izzó vágya dolgozott, a cezarizmus szörnyű, mohó szomjúsága, melynek, mint Bismarck nyíltan kimondta, vér kell és vas.

A nagy mester nagy tanítványát sokan követték. Bismarck rányomta korára bélyegét. Az alkotmány fitymálása, a népjogok kigúnyolása, az erőszak és kiméletlen siker istenítése példájára divatba jött. És mindazok, akiknek érdekében volt, hogy az 1848 as forradalom emlékei épen úgy elpusztuljanak, mint a nagy francia forradalom hagyományai, tapsoltak a középkori politika, az ököljog diadalmas restaurációjának. A sok majmoló szinte törte magát, hogy túltegyen a mesteren. Lihegve rohant a sok koca-Bismarck, hogy ő is rúgdalhasson egyet a forradalom haldokló oroszlánján. És a hitványokban nem dolgozott a genie, mint a mesterben, csak a rosszaság, a nyomorúlt haszonlesés, a közönséges érdek.

Ezeknek nem volt hangszer a nemzet, csak áldozat, melyet sanyargattak és zsaroltak.

Kitépni a nagy forradalom és 1848 emlékeit! Hiába vér, hiába vas, az emberiséget nem lehet leigázni, mert örökké győz a természet. Nagy Napoleon cezarizmusa és a szent szövetség buta összeesküvése nem gátolhatták meg, hogy a forradalom 1848-ban újra föl ne keljen sírjából és Bismarck hiába hantolta el 1848-at, még hatalma tetőpontján éreznie kellett, hogy van valami, amit ágyúkkal, katonákkal, börtönökkel, hivatalnokokkal tönkretenni nem lehet. Az eszme, mely maradandóbbb nagyságot ad, mint a brutális erő, az uralkodó kegye, a tényleges hatalom. Leverhette III. Napoleont, megalázhatta Ausztriát, de két „skriblernek" hadseregét legyőzni nem tudta. Hiába toporzékolt, mind félelmetesebben szaporodtak Lassalle és Marx katonái. És milliók voltak, akik németnek vallották magukat, de hidegen néztek Bismarck ravatalára, hiszen ő urának szolgája volt csak, míg ura az ő szolgája volt és a nemzeti eszmét hamis ferdítéssel a faji őrjöngésben és gyűlölködésben találta, nem pedig a nemzeti szabadságban és boldogságban.

Egy államférfiút temettek ugyanabban az esztendőben, aki nagyobb, hatalmasabb birodalmat kormányzott, mint a nagy kancellár. Gladstonet, aki még életében legenda lett, temette nemzete. Egész Britannia, az egész. El nem maradt senki, mert a „nagy aggastyán" nem a trón szolgája vagy osztályok érdekpolitikusa volt, hanem rajongott népeért, szerette és becsülte az embert, hirdette a jogot, tisztelte a szabadságot, nem üldözte a nyomorúltakat, csak a nyomort. Nagy hódító volt, mert meghódította Angliát — az angoloknak. A fölszabadultak sokasága momentuma annak, hogy élt és működött. Akik rabszolgák voltak és emberek lettek, benne tisztelik megváltójukat.

Volt benne is fanatizmus, a makacs hit az eszme diadalában. Nem a hatalmat imádta, hanem az eszmét. Hitvány fogásokat megvetve, mint idézte föl Irland ügyében az ellentétek nyilt mérkőzését! Ő, akit annyiszor vitt diadalra a tömegek lelkesedése, mint tudott helyt állani az eszméért, mi-

kor ellentétbe került a faji gyülölettől még meg nem tisztult sokasággal. Kihívta a bukást, mert az uralomnak számára nem volt többé értéke, mihelyt eszméit nem szolgálhatta.

A cezarizmus alakjai azt sóvárogják, hogy egyedül övék legyen a hatalom. A nagy polgár, mint Gladstone, annak áldozza minden erejét, hogy mentől többen vehessenek részt a hatalom gyakorlásában. A diktátor hatalom nélkül tehetetlen, a nagy polgár, aki erkölcsi tényezőket sorakoztat, önmaga a hatalom. Ezért tudott Gladstone önként félrevonulni, mint a patriarcha, ki megtette kötelességét, boldogságra nevelte föl családját. Ezért jajgatott, dühöngött Bismarck, mikor egy másik Caesar megfosztotta méltóságától.

Gladstone utolsó napjait megaranyozta a megnyugvás, hogy szabad nemzete nyugodtan és bölcsen halad a boldogság útján; és Bismarcknak látnia kellett, mint emelkedik ki a sírból sokkalta veszedelmesebb alakban a letepert „forradalom."

Caesar volt az egyik, a másik próféta. Ma a Caesarok vannak divatban, de a próféták faja nem hal ki addig, mig meg nem hal maga az Isten, ki ihletet, bátorságot és az egész emberiség fájdalmától sajgó szívet ad nekik. A Caesarok embereket győznek le és büszkék vérrel, vassal kicsikart diadalukra. A próféták pedig hamis isteneket döntenek meg, vér és vas nélkül, az eszme erejével.

Új asszonyok arcképcsarnoka.

I.

— Az én ajkam utóljára egy halott ajkát csókolta!

Éjjel volt, magunk voltunk; a halottól nem félek és én nem utálom, mert aki elpihent, az a legjobb és legjámborabb. Mégis idegessé tett a nagy, erős és — szinte — éles asszony száj, amely az élet friss hangján kezdte elmondani a maga arcképét:

— Amíg élt, bizony én nem sokat teketóriáztam az urammal. Egyszer, de csakis egyszer maga is a közelembe juthatott volna. Mért nem jött?

— Nem bántom, a mi a másé. Ez életprogramm és nem gyávaság. Egy kis undor is van benne. Aztán annyi asszony van, akiknek nincs senkije — legalább egy időben.

— Pedig olyan szép torzója, mint nekem, nincs senkinek a világon!

Csakugyan gyönyörű felső teste volt, bár túl a fiatalságon. Csupa merész és teli, éles, mégis gömbölyű rajz.

— Nézzük meg, én szeretem azt, ami tökéletes.

— Nem lehet többé . . . akkor jött volna.

— Mikor?

— Amikor hívtam és amikor az uram még élt.

Hamarjában kifejtettem a csalás lélektanát és azt, hogy ha most pótolja az elmulasztottat, még a régi ethika szerint is semmi bűne nincs.

A hatalmas torzóját, a nagy fekete fejét mereven kiegyenesítette és szólt:

— Az én ajkam utoljára egy halott hideg szájat csókolt. Az enyém forró volt a láztól és remegett, amint súg-

tam: «akarod-e, hogy jóvá tegyek mindent, akarod-e, hogy soha ne tapadjak férfi szájhoz?» Megértette és szólott: — «Akarom!» — «Parancsolod?» — «Parancsolom!» — mondá elhaló hangon. Nem vigyázhat többé rám, nem verhet meg, nem űzhet el és én engedelmeskedem neki. A kihűlt száj, a bennszakadó suttogás parancsol velem és mintha valami hüllő tekerődzött volna a forró fehér vállamra, ami lehűt és megrémít.

— Némelyek szerint idegesség, mások szerint lelkiismeret. Létező, még sem reális dolgok. Csókolódzni kell, kihül a thea, elmúlik az éjjel, eltűn az élet...

A nyakam köré fonta a karját, de hirtelen és csak egy pillanatra. Az ötödik szobából egy sírva parancsoló gyermekhang hallatszott:

— Anya, anya, mit csinálsz, gyere már!

— A kis fiam — mondá a hüllő övezte asszony. Ez az apjának a fia, esküszöm. Akarja látni az apjának az arcképét?

Megmutatta. Kevés vártatva a kis fiú, akinek anyja nem engedelmeskedett, kis ingecskéjében kiszaladt és ránk talált a homályban. Nem réműlt meg, hanem megütött:

— Menjen innét, rossz, takarodjék?

— Nem szereted a bácsit, élő lovat hozok neked?

— Nem kell a ló, takarodjék ki. A mama aludni jön. Gyere, muszáj.

Közibünk férkőzött.

Az asszony kisérletet tett, hogy önállóságát és szülői hatalmát megőrizze és gyakorolja. Küldte, majd — erővel — bevitte a gyereket, akinek tulajdon olyan arca volt, mint az apjának és a féltésnek ugyanaz a tekintete világitott ki még nem sötét, de a gyanakvástól mély és sarda szemeiben. Nem lehetett vele bírni, odabujt az anyja forró arcához,

végig simogatta tökéletes torzóját, hízelgetett neki: «Szép anya, jó anya, jó legyél!» De mégis csak gyerek volt, énekkel, ajándékkal, hízelgéssel az anya mégis csak megint elaltatta és mi folytathattuk a beszélgetést:

— Az apja vigyáztat rám a fiával. Ugyanaz a lélek, ugyanaz az ember. Nappal el nem ereszti a szoknyám szélét, éjjel vele kell aludnom. Mindenűvé velem jön. Nagy ritka eset, hogy könyörgésre, garde des dames-al elereszt egy negyedórára... Menjen, fölébred ugy is, és megint itt lesz.

Ugy is volt. Kétszer, háromszor is fölriadt és kiszaladt hozzánk:

— Anya, gyere be!

— Hiába minden! — szólt az asszony, a szájam a halott szájához tapadt és én benn fekszem mellette a kriptában. Még csak azért vagyok itt, hogy fölneveljem a fiát és — nyúljon az ajkamhoz, milyen forró — vége a csóknak, vége mindörökre.

A kis fiu mégegyszer kijött és az anyja bement aludni vele. Reggel lett, ott hánytorogtam, tépelődtem a diványon, egészen a kapunyitásig. És aztán elmentem álomtalan, szerelemtelen éjszaka után, dideregve, emlékezvén az új asszony arcképére, akinek mindenkiénél frissebb ajka utoljára halott férfi szájára tapadt.

Bródy Sándor.

Az új államcsiny története.

Irta: Rákosi Viktor.

Az egész pénteki merénylet nyolcvan-kilencven másodpercig tartott. A rendezést a színpad törvényei szerint csinálták meg. A szerepek ki voltak osztva. Végszóra vágtak bele, mint a színészek. Perczel végszava, amit várt, amit lesett Tisza ajkairól, ez volt: Legyen vége a komédiának! És vége lett: kezdődött a tragédia, a törvénytiprás, a házszabálysértés. A nyolcvan másodperc alatt enunciálták Dániel határozati javaslatát, felolvasták a királyi kéziratot, mely a Házat elnapolta, s felolvasták és hitelesítették ennek az ülésnek a jegyzőkönyvét. Képzelhetik: mindez hogyan ment! Csak markírozták a felolvasást. Szőts jegyző onnan, hogy: Kedvelt híveim, odaugrott, I. Ferenc József. A nyolcvanadik másodpercben már üres volt a jobboldal: menekültek, mint Kain, midőn Ábelt agyonütötte. Az elnöki asztalon egy összetört tintatartó, s minden csupa folt — de nem ez tette azt az asztalt piszkossá! Ezeket a foltokat még le lehet mosni — de hogyan törülik le a szennyfoltokat?

A múlt hét elejétől fogva a kormánypárt agresszivítása napról-napra növekedett. Egy napon ezzel a kérdéssel lep meg egy képviselőtársam:

— Van-e nálad revolver?

— Minek?

— Az ember nem tudhatja mi történik vele.

— Csak nem akarsz a képviselőházban lövöldözni?

— Ők beszélnek lövöldözésről. Egyikük azt mondta, hogyha valaki hozzá mer nyúlni Tiszához, azt agyonlövik. A dolog szeget ütött a fejembe. Én ugyan nem akarok nyúlni senkihez, de hátha engem támadnak meg? Mivel védjem magamat? Minduntalan hallottam magam körül: ennél van revolver, annál van revolver. Jó, hát legyen nálam is revolver. Elmentem pénteken (ama nevezetes pénteken) reggel az unokaöcsémhez és kértem tőle a tiszti revolverét...

Délután öt órakor kit látok a képviselőház folyosójára dúlt ábrázattal berohanni? Az öcsémet.

— Mi történt? — szól hozzám, aki egy szögletben csöndesen szivaroztam.

— Semmi. Zárt ülés folyik.

— Veled nem történt semmi?

— Semmi. Miért kérded?

— Hazulról jövök. Ebéd után lefeküdtem s azt álmodtam, hogy te Perczelt a képviselőházban agyonlőtted. Oly élénken álmodtam, annyira felizgatott, hogy rögtön felébredtem, kocsiba vágtam magamat s idesiettem... Add ide a revolvert!

— Nincs!

— Még ma valami nagy dolog lesz itt meglásd... én hiszek az álmokban... ez nem is álom, hanem telepáthia. ... Neked még ma összeütközésed lesz Perczellel... kérlek, add vissza a revolvert.

Izgatottsága, könyörgése megdöbbentett: visszaadtam a fegyvert. S ha kábult fejjel visszagondolok arra a zürzavaros, kaotikus jelenetre, hol kiszámíthatatlan dolgok történhettek volna: örülök, hogy visszaadtam.

Az igazságnak fegyvertelenül is győznie kell.

Cherbuliez.

Irta: **Ambrus Zoltán.**

Azok, akik Cherbuliez-t fölületesen, félig-meddig, inkább csak hírből vagy legfeljebb a meséiből ismerik: bizonyára meglepődnek azon, hogy vannak — még pedig szigorú bírálók — akik ezt a svájci származású francia elbeszélőt az elsőrangu írók közé sorozzák. Cherbuliez-t nálunk, Magyarországon, jóval kevésbbé becsűlik, mint érdemli s ez alighanem onnan van, hogy fölötte hiányosan ismerik, ami az író hírnevére rosszabb, mintha egészen ismeretlen marad.

Egy kis túlzással azt lehetne mondani, hogy akárhányan annál rosszabbul ismerik, annál inkább félreismerik ezt az írót, minél több Cherbuliez-regényt olvastak: rossz fordításban. Minthogy véletlenűl kitűnő meseszövő is, akinek történetei a naiv lelkületű olvasót is érdekelhetik: Cherbuliez abban a kétes értékű szerencsében részesült, hogy majdnem valamennyi regényét lefordították németre és magyarra. Ne higyjük, hogy a németek mindannyian olyan lelkiismeretes fordítók, amilyeneknek a jóhírük után tartjuk őket; és ne tagadjuk le, hogy nálunk a jó regényfordítás sokáig ritkaság, szinte kivétel volt. A sok magyar Cherbuliez között is kevesebb a pontos, mint a rossz fordítás; sajnos, az a fordító, aki a fordítás munkájának könnyebbsége érdekében megcsonkítja az eredeti szöveget, aki lenyírbál a meséről minden olyan helyet, ahol a szerző egy kissé belemélyed a tárgyba s aki nem azt írja, amit a szerző, csak valami olyanformát: az ilyen fordító nálunk, még ma is, épp olyan gyakori jelenség, mint az az iró, aki felsőbbséggel becsűli le a külföldi irodalom jeleseit, de azért üres óráiban eredeti drámát kanyarít az olasz színműből, a francia regény párbeszédeiből, vagy akármiből, ami a kezeügyébe kerűl. Cherbuliez-vel is sokszor megesett, hogy munkája csak megcsonkított alakban jutott el a magyar olvasóhoz; s természetes, hogy az olyan

fordításból, mely az eredetinek jóformán csak a vázát adja, a szerző legfeljebb ügyes elbeszélőnek látszik.

Nem sokkal több megbecsülést szerzett Cherbuliez azok körében, akik talán valamelyik könnyedébb hangú regényéből s ezenkivül inkább csak hírből ismerik. Általánosan ismeretes róla, hogy Franciaországban se tett szert hangzatos sikerekre, hogy hazájában se hódította meg az olvasók nagy sokaságát, hogy munkái a francia írók viszonyaihoz mérten kevés kiadásban keltek el s kevésbbé ismeretes az, hogy soha se pályázott a népszerűségre. Sokan tudják róla, hogy kivételesen szívesen látott vendég volt a Revue Des Deux Mondes-nál, ennél a tiszteskorú, meglehetősen konzervativ szellemű folyóiratnál, amelynek minden világrészben vannak olvasói, csakhogy ezek az olvasók majdnem mindannyian egy-egy szűkebb körhöz: az arisztokráciához, a műveltség és a tudás kitűnőségeihez vagy azokhoz a szerencsésekhez tartoznak, akik jómódban, nyugalomban, talán tétlenségben élnek s mert minden érdeklődésüket a szépnek szentelhetik, külön ízlést arrogálnak maguknak. Ismeretes az is, hogy ezeknek a több világrészben elszórtan, nem is egyforma életviszonyok közt élő, de meglehetősen egyforma gondolkozású és ízlésű, kiváltságos helyzetű embereknek évtizedeken át Cherbuliez volt a legkedvesebb regényírója. És ez, a helyett, hogy annak kutatására adna alkalmat: mily erővel hódíthatta meg ezeket a finnyásakat? — bizonyos előítéletet támaszt vele szemben. A Revue Des Deux Mondes iránya, szelleme, hangja már olyan ismert, hogy olvasója szinte típus. A kik ezeket a sárga borítékú füzeteket a parkokban, az angol kényelemmel berendezett szobákban, vagy a könyvtár-termekben forgatják: jólétben és kényelemben vagy legalább gondtalan igénytelenségben, csöndben, nyugalomban és visszavonúltságban élő emberek, akik szeretik az elmés embereket, a jó könyveket és a szép dolgokat, de főképpen csak a maguk világa iránt érdeklődnek, nem igen tudnak és nem is igen akarnak tudni a köreiken kívül felhangzó zsivajról, a nagy tömeg életéről, az előre igyekvők és a kenyérkeresők piaci lármájáról, a visszataszító nyomorú-

ságokról, a melyeket látni is kellemetlen, a sokaság elégedetlenségéről, a bűnös, szennyes és rossz szagú emberek elkeseredett s legtöbbször igazságtalan panaszairól, melyekkel a végzet helyett másokat vádolnak, stb. stb. — mondjuk csak a fődolgot: a társadalmi reform-törekvésekről. Ki hódíthatná meg ezeket a finnyás jóllakottakat, ha nem az: a ki csak róluk beszél, hizeleg előítéleteiknek, mulattató történeteket mesél és elmésségeket mond nekik, szóval az udvari poétájuk?! És Cherbuliez munkáiban csakugyan van valami, a mi mintha megerősítené azt a vádat, melyet ebből a sikeréből azok kovácsolnak, a kik őt csupán hírből, vagy kevéssé ismerik. Nem tudja eltitkolni se a műveltségét, se az elmésségét, regényeiben feltünően sokszor szerepeltet olyanokat, a kik e kiváltságos körökhöz tartoznak, szívesebben beszél az élet kellemes oldalairól, mint a nagy nyomorúságokról, ízlése sokat foglalkozik a szép dolgokkal és nem szereti a rossz szagot, sőt bizonyos az is, hogy konzervativ gondolkozású, és nem reformer.

De ha egészen megismerjük ezt a nagy látókörű írót, a ki törvényes leszármazója az igazán «gall szellemü» francia íróknak, aki azonban kivételes műveltségével a görög bölcsek szelleméből is elsajátított valamit: meggyőződünk róla, hogy a vele szemben táplált előítélet csak a látszaton alapul, s hogy azoknak a vádja, a kik kissé messziről ítélik meg, igazságtalan. Cherbuliez a jóllakottakat ugyanazzal a felsőbbséggel nézi, mint a nyomorúságban élőket: a filozófus felsőbbségével; szerenitása nem az elégedettségből fakad, hanem abból a megnyugvásból, amelyben — miután nagy vívódások után megbékélt a világrenddel és legyőzte magát — menedéket talált; a művelődés emlékeiben, a szépben, az élet kellemes dolgainak szemléletében nem időtöltést, hanem vigasztalást keres; elmessége nem játék, hanem szenvedésekből leszűrt bölcseség, melyet egy művész fejez ki. Meggyőződünk róla, hogy jobb szíve van, mint azoknak, akiknek valóságos mestersége: az elérzékenyítés; hogy nem undorodik a nyomorúság látványától és ha az e látványnyal való foglalkozást nem használja a hatás eszközéül: azért mond

le erről, mert a nyomorúságok feltárásától nem remél orvoslást, ellenben a szépet valami általános üdítő szernek tekinti; hogy, ha nem sürget reformokat s nem harcol vívmányokért, nem azért marad passzivitásban, mintha közömbösen nézné a milliók szenvedését, vagy mintha nem hinne a megváltás lehetőségében, hanem mert nem hisz az elképzelhető reformok csodatevő erejében, mert még nem látja az útat, mely valami jobbhoz vezet. Cherbuliez szkeptikus; nem vár eredményt azoktól a vívmányoktól, amelyekben sokan már a megváltást vagy legalább az általános boldogúlás lépcsőjét látják; nagyon jól ismeri az emberiség történetét, tudósa a társadalmi tudományoknak, nem osztozik azok bizakodásában, akik a nekibuzdúlástól már sikereket várnak, visszaretten azoktól az áldozatoktól, amelyekbe a harc belekerülhet, félti a küzdelemtől a kevés meglévő jót. Annyira szkeptikus, hogy — egyik filozofáló munkájában — egy kissé még a haladásban is kételkedik: ezért konzervativ.

De ugyanaz a nagy tudás, mely kételkedővé, konzervativ gondolkozásúvá és a társadalmi harcokkal szemben csöndes szemlélődővé tette, minthogy az ismereteknek ekkora rengetegét lehetetlen végképpen eltitkolni, és minthogy kivételes műveltsége el-elárulja magát regényeinek egyes lapjain is: még egy előítéletet támasztott vele szemben. Azt, hogy sokkal inkább tudós, kritikus és bölcselő, semhogy számottevő poéta lehessen. Ezt az előítéletet olyanok hangoztatják, akik félig-meddig ismerik; akik könyvét olvasták, s véletlenül azok egyikét, amelyekben pár percre a a tudós is megszólal; akik munkáiból talán nem olvastak annyit, mint a mennyit magáról az íróról olvastak. És az, amit egyéniségéről, életlefolyásáról itt vagy amott olvashatunk, bizonynyal ad némi alapot ennek az előítéletnek: Cherbuliez élettörténete tökéletesen úgy hangzik, mint egy tudós, kritikus vagy bölcselő biografiája, és az az egyéniség, melyet ebből az élettörténetből valamelyest megismerünk, a külsőségekre nézve meglepően hasonlít ahhoz az alakhoz, melyet a tudós fogalma kelt fel képzeletünkben.

(Befejezése következik.)

Küzdelmeim története.

Vámbéry Armin uj könyvéből.

«Cogito, ergo sum!» Igen, vagyok, de hogy mióta, azt magam sem tudom kellő pontossággal, mert nincsenek rá megbízható adataim. Tudniillik avval a kétes szerencsével kezdtem, hogy zsidó szülőket kaptam, és minthogy akkoriban a magyar zsidókat nem kötelezte még törvény, hogy hivatalos anyakönyvet vezessenek és a hatóság megelégedett a hitközségek adataival, nem birtam hivatalos bizonyítványt szerezni születésem pontos dátumáról. Anyám állítása szerint kevéssel atyám halála előtt születtem, Szent József napján; minthogy pedig atyám annak a rettenetes kolerajárványnak volt áldozata, mely 1830-ban tört ki: úgy hiszem, nem tévedek nagyon, ha 1831- vagy 1832-re teszem születésem esztendejét.

Nem vagyok barátja a genealógiáknak, tehát nem akarom az olvasót a családfámmal fárasztani. Amennyire értesültem, üköregapám nemes Bamberg városából vándorolt be, és amikor II. József császár elrendelte, hogy zsidó alattvalói is nevet kapjanak, nagyapám, aki már Magyarországon született, felvette a Bamberger nevet. A B hangot nagyon sokszor összetévesztik a V-vel és főleg a neveknél gyakran cserélték fel egymással a két betűt. Igy lett Bambergerből Wamberger és így írta már édesapám is a mi nevünket. Apám nemcsak búzgó zsidó, hanem kitűnő talmudista is volt s éjjel-nappal tanulmányozta az írásokat, anélkül, hogy ebben a búzgalmában világi ügyeivel zavartatta volna magát.

Apám halála után anyám másodszor is férjhez ment egy Fleischmann nevű emberhez, aki szintén nem volt vállalkozóbb szellem és jobb üzletember atyámnál. Jobban tudott ő is pénzt költeni, mint keresni. Mint dunaszerdahelyi ember magával vitte családját szülőföldére. Dunaszerdahelyet tekintem én is tulajdonképeni szülővárosomnak, minthogy itt kezdtem öntudatra ébredni, s ide fűződnek első visszaemlékezéseim. Kö-

rülbelül három éves lehettem, mikor ideköltözködtünk. Szüleimnek korcsmájuk volt s én mint kis gyermek az asztalok körül játszottam s fölszedegettem a földről a lehajított kenyérhéj-darabokat. Egy reggel erős lábfájással ébredtem s elkezdtem sántítani. Coxalgia támadta meg a ballábamat, úgy, hogy évekig koçsiban tologattak a faluban.

Első oktatásomat egy harmadrendű iskolában kaptam s rövid idő alatt sikerült annyira kitűnnöm, hogy felvettek a helység legjobb iskolájába, mérsékelt tandíj mellett. Nagy gyönyörűséggel és könnyen tanultam s különösen a könyvnélkül-tanulás volt nagy szenvedélyem.

A szerdahelyi hitközség híres volt vallásosságáról és vakbuzgalmáról. Ebben a körben töltöttem gyermekkoromat s így reám ragadt minden vallásos rajongása és babonája. Soha el nem mulasztottam télen vagy nyáron, reggel vagy este, hogy a fakalapács döngetésére a zsinagógában megjelenjek. Inkább éhen haltam volna, semmint valami tiltott ételből egyem. Kalapomat mindig a fülemig lehúztam, nehogy valamiképp elveszítsem s fedetlen fővel maradjak; és ha keresztény fiuk csúfságból erőszakkal lehúzták a fejemről, egész testemben remegtem és azt hittem, most rögtön a gyehenna kínjai közé visz büntetésből az Isten. Hogy ezt a szót «Kreuz» ki ne kelljen ejtenem, mindig «Schmeutzer»-t mondtam «Kreuzer» helyett.

Ebből a rettenetes egyoldalúságból anyám rántott ki végre, amidőn, nem törődve hitsorsosaim kemény kritikájával, beadott egy protestáns iskolába. A magyar nyelvű előadás, a latin nyelvtan, a «Kis Tükör» stb. ugyancsak különböztek az én eddigi tanulmányaimtól.

Keresztény társaimmal való érintkezésem eloszlatta előítéleteimet is, játszottam, összebarátkoztam velük, meg is látogattam őket, de nem fogadtam el semmit, bármivel kínáltak. A jég azonban meg volt törve, megismertem a világnak egy új oldalát, s anyám lassankint megbarátkozott egy világiasabb életpálya gondolatával és az orthodox elveken is kezdtünk tágítani. A család nyomora ezalatt a legmagasabb fokra hágott; idősebb nővérem szolgálatba ment, s nekem is kereset után kellett néznem. Így adtak mesterségre egy szabónőhöz,

akinek fiat kellett héberűl tanítanom, s ezért ellátást kaptam tőle és oktatást a varrás művészetében. Ott maradtam tavaszig, s így is csak anyám kérésére bírtam a nekem csöppet sem tetsző mesterségben kitelelni. Tizenegy éves voltam, s megint állás nélkül. Szerencsére nemsokára ismét akadt házitanítói foglalkozás egy nyéki zsidó korcsmárosnál. Nagyot néztek ugyan, amikor engem, a vézna gyereket megláttak, de egy szerdahelyi ismerősöm unszolására felfogadtak a kis Móric mellé. Először voltam távol anyámtól, távol a szülői háztól, kiszakítva otthonomból, idegen, gyanakvó, gúnyolódó emberek közé! Mikor anyám, aki elkísért új hajlékomba, eltávozott, és eltűnt szemeim elől, megsemmisűlve rogytam össze, megcsókoltam a földet, a melyen ott maradt a lába nyoma és keservesen sírtam kegyetlen sorsomon.

Kötelességemet tőlem telhetően híven teljesítettem. Naponkint négy órán át tanítottam a Móricot írni, olvasni, számolni és a bibliára. Korán reggel én szolgáltam ki a mezei munkásokat, akik pálinkáért jöttek be, s péntek délutánonként nekem kellett az egész család csizmáit és ruháit tisztítanom. «Annyit rakunk a szamárra, amennyit csak bírunk és nem a mennyit a szamár akarna», — mondja a keleti közmondás. Annyi bizonyos, hogy mai napig is rejtély maradt előttem: mért fogadott meg az érdemes korcsmáros éppen tanítónak, mikor minden egyebet inkább csináltam, mint mentoroskodtam? Ez a pedagógiai szereplésem egyébiránt keserves hajótörést szenvedett. Egy ízben ugyanis nagyon elragadott a buzgalom és meglehetősen kemény szavakkal intettem meg növendékemet hanyagságáért és ostobaságáért, mire a suhanc, aki nálam jóval erősebb volt, megfogott, a földhöz vágott, s oly erővel kezdett dögönyözni, hogy kétségbeesetten ordítottam segítségért. Az anyja szabadított végre ki a növendékem körmei közűl. E perctől fogva mint pincér és csizmatisztító zavartalanul folytathattam ugyan hivatásomat a háznál, de mint nevelő eljátszottam a tekintélyemet. Nemsokára belefáradtam visszás helyzetembe és boldog voltam, amikor hat hónap múltán visszatérhettem Szerdahelyre — nyolc forintnyi keresményemmel.

A szabad szerelem és a házasság kérdése.

Jegyzetek egy nagyobb regényhez.
Irta: **Kovács István.**

12

Tizenkettedik levél.

Sietnem kell és azért, bár e jegyzetek természeténél fogva sok — lehet, hogy nem mulatságos — visszatérésre van szükségem, egy nap történetét sebtében és ha lehet, dramatikusan írom le.

A nő névjegye mellett egy kis bádogdoboz állott, idegen cím volt rajta, a tartalmát bár megnéztem, orvos létemre nem értettem, bizonyára valami kosmetikai szer. A névjegyen csak az állott, hogy az illető hölgy hódolattal és rajongással küldi. Valami kellemetlen és émelyítő sejtésem volt, de az álmosság kiverte a fejemből. Bementem a másik szobába és lefeküdtem a diványra, hogy aludjak, amíg hivatalából a gépírókisasszony visszatér. A cselédnek mondtam, hogy hagyjanak békén, hadd pihenem ki magam. De a külső ajtó nyílására fölébredtem és hallottam, anélkül, hogy hallgatóztam volna. A leány, akinek a lakásában voltam, valami asszonynyal tért vissza, akinek lágy, mégis zengzetes beszédje erősen megkülönbözött a gépírókisasszony férfias hangjától.

Hallottam, hogy udvaroltak egymásnak, ami hölgyek között nem ritkaság, sőt talán meg is csókolták egymást. A vendég mély hódolattal beszélt, mintha a másolásból élő leány királynő lett volna, ez meg kacagott, játszott, csúfondároskodott vele. Majd — hallottam suttogó hangjában is — a tettetett ijedelmet, amint szólt:

— Menjen, menjen. Jönni talál

— Ki ?

— A férfi.

— Mi van abban, hát itt talál. Kíváncsi is vagyok rá! — szólt egy remegő és beteges, de szívből jövő és örökre felejthetetlen hang.

— Ugyan! — mondá az én némberem kemény és kufár hangon — utálom magukat, asszonyokat, semmi hasznukat nem lehet venni... Mennyi havi pénzt kap maga az urától?

— Kell!?

— Most már aló! — mondá haragosan, sértődötten és álpáthosszal a gépírókisasszony, de letiltó és önérzetes hangjában már benne volt a jövő ígérete, az, hogy kihasználja a nő érthetetlen lelkesedését és a következő alkalommal már — nyomorára hivatkozva — elszedi tőle a havi pénzét és az asszony gyermekeinek — mert e gyermekekről is volt szó — nem lesz téli ruhája, ő öltözi föl és harácsolja el.

— Olvassunk valamit együtt! — mondá a nő, aki valószínüleg az volt, aki a névjegyet ittlhagyta és visszakerült.

— Jön a férfi! — mondá a gépíróleány és már is ajtót nyitott a vendégnek, de nagy ügyességgel nekem is, úgy, hogy én megláthassam, amikor elmegy. Sugár, bájos, gyermekarcu, nagy, feketehajú egészen fiatal nő volt; leverten, selyemszoknyáját maga után húzva, sleppjében megbotolva ment el.

— Lássa, az asszonyok, hogy imádnak engem! — mondá —miközben harsogó kacagással futott be hozzám.

— És maga?

— Én, én utálom őket! — szavalta valószínűtlen hangon.

E pillanatban, lehet, nem volt rájuk szüksége, mégis egy új nő látogatója jött, egy vézna, fiatal teremtés, egy a házban lakó uri lány, akinek fekete ternó ruháján keresztül kisugárzott testének szűzessége, hosszúkás szemeiben pedig benne volt az ismeretlen helyre szállott vad-galamb szilaj és egyszerre bátortalan nézése. Ezt hamar elintézte, ezt únta, amíg bírta tettetett, de — az ajtón keresztül is hallottam — mily nagyot ásított. Szerettem volna kimenni a zárkámból — mert rám fordította a kulcsot — és szólni az ártatlan és becsületes lénynek; ki, ki hozott ide? Menekülj innét, vissza se nézz! De maradtam — és ez az én gyávaságom — és tűrtem, hogy a becstelenség hozzátörleszkedjék a tisztességhez, azzal a céllal, hogy ennek reális hasznát, amelyhez ma

még okosságból nem nyúl, a kellő pillanatban leszüretelje. A kis leány elment és tiszteletreméltó barátném kikisérte, hogy megnézze: jöttek-e levelelei. Jöttek; az egyiket a túlélet nagyságú férfiú „a vezérmotivum“ írta, a másikat egy eszményi és büszke férfiu, aki a lány szeliden gúnyolódó vallomása szerint első ember lehetett volna az országban, „csak még várt egy kis ideig.“

Az első levél fölizgatta — erről nem szólt. A másodiknak tartalmát harsogó kacagással mondta el.

Aztán elhallgatott, elcsendesedett és miután engem röviden kinevezett királynak, lady Macbeth hangján előző szavaihoz félhangon hozzáfűzte:

— Ehhez férjhez megyek. Akkor vesz el, amikor akarom. És ha meggebed is. (A tizenharmadik levél következik.)

A FEHÉR LEPEL.

Hívlak, vonlak s mégsem érlek el:
Óv a fehér csönd, a fehér lepel
Nem volt ilyen nagy csönd még soha tán,
Sikolts belé, mert mindjárt elveszünk,
Állunk és várunk, csüggedt a kezünk
A csókok és könyek alkonyatán.
Sikoltva, marva bukjék rám fejed
S én tépem durván bársony testedet.
Nagyon is síma illatos hajad,
Zilálva, szórva verje arcomat.
Fehér nyakad most nagyon is fehér,
Vas-ujjaim közt fesse kékre vér.
Ragadjon gyilkot fehér, kis kezed,
Megállt az élet, nincs már több sora,
Nincs kínja, csókja, könye, mámora,
Jaj, mindjárt minden, minden elveszett.
Fehér ördög-lepel hullott mi ránk,
Fehér és csöndes lesz már a világ.
Átkozlak, téplek, marlak szilajon.
Átkozz, tépj, marj és sikolts, — akarom!
Megöl a csönd, ez a fehér lepel:
Úzz el magadtól vagy én űzlek el!..

Ady Endre.

PARASZTOK KÖZT.

Irta: **Ábrányi Emil.**

Nem lakom most cifra
Pesti palotában . . .
Délibábos rónán
Bandukol a lábam ! . .
Becsületes, jámbor
Parasztok közt élek,
Akikben hűséges
És igaz a lélek ! . .

Trónusom a zöld domb,
A pusztai halom,
Ahol végig lebeg
A szabad fuvalom ! . .
Koronám a rétek
Összefont virága . . .
Kinek van áldottabb,
Könnyebb koronája ?

Megyek a mezőre,
Szép arató lányhoz —
Faluvégi házba
Hegedűs cigányhoz ;
Megyek a csárdákba,
Ahol muzsikálnak,
S nagy, erős legények
Deli táncot járnak . . .

Pásztor-tüzek mellé,
Ruca-termő sásba —
Nádfödeles, boldog
Kis tanyai házba,
Ahol van barátság,
Van szolgálatkészség,
És igazi jó kedv,
És rózsás egészség ! . . .

Itt érzem magam jól,
Nem az idegenben,
Hórihorgas német
Havasokkal szemben ! . . .
Nem kell nekem Páris,
Csak a haza földje ! . .
Barna barázdája,
Vadvirágos völgye ! . . . .

Régi nagy színészekről.

Irta: Ujházi Ede.

E. KOVÁCS GYULA.

Gyönyörű, szépséges szép, igazi magyar pünkösdirózsás-arcu, göndör fürtös hajú, daliás termetű színész volt. Bár bajúszt nem viselt, azért olyan jó ízü magyar képe volt, mintha a haja ki lett volna pederve. Praedestinálva volt a magyar hősök személyesítésére. Debreceni diák volt és onnan ment el Szentgyörgyi Pistával színésznek, de csakhamar felkerült a pesti nemzeti színházhoz, ahol Jókai „Könyves Kálmán"-jában mint „Álmos" nagy feltűnést keltett.

Aztán elment kincses Kolozsvárra, ahol is örökös tag lett, mert a kolozsváriak kinevezték őt a „miénk"-nek. Mindenki szerette, a színpad volt az ő mindene, úgy ment fel rá, mint a pap a szószékre, telve igazi áhítattal.

Egyszer a vidéken vendégszerepelt, Hamletet játszta. Délben a patikáriusnál nagy ebéd volt, ebéd után elszavalta Petőfi „Őrült"-jét s óriási hatást keltett vele. Este aztán, mikor a színpadon „a lenni vagy nem lenni" monológba kezdett, felkiáltott a patikárus: „ne ezt Gyula, az Őrültet!" — Erre az egész közönség ordított: „az Őrültet" és Kovács Gyula, hogy tovább játszhassa a dán királyfit, elmondta az Őrültet. — Ő r ü l e t!!

Most, hogy a „János vitézt" adják, visszaemlékszem, hogy Kovács Gyula sokszor beszélt róla, mennyire szeretné színpadra alkalmazni; (barátja: Szász Gerő, meg is igérte,

hogy dramatizálja.) Kukorica Jancsi ideálja volt, de szerette volna eljátszani.

Roppantul kedvelte a csillogó magyar ruhát, ha jutalomjátéka volt, rendszerint elköltött 10—20 forintot fényes gombra és azt felvarratta páncéljára és csizmájára. Hej, ha láthatná a Fedák Sári skófiummal kivarrott, klárissal ékesített tengerzöld huszár-ruháját, arany palásttal borított, arany sarkantyús stikkelt csizmáját a János vitézben, de megirígyelné!

Sokan azt mondták róla, hogy régi-módi színész volt, pedig dehogy volt régi-módi: „magyar volt minden ízében".

Shakespeare után Petőfi volt az ideálja, mert Kovács Gyula igazi költő is volt. Mindig mondta, hogy ha meg kell halni, úgy szeretne meghalni, mint Egresi Gábor vagy Petőfi. S vágya teljesült, ott halt meg a szabad ég alatt, mikor Petőfit dicsőítette. A napsugár ölte meg, melyet imádott.

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészit. Mütárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Hűség.

Érzékeny jelenet. —

Irta: **Heltai Jenő.**

Személyek:

Sándor.
Anna.

(A városligeti fasor. Mindenütt hó és szomorúság. Sándor türelmetlenül járkál föl-alá és minden pilllanatban az óráját nézi. Végre az Aréna-uton megjelenik Anna.)

Sándor (eléje síet):

Óh asszonyom! Egy óra óta várom...

Anna (mosolyogva nyújtja kezét):

Pedig alig mult három...
Alig ha késtem néhány kurta perccel,
És ön, barátom, máris úgy neheztel?
S milyen komoly. Ugyan, ugyan!
Magának istenucscse baja van.
Tán elkerűlte ma az álom?
Avagy megfázott? Nem csodálom,
Oly óriási a hideg...

Sándor (keserűen):

Óh asszonyom, ön nem érdemli meg,
Hogy önre itt egy óra hosszan,
Nagy dideregve várakoztam.
Futkostam és féllábon álltam,
Karommal szélmalmot csináltam
S zöldeskék orral módfelett
Átkoztam ezt a zord telet...

Anna (nevetve):

Pedig hát győzi türelemmel,
Mikor szerelmetes az ember
Ugy-e?

Sándor (mint fent);

Ez ép a nagy csalódás.
Ön, asszonyom, egy női Judás,
A kit szeretnem többé nem lehet.
Mert ön elárult, megcsalt engemet.
Óh ne tagadja, mert hiába volna,
Bűntársa mindent elmondott nekem,
Legyen Judásból bűnbánó Magdolna
S ön is valljon be mindent kereken!...

Anna (izgatottan):

Mit, mit beszél? Hogy megcsalom?

Sándor (gúnyosan):

Ne domborítson angyalom.
Megcsal?... Dehogy! Megcsalt. A múlt idő,
A múlt idő, galambom, itt a fő.
A múlt idő. Megtörtént a dolog.
A jelen? Azzal már nem gondolok...
Hogy ismétlődik ez a csúf eset,
Ahhoz, galambom, nincs többé közöm,
Hogy eddig hű volt hozzám, köszönöm,
De holnap — új madonnát keresek.
Köztünk...

Anna (közbevág):

Folytassa csak uram,
Köztünk mindennek vége van.
Ugy-e, csak ezt akarta mondani.
Régi a frázis, nem gondolja? Mi?

Sándor:

Megengedem. De azt nem engedem meg.
Hogy amaz édes, forró szerelemnek,
Mely annyi sok öröm meg baj között
Minket egy éve egymáshoz kötött,
Ne tudtuk volna szebben vetni végét.
A mit az ember vad erővel széttép,
Mindig megőrzi azt a bélyeget.
Az okos ember békén oldja meg
A szövevényes kúsza köteléket
S ez a megoldás nem fáj és nem éget.

Anna:

Megoldani? A fölfogás hamis,
Úgy szeretem Sándor magát ma is,
Ahogyan eddig hűséggel szerettem...

Sándor:

Bocsánatot, ez kissé lehetetlen.
Megcsalt. S ez ím önökre rávall:
Megcsalt egy abszolut szamárral,
A kinek egy jó oldalát se látom...
(Nyíltan beszélhetek, hisz jó barátom.)
Az illető egy bamba, vén gyerek...
Miért csalt meg hát, hogyha még szeret?

Anna (lassan):

Megcsáltam önt. Hogyan történhetett?
Ám jó, bevallom, ím hallgassa meg,
Őszinte vagyok én is íme lássa...
Volt egy lakás... az ön legény-lakása,
Egy illatos, szerelmes kicsi fészek,
Ahol először volt a szívem részeg
A boldogságtól. Emlékszik-e rája?
A kandallóra és a félhomályra,

A medvebőrre és a szamovárra,
Vidám tavaszra, édes, hosszú nyárra,
Mikor először voltunk ottan együtt
És ön békóba verte a kezem,
Amikor egymást lángolón szerettük —

Sándor (sóhajtva):

Emlékezem, nagyon emlékezem!

Anna:

Ön más lakást vett... Szép az új lakás,
De az a régi, az a régi más.
Ragyogva él a képe bennem
Ott fakadott ki lángoló szerelmem,
S ahol először igazán szerettünk,
Nem lehet azt a szent helyet felednünk.
Nem is feledtem... Az a kicsi fészek
Engem örökre megigézett
S nem volt a vágyam több, csak ennyi:
Oda egyszer még visszamenni,
Ahol oly boldogok valánk mi nemrég
S hová olyan sok édes, bájos emlék
Kacérkodóan csalogat...

(Megáll, Sándor a földre néz és hallgat.)

Az Isten tudja, küzdöttem sokat.
A jó barátja, ki ma ott lakik,
Két hónap óta hítt, és egyre hítt.
Soká, soká hallgattam őt únottan,
S egy szép napon az ajtón bekopogtam.

(Sándor szólni akar, de Anna gyorsan folytatja.)

Barátja rút, barátja bamba
S gyűlöltem mindig mód felett,
De csókot lehelt a nyakamra...
S azt hittem önnel vagyok ott. Veled!
Bolond valék, erőm is elhagyott,

Csak azt tudtam, hogy megint ott vagyok
A kis szobában, abban a szobában,
A hol először botlott meg a lábam,
Hol — ide hűség, oda hűség —
Örök kisérőnk volt a gyönyörűség
Édes tanyáján forró vágyainknak,
Amely hallotta boldog csókjainkat,
Amely csodás bőségben egyre termett
Nekünk tavaszt, költészetet, szerelmet.
Ahol minden zúg, minden szögletecske
Egy édes nap, egy boldogságos este
Gyönyöreit idézte föl szívemben
S rózsaszinű köd borított be engem...
Itélje el, ha tetszik, balga tettem
Én nem haragszom, hogyha meg is átkoz,
Megcsaltam önt, mert oly nagyon szerettem,
Megcsaltam önt, mert hű voltam magához!

Sándor:

(bambán és tanácstalanul, de mégis meghatottan megcsókolja a kezét. Lassan megindulnak mindaketten a város felé.)

(Függöny.)

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kivánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

Az első.

Irta: Szabóné Nogáll Janka.

Zina egy szenvedélyes úr felesége volt és ez az úr arra használta a szenvedélyét, hogy mindig vadászott. Zina akkor huszonnégy éves volt. Hajlékony, puha, meleg kis teremtés, ki négy évig azt hitte, hogy a házasság nem szakítja meg az első szerelmi álom édességeit, csak pontot tesz és odaírja: folytatása következik. A férje nem így vélekedett. A férfiak egyáltalán sohasem olvasnak folytatásos regényeket és Zina ekkorra már mind elsírta azokat a könnyeket, melyek a kelengyével járnak s mai nap már ezek sem tartanak olyan soká, mint egykor a házi szőttes lenvászon tartott.

Még nyolc óra sem volt és Zina már megvacsorált. Teljesen egyedül, mert a férje akkor is vadászgatott. Rántottát evett savanyú uborkával, egy szál pislogó gyertya mellett, egyedül, ábrándos fejjel, nyugtalanul és teljesen tapasztalatlan szívecskéjével.

Ez a rántottás-vacsora a magányos, elhanyagolt asszonyok vacsorája. Valóságos symboluma a hitvesi mellőzésnek és olyan veszedelmek vészjele, amilyet a férjek, akik azalatt persze nem igen vacsorálnak pislogó gyertya mellett, még csak nem is képzelnek. Panasz van minden kenyérharapásban, keserűség az uborkában, s a villa apró, nyugtalan szurkálásában alattomos bosszú lappang. Micsoda oktalan táplálkozás! De hát az úr soha sincsen otthon, nem érdemes semmit sem készíteni. A nagy lámpát sem gyujtják meg, az asztalt sem terítik. A szobaleány bejön a kész vacsorával, hamarosan szétterít egy szalvétát és ráteszi az ennivalót. Az elhanyagolt asszonyka egyedül ül régi helyén és a gyertya olyan gonoszul pislog rá, mintha egyenesen az ördög számára gyujtották volna meg . . . Az ilyen vacsora csak szükséges kellemetlenség, nem élvezet, s az asszony, ha megtörölte a száját, megtörli a könnyes szemeit is. Aztán veszi a gyertyát és megy az ő magányos szobája felé. Ott már rendben van minden. A kulcs a zárban, be lehet zárni várakozás nélkül. A lámpa is ég s az asztalra, a hintaszék mellé oda van készítve a könyv. A mellőzött feleség megfészkel, aztán olvasni kezd. Persze csupa szerelmes, lázas, istentelen történetet. Mert hiszen az asszonyok olvasmányait

már senki sem ellenőrzi s a távollevő férjek könyvet hagynak otthon, hogy az a szegény kis asszony is szórakozzék. Hát olvasgat esténkint s e közben fölmelegszik, meg is szédül. Mennyi csók van még a világon! Ki hinné? Mennyi láz. S mennyi ölelés. És a szerelem, azt írják, örökkön, örökké él. Olvasgat. Gondolatban érzi a képzelt ölelések forróságát megszomjazza a csókokat. Behúnyja a szemeit, sóhajt. Erőt vesz rajta a rontás s egy szívdobbanással beleszeret abba a láthatatlan ismeretlenbe, ki magányos asszonyok szórakozására azokat az istentelenül édes történeteket írja . . . Az ilyen rontás ellen nem használ az elé-harangozás, a füstölés, a szentelt gyertya. Nem használ még az sem, ha magának a kegyes védőszentünknek a képe ott van az ágyunk felett. A megbabonázott asszonyka mámoros szemekkel néz Szent Terézia sugaras arczára és cinkostársává teszi százszoros vallomással:

— Igen, igen. Nagyon szeretem őt.

Zina is megette a rántottáját, megtörűlte a száját, könnyes szemeit, vette a gyertyáját, de nem ment egyenesen a szobájába, hanem megállt a pohárszék előtt. Még csak nem is csengetett a szobalánynak, mert egy ügyes ürügygyel a cselédjeit még vacsora közben eltávolíttn. Töltött egy pohár jó erős vörös bort.

— Bátorságot és erőt kell szereznem! — gondolta. Meg is itta, bár a keze reszketett s a foga megkoccant a pohár szélén.

Csak ezután ment. Egyenesen az ő magányos szobácskájába. Kétszer is megfordította a kulcsot, amint bezárkózott, aztán, hogy valami nagyot roppant a másik szobában, egy kicsit sikoltott is és a szíve rendes helyére szorította a kezét, pedig igazán ugy érezte, mintha a torkában lenne s fojtogatná, amint ott dobog. Időbe került, míg megnyugodott és munkába kezdett. Zina pakolt. Szép kis sárga kézi bőröndjébe, abba, amelyikkel nászuton jártak, de csak pakolt. Betette a fekete selyem ruháját, a fehér boáját, a kis virágos kalapot, az aranyláncot, melyen egy hidegtől, melegtől változó korallszív lógott, sok csipkés zsebkendőt és egy kis szelíd, becsületes, minden gyanutól ment ibolyaillatot. A fehérneműről egészen elfeledkezett. Én istenem, hiszen Zina csak huszonnégy éves volt és ebben a korban annyit bajlódik az ember a csalódott, szomorú szívével s olyan keveset a fehérneművel.

Nagyon is hamar elkészült. Ráért még, hogy felvegye a meleg felöltőjét s a fátyolos kalapot. Hát beült még egyszer a hintaszékbe s a kezébe vette azt a könyvet. A könyv magától nyílt ki valahol, nem azért, mintha meg lett volna fülezve, hanem azért, mert azon a helyen egy messziről, ide-

genből, álomországból, vagy a mennyországból jövő levél volt. Zina még egyszer elolvasta, pedig nemcsak könyv nélkül tudta, hanem sokkal többet is tudott még hozzá olvasni, mint amennyi a papiron volt.

„... — Jőjjön! — irta valaki egy kettéhajtott kutyanyelven. — Jőjjön. Kilenc órakor érkezem. A vonat csak két percig áll az állomáson. Legyen a kivilágitott óra alatt. Lássa, azt is tudom, hogy ilyen óra is van ott. Voltam már arra, azt hiszem: már akkor is magát kerestem. Az óra alatt legyen, hogy azonnal meglássam. Én leszállok és elvezetem. Aztán megyünk...“

— Aztán megyünk! — ismételte Zina az utolsó levél utolsó sorát. Az első levelet ő irta, mint ahogy irt egykor a szép szomorú Hanska grófné a nagy Balzacnak és ír azóta minden asszony, — aki talányt készít és az előfizetést pontosan beküldi, — a lap első tárcírójának. Ő is irt az irójának, az asszonyszívek nagy ismerőjének, azzal a ravasz kéréssel, hogy tanácsaival gyógyítsa meg az ő baját: az elhagyottság szomorúságát s a névtelen epedést sok melegség után. Levélre levél jött, aztán levél levél után. A sok levelezésnek utoljára is az a vége, hogy az ember egyszer csak vonatra ül s ha már bélyeggel nem, vasuti jegy árával gazdagitja az államot.

Zina pénzt tett a kis úti-táskájába, fölvette a köpenyét, kalapját és indult. A küszöbről visszanézett. Minden asszony visszanéz, mert nincs az életnek olyan válságos pillanata, melyben ne lenne kiváncsi arra, hogy vajjon nem felejtett-e otthon valamit? Visszanézett s a magányos kis szoba még egyszer viszonozta a tekintetét. Mintha könnycseppek ragyognának a toilette-asztal kristályüvegein, mintha elájulva hajlana le a hintaszék takarója, mintha mereven, hidegen, csodálkozva nézne rá a falról indigókék szemeivel Szent Terézia.

— Elmégy?

— Elmegyek... Hiszen még olyan fiatal, olyan boldogtalan vagyok. És te tudod, mennyire szeretem őt.

Szent Teréziának megint csak nem volt módja arra, hogy tiltakozzék a cinkosság ellen és Zína felhasználva a néma szünetet, elosont. Éppen ideje volt. Lenn a faluban háromnegyed kilencet ütött a toronyóra. Valahol messze dübörgött, majd éktelenül visitott egy közeledő vonat. A tehervonat volt, melyet tizenöt perc mulva követ az éjjeli gyorsvonat. Tiz perc kell az útra a sötét folyosón, a félelmes kerten, a gonosz utcán át. S azután ott lenn, a kivilágitott óra alatt. Szemközt a végzetével, mely előtt ime már lehajtotta szőke, ábrándos, ostoba kis fejét...

Nyolc perc sem telt el, már megérkezett. Lihegve, dobogó szívvel, arcára csapzott fátyollal, de megérkezett. Ruháját megtépdesték a kerti bokrok, az utcán megijesztette néhány lámpás ember, a réten, amint átfutott, majdnem el is csúszott. De megjött idejében. Én istenem, az olyan rántotta-vacsorák után nem nehéz az út így a vasut felé.

Falusi állomás volt. Gyorsvonatra, meg éppen késő este, alig várt valaki. Zina nem tarthatott tőle, hogy felismerik. Még akkor sem, ha kiáll a legvilágosabb pontra, az óra alá. Átosont az üres várótermen s az üvegajtók felé tartott. Kinyitja s egy lépéssel már ott lesz abban a fénykörben, melyet az óra fényes lámpája vetett a perronra.

Kinyitotta, de egy fél lépést sem bírt tenni. Visszarettent nyomban s úgy meglapult a gallérjában, mint egy riadt madár.

— Istenkém, istenkém...

Úgy ám. Az óra előtt, éppen a világos folton, már állott valaki. Egy kövér, veresképü, talpas asszonyság. Valószinüleg a faluból jött. Zina, hogy jobban megnézte, már meg is ismerte és borzadva gondolta el, hogy ez az asszony is egészen jól ismeri őt. Biztos, hogy ő is utazni készült és egyenesen a váróteremnek tartott. De útközben elfogta az a rettenetes kérdés, mely örökre keseríti az asszonyok életét: nem felejtett-e otthon valamit? És megállapodott a világosság előtt, hogy gyanúját lecsendesítse. Ime, már nyitja a pakktáskáját és szedi ki a cókmókjait egymásután. A világos folt csakhamar tele lesz. Félretaposott cipők, kék gyapotharisnyák, gyanús színű zsebkendők sötétlenek rajta, hogy még rosszabbakat ne soroljon itt fel az ember.

És ezalatt a váróterem órája szinte sercegteti, ropogtatja a siető perceket. A föld megrezdül, Zinának reszketnek a lábai, s azt hiszi, megdermeszti valami nagy hidegség. A levegő tele lesz zajjal, forrósággal, félelemmel, s csattogva, fujva, nagy vörös szemeivel berobog a vonat.

A kövér asszonyság idegesen kapkodja össze a cókmókját. De biztos, ha egy pár harisnyát begyömöszöl, leejt a hóna alól egy rosz félcipőt. Nem készül el s nem megy el onnan soha többé. Már nyitják az ajtókat. Valaki leugrik az első osztályból, ez az, ki ő érte jött. Hiszen a karját is kitárja, ugy rohan a világos óra felé. Szólni kezd és egyszer csak elakad a szava. A kövér asszonyság kemény, visszautasitó pillantással sujtja, aztán tovább kapkodja a kincseit.

— Beszállni!

Az idegen utas, Ő, még most is ott áll a világos fol-

ton. Zina teljesen jól látja Istenem, milyen szép, magas, elegáns, a haja szőke és fekete a szeme. Szegény kis Zina sohasem fogja elfeledni.

— Beszállni, beszállni!

A kövér asszonyság jajveszékel, mert még mindig nem készült el s úgy, félig nyitott táskával indul, meg visszatér. Az idegen utas csak nem mozdul. Tünődve, kétkedve néz még egyszer szét. Bolondos poétája, mintha azt várná, hogy valahonnan a levegőből mégis csak a karjába pottyan az a kis szőke teremtés, ki ide csalta.

De hát csuda csak nem történik és ő az utolsó percben — Zina sohasem felejti el, hogy csakis a legutolsóban — vállat von, megfordul, a szemére rántja a kalapját. Ugy:

— Eh, bánom is én.

Aztán felugrik a kocsijába. Rácsapják az ajtót s a gyorsvonat úgy elrobog, hogy csak a füstje marad itt.

Este tíz órakor már Zina otthon volt. Puha, nyugalmas kis ágyában és nyakig felhúzta a paplanját, melynek színe kék volt, mint ahogy kék állítólag maga az állhatatosság is. Még mindig reszketett és fázott attól a nagy, mélységes zokogástól, melylyel tönkretette az orrát, de megkönnyebbítette a szívét. Fáradt, vörös szemecskéivel, könnyekben káprázó tekintetével felpillantott Szent Teréziára, ki most is olyan mereven és szigoruan nézett vissza rá indigókék szemeivel.

— Nagy szomoruság ért! — vallott Zina. — De adjunk hálát istennek, hiszen tiszta és ártatlan maradtam.

Újra elfogta a sírás s mielőtt Szent Terézia nyilatkozhatott volna, mélyen elaludt.

És amint így aludt, egyszer csak álmodni is kezdett. Mintha kilépett volna aranyos rámájából Szent Terézia s jönne egyenesen az ágya felé. Hallja a láthatatlan szárnyak suhogását s érzi a kék szemek sugarát, mert az égi asszony ott van már ágya mellett.

Zina akkor feléje tárja karjait s magyarázni kezdte a nagy ártatlanságát:

— Ugy-e, nem haragszol? Ugye-e megbocsájtasz? Hiszen visszajöttem . . . Az első volt és nem lesz több, arra esküszöm . . .

Később úgy emlékezett rá Zina, hogy ez a szó akkor félben maradt, a torkán száradt, mert a kegyes égi asszony, ki évezredek óta nézi a felhők birodalmából szegény földi asszonyok sorsát, egy gyors, de határozott mozdúlattal a szájára tette a kezét:

— Ne esküdjél, lányom.

ANAKREON DALAIBÓL.

Te Théba harcdanáit
Zenged, míg más dalolja
A frigusok csatáját;
Magam kudarca hangzik
Örökre húrjaimról.
Engem nem a lovashad,
Sem a gyalog- s hajóraj,
Hanem — mi ritka hősök! —
Vídám szemek verének.

Ne fuss, leányka, tőlem,
Bár őszre vált hajam már.
Ha arcodon virulnak
Az ifjuság virági,
Meg mégse vesd szerelmem'!
Hisz tudhatod te is, hogy
A sápadt liljomokhoz
A rózsa szépen illik.

Éroszt az égi múzsák
Koszorukkal átkötötték
És Kallosz őrízé őt.
Kithére most hiába
Igyekszik őt nagy áron
Szabadon szeretni ujra.
Bár szívesen feloldják,
Örömest marad meg Érosz
Ilyen bilincsbe verve.

Törvényre miért tanítasz,
S a szónoklás tanára?
Miért kimért feszültség,
Miért e szóvirágok,
Ha nem tanítod innom
A Bacchus égi nedvét?
Hát mint imádjam akkor
A bájos Afrodítét,
Ha nem vidám danával?

Hajam ősz, miként galambtoll,
— Elegyíts nekem vizet s bort
S altasd, fiú, a lelkem'!
Hisz nemsokára úgyis
A sírba tész ... ah, ott is
Óhajtom azt, a mit most?

A TÜCSÖKHÖZ.

Dicsőitőnk, tücsök, ki
Koronája közt a fáknak
Harmattól ittasultan
Mint egy király dalolgatsz:
Mit létre a mező hoz,
Minden tied, a mit látsz,
S mit az idő teremhet.
A földmíves szeret mind
És senki, senki sem bánt.
Tisztelnek a halandók,
Kis hírnökét a tavasznak;
A muzsák is szeretnek
S Foibosz tenéked adta
A dalra tiszta hangot.
Idő se' fog terajtad,
Kis énekekes, ki mint a
Föld vértelen szülötte,
Istenre vagy hasonló!

A föld iszik, ha szomjas,
Belőle fák gyökéri
A nedveket kiszívják;
A tenger a folyót, s a
Tenger vizét nap iszsza;
Sugárit a napéból
Szívá az éji hold is.
— Csupán csak énnekem van
A bort meginni tiltva?

Fordította: Zoltán Vilmos.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

94

— Igen, igen! — szólott Pierre.

— Szállj magadba, ítélkezz szigorúan bensőd felett azután kérdezd meg magad, vajjon kielégített-e a szemle. Ugyan hova jutottál eszed vezetése mellett? Mi vagy? Ön uram fiatal, gazdag, okos és művelt. Mire használta fel ezeket az adományokat? Kielégíti önt életcélja?

— Nem, gyülölöm az életemet! — szólott Pierre homlokát összeráncolva.

— Gyülölöd? Adj hát túl rajta, térj meg s megtérésed arányában nő bölcs belátásod. Tekintsen vissza uram lezajlott életére! Mivel töltötte el? Vad tivornyákkal, kicsapongások közepette! Önnek dúsgazdagság földi osztályrésze. Mire fordította eddig pénzét? Mit áldozott felebarátai részére? Mit tett tizezer rabszolgája érdekében, lendített e valamelyest szellemi avagy testi hibáiknak orvoslásán? Nem. Kizsákmányolta erejüket, hogy erkölcsteien életet élhessen. Igen, ebben keresse üdvösségét. Miért nem igyekezett állami tisztséghez jutni, itt alkalma lett volna a cselekvésre, tehetett volna egyet s mást a közjóért, embertársaiért. Azután megöregült, átvette egy fiatal asszony élete vezetésének felelősségét s mint járt el eme megbizatásában? Hozzá segítette-e a munkához vezető útra? Nem. Lelökte őt a szerencsétlenség, a hazugság örvényébe. Egy férfi megsértette őt s ön megölte. Nemde, ön gyülöli az életet, s ön nem hisz Istent? Bár ezen nem is csodálkozom uram.

E szavak után a szabadkőmüves mintegy kimerülve a hosszas beszélgetéstől, visszadőlt a nyugágy támlájára s lecsukta a szemeit.

Hirtelenül vén szolgáját hívva, aggastyán mód köhécselni kezdett.

— Mi van a lovakkal? — kérdé, egy tekintetett sem vetve Pierre.

— Egy nehány már megjött! — válaszolt a szolga. — Nem pihenne inkább?

— Nem, fogass be.

Az útas, aggastyán kezeivel hozzá fogott bőröndje csomagolásához, azután begombolta a bundáját. Midőn elkészült, Besuchov felé fordúlt s egykedvű, tiszteletteljes hangon kérdé: hová méltóztatik utazni uram?

— Én . . . Pétervárra utazom! — válaszolt Pierre gyermekes határozatlansággal. — Köszönöm a magyarázatait. Mindenben egyet értek önnel. Nem vagyok én rossz, bizzék bennem. Teljes szívemből azzá óhajtok válni, a kit ön bennem látni kivánna, de ez irányban sosem volt támaszom, segítőm. Első sorban magam vagyok a hibás. Legyen ön a segítőm, a mesterem s talán sikerül belőlem . . .

Pierre nem tudta szavait befejezni, elfordúlt.

A szabadkőmüves sokáig hallgatott s úgylátszott, megfontolt valamit.

— Segítség csak Istennél vagyon, azonban rendünk segítségében részesedhetik. Ön most Pétervárra utazik, adja át ezt Willarsky grófnak! — s elővéve jegyzőkönyvét, egy négyrét hajtott papirlapra nehány szót írt.

— Fogadja meg egy tanácsomat. A fővárosba érve, legyen egyedül, szentelje idejét szemlélődésekre, s ne vegye fel régebbi szokásait. Szerencsés utat — s miután szolgája belépett, csak ennyit szólt: — jó sikert . . .

A postakönyvből Pierre megtudta, hogy az utas Ossip Andrejics Basdejev volt. Basdejev már Novikow idejében is egyike volt a legösmertebb szabadkőműveseknek.

Elutazása után Pierre még hosszú ideig járt fel s alá a postaállomás szobájában, anélkül, hogy a lovakkal törődött volna. Szemei előtt elvonúlt kicsapongó életének képe. Elragadtatással gondolt a gáncsnélküli erkölcsös jövőre, a mely most oly könnyen elérhetőnek tetszett előtte. Ugy rémlett neki, hogy bűnös csak azért volt, mert nem jutott eszébe, mily könnyű erkölcsösnek lenni. Lelkében nyoma sem maradt az iménti kételyeknek. Erősen hitt az embereknek az erkölcs támogatása céljából egyesült erejében s ily hatalmas tényezőnek ösmerte a szabadkőművesek egyesületét.

II.

Péterváron megérkezve Pierre senkivel sem tudatta ottlétét, látogatóba sem ment, egész idejét Kempisz Tamás «Krisztus követése» czímű könyvének olvasásával töltötte el, melyet valami ösmeretlen egyén küldött a czimére. E könyv olvasása közben megösmerkedett egy eddig ösmeretlen élvezettel, hinni kezdett a tökéletesség elérhető-

sének gondolatában s a tettekben megnyilvánuló szeretetben, úgy, miként Ossip Alexejevics megjövendölte.

Egy este, megérkezése után körülbelül egy hétre, a fiatal Willarsky gróf lépett be szobájába, maga után bezárva az ajtót, olyan ünnepélyes ábrázattal, mint a Dolochov segédei. A gróf, akit futólagosan ösmert a pétervári társaságból, miután meggyőződést szerzett, hogy rajta kivül senki sincs a szobában, így kezdé:

— Ajánlatot hozok, megbizatásban járok el gróf! — szólott leülés nélkül. — Egyesületünkben igen magas becsben álló férfiu járt el az ön felvételének érdekében s az ő befolyásának köszönheti, hogy önt a szokásos határidő lefolyása előtt veszik be egyesületünkbe az ő jótállásával. Én e férfiu kivánságát szent kötelességnek tartom. Belépne gróf az én jótállásommal egyesületünkbe?

E férfiu hideg, szigorú hangja meglepte Pierret. Bálokban, társaságokban a leggyönyörűdb asszonyokkal látta, szeretetre méltóan mosolyogva.

Willarsky lehajtotta fejét.

— Még egy kérdést gróf! — szólott most — lemondott régebbi meggyőződéseiről? Hisz Istenben? Válaszoljon őszintén, nem a szabadkőmüves, a becsületes férfiu kérdi ezt öntől.

Pierre kis ideig gondolkodott.

— Igen . . . igen, hiszek Istenben — szólott.

— Ez esetben! — kezdé a gróf, de Pierre szavába vágott:

— Igen hiszek Istenben! — erősíté meg még egyszer.

— Akkor indulhatunk! — szólott Willarsky, kocsim rendelkezésére áll.

A kocsizás tartama alatt Willarsky hallgatott, Pierre faggatozásaira, hogy mit tegyen, mit válaszoljon, a gróf csak ennyit válaszolt: nálamnál méltóbb testvérek vizsgának fogják alávetni s önnek egyéb kötelessége nem lesz, mint őszintén válaszolni. A kocsi egy sötét kapu alatt állott meg, a sötét lépcsőt meghaladva, középnagyságú, kivilágitott előszobába értek, itt szolga segítsége nélkül tették le a bundáikat. Az előszobából más szobába mentek. Sajátságos módon öltözött ember sietett eléjök. Willarsky feléje tartott s nehány francia szót váltottak halk hangon, s azután egy kicsi szekrény felé sietett, melyben Pierre oly ruhákat vesz észre, a minőket még sosem látott. Willarsky kendőt vont ki a szekrényből s Pierre szemeire köté, beléje kötötte egy tincs haját is, a mi igen fájó érzést keltett Pierreben. Azután megölelte, s megcsókolta Pierret s kezeinél fogva valahova elvezette.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

A levegő. 4

Szerencse, hogy ez a köd tudományosan meg lett vizsgálva. Az elemzésre szolgáló anyagnak egy része Chelseából * a Messrs Veiteh-féle bőlcsőde tájáról, másik része pedig Kew-ben egy kerti ház területéről vétetett. Chelseában a fedélnek egy 20 □ yardnyi ** részletén 40 gramm lerakódás találtatott, mig Kiewben ugyanilyen nagyságú felületen mintegy 30 gramm. Érdekes, hogy a Chelseában talált anyag nemcsak általában kiadósabb volt, de nagyobb %-ban is tartalmazott szénhydrogént és savakat.

A Chelseában megejtett elemzés eredményét a következő táblázat mutatja:

1. Szén	39·00
2. Szénhydrogén (hydrocarbon) ...	12.30
3. Szerves aljak	2·00
4. Acidum sulfuricum (kénsav) ...	4·30
5. Acidum hydrochloricum (sósav)	1.40
6. Ammoniak	1·40
7. Ásványi anyagok (főkönt silicat és vasas sók)	33.80
8. Víz (megközelítőleg)	5.80
	100·00

Magától értetődik, hogy ezen lerakódások romboló hatást gyakoroltak a növényekre, melyeknek levelei ennek következtében elszáradtak. A savaknak és szénhydrogénnek nagy mennyisége a levegőben képezi főokát annak, hogy a typikus londoni úgynevezett borsóleves köd (pea-soup fog) annyira káros hatású, és ha kissé elmélkedünk ezen elemzés felett, akkor a londoni ködöt közönségesen követni szokott nagy számú halálozásnak okát sem fogjuk a hidegnek tulajdonítani, a mint azt némelyek teszik. A londoni levegő roncsoló hatása leginkább meglátszik a fémeken. Közönségesen ismeretes, hogy a fémtárgyak a házakban elhomályosodnak és szétrozsdásodnak, úgyszintén mindnyájan tudjuk azt is, hogy a londoni levegőnek kitett bronz-szobrok csakhamar úgy néznek ki, mint ha a szú rágta volna meg őket.

Már a legrégibb időkben nagyrészt a vegyészeknek voltak köszönhetők az orvosl tevékenység eszközei. Ők készítették el a gyógyszereket, ők alkottak új medecinákat és nekik tulajdonítandó számos elmélet is, melyek a gyógyszervegyületek hatását magyarázzák.

Manapság mikor mindkét tudomány oly bámulatos nagy lépésekkel halad előre, talán még parancsolóbb szükség, hogy az orvos tudomással birjon a vegyműhelyekben folyó tevékenység főbb eredményeiről.

Hajdanában az alchymisták, miközben a bölcsek kövét vagy az élet elixiriumát keresték, sok új

* Chelsea Londonnak egyik külön választókerületet képező varosrésze. A fordító.

** Yard, angol és amerikai hosszmérték = 91·4 cm. A fordító.

anyagot fedeztek fel, a melyek, ha nem is töltötték be a hozzájuk füzött képtelen reményeket, az orvos kezében nagyrészt hathatós gyógyszereknek bizonyultak. Viszont a vegyészet is nagyban hasznát vette az orvosok utmutatásainak, a mikor gyógyszerek és tápanyagok vizsgálatáról, tiszta előállításáról és javitásáról volt szó.

De — noha már az egyptomiak is elég jelentékeny orvosi és vegyi ismeretekkel rendelkeztek — a két tudomány történelmileg csak a nyolcadik század körül lépett egymással érintkezésbe.

Az arabok Bagdadban, a mórok Cordovában egyetemeket alapítottak, a melyek az egész művelt világon nagy hirnévnek örvendtek. Közkórházak, nagy könyvtárak állottak az egész Európából odasereglő ifjak rendelkezésére, és nagy buzgalommal tanulmányozták ott a betegségeket, a gyógyszereket és ezek hatását.

Ezen időszaknak gyógyszertana teljesen a klassikus görög és római tudomány hagyományain épült fel de azt jelentékeny mértékben kiegészitette és tökéletesitette.

Legjelentékenyebb az arab orvosirók közt Avicenna volt, és az ő vegytani tárgyú eszméit jórészt Geber arab vegytan-tudós dolgozta fel.

Mikor aztán a spanyolok elüzték a mórokat és végkép megdöntötték hatalmukat Európában, egyszerre vége szakadt a természettudományok virágzásának. Több évszázadon át teljes pangás uralkodott ezen téren.

A tizennegyedik század elején egy Basilius-Valentine nevü alchymista keltett feltűnést ezen a téren, a mennyiben az antimon-sókat mint gyógyszereket forgalomba hozta. De az ő irott munkái felette homályosak. (Folytatjuk.)

AZ AMATŐR. Az uj művészi fényképezési folyóiratnak minden száma arról tanuskodik, hogy programmját nemcsak beváltotta, de annál sokkal többet ad. Az Amatőr ma kétségtelenül a legszebb illusztrált ujság, oly gazdag és oly előkelő kivitelben jelenik meg, hogy még azok is gyönyörűséggel lapozhatják, akiknek semmi közük sincs a fotografáláshoz, míg az amatőrök viszont minden sorából és minden képéből okulást, tanúságot meríthetnek. A legujabb szám gazdag tartalma például ez: Cserna Rezső S.: Festők és amatőrök. — Szilárd Béla: A felhők fotografálásáról. — f. i.: Fényképfelvételek szinházi előadás alatt. — Kohlman Arthur dr.: Fényképezés az iskolákban. — A gumminyomásról. — Fényképezési eljárások. — Hazai krónika. — Adás—Vétel—Csere. — Irodalom. — Szerkesztői üzenetek. — Képek: Műmelléklet: Novomeszky Imre: Alkonyodik. — Gr. Esterházy Mihály: A spanyol tengerparton. — Szilárd Béla: Felhőtanulmány. — Novomeszky Imre: Felhők. — Novomeszky Imre: Alkonyodik. — Szilárd Béla. Enyelgés. — dr. Kohlmann Artúr: Érdekes olvasmány. — Novomeszky Imre: Patak partján. — Toborffy Zoltán: A kis öreg. — dr. Kohlmann Artúr: Cigány leány. — Madarasi Beck Ilona: Pihenés a sivatagban. — Szilárd Béla: Falu vége.

Aki meg akar ismerkedni Az Amatőr irányával, annak a kiadóhivatal (Budapest, V., Honvéd-utca 10.) bármikor készséggel küld mutatványszámot. Jó felvételeket is bárkitől közöl az előkelő szinvonalu ujság, melynek egyes számai külön is megszerezhetők.

A SZERKESZTŐ KÖZLÉSE.

„AZ ÚJ ÁLLAMCSINY TÖRTÉNETE" cimű cikket Rákosi Viktor, a kitünő iró és képviselő irta a „Jövendő" számára. Ő volt talán a legközvetetlenebb szemlélője a nagy eseménynek, amelyben nagy személyes lélekjelenlétéről tett tanúbizonyságot.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Bródy Sándor «Szinésznők» cimű könyve, amely a Jövendő előfizetőinek ingyenesen jár, mindazoknak bérmentve küldetik el, akik a Jövendő előfizetési árát beküldik.

A Jövendő 3 hóra 3 korona,
6 hóra 6 korona.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A PESTI NAPLÓ uj karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszű, külső kiállitásában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», uj és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló dismű vel, melynek czime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor. félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

A NAP

Uj politikai lap indul meg *Budapesten* e cím alatt. *Este hat órakor* ott lesz mindenkinek a kezében, aki már künn az utcán kiváncsi az elmúlt nap eseményeire; *egy órával később* már meleg családi hajlékában értesülhet belőle *a fővárosi előfizető* arról, ami itthon és a nagyvilágban hajnal óta történt; *reggelre* pedig már az ország messze részébe is eljutott. **A NAP**, amely teljes diadal az ujságcsinálás föllendült forgalmában: mert úgy a fővárosban, mit a vidéken egyes számának az ára

2 krajcár.

És ezért a csekélyke pénzért a közönség egészen újszerű nagy lapot kap. Bőségéért, tartalmáért, megbizhatóságáért a tollforgatóknak az a társasága kezeskedik, amely **A NAP** zászlója alatt harcba indul. Szerkesztője: *Braun* Sándor, a modern lapcsinálás művészetének egyik legleleményesebb, leghivatottabb ereje; főmunkatársa: *Ábrányi* Emil, a szépirodalom lánglelkű szelleme, igaz, nagy poéta és finom izlésű esztétikus; első publicistája: dr. *Vázsonyi* Vilmos országgyülési képviselő, a kérlelhetetlenül demokratikus haladásnak remek szavú és tollú harcosa; a többi belső dolgozótársa: *Bródy* Mihály, *Csizmadia* Sándor, *Csergő* Hugó, *Cholnoky* Viktor, *Erényi* Nándor, *Feld* Aurél, *Gergely* István, dr. *Hajdu* Miklós (segédszerkesztő), *Heltai* Jenő, *Holló* Márton, *Holló* Vilmos, *Józsa* Antal, *Kemény* Simon, *Méray-Horváth* Károly, *Pásztor* Árpád, *Székely* Miklós *Szabolcs* Bálint, a sajtó és irodalom régi, elsőrangú munkásai. A legnépszerűbb tárcairók és politikai cikkirók külső közreműködésével indítják meg **A NAP**-ot, most, amikor a közélet éber ellenőrzésére és az ország égető szügségleteinek a felismerésére sokkal több biztos szem kell, mint valaha.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egész évre 8 frt — félévre 4 frt.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

Második év 49. szám. 1904 Budapest, december 4.

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap.

Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

TARTALOM:

NAPOLEON. — Bródy Sándor: Tisza, a forradalmár. — Taine: Napoleon Bonaparte. — L.: Napoleon császársága. — Heltai Jenő: A két gránátos. — Szász Zoltán: Napoleon. — Frederic Masson: Napoleon és madame Walewska. — Manzoni: Napoleon halálára. — Ambrus Zoltán: Cherbuliez. — Bársony István: A kis Bingó meg a nagy Pongrác. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — A forradalom. △: Sajtószabadság. — ▭: Az általános sztrájk. — ∾: Marx szülőháza. — Természettudomány. A levegő. — ⁜: Uj gyapotnövény.

Kiadóhivatal
Lövölde-tér 1

Ára 20 fillér.

Egy hónapra
Egy korona

Köhögés, rekedtség és hurut ellen nincs jobb a

RÉTHY-féle

pemetefű cukorkánál!

Vásárlásnál azonban vigyázzunk és határozottan RÉTHY-félét kérjünk, mivel sok haszontalan utánzata van.

1 doboz 60 fillér.

Csak RÉTHY-félét fogadjunk el.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mértékszerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágosítást az üzletben.

Az egyedül létező valódi angol SZÉPITŐSZER a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőrtakát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

Menyasszonyi kelengyék.

BUDAPEST DIVATVÁROS. A budapesti közönségnek ma már nem szükséges igazán elegáns divatcikkekért Párisba, Londonba vagy Bécsbe menni: Budapest ebben a tekintetben is homloktérben áll, egyenrangú e cégekkel ami a finom és előkelő divatcikkeket illeti. Egy hátránya van Budapestnek, hogy jelentősen olcsóbb. Ama helyek között, ahol ezek a divatcikkek leginkább kiválaszthatók Budapesten első helyen áll: **GRÜNWALD ÉS WAHL,** (Schreier Viktor utódai) IV. ker., Váci-utca 26. Különlegességek: mennyasszonyi kelengyékben, ágyneműekben, pongyolák, juponok stben.

Második évfolyam. Budapest, december 4. Negyvenkilencedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

December másodikán, amikor e lapok napvilágot látnak, lesz száz esztendeje, hogy Napoleon császár lett. Alakja — habár a sociologus előtt nem lehet rokonszenves, nagy történelmi szükség következése volt és geniejének következményeit még ma is érezzük. Ezért szenteli a „Jövendő" e számának túlnyomó részét az ő tüneményes lényének és ezért foglalkozik a mi izgató eseményeinkkel csak annyiban, amennyiben azok mellőzhetetlenek. Idehaza, nálunk is készül valami, de Napoleonnal már elkészült az idő, beláthatjuk — amennyire terünk engedi — meg is mutathatjuk. Éppen ezért a feladat, amely nekünk kinálkozott, mentsen ki bennünket, ha a szokásos szépirodalmi közlések kimaradtak a „Jövendő" e füzetéből.

Tisza, a forradalmár.

Irta: Bródy Sándor.

— Ha ezt az apám látná! — így szólt Bonaparte Napoleon most száz esztendeje, amikor a pápát Párisba hozatta, hogy elvegye tőle a császári koronát.

— Ha ezt az apám látná! — ilyesformát gondolhat magában Tisza István is, amikor a legközelebbi napokban megnyitatja azt a képviselőházat, amelyben ő, ha ideiglenesen is, de a császár. Hogy az apja eszébe jut, az mindazok előtt kétségtelen, akik tudják, hogy a fiú oly ragaszkodással van apjához annak már kihült poraiban is, hogy az szinte apai és nem fiúi szeretetnek látszik. Akik a szigorú és reformált evangélium mögé bújt hypokritának tartják Tisza Istvánt azok hazudnak vagy nem látnak, ha azt mondják, hogy ez

hypokrizis, mint csak nem minden, ami e különös emberen megfigyelnek. Ez a megállapítható igazság. Azonban kell, hogy ebből az alkalomból az is eszébe jusson Tisza grófnak, hogy az apja mily mereven utasította vissza annak idejében azokat, akik a házszabály szigorítását és a klotürt tervelték. — Ez nem kell, erre nincs szükség.

Ám az apa nem forradalmat akart csinálni, hanem békességet, ellenzéki vezérből vedlett át kormányelnökké, de a napoleoni eszmék idegenek voltak hozzá. A fiú, aki az országot csak tutorság alatt képzeli el, aki történelmi és így nem kedvező emberismerettel lépett Magyarország — egyelőre jelvények nélkül való — trónjára: rossznak, hazugnak, gyengének és szegénynek szimatolja a nemzetet. Cselekedeteiből ez látszik ki és ha ez meg nem rémít, oka csupán az, hogy e vigasztalan és immár állandó érzésen áttetszik a hite, hogy mégis tud valamit, valami jót csinálni e nemzetből. Fanatikusan hisz magában és fanatikusan nem hisz a magyarságban. Ezek a fix és rideg pontok, amelyek rajta kitapinthatók és azt már csak úgy érzésre mondjuk, hogy sem magát nem tudja áttekinteni, sem a viszonyok nagy vonalaiban nincs áttekintése. Ennek az ellenkezője mondható ellenképéről Andrássy Gyuláról, aki most már nemcsak fordulópontot jelző levelében, de Gálszécsen is konfrontálta magát vele. De hagyjuk ezt, most csak arról van szó, aki vad, sőt duhaj energiával állott az előtérbe és akiről látszólagos szilárdsága dacára minden órában más és más arcképvázlatot kell készítenünk. Etapperől etappera kell őt kisérnünk. Most, e pillanatban, ha határozott arcképét mernők ide rajzolni, lelkiismeretlen írónak, sőt politikusnak kellene magunkat neveznünk. És ezt nem szeretnők. Amit cselekedett, az sem ízlésesnek, sem szükségesnek nem

látszik. De lehet, hogy sem az ízlés, sem a veszedelem nem fontos e momentumban és hogy neki még igaza lehet — később. Az allurejei napoleoniak, valószínű, hogy ő fog választatni és egy példátlanúl erőszakos és erős választást még ő csinál meg, a nemzet kénytele kelletlen mellette tesz vallomást — a Kuria pedig hallgat egy fél évig, a pénztelen peticionálók pedig még tovább. Mindezek azonban csak szóbeszéd, a keserves teljes bizonyosság csak az, hogy ítélni fölötte még mindig nem lehet és az író nem tehet egyebet, minthogy félenken, határozott körvonalak nélkül, csak színfoltokat mázol róla e papírra.

Még emelt fővel, büszkén és bizakodva megy Tisza István előre — a veszte felé. Hívei és fegyvertársai — bár megfogyatkozva — tömörnek látszó sorokban követik, hogy meddig? — azt maguk sem tudják, mert bensejükben kérdőjelekkel vannak megtömve, reszketnek érte, de még jobban magukért. A szegény, a hatalmas többség fázik és kivévén a kiveendőket, öt-hat elszánt, halálos hálára kötelezett vagy suggerált férfiút és kivévén még ama keveseket, akik életüket és pályájukat kötötték Tisza Istvánhoz és kiket az Erő maniakus gondolata megszállva tart: már imádkoznak érte, már szidják, hogy elviselhetetlen ballasztot rakott, a lábukra és épp a választások idejére! „Egy hideg fejű, fanatikus, aki vesztére tör és vesztünkbe visz!“ — mondja az egyik. „Hisz a parlamentben is rája tipor a parlamentre!“ — mondja a másik. „Ez forradalmárnak született és kormányelnök lett!“ — mondja a harmadik. Mind híve! Sokan ezek közül már az utolsóelőtti órákat érzik, de oly csendesen beszélnek róla, hogy meg ne hallhassa senki, aki elárúlhatja őket és hátha mégis ezek csak utolsóelőtti évek vagy legalább hónapok? A hősök azonban a pantalókba élnek és

reszketnek immár, csakhogy a vezér nem néz lefelé, hanem arra, amire nemcsak nagyszerűen elbízott öntudata, hanem vak ösztöne is vezérli — diadalmas visszatérése felé. Csak két lába van és azzal le akar tiporni mindent, ami neki nem tetszik vagy nem alkalmatos, csak két karja van és azzal ma szét akarja zúzni mindazt, amit holnap felépíteni akar vagy megfordítva: ma újra akar építeni egy — közönséges körűlmények között háromszáz évig épűlő dómot — és holnap a föld színével akarja egyenlővé tenni ugyanazt. Valami elragadóan gyermekies vonás van ebben, gyermekek építenek és rombolnak így. És még asszonyok. Tisza István és naivitás meg asszony? Mily paradoxon az, különösen ha arra gondolunk, hogy legbensőbb hívei, ismerői és az az ország egy része is egész máig — vagy helyesebben tegnapig — úgy látták őt, mint a Férfit, az egy darabból való, nem komplikált és kevés szempontú, azért leghatározottabb politikust. És ime, ami alakjának mértéke: amit cselekszik, csupa ellentmondás. Most nem hisz a tényekben, holnap hisz az álmaiban, e percben ember-megvető, és a másik pillanatban az ellenfeleire számít, délelőtt szájon csókolja az éh-gyomorra becsípett polgárt és megkéri, hogy cseréljen vele becsületet és kalapot, estve azonban VI. István király, még Kálvin híve, de apostoli, külön szent, aki csalhatatlan, sérthetetlen, egyedűl és mindenki fölött álló! Kiegyenesedett hihetetlenűl rugalmas alakja, azonban egyszerre, szinte megváltozik: az egész ember nem más, mint egy élő loyalitás, akinek minden gondolata csak az, hogy az öreg királynak élete és uralkodása utolsó éveiben erős támasztéka legyen valami névtelen és érthetetlen harc ellen, amely némán, de nem idegen országból, egy városból folyik az apostoli Felség ellen. Akik fantáziával

dolgoznak, azt hiszik: ő védi a Burgot a Belvedere ellen, a múltat szemben a jövővel. És mégis ő a jövő embere, mert akaratlanúl is annak árt, akit védelmez és annak készíti előre a talajt, akire nem tud és nem akar számítani. És semmi átmenet, semmi jele annak, hogy valamit messze előre megkoncipiált, a végső állomásait még csak jelezve sem látjuk, amit mível: az egy változó temperamentumnak esetről-esetre való ki- és fölfakadása, nagy, vakmerő, nem törvényes és nem szabályos ugrások sorozata, amíg ő maga, ha csak vad jelenetekbe nem torlódik bele, olyan, mint egy kis falunak kálvinista papja, akinek minden mindegy, csak a praedestinátió nem! Így mozog, rezg, meg nem fogható és határozottan meg nem állapítható minden, ami benne és körűlötte van annak az államférfiúnak, akinek egynek és egységesnek, valóban egy darabból, a legkeményebb bronzból kellene lennie, hogy azt, amibe belefogott, amire kívánkozott, vágyakozott, sőt nem is egészen lege artis rátörekedett, végrehajtsa. És mi, amikor látjuk, hogy a gyűlölség kezd iránta mindjobban nőlni és kialakúlni, abban a pillanatban, amikor még azok is haragszanak már reá — titkon — akik tőle elválni nem bírnak és nem tudnak, de a zuhanását előre érzik és attól a maguk csontját és bőrét féltik: — mi azt hisszük, hogy szükséges, sőt hasznos valaki e konzervativ forradalmár. Ez kúpon vágja az álmodozó tömegeket és azok felébrednek. Ez amikor kíméletlen és megvadúlt energiával a visszafelé való rendet akarja megcsinálni: olyan rendetlenséget szít, készít elő, amely előre visz a kibontakozás felé. Tisza kell, vagy kellett és mi örvendünk neki, hogy van és amikor keskeny homlokának titkait próbáljuk kihűvelyezni, keresni és kitapintani, Andrássy Gyula nyílt fejének egy gondolatára emlékezünk: „A nyomor és a túl-

ságos hatalom veszélyezteti legjobban a békét." Igy is van és most a nyomort — amely százféle és nem szószerint veendő — a maga buta pihenésében fölkorbácsolja valaki, aki túlságos hatalmat mutat. Igy mozdítja meg Tisza az országot, hogy a maga nyomorúlt, földhöz ragadt, elnyomott és hazug állapotját megismerje és konsideráljon, ordítson, ítélkezzék. Megmozdúl a közömbös utca, a korrupt kerületek, az elfáradt paraszt, az eladósodott úr, a régen és sokszor becsapott és elszédített ország a zsebéhez és a fejéhez kap. Élükön pedig — minden ellentmondás dacára — ott áll, mint egy kicsiny, de igen vagyonos magyar Napoleon — és valószinüleg becsületes — a forradalmat csináló Tisza István, — aki nem tűr meg egy jelentéktelen megjegyzést, egy ártalmatlan közbeszólást.

Jó, hogy Tisza István van. Gyalázzák mások, mi hódolatteljesen üdvözöljük és meleg emberi részvétünk fentartása mellett nézzük, mint használja föl őt a maga céljaira a történelem, és tragikumának már-már kiömlő vére mint erősíti meg a magyarságnak kissé puhúló és roskadozó falát. Üdv a forradalmárnak, üdvözlet a puritán, az aszkéta, a chauvén, a hittel teli önfeláldozásnak, amely e pillanatokban pecsovicsnek és császárinak látszik!

———

Született: 1769-ben. N Megh.: 1821 május 5.

Napoleon

Száz esztendeje, hogy elérte zenithjét a legnagyobb pálya, amit ember valaha megfutott ; ezen a napon, száz évvel ezelőtt Bonaparte Napoleon, a züllött korzikai prókátor fia, Franciaország császára lett. Olyan mérhetetlen ez a pályafutás, annyira kivűl esik minden emberi analogiákon, hogy méreteit megállapítani majdnem lehetetlenség. Hiszen Nagy Sándor és Cézár is meghódították a világot; de Istenem, hol kezdték ezek és hol a sárga arcú, csúnya kis tüzérhadnagyocska! Amazok őseik örökébe lépve, a fejedelmi bibor jogcímén indúltak útjokra, ennek az édesanyja még Marseille-ben a patak partján enkezével mosta a fehérneműjét, amikor milliók és milliók közűl kiválasztott fia már generálisi egyenruhában, de az érvényesűlés minden reménye nélkül kószált Páris útcáin. És még mennyire volt innen a császári koronáig! Ehhez fogható igazán még nem volt és bizonyára nem is lesz. Megtörtént már, hogy szegény sorsú emberek szédítő szerencsével és lángoló genialitással nagy rangra, hatalomra tettek szert s az ilyen karriérnek az volt a mértéke, hogy e szerencsefiak nyomorúságos rokonságából idővel csupa nagy úr lett, milliomos, bankdirektor, miniszter vagy tán gróf is. De már most képzeljük el, hogy valami eladósodott hajdunánási fiskálisnak a fia elmegy valahová idegenbe, Olaszországba vagy Németországba, ahol első sorban az idegent megillető megtűrtség a sorsa ; egy szép napon aztán az történik, hogy ama hajdúnánási fiská-

lisnak minden pereputtyából, nem milliomos lesz, nem miniszter vagy gróf, hanem — csupa király: egész Európában mindenfelé hajdúnánási királyok, uralkodók. Egyik szülöttéhez pedig a szerény városkának el fog menni a pápa, hogy a világot vezérlő nemzet császárjává koronázza; és ugyanaz a pápa évekkel később, mikor az a császár már nem is császár, hódoló pompával fogja üdvözölni Rómában ama tisztes asszonyságot, aki — mikénť előbb mondtuk — valamikor a patak partján szokta mosni családja szennyesét... Ilyen sorsváltozásokat kell elképzelnünk, hogy fogalmat alkossunk magunknak arról a pályáról, amit Bonaparte Leticia fia megfutott. És még ez is mind kevés; mert az a csodálatos ható erő, amelyet Napoleonnak neveznek, nemcsak, hogy a legalacsonyabb helyről jött mindazok közűl, akik valaha a földön uralkodtak, de ebben az uralomban a legmagasabbra is jutott minden földi hatalmak között. A civilizált emberiség sorsa az íróasztalán dőlt el. Irónnal a kezében teremtett és tüntetett el országokat, királyi koronákat és a római császárt, meg az oroszok cárját leereszkedően „kedves rokonnak" szólította...

Valóban, Napoleon egyénisége, jelleme és jelentősége tekintetében eltérők lehetnek a nézetek; hiszen olyan fanatikus, őrjöngő gyűlöletet és olyan határtalan, exaltációig menő rajongást, mint ez a minden emberek között legvérengzőbb ember — még soha senki fel nem idézett. De Napoleon pályafutása minden kétségen felül példátlan és legnagyobb csodája lesz az emberi sorsnak minden időkön keresztűl. És ha még századokon át vitás lenne is, vajjon áldása vagy átka volt-e annak a nemzetnek, melynek zászlóit végighordozta Európán, abban mindig egyet fognak érteni az emberek, hogy soha még senki úgy rá nem írta a nevét erre a

földgolyóra, mint ahogy ráírta ez az ércből öntött pohos kis férfiú, aki ezer szállal belefonta akaratát az emberiség történetébe.

Mi úgy érezzük, hogy Napoleon, akinek becsvágya egész nemzedékeket írtott ki, végeredményében mégis az emberiség áldásául küldetett a földre. Mert ő volt az, aki a francia forradalom őrjöngéséből megszületett világmegváltó eszméket elterjesztette és ráerőszakolta Európa nemzeteire. Sok rosszat tett, de megbecsülhetetlen jókat is. Vajjon ezek közé tartozik-e, hogy egész Európa, sőt mondhatni: az egész civilizált világ mai napig a jognak és igazságnak azon elvei szerint él, amelyeket ő megállapított — arról vitatkozzanak a jogfilozófusok. Bizonyos az, hogy minden, amit cselekedett s még inkább: minden, ami vele történt, olyan gigászi arányú és csodás volt, hogy az emberek gondolkozását és fantáziáját időtlen időkig foglalkoztatni fogja. Száz esztendő rövid idő arra, hogy ilyen kolosszus méretei teljes tárgyilagossággal megállapíthatók legyenek. Az az óriás könyvtár, amely Napoleonnal foglalkozik, csupa mozaikdarabok halmazata, amelyeknek egészszé való átalakítása csak késő századok perspektivájából történhetik meg.

Adózzunk a nevezetes évfordúlón a halandók legcsodálatosabbikának eme mozaikszilánkok néhány bizarr ellentétességű darabjának összeállításával.

Napoleon Bonaparte.

Irta: Taine

Szertelen mindenben; szinte idegenszerű; nem csak rendkivűli, hanem minden kereteken kivűl álló; temperamentuma, ösztönei, képességei, képzelő ereje, szenvedélyei, erkölcsei, minden valami egész külön alakzat benne, egészen más anyagból való, mint kortásai, polgártársai. Bizonyos, hogy sem nem francia, sem nem XVIII-ik századbeli; más race, más korszakból való; hogy idegen, az első pillantásra szembeötlik; olasz és azonkivűl még valami, még valami, amihez nincs hasonlóság, amivel nem azonos semmi.

Az anya, Laetitia Ramolíno, akire sokkal inkább ráütött, mint apjára, egy egyszerű lélek, akit a revolució még nem érintett, egyszerű de egészen egyöntetű, finomságokra nem alkalmas, a nagyvilági élet örömei és eleganciája iránt minden fogékonyság nélkül való, a jólét neki közömbös, minden műveltség nélkül, fősvény mint egy parasztasszony, hanem energikus, mint egy banda vezér, erős testű, erős szívű, veszedelmekhez hozzászokott, a szélső elhatározásokra mindig kész, valóságos rusztikus Cornélia.

A lefolyt corsicai szabadságharcok ittasítják meg Bonaparte lelkét legelőször. Mikor kikerül az iskolából, a garnisonban franciaellenes gondolkozás. „Ami roszat csak tehetek a franciáknak, megteszem,“ — mondja egyetlen barátjának, akivel bizalmasabb volt, Bouriennenek. Ifjuságában a szabadság apotheozisáit írja, rosz stilben. A mások, főleg Rousseau modorát használja; szentimentális deklamációk és tirá-

dák ömlenek tolláról. Nem is tud velök bánni, nem illenek ő reá, groteszk lesz az írása. Nemcsak hogy az ortografiát nem tudta, és nem tanúlta meg soha életében, de a nyelvet sem bírja; a szavak igazi értelmével, az összefüzésökben rejlő kifejezésekkel, a képek helyes használatával nem tud élni; csupa barbarizmus, de csupa gondolat, csupa szenvedély. Az iskolában azt mondja róla az irodalom tanára: „dacára formátlanságának és bizarr bőbeszédüségének, mégis mintha vulkánban olvasztott gránit ömlenék a stíljén."

Megveti a tyrannizmust, de egyformán megveti a királyt és a népet is. Mikor augusztus 10-én odakeveredik nézőként a Tuilleriák elé, mikor mindenki csupa izgalom: benne sem jakobinus, sem royalista szenvedelem ki nem gyúl. Oly hideg ábrázattal sétál, hogy ellenszenves, gyanusító pillantások fenyegetnek feléje.

Az embereken akkoriban uralkodó politikai és társadalmi hitvallások nem uralkodnak rajta. De Vendémaire 12-én, mikor a szinházból jövet látja az utcai csapatokat, felkiált: „Csak én volnék a parancsnokuk, két óra alatt rend lenne!" Öt órával később Barrashoz hívják és ő három perc meggondolási időt kér, és indul, hogy közibe lőjjön a párisiaknak. Condottieri, aki a legelsőnek felajánlja magát, aki hasznát veheti, később a többet ajánlónak, de mindig úgy, hogy végül magamagához vehesse mindazt, amit másoknak tett, — és végül mindent. Condottieri a legnagyobb fajtából, aki a legmagasabbra tör: „trónig vagy vérpadig." Mindig céljaival, terveivel elfoglalva, el nem vonja semmi, neki három órán kivül, amíg alszik, eszmékkel és emberekkel, vallásokkal és kormányokkal összehasonlíthatlan ügyességgel bánva, kimondhatlan művész fellépésben, megvesztegetésben, korrupcióban, megfélemlítésben. „Szeretem ezt a

tábornokot, pedig tudom, hogy tigris“! — mondja egyik hive. „Jellemét meghatározni — irja Mme Stael — nem lehet azokkal, amikkel az ilyet művelni szoktuk. Más emberhez, bármennyire rendkivüli, hozzá szokunk; ettől mind nagyobb mérvben megfélemedik az ember. Valahogy ugy néz az eleven emberi lényekre, mint tárgyakra, dolgokra. Se nem szeret, se nem gyülöl semmit, létezni ő reá nézve csak ő létezik. Valami iszonyú játékos, a másik fél: az emberiség. Valahányszor beszélni hallottam, mindig megdöbbentett az a felsőbbség, ahogy másokkal beszélt, amiben nincs semmi hasonlatos ahoz, ahogy más kiváló emberek beszélnek“.

Minden pajtásság, minden bizalmasság, könnyedség merevedik az ő közeledtére. Mikor kinevezték az Olaszországba induló hadtest parancsnokává s Londonba érkezik, ott Davis tengernagy, aki Bonapartét Párisban jól ismerte, örömmel siet feléje. „A szalon kinyilik, épen melegen feléje indulok és egyszerre, ahogy ott állt, nézése, hangjának a különlegessége elég volt, hogy megállítsanak. Semmi bántó nem volt benne. De elegenpő volt, hogy soha többé azt a a határt át ne lépjem, amelyre helyezett“. — Angerau tábornok, ez a nyers kolosszus, ez a vad hős, aki büszke volt óriási növésére lázadozik, hogy micsoda parvenut küldtek a nyakukra, Angereau, Barras kegyeltje, a Vendunaire népszerű tábornokat aki eleve fegyelmezetlenkedik Bonaparte ellen, ez ellen a kis medve, mathematikus és álmodozó ellen. Bonaparte megvárakoztatja, aztán felköti kardját, felteszi csákóját, elébe megy, elmondja dispozicióit, kiadja rendelkezéseit és elbucsuztatja. Angereau künn megvallja Masséninak, hogy „ez a i... s tábornok lefőzte. Nem érti, hogy miféle alárendeltséget érzett az első pillanattól kezdve“.

Mint consul: „állandóan ott van a tanácskozásokon,

minden kérdést tüzetesen megvitattat, kikérdez mindent, régi törvényekben hogy volt, újabbakban hogy van, végül összszegezi a dolgokat és az államtanács minden alkalommal úgy megy széjjel, hogy minden tagja érzi, hogy ha nem is tanult újat, de a dolgoknak jobban a mélyére hatott." — „Képes tizennyolc órát egyfolytában ugyanegy munkával foglalkozni. Soha kifáradtan nem láttam, soha szórakozottan. Soha jó vagy rossz hír, ami Egyptomból jött, el nem vonta a Code civiltől és soha a Code civil el nem vonta Egyptom ügyeitől. Ő maga mondja, hogy olyan a feje, mint egy fiókos szekrény. Becsukja az egyik fiókot, kinyítja a másikat, egyik sem zavarodik a másikba. Aludni akar: becsukja valamennyi fiókot" „Én mindig dolgozom — mondta egyízben — evés alatt, színházban, bárhol. Éjjel, ha felébredek, dolgozom. Az éjjel is átvizsgáltam a hadügyminiszter jelentését és húsz hibát találtam s várom a correctiót." — Mint császár St. Cloudban gyakran 9 órától 5-ig tartja együtt tanácsosait, mindössze negyedórát engedve az evésre. Némelyek kimerülnek, a hadügyminiszter legelébb s a császár fellökdösi. Kifáraszt a kérdéseivel, hosszú kihallgatásokkal és ő észre sem veszi a mások fáradtságát. Mikor végre kimerűlve hazaérkeznek, akikkel együtt dolgozott, nem ritkaság, hogy otthon már öt-hat újabb kérdés vár rögtöni feleletet, amiket a császár időközben papirosra jegyezve oda küldött.

De bármily óriási a pozitiv dolgok iránti képessége, még óriásibb a költői képzelete. Már Olaszországban mondja Bouriennak, 18 fructidor után: „Európa kicsi. Nagy forradalmak és nagy birodalmak csak a Keleten vannak, ahol hatszázmillió ember él." Következő évben Saint-Jean-d'Acre előtt, az utolsó roham előtt még hozzá tette: „Ha sikerül, úgy a városban a pasa kincseit találom és fegyvert három-

százezer ember számára. Felizgatom és fegyverbe állítom egész Syriát s megyek Damasnak, Alepnek. Ahogy haladok, úgy nő a seregem, csupa elégűletlenekből. Meghirdetem a népnek: a szolgasága véget ér, a pasák uralma megszűnését. Konstantinápolyt beveszem a hadsereggel s ledöntöm a török uralmat; keleten egy óriás új birodalmat alapítok, amely az én helyemet fogja képezni a jövendőkben. Lehet, hogy Párisba Bécsen keresztűl megyek, eltörlöm az ausztriai császárságot . . ."

Később, mint császár azt mondja de Pradtnak: „Öt év múlva én vagyok a világ ura." És hitte. Hitte, dacára annak, hogy bármily gyöngén volt épűlve annak a világnak, amelyet ő épített, minden új és új emelete, ő mindig és mindig már még egy következőn épített rajta. Igy teremtette ideáljait a lehetetlenségekig. Dante és Michel Angelo óriási méretei élnek benne tovább. Ezek papíron, márványon dolgoztak: ő az eleven emberek érző és szenvedő hústömegén.

Napoleon császársága.

1804 . . .

Moreau tábornagy Amerikában ette a számkivetés kenyerét; Pichegru tábornokon «öngyilkosságot» követett el; Cadoudal Györgynek és tizenegy társának porba hullott a feje; a «Condé virágát,» a szerencsétlen Enghien herceget, agyonlőtték, s a német Reichstag, Ausztria és Poroszország hallgattak hozzá. Franciaországot pedig rettenes, bénító félelem szállotta meg . . .

Az ajacciói ügyvéd fia pedig a véres hullákon át felfelé lépett egyet. A szenátus szépen megkérte, erősítse meg eddig való nagy alkotásait, egy tribún pedig azt a javaslatot tette, nevezzék ki Napoleont örökös császárrá. Carnot generális, a szerencsétlen halált halt Sadi Carnot köztársasági elnök szépapja ezt ellenezte, de a törvényhozó testület az indítvány mellett volt. A szenátus bizonyos feltételekhez akarta kötni a kinevezést, amelyek elől azonban az első konzul ügyesen kitért. Aztán jött május 18-ika: Napoleont meghívták a császári trónra, neki és utódainak biztosították a császári koronát.

A forradalom után való XII. esztendőben megszorították a törvényhozó testület és a tribunátus hatáskörét, amely amúgy is elléggé szűk volt már, és bizony a szabadságot teljesen leigázta Napoleon. Hogy Miguet szavaival éljünk: Franciaországot ettől fogva tiz éven keresztül zárt ajtók mögött kormányozták. A papság rettenetesen nyalt: Mózessel, meg Cyrussal hasonlította össze Napoleont. A nép óriásilag túlnyomó módon mellette foglalt állást, ő pedig császári udvarához visszahozta a Bourbonok minden pompáját. Hány olyan udvari ember volt ekkor, aki nem is olyan régen, tán tiz évvel előbb, a forradalom idején, tombolt minden ellen, aminek csak a legcsekélyebbb köze is volt nemességhez, címekhez, előjogokhoz, egyházhoz? Hánynak a keze piroslott

kiontott királyi vértől, volt mocskos lopástól? Elég a főkamarásmester Talleyrand herceg nevét említenünk.

S micsoda különös császári ház, nem: Császári Ház! A tiszteletreméltó Leticia mellett, akinek neve most Madame Mére volt, ott sorokoztak a többi «Császári Fenségek»: József és Lucián, a hajdani szimpla hadbiztosok, Lajos, az auxonnei és velencei nyomornapok részese, Jeromos, a familia könnyelmű Benjáminja, az élvezetekre éhes nővérek, s a szerencsés kezű hadsereg-szállító és képgyüjtő, Fesch József biboros, a császár nagybátyja. Ők és mindenek búzgón tanulmányozták XIV. Lajos udvarának cerimoniáléját, hogy a császár udvarában minden minél legintimebb legyen; a régi főnemesség seregestűl özönlött az udvarhoz, hogy hivatalt vállaljon — «Nagy Károly utódjánál», mitsem hederítve a száműzött királynak a trónbitorlás ellen való ünnepélyes tiltakozásaira. A császár «rendszere», mint ahogy ő nevezte, a fegyverek sikerén alapulván, a polgári hivatalok mellett nagy katonai állásokat léptetett életbe: kinevezte Franciaország marsalljait, a maréchaux de France-ot, akik között nem volt Moreaunak egyetlen barátja sem. Az új nemesség, amely a császár kegyének köszönhette létezését, alkalmas ellensúlya volt a régi főnemességnek, mindkettő pedig derékroppanásig hajladozott; görbült Napoleon acélmarka alatt. Elvvé az autorítás lett, az empíre pedig nem volt egyéb a római cézárságnál, aminthogy Napoleon a címerbe vette, a lobogókra tette a római sast. Despotizmusba oltott katonai rendőrállam volt a császárság, benne pedig a világuralom eszméje sokkalta jobban meg volt, mint a királyságban. Napoleon a Nyugat Császárját látta magában. A római császárság a Habsburgokról a Bonapartékra szállott: hiszen a világ csupán egy nyugati császárhoz volt szokva, a cárban meg a görög császárok utódát látta.

A legtöbb udvar sietett felvenni legitím körébe a koronás forradalmat, mindenek előtt a porosz. Ausztria habozott, mert Gentz Frigyes intette; gróf Cobenzl azonban, a campoformiói és lunevillei békealkusz, azt tartotta, hogy ezt a kollégát a többi uralkodónak nincs miért szégyellenie. A né-

met és olasz fejedelmek hallatlan farkcsóválgatások közepette üdvözölték Napoleont; csupán Oroszország, Nagy-Britannia és Svédország tagadta meg az elismerést. Ferenc császár előre látta, hogy a római választott császárság a birodalomban nem lesz tartható; nem tett ugyan le ugyan eddigi ciméről, de augusztus 11-én örökös tartományai számára felvette az «Ausztria császárja» címet. A hosszas gúnyolódás után Napoleon ezt az Európában most már harmadik császárságot elismerte, viszont elismerte őt is Ferenc császár a franciák császárjának. Aztán jött a rajnai utazás 1804 szeptemberében: Mainzban porban feküdtek előtte a német fejedelmek, hódoltak neki, mint Nagy Károly természetes utódjának, s a császár már ekkor megpenditette a rajnai szövetség eszméjét. A fejedelmek pedig érezték, hogy itt kegyelemre ki vannak szolgáltatva olyan uruknak, aki ugyan minden habsburgi császárnál jobban mutogatja az öklét, többet is kiván, de sokkal dúsabban jutalmaz is.

Napoleon a szolgálatkész német fejedelmeket meghívta Párisba, VII. Pius pápa által leendő megkoronázására, Fesch biboros pedig, bármily nehezére esett is, kénytelen volt csalogatás, fenyegetés által rábírni a szentatyát, hogy útnak induljon Páris felé. Pius pápa nem akart beleegyezni, hogy Enghien herceg gyilkosát a legkeresztényibb királyok trónusán felszentelje, a jogtalan trónralépést jogossá tegye, Napoleont mint Nagy Károly utódját hirdesse ki a hívő katolikusoknak. Utóbb azonban mégis csak rászánta magát, annak reményében, hogy készségét nagy világi és egyházi előnyök fogják jutalmazni. Azonban . . . A császár tettetett kicsinyléssel bánt vele, hogy őt a nemzet többnek tartsa a pápánál, s nagyon megharagudott, amikor Josephine kijárta a szent atyánál polgári házasságuk egyházi szentelését.

December 2-án, éppen egy évszázadja van a mai napon, megtörtént Napoleon és Josephine koronázása a Notre Dameban, hallatlan pompával, nagy, fagyos díszszel. Előbb a pápa Napoleon fejére tette a koronát, aztán a császár megkoronázta előtte térdelő hitvesét. Gyönyörűen megfestette Louis David ezt a jelenetet. A pápa azonban üres kézzel

utazott el, rosszkedvűen, átkozva magát és cselekedetét. I. Napoleon pedig kevésbbé volt képes szilaj tettvágyát, mérhetetlen ambicióját fékezni, mint valaha. Britanniát formálisan kiközösítette, de a francia partokon összegyűjtött csapataival mégsem tudott, ahogyan feltette, Angliában partra szállani; e csapatok aztán látták az austerlitzi napot. Csökönyös, makacs, elvakult önfejüséggel a császár nem hederített Pitire és az általa összehozott harmadik koalicióra. S nem törődött IV. Gusztáv Adolffal sem, a becsületes, de csöppet sem politikus svéd királylyal, a «legitimitas Donxuiqote»-jával, aki a császárt «Monsieur Bonaparte»-nak hívta, követét kikergette az országból, s Angliával és Oroszországgal szövetkezett ellene, 20.000 embert állítván a koaliciónak.

De Napoleon csillaga még fénylett, s e fénysugarak az olasz hadjárat alatt még fényesebbekké váltak. 1805 május 26-án, a híres milanói dómban a császár fejére tette a longobárdok vaskoronáját: guai a chi la tocca! S ha Trafalgarnál Nelson a hajóhadát tönkre verte is, de jött a dicsőséges, a gyönyörű auszterlitzi nap, éppen koronázásának első évfordulóján, — Napoleon legfényesebb diadala. Jött a pozsonyi béke, jött a rajnai szövetség, jött az auerstädti és jenai győzelem, jött a híres és végzetes kontinentális zárlat, a tilsiti béke, a világ újjáalakulása. Királyi korona szállt a császár fivéreinek fejére is, Józseféra, Lajoséra, Jeromosére, a «morgen wieder luschtik» királyéra. Europa térképe átváltozott, Franciaország már csak Napoleon rendszerének tartománya volt, — une province de son systême.

Hanem elkövetkezett az iszonyatos oroszországi hadjárat, a grande armée rémületes megsemmisülése, Moszkva égése, a Berezinán való átkelés, minden istenitéleteivel egyetemben, a lipcsei «népek csatája», Páris bevétele, a szégyenletes fontainebleaui szerződés, amelylyel a világ sorából egyszeriben a parányi «Elba császárja» vált, — jött a «száz nap», a császár csillagának rövid felragyogása kialvás előtt. S elkövetkezett a vég: Waterloo, a «Bellerophon», a perfid Albion gyalázatos visszaélése a vendégjoggal.

És Szent Ilona . . . L.

A KÉT GRÁNÁTOS.

— Heine —

Uj forditás

Heltai Jenőtől.

Két gránátos Franciaországba tart,
A muszka foglyai voltak
S hogy német földre léptenek ők,
Sötét bánatba borúltak.

Itt hallották együtt, a szomorú hírt,
Hogy elveszett Franciaország.
Legyőzték, szétverték a nagy sereget
S a császárt, a császárt elfogták.

A két gránátos ím sírva fakadt,
Hallván a hírt, ama gyászost.
Az egyik szólt: Hogy szenvedek,
A régi sebem hogyan fáj most!

A másik szólt: Hej, vége már!
Meghalnék én is véled,
De hitvesem van s gyermekem,
Ki nélkülem nem élhet.

«Mit nékem asszony és gyerek!
Az én szívem vágya az jobb vágy,
Koldúljanak, ha éhesek —
A császárt, a császárt elfogták!

Testvér, csak arra kérlek én,
Ha majd a halál árnya föd be,
Holttestemet Franciaországba vidd,
Temess el francia földbe.

Piros szalagjával tegyed
Szívemre a keresztet,
Puskámat a kezembe add,
A derekam karddal övezzed.

Igy fekszem figyelve és csöndesen
Mint silbak a sírban addig,
Míg egyszer síromba majd ágyúdörej
S paripák dobogása hallatszik.

A császárom vágtat a síromon át
Csillog sok kard a napfényben,
És akkor a síromat ott hagyom én
Hogy a császárt, a császárt megvédjem».

Napoleon.

Irta: Szász Zoltán.

Kilencvenkilenc évvel ezelőtt történt, az austerlitzi csata után. A császár odalovagolt egy ezrede elé, mely a különben ragyogó francia győzelemmel végződött ütközetben elvesztette a zászlóját s rárivallt az erősen megtizedelt csapatra: «Gyávák. Hol van a zászlótok?» A Napoleon által ekkor megszemélyesített gloire rajongásától s általában a harci dicsőség és katonai becsület téveszmeitől megfertőzött leikű tisztek lesütötték a szeműket s fájdalmasan hallgattak. Talán az altisztek s a katonai szellem által lenyügözött szellemű egyszerű közlegények is jogosnak, megérdemeltnek vélték a gőgös császár dűhös rivalgását. Akadt azonban egy katona, akinek tiszta látását és emberi érzését nem zavarta meg a gloire és katona-becsület tébolya, s visszafelelt a sorból a császárjának: «Gazember, menj keresd meg magad.»

Ez az ember természetesen halállal fizette meg őszinteségét, magát az egész ezredet feloszlatták, minden egyes katonának pedig fejvesztés terhe alatt megtiltották, hogy az esetről beszéljen. S valóban a napoleoni csillagot nem állitotta meg emelkedésében ez a megragadó keretben és alkalommal megnyilatkozott igazság. De azért igazság volt s mint a népgyűlési szónokok mondják, az igazságnak fel kell támadnia. Feltámadt hát ez is. Nem oly formában persze, ahogy a népgyűlésen vélik, hanem a történelmi fejlődés folytán száz év múltán általános véleménynyé válván az egykor egyetlen egy moriturustól cézárjának odakiáltott igazság. Ma, mikor a korz gonosztevő lángész császárrá-koronáztatásának századik évfordulójánál állunk, mindnyájan, az egész kúlturemberiség egy véleményén vagyunk az auszterlitzi katonával. Gazember, a világtörténelem legnagyobb gazembere volt Napoleon s csak egy maradi gondolkodás káprázató fény-

törésű gőz-körével körűlvett elme látja ezt a szörnyeteget félisteni hősnek.

El kell azonban ismerni, hogy az a hamis látás a múlt század egész néprétegeinek és igen kiváló egyéneinek is gyarlósága volt. Napoleon a francia nemzeti eszmét hallatlanná felragyogtatta s a francia nemzetet tönkretette. Egy oly világfelfogás szempontából nézve, mely a hadi dicsőségben látja a nemzetek erejét Napoleon örök hálára kötelezte a francia nemzetet. S valóban «császárról szólt a francia fiának» s „Was schert mich Weib, was schert mich Kind, der Kaiser, der Kaiser gefangen" éneklik a múlt században Európaszerte. Párisban pedig szent hely a Palais des Invalidesbeli sír, szent név Lodi, Marengo, Austerlitz, Jena, Wagrem, habár a mai Franciaország összes bajait, fiainak testi-lelki elfajulását háromnegyedrészben ezeknek a dicső csataterenként szereplő vágó-hídaknak köszönheti. Az abszolut, ázsiai jellegű despotizmus, melynek Napoleon képviselője volt, megkövetelte ezt a véráldozatot s azt a hitet, hogy ezek a mészárlások dicsőséget hoznak a mészárlásokat rendező nemzetre. Később aztán, Napoleon eltüntével az ál-demokratikus szellemű országokban a nemzeti szellem uralma tartotta fenn a Napoleon-kultuszt, mint a hazaszeretet és nemzeti dicsőség módosult megnyilatkozását. A vezérlő osztályok célja lévén, hogy az alattuk nyüzsgő tömeg boldognak és a haza földjéhez fűzöttnek érezze magát s áldja, vagy verje a sors keze, egyedüli otthonának érezze a legmostohább hazát is, a történelem ferdítései által azt igyekszenek a néppel elhitetni, hogy az övék a legkülömb nemzet, melyhez való tartozás ilyen-olyan boldogság és gyönyör. Az uralkodó-osztály e szándékának legalkalmasabb eszköze a hős-kultusz, egyes kimagasló történelmi alakok nemzeti nagysággá emelése. Nem akarván megadni a gazdasági jólét elnyerésének összes feltételeit, melyből kisarjadna az igazi tudatos haza- és nemzetszeretet, beadják a kiskorú tömegnek a nemzeti nagyok és nemzeti nagyság maszlagát, mely elhiteti vele, hogy a nagyok utódjának s e nemzet fiának lenni boldogság és szerencse. Amíg a nemzeti s különösen harcias nemzeti szellem erős, addig a csillogó, nagy-

sikerű életű alakokat mindig fölfogják használni ilyen tömegbódító bálványokként. S ha az egyes nemzetek és nemzeti eszmék ellenségei is egymásnak, a hőseiket csak kicsinyítik, de mint nemzeti hősöket elismerik őket. A német nemzeti történetírás temérdek gáncsban részesítette Napoleont, de azért nem fordította föl teljesen az értékelését, nem mondta ki a félistenről, hogy egy egész ördög volt, hanem elismerte nagy embernek. Természetes: mert ha teljesen meztelenre akarta volna vetkőztetni a Napoleonban levő gazembert, olyan csillogó sallangokat és fátylakat is le kellett volna róla rántania, melyek minden nemzeti hősnek rendes ruhadarabjai.

A második tényező, mely Napoleon dicsőségét és csodálatraméltóságát a köztudatban fentartotta és élesztette az egész tizenkilencedik századot beborító individuális világfelfogás. Először a filozófiában, aztán az irodalomban és művészetben, végül a divatos szólamok és jelszavak körében jelenvén meg az egyéniség minél szabadabb kifejtéseknek elve, végül valósággal az atheisták alap-dogmája, a bölcsészettelenek végbölcsessége lett, különösen mivel az ember mélyén lakozó ős-vadállat erkölcsnélküli dúvad-hajlamai számára filozófiai és művészi csillogású ürügyűl szolgálhatott. Kétségtelen már most, hogy az ilyen állatias, mindenfajta erkölcstől elrugaszkodott egyéniség-kifejtésnek borzalmasan tökéletes és sikeres példája a korz szerencsfi élete. Egy szegény, sokgyermekes ügyvéd fiából a világ urává lenni, a semmiből minden lenni, ez oly siker, melynél csak a magát földöntúli istenként látni akaró egománia kíván többet. Nem csoda tehát, hogy mind az a nagyravágyás, ábránd, álom, becsvágy, sikerszomj, mely az emberiség temérdek beteg vagy szerencsétlen viszonyok köztélő tagjának fejében fő eszményét, bíztató vigaszát látta ebben a csodakarrierben, melyben megvalósúlt az ész-kifejtés legragyogóbb, legmerészebb álma. Az ember szereti történelmi alakok sorsát szemlélve, közvetve átérezni a nagyságot, melynek közvetlen érzése nem adatott meg neki. Napolen életének megismerése, átgondolása temérdek embernek oly hevűleteket szerzett, melyek egy kategóriához tartoznak az utazási leírások közben támadó érzésekkel: az egyik

esetben oly tettek vonulnak el lelki szemei előtt, melyeket maga nem követhetett el, a másikban, oly tájakat jár be képzetben, hova testi lábaival nem juthat. Képzeletélvezés ez. Napoleon alakja és élete temérdek kielégítlen ambició számára az volt, ami a gimnazisták szerelmi hajlamai számára a primadonnák képei és a róluk szóló anekdoták, melyeken elmerengve a fantázia megközelíti azt a gyönyört, melyet a mostoha valóság nem nyújt.

A hadi dicsőséggel és hőskultuszszal bemocskolt nemzeti eszme s az erkölcs-ellenes ego-mániává fajult individualizmus terjedése tette nagygyá Napoleont. Ma már e két társadalmi áramlatnak tudjuk az igazi nevét és ismerjük a károsságát, valószínű tehát, hogy bálványait is ledöntjük idővel. Ma már tudjuk Napoleonról, hogy nem lángeszű félisten, hanem elmekóros, degenerált gonosztevő volt. Idővel be fog ez a tudat hatolni a teljes köztudatba is. Addig örüljünk, hogy egyre szaporodnak utódai annak az austerlitzi katonának, aki a gőgös császárak arcába röpítette az ő igazi nevét: Gazember!

Napoleon és madame Walewska.

Irta: Frederic Masson.

1807. évi január elsején, Varsóba menet, Bronia városka nevében Marie Walewska üdvözölte Napoleont, aki lovait váltotta a varos kapuinál. Az elfogult, izgatottan pihegő menyecske végtelenül megtetszett a császárnak; az átnyujtott bokrétát e szavakkal adta a szép asszony kezébe:

«Tartsa meg, Madame, mint föltétlen jóindulatom jelét. Remélem, Varsóban viszontlátom, s akkor majd elvárom a köszönetet szép ajkairól.»

Walewska asszony az ősnemes, de szegény Laczinsky családból származott; akkoriban tizennyolc éves asszonyka, aki kényszerűségből nejévé lett egy hetvenéves özvegy embernek, akinek legidősebb gyermeke kilenc évvel idősebb volt a fiatal mostohánál.

A hatalmas császár körűl egyszerre udvart alkotott egész Lengyelország főnemessége. A lelkesedés, a nagy események várása lázba hozta az egész nemzetet, s mindenki a fényes központba sietett, a zsarnok ország ellenségének, Lengyelország reményének közelébe. Walewska is lelkes hazafi, — és ki ne lett volna az? — ő is átköltözött Varsóba.

Walewska asszonyra nagyon kevéssé várt hatást tett a császárral való találkozás. Elhatározta, hogy nem fogja magát Napoleonnak bemutattatni, nem fog a varsói udvari életben részt venni.

Egy délután azonban váratlanul megjelent nála Poniatowski herceg, hogy meghívja az esti udvari bálra. «Hátha — ugymond — az Ő Fg Önt szemelte ki eszközül, a haza megmentésére.» A nemesség tehát Walewskával akart kedveskedni Napoleonnak.

Az előkészűletek megtörténtek; a férj maga szemelte ki a menyecske részére a legfényesebb öltözéket és ékszereket. Mikor a szép asszony belép a bálterembe: általános elragadtatás. Akik tudják, miért hozták az asszonykát a bálra, igyekszenek őt rábeszélni, hogy — feltett szándéka ellenére — vegyen részt a táncban. Akik teljesen gyanútlanul legyeskednek körűlötte, azokat a császár távolítja el: az egyiket elküldi sürgős parancscsal a 6-ik hadtest tisztikarához, a másiknak el kell vágtatnia Jerome herceg főhadiszállására

Breslauba. Walewska makacssága nem tetszik a császárnak; szünórában nem sikerül a cerle: minden szava, bármily barátságosnak indult is, visszásan hangzik, s eltéveszti a hatást. Egy fiatal leánytól kérdezi, hány gyermeke van, egy csúf vén lánytól pedig elmésen tudakolja, féltékeny-e rá férje a szépségéért?

Walewska alig hallja a hozzá intézett szavakat: «Nem jól áll a fehér a fehérhez» — szólt a császár a halotthalvány asszonyhoz, majd egészen halkan hozzátette:

«Nem ilyen viselkedés illetne meg engem azok után..»

Alig ért haza Walewska asszony, szobalánya levelet hozott neki, amit szegényke izgatottságában alig bír elolvasni:

«Csak Önt láttam, csak Önt bámultam, csak Önre vágyom. Gyors választ, hogy lecsillapítsa türelmetlen hevét szívemnek.» N.

Az egész nemesség tud a dologról és újjong a fényes alkalomnak, högy megnyerhetik a hatalmas császárt. Walewska irtózattal és undorral akar szabadulni, de lehetetlen. Poniatowsky könyörög, fenyegetődzik, órak hosszat ácsorog a zárt boudoir előtt; a nyilvánosság is beleavatkozik, sőt a főnemesek és magas tisztviselők aláirásukkal ellátott levelet küldenek neki, amelyben figyelmeztetik hazafias kötelességére:

... ha férfi volnál, úgy életedet kellene odaaldoznod a hazáért. Minthogy nő vagy, nem szolgálhatod véreddel a hazádat: de vannak más áldozatok, amelyeket meg kell hoznod, akármilyen keservesek is...» Utalnak a családjára, a nemzetre, a hazára, idézik az Ó-Szövetséget, Uj-Szövetséget: mindent megmozgatnak a szegény, vergődő, küzködő asszony ellen. Napoleon ezalatt egyre küldi unszoló leveleit; ha nem bontja fel őket, vagy visszaküldi a császárnak, úgy a jóbarátok hozzák a leveleket vissza, felolvassák neki és igyekszenek választ kicsikarni tőle.

A férj nagyon büszke feleségének sikereire, és nem is gyanítja, mi vár rá, amikor saját maga unszolja a szép asszonyt, hogy jelenjenek meg a császár diner-jén.

Az ebéd után odahaza újabb levél érkezett Walewskához. Ami teljesen kezébe tette le hazája sorsát. Fiatal lelke minden szemérmetességével küzdött a borzasztó gondolat ellen, de mégis kierőszakolják belőle: „Tegyen velem, amit akar!“ De nincs ereje ahhoz, hogy írjon. Megegyeznek abban, hogy otthon marad, míg valaki érte jön, és nem fog ellenkezni, akárhová viszik. Fél tizenegykor kopogtatnak. A félig alélt asszonyt kocsiba teszik: mire föleszmél, ott áll Napoleon előtt, s a császár a lábainál. De a szenvedélyes

embernek egy elhamarkodott szava megfosztja erejétől. Kétségbeesett sikoltással akar menekülni, és magánkivül vergődik a zárt ajtó kilincsébe kapaszkodva.

Napoleon tudta, ebben a sikoltásban nincs semmi tettetés: tizennyolc évvel ilyen szerepet nem lehet játszani. A császár gyengéden karjaiba veszi a szerencsétlen asszonyt, maga mellé ülteti, kérdezi erről-arról, hogy megnyugtassa. Éjjel 2 órakor kopogtatnak.

A császár felkel, hogy kibocsássa Walewskát, de nem nyítja ki előtte az ajtót, míg szavát nem veszi, hogy másnap visszajön.

Odahaza Walewska asszony kissé megnyugodott. A császár szelíd volt, jóakaró; nem volt erőszakos: ha ma kimélte, miért lenne irgalmatlan holnap?

A másnapi találkozás ugyanolyan formák közt történt, mint az első. A császár nem leplezte meglepetését, mikor megpillantotta Walewska asszonyt. Levette róla a kabátot, a kalapot, leültette maga mellé, mint az előző napon: de türelme cserben hagyta:

«Akarom, érted ezt a szót? akarom, hogy szeress! Felélesztettem halottaiból hazádat, amely nekem köszönheti azt a kis vért, ami benne kering. Én többet is tehetek. De gondold meg, mint ahogy ezt az órát fogom előtted a földön ízzé porrá zúzni, úgy fog megsemmisülni a te Lengyelországod is, minden reménységével együtt, ha tovább üzöd velem kegyetlen játékodat.»

Az aranyóra a földön darabokra tört, a fenyegető szavak elhangzottak, s a szegény asszony életelenül terült el a földön . . . Mire föleszmélt, már nem volt a magáé. Napoleon ott volt mellette és kendőjével szárítgatta a könnyeket, amik cseppenként hullottak a szerencsétlen asszony szép szemeiből.

NAPOLEON HALÁLÁRA.

— Május ötödike. —

Irta: **Manzoni.** — Fordította: **Radó Antal.**

Csak volt. S meredten, mint a teste,
Midőn ütött a gyászos óra,
S árván maradt, nem tudva többé,
Hogy mily nagy lélek volt lakója:
Úgy áll a föld, villám-ütötten
A hírnek hallatán,
S némán a végzet emberének
Utolsó percein tűnődve,
Nem tudja azt, hogy ily halandó
Tapossa-é majd más időkbe',
Ilyen nyomot véres porában
Ki hágy maga után?

Őt látta múzsám, fenn a trónon
Hogy' tündökölt — s egy dalt se mondott.
S hogy váltakozva dőlt — felállott —
S megint csak nyomta a porondot:
Ezernyi hangnak zivajában
Az szótlanúl haladt.
Szűzen a szolga-bámulattól,
És nem tobzódva gyáva gúnyba'
Most lép ki, most jő meghatottan
Midőn a csillag ím kihúnyva:
Az úrna mellett cseng az ének,
A mely tán megmarad.

A gúláktól az Appeninig,
A Rajnától a Manzanárig,
Miként a menny villámos üszke,
Oly gyorsan küldte szét sugárit,
Tengertül tengerig repűlve
Scyllán meg Dónon át.

Való dicsőség volt-e része?
Majd erre a jövő feleljen.
Mi hódolunk az Alkotónak,
Ki azt akarta, benne kelljen
Látnunk s csodálnunk szellemének
Legislegtöbb nyomát!

A félelem s öröm viharját,
Midőn a szív nagy tervet érlel,
S nem tudva tűrni semmi jármot,
Jogarra gondol, s ollyat ér el,
A mit remélni őrülésnek
Hitt vón' az egész világ:
Próbálta mindezt; glóriája
Nagyobb- s nagyobbra nőtt a vészben,
Volt büszke győző s volt legyőzött,
Császár volt, meghalt számüzésben,
Kétszer lesujták porba, s kétszer
Oltárra állíták.

Feltűnt: s két század, mely a kardot
Már egymás ellen kézbe vette.
Feléje fordult hódolattal
Minthogyha vón' a sorsa követje;
Ő csendet int és mint birájok,
Dicsőn közéjük ül.
Eltünt: s hogy keskeny partszegélyen
Henyélve várt az örök éjre;
A fékevesztett rút irigység
S a mély szánás nézett feléje —
Vad gyűlölet és hű rajongás
Vevé ott is körűl!

Miképen rátolúl a hullám
A küzködő hajótöröttre,
A hullám, melyrűl az imént még
Fürkészte; nincs-e part körötte —
De hasztalan, a messzeségben
Nem láta kikötőt:
Épúgy nyomá el büszke lelkét
Emlékek súlyos áradatja!
Oh hányszor űlt le, a jövőnek
Hogy lelke' képét hátra hagyja;
S fáradt keze mindég lehullott
A papiros előtt.

Munkátlan napjai leteltén
Oh hányszor állt ott sűrü gondba',
Villám-szemét a földre sütve,
És karjait keresztbe fonva
A míg a múlt emlékezetje
Szállotta meg szívét;
  És lengő sátór tűnt eléje,
  És hogy' tört győzve annyi sánczra,
  Hogyan száguldtak büszke ének,
  Hogy' csillogott a gyilkos láncsa,
  Sebes parancsát még sebesben
  Hogy végre mint vivék.

Ah tán a bokros gyötrelemtül
Elcsüggedett s megtört a lelke:
De két erős kar nyúlt utána
Onnan fölülről s felemelte
Odáig, hol a levegő-ég
Tisztább, mint idelent;
  És elvivé őt a reménység
  Virággal ékes ösvényére,
  Örök hazába, mely betölti,
  A szív bármily nagyot reméle,
  A hol helyén a földi hírnek
  Homály van s néma csend.

Oh Hit, te szép, te jótevő Hit
Ki mindenütt győz, hogyha támad
Jegyezd föl vigan lapjaidra:
Még szégyenfája Golgotának
Nem látott sohse térdre hullni
Ily büszkét, ily nagyot.
  Minden szavát a léha gúnynak
  Hült hamva mellől Te riaszszad!
  Oh hisz az Isten feszületje.
  Ki öl s feléleszt, bánt, s vigaszt ad
  Az emberek-elhagyta ágyán
  Még keblén nyúgodott!

Cherbuliez.

Irta: **Ambrus Zoltán.**

2

Életfolyásának feljegyzésreméltó részletei ezek:

Cherbuliez hazája: Svájc, szülővárosa: Genf, az a város, melyben a német gondolkozás és a francia szellem találkoznak, s mely, egyformán közel lévén Francia-, Német- és Olaszország határához, egy kis Kozmopoliszszá vált; az a város, amelyben már akkor hirdették, hogy a tudományos kutatás az emberi lélek legszentebb joga és kötelessége, mikor ezt a már kissé elfeledett tételt hirdetni veszedelmes dolog volt; az a város, melyben ennek a történelmi emléknek megfelelő élet folyt, századokon át. Cherbuliez francia eredetű családból származott, mely a huguenotta-üldözés idején települt meg Svájcban; úgy látszik, kételkedésének csirája meg volt már őseiben is. Ez a család a tudomány és irodalom szolgálatában folytatott hosszas tevékenységéről vált a maga körében ismeretessé. A regényíró nagyapja Svájc legjobb nevű könyvkiadója volt; apja az ó-kori irodalom tanára a genfi egyetemen; egyik nagybátyja jogtanár és ujságszerkesztő; másik nagybátyja szintén író. Még nagynénje is szorgalmas munkása volt az irodalomnak: fordításai sok német klasszikust ismertettek meg a franciákkal, többek közt Kleist Henriket. A regényíró 1823-ban született. A család hagyományai és első tanítómestere: Töppfer Rudolf, aki gimnáziumi tanár volt Genfben, hamarosan eldöntötték sorsát. Először a genfi egyetemen hallgatja a filozófiát, ahol Reid tanait hirdetik, de Cherbuliez Viktor Arisztoteleszt és Kantot olvassa. Aztán Párisba megy, ahol Eugéne Burnouf tanítványa, s szanszkrit nyelvet tanul, de mindennap eljár a Louvre képtárába és valamelyik színházba. Azután a bonni egyetemen, ahol hosszabb időt tölt, megismerkedik Hegel filozófiájával, egyébként pedig csak a zenének él, s egy kissé belebolondul Beethovenbe. Egy évre Berlinbe megy s ott

megbarátkozik Schellinggel. Majd hosszabb utazásra indul: bejárja Francia-, Olasz- és Görögországot, Konstantinápolyt, Kis-Ázsiát. Arkheologiával kezd foglalkozni, és e szakbeli tanúlmányainak eredménye az a félig tudományos, félig szatirikus mű («Un cheval de Phidias»,) melylyel először jelenik meg a nyilvánosság előtt. Ezt a könyvét Görögországban írja meg, és azokat a vázlatokat is, amelyekből Bizanc történetét akarja összeállítani. Bizanc története megíratlanúl marad, de a gyűjtött anyag nem vesz el egészen. Hogy Kostia gróf című regényében Kostia gróf és Gilbert, akik azon a munkán fáradoznak, amelyet Cherbuliez maga nem készíthetett el, oly alapos tanulásról tanúskodó megjegyzéseket váltanak, a Görögországban töltött évek emléke. Id közben egyetemi tanárnak hívják meg Bonnba, de nem fogadja el a tanári széket. Tovább utazik, bejárja az orosz birodalmat, később Spanyolországot. Ekkor már politikával is foglalkozik; kiadja «L'Espagne politique» és «L'Allemagne politique» című köteteit. Utazásai közben ethnologiai ismereteket szerez; mikor megpihen, az összehasonlító nyelvészettel rendszeresen kezd foglalkozni, a szanszkrit nyelvnek tudósává válik. Később egy filozófiai köteted ad ki, majd a renaissance és a görög művészet történetéről ír, aztán összegyűjti kritikáit és esztétikai értekezéseit, végül letelepszik Párisban, francia alattvalóvá honosíttatja magát, s G. Valbert álnéven, mely épp oly híressé válik, mint igaz neve, haláláig szorgalmas és kitűnő munkása a publicisztikának.

Mindenesetre furcsának tűnik fel, hogy ez az életrajz egy regényíróról szól. Gyanú támad bennünk, hogy a felsorolt sokféle munkálkodás kissé fölületes lehetett, hogy kapkodva, rendszertelenűl gyűjtötte ismereteit, de talán egy téren se volt alapos tudós. A legilletékesebbek ítélete azonban mást mond. Még különösebbé teszi a dolgot az, hogy Cherbuliez, bár nem ért el igen nagy kort, — hetven évig élt, — nemcsak egy-két, hanem nagyon sok regényt írt. És ennek a meglehetősen kivételes jelenségnek csupán az szolgálhat valamelyes magyarázatául, hogy Cherbuliez soha se foglal-

kozott egyébbel, mint tanulással és irodalmi munkálkodással. Nem vállalt hivatalt, tanárságot se; a míg utazott és csak gyűjtötte az ismereteket, egy kis örökségből élt, később az írásaiból. Meg akarta őrizni és meg is őrizte vizsgálódásának, érdeklődésének, foglalkozásának teljes függetlenségét, képzeletének, szemlélődésének, gondolkozásának egész szabadságát. Huguenotta-ivadék és genfi polgár módjára járta be a világot és élte végig az életet.

De hát megférhet-e egymással két ilyen nagyon különböző foglalkozás, a nélkül, hogy ez a kettősség rovására ne essék mind a kettőnek? Lehet-e valaki tudós és regényíró egyszerre, a nélkül, hogy a költő meg ne rontsa a tudóst, s a tudós meg ne bénítsa a költőt? Bizonyára kevesebb példa van rá, hogy e kettő, ha egy személyben találkozik: segíti egymást, mint az ellenkezőre. Végre is ez a kétféle szellemi munkásság más-más képességeket kiván; az egyik mindenekelőtt képzeletet, a másik főképpen ítéletet. És az egyik képesség kifejlesztése azzal járhat, hogy a másik, melyet amaz hosszas tétlenségre kárhoztat, elernyed, megzsibbad, talán elsorvad. Ritkaság, hogy mind a kettő egyformán és harmónikusan fejlődhetik. És itt az alapja annak az előítéletnek, mely Cherbuliez-vel szemben is föltámadt, azok körében, a kik szükségtelennek találták ezt az írót közelebbről is megismerni. A tudós hirneve bizalmatlanságot kelt a regényíró iránt.

Annyi tagadhatatlan, hogy az erudició gyakran halála a költői teremtő erőnek. De néha nem halála, hanem ellenkezőleg: forrása. És már akkor, mikor Cherbuliez a tudós rovott előéletével terhelten, első regényeivel jelent meg a nyilvánosság előtt, előre megfelelt az erudicióval vádolt regényírókkal szemben mindig föltámadó előítéletre Emile Montégut, a francia kritika egyik kitünősége, a ki ilyenformán ügyvédkedett K o s t i a gróf szerzője mellett: Igaz hogy a sokat tudás megárthat a képzeletnek s hogy a költő, aki nagy erudició terhét szedi magára, elsorvaszthatja inspirációját... Igaz, hogy a tudatlanság olyan hatalmas bátorságot és egyenességet ad, melyet semmi se pótolhat...

Igaz, hogy a tudomány körültekintésre és óvatosságra tanít s ezek az erények éppen az ellentétjei azoknak, amelyek a képzeletet segítik... Igaz, hogy a tudatlanság nem támadja meg a költő eredetiségét, nem tolja a költő elméje és látomásai közé olvasmányainak emlékét és végül erősíti a költőnek magában való bizodalmát... De se azok az írók, akiknek csak a tudatlanság adott szárnyakat, se azok, akik mindenüket szendergő emlékezetük álomképeiből szedték, nem igazi írók... Az igazán nagy tehetségnek az erudició nem akadály, hanem fegyver, melylyel a képzeletnek új terűleteket hódít meg... Mert a tudás nem úgy gazdagítja a képzeletet, mint egy bútorgyűjtemény, melylyel teletömjük a házat, hanem mint a táplálék, mely erőssé teszi a testet... Az igazi költő lelkében az ismeretekkel valami olyas történik, mint az a vegyi folyamat, a melylyel a szervezet a táplálékot szétbontja, szétválasztja, átalakítja, vérré készíti... Az ismeret, a kritika: a tizedik múzsa; mert hiszen a kritika nem egyéb, mint a dolgok lényegének és összefüggésének magyarázata, következésképen: a költészet egyik forrása, talán valamennyi közül a legbővebb és a leginkább termékenyítő... Micsoda ismeretlen mezőket nyitott meg a kritika, például Goethe inspirációjának!... S a század nagy költőinek jóformán mindenikében nagy erudiciót találunk... Csak Byron és Lamartine azok, a kik mindent egyéniségüknek köszönhetnek, és kiszámíthatjuk-e, hogy nyertek-e, vagy veszítettek a kritikától való idegenkedésükkel?!... Cherbuliez-t, mint kritikust, képzeletének ereje tette kiválóvá; és Cherbuliez-nek, a regényírónak képzeletét ismeretei nem gyöngítették meg, csak gazdagabbá tették.

Montégut ezt Kostia gróf, a Becsületes asszony regénye és Méré Paula megjelenése után mondta el, de Cherbuliez később se cáfolt rá erre az elismerésre. Bolski, Brohl, Holdenis Meta, Noirel, Miss Rovel s végül a Vörösek és feketék azok a regényei, a melyekben regényírói egyénisége, mely csupa szeretetreméltóság, a leginkább megragadja az olvasót, mert sok kedvessége mellett ezekben találjuk meg elevenítő és

jellemző erejét teljes frisseségében: életfelfogása itt hatol el a legmélyebbre; fantáziája itt nyilatkozik meg a legszerencsésebben; előadásában itt van a legtöbb fény és szín; ezek a legtökeletesebb munkái. De sok regénye közűl bármelyiket olvassuk: itt-ott, egy-egy megjegyzésben talán ráismerünk a tudósra, mert olyan részleteket említ, a melyek elárulják nagy műveltségét, hanem ezt a tudóst soha se kapjuk rajta azon, hogy akkor szólal meg, mikor az olvasó a költő szavát várja. Vagy a tudós nehézkessége nyilvánul-e meg előadásában? A legkönnyedebb hangú, a legfinomabb és legelmésebb causeur, a kit képzelni lehet; mindig eleven, fáradhatatlan, s iróniája, a mily találó, olyan derűs, olyan gyönyörködtető. Vagy ráismerhetünk-e a pedánsul részletező tudósra abban, a ki ezeket a bájos meséket mondja el, a primitivek elevenségéve és a túlfinomultak ötletességével? Felnőttek számára nem lehet meséket kitalálni, a melyek jobban szórakoztassanak és több gondolatot keltsenek. A tudós rövidlátását vesszük-e észre mindig kedves és mindig igaz alakjainak jellemzésén? Emberismerete komorrá tenné elbeszélését, ha mindent megértése nem oly elnéző. A szobatudós eleveníti-e meg azt a sok külön világot, a melyben meséi játszanak, vagy inkább a peregrinus költő? És ez a meghatározhatatlan valami, a mi mind e munkáknak úgyszólván a lelke, a tudós kicsinyességekben gyönyörködő elégedettségét tükrözi-e, vagy inkább a költő rezignációját, a költőét, a ki a kellemesben, a bájosban, a szépben keres, ha nem is feledést, legalább vigasztalást.

Két legbecsesebb munkája a Holdenis Meta és a Vörösek és feketék. Az előbbiből megismerhetjük elméjének sziporkázását, míg a Vörösek és feketék-ből elméjének és szívének nemességét.

A kis Bingó meg a nagy Pongrác.

Irta: **Bársony István.**

Hulldogált az eső, s az eresz alatt megrázta magát a kis Bingó, mint a kutyája szokta, a mikor a sárvizen átgázolt.

Apró, zömök legény volt; közelebb a húszhoz, mint a harminchoz. Kesely bajusza csak éppen hogy bevált bajusznak. Az arca egyébiránt síma, barnára égett. Azt biz' hol a nap sütötte, hol a szél fújta, hol az eső verte. A mozgása nyugtalan vala, mint a csikó. Most is, hogy az eresz alá toppant, gyorsan kezdte egy maroknyi kóccal letörölgetni a puskáját, a melyet a nedvességtől kivert itt-ott a rozsda.

— Nini, Pongrác, hát maga mégis itt van? — kérdezte csudálkozva azt a nagy darab embert, a ki a pitvar előtt üldögélt egy lócán.

— Én még itt vagyok, — felelt a nagy ember vontatott hangon, szinte röstelkedve.

— De 'iszen már rég' a révi őrháznál kellene lenni magának. Hogy kerít hajtót holnapra, ha ráesteledik?

— Vajjon hogy is kerítek? — kérdezte a nagy Pongrác bambán a levegőtől.

Igazi Mahomed-ember volt. Úgy lógott minden tagja, hogy még neki magának is gondja lehetett, hogyan tartsa együtt valamennyit. Negyven felé járt, s a mozgását megirigyelhette volna a meszet szállító bivalyos, a ki sose tudot elég lassú lépést tartani bivalyaival.

A kis Bingó megcsóválta a fejét.

— Magának bizonyosan mondtak valamit, Pongrác. Megmondták ugy-e, hogy mit üzent Karva Miska.

— Azt bizony megmondták, — volt a dünnyögő válasz.

— Oszt' maga most nem rösteli félni?

— Én bizony azt hiába röstelem.

— Ejnye, hát csakugyan fél!

— Nono. Ha leütnek!

— Hiszi kend? Miből van kend? Nincsen puskája, ökle Ha nekem olyan volna!...

— Nono; de ha hátulról ütnek le.

— Akkor hamarosan oda fordúljon kend, a ki Argyilusa van kendnek! Már ezt sose hittem volna. Csakugyan megíjedt Miskától?

— Nem szeretnék vele bírkózni, — morogta Pongrácz.

— De 'isz' félkézzel is odavágná.

— Éppen azért.

— Úgy agyonütné, mint a pintyet.

— Akkor pedig engem becsuknának.

— Mondok egyet Pongrácz.

— Úgy mondd, hogy megértsem.

— Átkísérem kendet a falun. Fogadjunk, nem lesz baj. Hanem akkor én parancsolok. Kend teszi, a mit mondok.

— Már megint verekedni akarsz?

— Akar az ördög. De magamat nem hagyom. Azok fenyegetőznek, mert megfogdossuk őket, ha a tilosban járnak. Minek járnak?

— Az igaz. Minek járnak!

— No hát jöjjön kelmed. Hadd állok szavamnak.

— Azok lesnek ám ránk, — dörmögte Pongrác kedvetlenűl, miközben lajhármódra tápászkodott föl.

— Csak maga én nekem szót fogadjon, akkor semmi se lesz. Magát egy újjal se bántják.

Elindúltak ketten a falu felé, ahol Karva Miskáéknak volt a hazájok.

Vasárnap volt s az eső egyre hulldogált, csöndesen, őszi hűvösséggel. A sáros úton csúszott a lépés; néhol meg is ragadt a csizmatalp. A két ember megszokta már azt; egyik sem igen válogatta, hol volna könnyebb; mentek, hol egymás mellett, hol egymás után, a hogy az út engedte. Mellettök ődöngött «Csípd meg», a kis Bingó kutyája, amely el nem maradt a gazdájától; tűzön-vizen mindenütt vele tartott.

— Oszt' csak azt csinálja kelmed, Pongrác bácsi, hogy semmit se cselekedjen. Szíjja a pipáját, s köpjön egyet-egyet foghegyről, mint a kinek egyéb gondja sincsen. A puskát a válláról le ne tegye. A botját megmarkolja s úgy hallgasson mellettem, mint a hal, akármit lát is, hall is. Mert maga túlságosan szelíd. Ha maga a szájat kitátja, mindjárt csak szépen kér. Azok azt nem értik.

— De ha mégis le találnak ütni? — nyugtalankodott Pongrác.

— Nem megyünk sövény mellett. Az út közepén maradunk mindenütt. Én majd ügyelek hátra is.

— Azt tartom, te verekedni akarsz.

— Akar a fészkes csuda; nem mondtam már? Magától ugyan agyonüthetnének. Én magát kisérem át a falun. Magának csak odakint lehet hasznát venni. A szent se látott ilyet.

— Odakint más; ott nekem jussom van.

— No hát nekem meg jussom van mindenütt. Ide gyere «Csípd meg!»

Már bent voltak a faluban. Már közeledtek a korcsmához, a mely mellett el kellett menniök. Ott muzsika szólt. Valaki mulatott. Még tánc is lehetett, mert pántlikás hajú leányok álltak az ablaknál.

A mint a vadőrök alakja feltűnt a fordúlónál, elrikkantotta magát egy legény, a ki a korcsma ajtajában ácsorgott volt: — Hej Karva Misa, jönnek a kopóid.

Abban a nyomban kipattant az ajtó elibe Karva Misa. Nagyot kiáltott, a mint meglátta a nagy Pongrácot meg a kis Bingót.

— Éppen ezek kellettek ma nekünk!... No te babszem Jankó, megkaptad-e az üzenetemet?

— Arra jöttünk meg, — szólt a kis Bingó hetykén. — Nem szeretek levéllel válaszolni.

Pongrác bárgyú arccal dünnyögte oda a társának: te verekedni akarsz! A kis Bingó ráförmedt: — Ne biztassom kend, Pongrác bácsi! Nincs nekem szükségem uszításra. Inkább még én mondom magának, legyen csendben. Agyonü valakit, a milyen kutya-dühös, oszt' akkor becsukják.

A nagy Pongrác úgy elszörnyedt erre a beszédre, hogy szinte felröffent. Attól csakugyan nagyon dühösnek látszott.

- No, ha itt vagy, te babszem Jankó, gyere közénk mulatni, — feleselt a korcsmaajtóból Karva Miska.

Bingó intett Pongrácnak. Ha szépen hínak, menjünk. (Súgva tette hozzá: ha most megíjedünk, kiterítnek.) Azzal indúlt befelé, elszántan.

Karva Miska elcsudálkozott egy pillanatra, s félreállt az útból. A két vadőr elhaladt mellette s bement az ívóba. Ott egyszerre vagy tizenkét legény font körűlöttük eleven sövényt.

— Hát ezek mit akarnak?! ... Még ide is utánunk mernek jönni?! — kiáltotta valamelyikök, a kit nemrégiben vadorzáson csíptek.

— Szíves hívásra jöttünk, — szólott a kis Bingó; — a kinek nem tetszünk, az innen kimehet, — tette hozzá félvállról, s kereste a helyet, a hova telepedhessék.

Ez már sok volt Karva Miskának, a ki a fenyegető üzenetet küldte. Odaugrott a kis Bingó mellé.

— Még csúfot űzöl velünk? — kiáltotta, s belekapaszkodott a zömök legénykébe, a kinek abban a percben egy féltuczat esett neki. A kik legközelebb érték, megragadták.

A kis Bingó villámgyorsan guggolt le s a legények arra mind egymásnak buktak. Elkiáltotta magát: «Csípd meg!», s azalatt valamit kirántott a csizmája szárából. Mint a megszorított hörcsög, összegubbaszkodva hörgött-morgott és egyre járt a keze; döfött jobbra-balra, vaktában, sebesen.

A kutyája már ott volt mellette, s azt marta, a ki közelebb volt hozzá.

A legények jajgatva ugráltak félre. Mindegyiken volt egy hasítás vagy egy szúrás.

A kis Bingó felpattant a földről s megforgatva véres vadászkését: — Kifelé innen aszondom! — kiáltotta. — Lóduljon innen mindenki, a kinek kedves az élete! ...

S a mint Karva Misa tajtékzó indulattal még egyszer megragadta: megszegett nyakkal fordúlt neki s mint a bakkecske beledöfött a legény gyomrába. Misa elvágódott, mint a lisztes zsák, s hemperegve gurult a söntésig.

— Meg ne moccanjon Pongrác bácsi! — ordította a kis Bingó. — Maga még agyonüt valakit! Nem kell nekem segítség!... Mit forgatja kend úgy a szemét? Tán vért ihatnék kend?

A nagy Pongrác maga se tudta, hogy történt, olyasmit érzett, amit még sohasem. Elmúlt veleszületett gyávasága, s kedvet érzett, hogy roppant erejét egy kicsit kipróbálja.

Bődült egyet, mint a rosszkedvü bika s felkapta a mögötte levő asztalt.

Hogy üssön is vele, azt senki se várta meg.

Egymás hátán rohantak ki a megszabdalt, megszurkált legények. Olyan is volt köztük, aki az ablakon próbált kibujni, de ott szorult. Annak a bent maradt részével azután «Csipd meg» kezdett el kacérkodni, de úgy, hogy a legénynek kicsordult tőle a könny a szeméből.

Amikor senki se volt már az ivóban, a kis Bingó leverte a kutyát a megszorult legényről. Valahogy visszacibálta, minthogy előre úgy sem mehetett volna.

— Te pedig most leülsz ide közénk és velünk mulatsz. A többi odakint hadd irigykedjék rád!

— Hej, korcsmáros!!... Cigányok, ide gyertek!!...

A mikor egy óra múlva jókedvvel tovább mentek: minden utcaajtó hamar becsapódott, a merre elvonultak.

A nagy Pongráccal nem lehetett bírni. Neki-nekiment az útjába eső kapuknak s valamennyit bedöntögette.

Időnkint lőtt is egyet a levegőbe. Egy szekér állt az utca közepén, azt felfordította. Az egész falu rémülten menekült-bújt a megvadult Góliáth elől, a ki egyre ordítozta:

— Te Bingó, te kölyök! Mért nem hagytad, hogy a vérökben gázoljak? Most gyere ide, Karva Misa!

Még a pap is keresztet vetett és csendesen imádkozott, a mint a megveszekedett óriás nagy kurjongatással elvonult az ablaka alatt.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

95

Pierre fájdalmasan ráncolta össze homlokát s szégyenében mosolygott s a bekötött szemű, mosolygó óriás bizonytalanúl, félénken lépegetett Willarsky mögött.

Vagy tiz lépésnyire vezethette át Willarsky, amidőn megállt s igy szólt:

— Bármi történjék is Önnel, tűrje el férfiasan, ha rendünkbe épni óhajt. — Pierre beleegyezése jeléül lehajtá a fejét. — Ha az ajtón háromszor kopognak, oldja le szemeiről a kendőt — tette hozzá Willarsky — én férfias elszántságot és jó sikert kivánok!

Ezzel megszorítá a kezét s odahagyta a termet.

Egyedül maradva, Pierre folyton mosolygott. Ismételten a vállát vonogatta s kétszer felemelte kezét, hogy a kendőt megoldja. Örökkévalóságnak vélte azt az öt percet, míg szemei be voltak kötve.

Ekkor háromszor erősen kopogtak az ajtón. Pierre leoldotta szemeiről a kendőt s körültekintett a szobában. A szoba teljesen homályos volt, csak egy helyen égett fehér tartóban egy kicsi mécses. Közelebb lépve, Pierre észrevette, hogy a mécses fekete takaróval födött asztalon állott, nyitott evangélium szomszédságában. A mécses üres szemüregű, villogó koponyában volt elhelyezve.

Egy néhány szót olvasott az evangéliumból: Isten először világosságot teremtett... azután megkerülte az asztalt s nagy, szinültig megtelt ládát pillantott meg. Koporsó volt, telve embercsontokkal.

A látottak a legcsekélyebb mértékben sem lepték meg Pierret. Egészen új, a régitől teljesen elütő életet akart kezdeni s igy még különösebb dolgokra volt elkészülve. A koponya, a koporsó, az Evangélium, ezekre el volt készülve. Isten, szeretet, halál, társulás a rend tagjaival — mormolá magában — ezek a szomorú szavak az ő számára most örömet jelentettek.

Az ajtó megnyílt, valaki belépett.

A gyenge világítású szobában — amit Pierre szemei már megszoktak — középtermetű férfiú lépett be. Miután világos helyről jött, megállott s azután lassan, óvatos léptekkel közeledett az asztal felé s rátette kicsi, bőrkeztyűs kezeit.

Fehés bőrkötenye befedte mellét s lábainak egy részét, nyaka körül nagy fehér gallér volt, melyből széles bodor bújt elő, hosszas arcát alulról világítá meg a mécses.

— Miért jött ön ide? — kérdé a férfiú Pierret, a mozgás okozta zaj irányába fordúlva. — Miért jött ön ide, aki nem hitt a világosság erejében, ön, aki soha sem látta a világosságot. Mit akar tőlünk? Bölcsességet, felvilágosúltságot, erkölcsösséget?

Pierre közelebb lépett s a szónokban egyik ösmerősét, Smoljaninowot vélte felismerni. Még ennek gondolatát is restelte: ez a férfiú testvére, erkölcsi oktatója most. Hosszasan nem tudott válaszhoz jutni s a szónok megismételte kérdését.

— Én... én... én... megakarok tisztúlni — nyögte ki nehezen Pierre.

— Jól van! — szólott Smoljaninov s nyomban így folytatta: — van-e fogalma azon eszközökről, amikkel rendünk önt e kitűzött céljához segítendi? — kérdé nyugodtan, bár gyorsan Smoljaninow.

— Én oktatást kívánok... a megtisztúláshoz! — szólott Pierre remegő hangon.

— Mit ért a szabadkőművesek egyesülete alatt?

— A szabadkőművesek egyesűlete olyan fraternité, mely az emberek erkölcsös egyenlőségét célozza! — szólott Pierre roppant szégyenkezve, hogy kifejezései oly kevéssé feleltek meg a pillanat magasztosságának. — Értem alatta...

— Helyes! — szólott a férfiú, a válasz látszólag kielégítette. — Keresett-e már a vallásosságban erőt e cél elérésére?

— Nem, nem hittem benne, nem követtem tanait! — szólott Pierre félhalkan. Smoljaninow meg sem értette, igy hát meg kellett újból ismételnie. — Istentagadó voltam! — válaszolá Pierre.

— Ön az igazság törvényei szerint óhajt élni; következetesen a bölcsességet, az erényt keresi, nemde? — mondá a szónok néhány percnyi hallgatás után.

— Igen... igen! — szólott Pierre helybenhagyólag. Smoljaninow köhécselni kezdett s keztyűs kezeit keresztezte a mellén:

— Most meg kell ismertetnem rendünk főcéljával — mondá

— s ha e cél egybevágó az önével, akkor rendünkbe lépése üdvére válhat. Rendünk főcélja, alapja egy fenséges titok megóvása s annak átadása utódainknak... e titok régtől fogva úgyszólván az első emberpárról maradt reánk, e titoktól függ az emberi nem sorsa. Minthogy e titok olyan természetű, hogy abba beavatnunk — míg meg nem tisztúlt — senkit sem szabad, senki sem reménykedhetik e titok gyors megtudásában. Van második célunk is: testvéreinket gyakran figyelmeztetjük szívök nemesítésére, elméjök felvilágosítására azon eszközökkel, miket olyan férfiak hagytak reánk, akik a titok megtudása körül nagy érdemeket szereztek.

Amennyiben testvéreinket megjavítjuk, felvilágosítjuk, egy harmadik célt is tartunk szem előtt: az egész emberiség megjavítását s ezért példát adunk testvéreinknek a vallásosságból, az erkölcsösségből s minden erőnkkel azon vagyunk, hogy az e földön uralkodó gonoszságot kiírtsuk. Gondolkozzék ezen visszatértemig! — s ezzel odahagyta a szobát.

A világon létező gonoszságot elfojtani! — szólott Pierre, s maga előtt látta jövendőbeli működésének terét. Olyan emberek vonultak el szemei előtt, kik a két hettel ezelőtti Besuchov Pierre-re hasonlítottak, azoknak már ő tartott tanulságos beszédet. Erkölcstelen, boldogtalan emberek vonultak fel szemei előtt, akiken ő segített szóval, tettel; azután látta a szerencsétlenek elnyomóit, akiknek áldozatait ő mentette meg. Mind a három cél közül éppen ez az utolsó, az emberek megjavítása tetszett neki legjobban.

Fél óra mulva visszatért a szónok, beavatandó a felvételre jelentkezőt a hét fő erkölcsbe, mely Salamon temploma hét lépcsőjének volt megfelelő s melynek elösmerésére minden szabadkőműves kötelezettséget vállalt. Ezek a következők voltak: 1. a szerénység, a rend titkának megóvása, 2. megadás a rend érdemesebb testvéreivel szemben. 3. erkölcsösség, 4. emberszeretet, 5. férfiasság, 6. bőkezűség és 7. szivesen meghalni. (Folytatjuk.)

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészit. Mütárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

A forradalom.

SAJTÓSZABADSÁG. Két nyomtatvány összekerült véletlenül. Az egyik fakó, öreg, mintha tűz érte volna lapjait, a másik meg hófehér s most került ki a rotációs gép alól. A megsárgúlt lapokból azt olvassuk, hogy gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és szabadon terjesztheti, no meg azt is, hogy az előző vizsgálat örökre eltöröltetvén, a sajtószabadság visszaállíttatik. Szóval az 1848. évi XVIII. törvénycikk fekszik előttünk. A másik, ami vele összekerült, a szerb szocialisták lapja; ünnepi szám, melyet a 48-ik elkobzás emlékére rendeztek. Az első lapja fehér s csak annyit tartalmaz: Negyvennyolcadszor elkobozva! Így kerül a két «48» egymás mellé, de a szerepek fölcserélődtek. A 48-as törvény szabadságot hirdetett és önkényt szült, a 48-as elkobzást hírül adó szerb lap pedig az önkényre mutat, mely majd szabadságot szül. Mi izgat jobban? Úgy hiszszük, hogy nem a szabadságot, hanem az önkényt hirdető betű — amiért gyorsan elkobozták a 48-ik elkobzás emléklapját is. △

—

AZ ÁLTÁLÁNOS SZTRÁJK. A szociáldemokrata pártok csak önmaguknak állítanának föl mesterséges akadályokat, ha a megváltozott gazdasági, társadalmi és politikai viszonyokhoz képest nem változtatnák fegyvereiket, taktikájukat. És ha csak futólagos pillantást vetünk a munkásmozgalomra, látjuk, hogy e szükséges taktikai változtatás tényleg végbe megy.

Az általános sztrájkot sem sorozta egyszerre a proletárság fegyverei közé. Alig néhány év előtt még bátran használták a német Auer szójátékát: Generalstreik — Generalunsinn, az általános sztrájkkal teoretice alig foglalkoztak. De lassan, lassan mindinkább előtérbe lép s ma már a szocializmus vitás kérdéseinek legfontosabbja. Értjük alatta azt, hogy a legfontosabb szakmák szervezetei közül egyszerre annyian teszik le a munkát, hogy a termelés, fogyasztás, közlekedés, vagyis a mai társadalom gazdasági élete megakad. Tehát sem egy város szervezeteinek, sem egy szakma összes munkásainak sztrájkja ezzel nem egyenlő, viszont azonban absolute nem szükséges, hogy

az ország összes szakmái, sem pedig az, hogy a gazdasági életben döntő szerepet játszó összes bérmunkások sztrájkoljanak. Ha ez szükséges volna, úgy a mai szétforgácsolt munkásmozgalmat tekintve, az általános sztrájk egyenlő lenne az utópiával.

Az bizonyos, hogy az általános sztrájk két élű, veszedelmes fegyver, nagy áldozatokat követel a munkásságtól s ürügyül szolgálhat — ha nem sikerül — az uralkodó osztály reakciós terveinek keresztűlvitelére. A legfontosabb tehát az, hogy mily okok miatt támad az általános sztrájk? És ez nem más, mint a munkásság legfontosabb gazdasági vagy politikai jogainak megvédése, esetleg kivívása, avagy óriási arányú tüntetés valamely erőszakos kormányçselekedet ellen. Szükséges tehát az általános sztrájk az egyesülési, gyülekezési, a sztrájkjog, a választói jog megvédésére vagy kivívására. Mivel védhető meg mindez s egy esetleges szocialista parlamenti többség? Tiltakozó népgyűlésekkel, példás rendű fölvonúlásokkal vagy útcai harcokkal? Adómegtagadással? A katonaság föllázításával? Nem! Erre csak egy felelet van — amint Mirbeau mondotta: — az összefont karok forradalma, az általános sztrájk vagy — amint nevezni szokták — a politikai tömegsztrájk.

—

MARX SZŰLŐHÁZA. Hírül adják, hogy a trieri munkások fölfedezték hosszas kutatás után Marx szűlőházát. Ebben is az elhúnyt harcos iránti nagy szeretet nyilvánúl s hogy a proletárság kegyeletes az iránt, aki küzdött sorsának javítása érdekében. De még mást is jelent. Azt, hogy a munkások fölismerték a tudomány becsét s nemcsak az agitátor hat reájuk, hanem a könyv is, mely az elvonúlt tudós szobájából kerűlt kezükbe.

Egyéb gondolat is jut elménkbe e hír hallatára. Marx Németországban született, hamvai Londonban porladoznak. Frankel, a magyar kommünárd Párisban nyugszik, az orosz Lavrov ugyanott és ő rajtuk kívűl nagy még azok száma, kik idegenben haltak el. És miért van ez? Mert agyonbüntetéssel elüldözték, hazátlanokká tették őket épp azok, akik nemzetköziségüket ócsárolták. A külföldön ócsárolták, nálunk még most megvetéssel tekintenek a szocialisták nemzetköziségére. A különbség az, hogy ott már megértették az internacionalizmust, nálunk még nem.

Természettudomány.

A levegő. 5

A tizenhatodik század végén lépett fel Paracelsus, kinek művei valóságos forradalmat idéztek elő úgy az orvostan, mint a vegyészet terén. Ez a férfiu, noha eljárásmódja és jelleme sok kifogás alá eshetik, maradandó nyomokat hagyott hátra a tudományok történelmében. Ő volt az, a ki új életre keltette az emberiségben a kutatásra való vágyat, a mely annyi évszázadon át zsibadtan, tétlenül pihent. Rámutatott egyebek közt a vegyi gyógyanyagoknak jelentőségére és a vegyvizsgálatok orvostani fontosságára. Ennek az eredménye gyanánt ez időben számos új gyógyanyag merült fel és próbáltatott ki hatása tekintetében. E gyógyszerek egy része jobb, más része rosszabb volt a galenikus gyógyanyagoknál.

Parcelsust követték Van Helmont és az iatrochemikusok (orvosvegyészek), a kiknek tevékenysége újra forongásba hozta az orvostant és a vegyészetet. Csakhamar általánosan uralomra vergődtek ezeknek a tantételei, melyek részben az akkori idők kezdetleges vegytani ismeretein, részben philosophiai okoskodáson alapultak.

Az iatrochemikusok egész a tizenhetedik század végeig korlátlanul uralták e teret. Ekkor lépett fel Robert Boyle, kinek nagyjelentőségü műve: „A skeptikus vegyész", megdöntötte azok értelmetlen és babonás dogmáit.

Boyle kora után majd száz esztendőn át ismét más téveszme sötétítette el a tudomány láthatárát: a phlogiston elmélet. És ennek a hatása alatt a medicina megint egyre jobban távolodott a chemiától. Hasznára volt ugyan az orvostudománynak, hogy Scheele a XVIII-ik század vége felé tisztán előállította a legelterjedtebb növényi savak egyikét, úgyszintén, hogy számos növényi hatóanyagot is sikerült ez időben izolálni. Ámde ebben az időben a vegyészek figyelmét főleg az atomtheoria, és általában az anyag legfinomabb elemi szerkezetének kutatása kötötte le. Ellenben a keményítők, fehérjék tömecs - összetétele, az erjesztőanyagok hatásának módja, oly kérdések voltak, a melyeknek megoldása erejüket meghaladta. És még ma is kénytelen bevallani a vegyész, hogy az élő növény és állat vegyi háztartása a tudomány legnehezebb, bár legvonzóbb talányainak egyike.

A múlt század második fele igen gazdag volt olyan vegytani felfedezésekben, a melyek az orvosi tudományt is közelről érdeklik. Az érzéktelenítő, fertőtlenítő szerek és igen sok új gyógyszer ebből az időből ered. Közvetve nagy jelentősége van e tekintetben Fischer

működésének a cukor chemiája körül. Nemcsak mert neki sikerült vegyi összetétel utján előállítani a szőlő- és gyümölcscukrot, hanem mert a mesterséges cukoranyagok egész sorát ő állitotta elő. Tapasztalatai szerint az élesztő és más hasonló erjesztőanyagok nem bontják el ezeknek a mesterséges cukorféléknek nagy részét, egy csoportjuk azonban még gyorsabban bomlik el, mint a természetes cukor, és igy tápszerértékük valószinüleg nagyobb. Tekintve, hogy a fehérjéken kivül a cukor és a vele rokon keményitők a mi legfontossabb tápszereink, ezen anyagok chemiája nagyon közelről érdekli az orvost is. Egyáltalában az erjedés magyarázatát, a mely az élettani jelenségek megértése szempontjából oly nagy jelentőségü, csakis a vegyészek fogják megadhatni.

A toxinok és antitoxinok hatásának kérdése is nagyon foglalkoztatja az orvostudományt, valószinü azonban, hogy ennek a nyitját is csak a vegyészettől, az illető anyagok összetételének, képződésmódjának megállapitásától várhatjuk. Az emésztés, a táplálék áthasonitásának problemája tisztára vegytani feladat. A különféle váladékok összetételét csak a vegyi laboratoriumban állapithatjuk meg. A testből kiküszöbölt anyagok vegyi vizsgálatának pedig rendkivüli diagnostikus fontossága lett úgy egyes szervek, mint az egész anyagcsere működésének elbirálásánál.

Minthogy tehát a vegyészet, és pedig az élettan kórtani vegytudomány, úgy mint a tulajdonképeni vegytan oly nagy jelentőségű lett az orvosi tudományra, kétségtelen, hogy az orvosnak mindezen tudományágak elemeivel tisztában kell lennie.

Mert hogyan segitsen az orvos a betegén, ha hem ösmeri a szervezetben végbemenő, jó részt csak vegytanilag magyarázható elváltozásokat?

Szélesebb látkört, több tudást és nagyobb eredményeket biztosít az orvosnak az „emberi laboratorium"-ban lefolyó vegytani jelenségek ösmerete. (Gyógyászat.)

—

ÚJ GYAPOTNÖVÉNY. Egy német földrajzi folyóirat közleménye szerint egy mexikói ültetvényes, névszerint Hilario Cuevas, egy eddig nem ismert új gyapotnövényt fedezett fel. Ez az új gyapotfa állitólag ugyanoly gyapotot szolgáltat, mint a texasi gyapotcserje, de ezen felül megvan az a nagy előnye, hogy roppant gyorsan nő és emellett nem oly kényes, mint amaz. Betegségei úgyszólván nincsenek. Termőképessége már a negyedik évben kezdődik és igen bőséges termést hoz. Nagy előnye az új gyapotfának, hogy szálai sokkal hosszabbak a gyapot-cserje szálainál. Nagyon valószinű, hogy ha ez a felfedezés valónak bizonyul, akkor a gyapotipar óriási változások előtt áll. ∴

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1

Bródy Sándor «Szinésznők» című könyve, amely a Jövendő előfizetőinek ingyenesen jár, mindazoknak bérmentve küldetik el, akik a Jövendő előfizetési árát beküldik.

A Jövendő 3 hóra 3 korona,
6 hóra 6 korona.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A Jövendő bekötési táblái

valamint az első és második évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kaphatók.

A PESTI NAPLÓ uj karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszű, külső kiállitásában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», uj és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló diszművel, melynek czime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor. félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Szt-Margitszigeti üditőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali viz és egészségápoló ital, kitünő eredménynyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, füszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

A „THE GRESHAM" londoni életbiztosító társaság kimutatása üzleti fejlődéséről és a biztositások alapján kifizetett összegekről **1848—1902.**

Időszak	Kiállitott kötvények		Kifizetett összegek
	száma	biztositott tőkéje korona	korona
1848—58	7,996	97,357,512	2,833,584
1858—68	30,697	294,358,800	18,292,536
1868—78	34,704	355,468,200	61,192,272
1878—88	57,004	482,421,600	114,633,312
1888—1902	102,844	862,143,384	251,201,016
1848—1902	**233,245**	**2091,749,496**	**448,152,720**

Prospektusokkal és díjtáblázatokkal, melyek alapján a társaság kötvényeket állít ki, továbbá ajánlati nyomtatványokkal díjmentesen szolgál a magyarországi fiók Budapesten, valamint ennek ügynökségei az ország minden nagyobb városában.

A „THE GRESHAM" londoni életbiztosító társaság magyarországi fiókjának igazgatósága BUDAPESTEN, (a társaság palotájának felépitéseig) **IV. ker., Ferenc József-rakpart 27. szám.**

Felsőbb zongoraoktatást

ad egy művészileg képzett fiatal uri hölgy előkelőbb családban, de csakis haladottabbnak. Nem annyira nagyobb fizetést keres, mint inkább kellemes elfoglaltatást tehetségesebb tanitványnyal.

BORSSZEM JANKÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kerepesi-út 54.

LEGJOBB MAGYAR ELCLAP.

ELŐFIZETÉSI ÁR bérmentes küldéssel: Egész évre 16 korona, fél évre 8 korona.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre ... 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

Második év 50. szám. 1904 Budapest, december 11.

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Bródy Sándor: Tisza roham előtt. — Ifj. Ábrányi Kornél: Ferenc József és az Andrássy-fiuk. — Petelei István: Az uram. — Kovács István: A szabad szerelem és a házasság kérdése. — Makai Emil verseiből: Késői vágy. Zongora mellett. Péntek este. Féltelek... A bor. — Violáné Etelka: Beszélhet bátran... — Beöthy Ákos: Metternich. — Bródy Sándor: Makai Emil. — Andrejev Leonid: A hallgatás. — A színjáték. Mader Rezső: Hektor belépője. — (m. m.): Mader. — A forradalom. Börne — a szociális kérdésről. Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. Orvostudományi közleményekről.

dóhivatal
öldo-tér 1.

Ára 20 fillér.

Egy hónapra
Egy korona

Felsőbb zongoraoktatást

ad egy művészileg képzett fiatal uri hölgy előkelőbb családban, de csakis haladottabbnak. Nem annyira nagyobb fizetést keres, mint inkább kellemes elfoglaltatást tehetségesebb tanitványnyal.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt ruhabecserélési módozatot, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolit mindan szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

Menyasszonyi kelengyék.

BUDAPEST DIVATVÁROS. A budapesti közönségnek ma már nem szükséges igazán elegáns divatcikkekért Párisba, Londonba vagy Bécsbe menni: Budapest ebben a tekintetben is homloktérben áll, egyenrangú e cégekkel ami a finom és előkelő divatcikkeket illeti. Egy hátránya van Budapestnek, hogy jelentősen olcsóbb. Ama helyek között, ahol ezek a divatcikkek leginkább kiválaszthatók Budapesten első helyen áll: **GRÜNWALD ÉS WAHL**, (Schreier Viktor utódai) IV. ker., Váci-utca 26. Különlegességek: menyasszonyi kelengyékben, ágyneműekben, pongyolák, juponok stben.

Második évfolyam. Budapest, december 11. Ötvenedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Tisza roham előtt.

Nincs semmi közöm a politikusokhoz; a pártjaikhoz még kevesebb. Az államférfiak között egy-kettő, különösen a letörtek és letörők még érdekelnek, főképpen azért, hogy kivágják-e és miként vágják ki magukat? Tartok attól, hogy az olvasó rokonszenvével — amelyből e lapok élnek — játszom, amikor sem erőm, sem képességem nincs, csáklyával petrencerúddal és ami mindennél rosszabb, rozsdás és mérgező tollal, de teljes határozottsággal neki támadni annak a vezető államférfiúnak, aki a közvélemény előtt és annak érzésében — e pillanatban legalább — az elbukás előtt harcol. Aki e sorokat írja, annak Tisza István minden eredendő hibájával, gyengéivel, vakmerő szókimondásával, quaker tettetésével, macska rugalmasságú ugrásaival és hősi pose-aival bizonyos mértékig tetszik. Tudom, hogy ez az író luxusa és még azokban is gyanut kelt, akiknek sentimentális erőszakossága és formájában újszerű, de végső céljaira nézve ó divatú taktikája tetszik. (A pártjából is megrónak: mit akarok, akinek nem muszáj!) De a konsolidált viszonyok között élő és jól berendezett révbe behajózott elemek az ő pártján vannak, ezek főképp bizonyos bankcsoportok, tőkepénzesek és ezeknek az adósai és szolgái. Ezek nem az én olvasóim és ha azok lennének is, nem sokat törődnék velük. A bekerített, a bajbakerült ember érdekel és nagyon szeretném, ha valahogy becsületesen kivágná magát. De hogyan? Először is valószínű, hogy még ma sem látja bekeríttetését. Másodszor — amennyire természetrajzát ismerhetjük — az igazán radikális módoktól, a valóban nagy ötletektől lénye idegen. A hely-

zete, amelyet részben maga vállalt, részint maga teremtett az, hogy ha lelkiismerete tiszta és céljai valóban nagyok, nincs mást mit tennie, mint teljesen szétverni a konventet, amelynek rendbehozására annak idejében meghívatott. A szituációja napoleoni — amivel nem akarok bókot mondani neki — mert egy írásából azt tudom, hogy a korzikait ő első sorban inkorrekt férfiúnak tartotta. Ám mit tud ő csinálni egy napoleoni helyzettel, amikor ő a gróffá lett parasztmagyar nábob, mozdulataira nézve nagyszabású és határozott, de természetére nézve, úgy rémlik, mégis megalkuvó. Utálom már, hogy hasonlatokba menjek bele; ne is bántsuk szegény Napoleont. Ez, amikor a konventet szétverte, még nem volt harminc éves. Kétezer frankból élt, semmit sem veszthetett — anyagiakban — egy szép köpönyege volt és néhány hűtelen szeretője. Sajnálom, hogy szóba hoztam a dolgot, a mi viszonyaink oly kicsinyesek ama nagyokhoz képest; de a mieink. És ezért nézem, méregetem én Tisza Istvánt és állapítom meg róla, hogy ez: egy úr, aki lehet, hogy mit sem akar veszteni és kockáztatni, legkevésbbé a jövőt, azt, hogy visszajöhessen. Neki úgy kell a parlament, mint ahogy az apjának meg volt. Szóval, megint változtatni és retouchirozni kell az arcképvázlatán, mert mintha az hirtelen ellágyulna. Az ujságírók, akiket lehet szidni, de mégis csak ők a legszemesebb emberek, az ujságírók, akik en-masse igazán nem szeretik és akik egy kis csoportban győri útjára kisérték, mondják: „Nem oly gőgös és nem oly kemény többé!“ Pálinkát küldött be nekik a coupéba és pogácsát. Kedves és magyaros vonás, hogy pálinkával és pogácsával, tarisznyával utazik a meetingre, de a szemes újságírók mondják, hogy a fajtájukat, akiket eddig kutyába se vett, elkezdi kezelni. És a győri parasztokhoz — a banketten — fölmegy, parolázik velük és korteskedik. Kedves vonás megint, de ez is kicsinyes. A hatalmas és túléletnagyságú kanból egyszerre egy miniature főszolgabiró, vagy legjobb esetben egy személyes bátorságban kiváló, képviselőjelölt lesz. Megy tehát a Tisza István alakja összébb-összébb, nem azért, mert körül van kerítve, ezért előttem nőlne csak, se nem azért, mert — e sorok írójának legalább úgy tetszik — mert apró

detailokba, kicsiny, de vad trükkökben gyengíti el magát. Sohasem hittem azoknak, akik azt mondták róla, hogy kicsinyes, most látni vélem, hogy így igaz. Mindég lenéztem azokat, akik szenvedélyes takarékosságával hozakodtak elő és azt állították, hogy már csak azért sem lehet nagy ember. Ez attavistikus ügy, külön eset, ha nem is artistikus tulajdonság, de emiatt — gondolom — még a hazát is megmentheti. De most be kell ismernem, hogy még ezek is ballaszt rajta és a nagy elszántságai csak mint képek mutatkoznak, a tény —: az óvatosság. Ime, megint a kis császár dupla lénye, ami akadály a nagy cselekedetben.

Félek tehát — és szomorú is vagyok miatta — hogy nagyot, még akár a rossz genreben sem fog cselekedni. Mert ha valami nagyszabású rossz, még az is használna most ennek az országnak. Tartok attól, hogy az ellene — érthető okokból — síkra szállott államférfiakkal az érzelmes paktálás terére lép. És hogy kapacitálni fogja a körülötte és ellene alakult ringet, — pálinkát és pogácsát küld nekik — vagy nem merve belemenni még egy erőszakos választásba sem — magát ajánlja föl a parlamenti béke árának, és ő, aki a halálos verekedésnek indúlt neki, egyszerre megjelenik, mint — fehérruhás mártir.

Megint itt vagyok tehát — szives olvasóm — a Tisza szimpáthiánál. De megokolom az emberi szemponttal és azzal, hogy nekünk és az egész világnak erős és kiméletlen férfiakra van szükségünk, hogy valahogy a dolgok megmozdúljanak. Sokszor úgy látszik, hogy Tisza István csakugyan ezek egyike. És én, lehet, hogy a szemem káprázik, de még most is látom megvillanni egy-egy nagy tulajdonságát. Ezek egyike, hogy neki mer menni egy oly elpusztíthatatlan genienek, mint Eötvös, aki nagyerejü mindhalálig; Ugron Gábornak, aki letörhetetlen és Polónyinak, aki — nagy szenvedésen menvén át — úgy látszik, még erősebb lett és megtisztult. Az egyiknek rátör az élete fonalára, a nagyszerü hiúságára, amely itt nem gyengeség, hanem nemzeti érdek. A másikat intimidálni akarja, amikor az már túl van minden félelmen. A harmadikat a nemzet előterébe teljes világításba állítja. Azokról a nála nagyobb szárnyalású és külömb koncepciójú

államférfiakról, akikkel külön rosszúl is bánt, — nem is szólok. De akit vakságában új életre hívott és helyhezetlen állapotjából belekényszerített igazi pozíciójába — Apponyiról, akivel megtaláltatta maga-magát, szólnom kell Ez a gróf most fényes alak. És azért, sok egyebek között, ez még valami jelentőségteljes, hogy a legveszedelmesebb ellenfelekkel vétette körűl magát. Gyönyörű lenne, ha körösztül tudná vágni, vagy legalább megbírná védeni magát! De mintha asszonyi hajszálak — ha lehet ezt mondani finom hurkokról, amelyeknek a szövedéke szabad szemmel nem is látható — fonnák körűl még oly friss és magában bizakodó alakját...?

És mindezekkel szemben ő a nemzetre hivatkozik — amely régi elvénél és érzésénél fogva ellenzéki — a szabadelvüpártban bizik, amely mindég és mindenkit elejtett, aki őt nem tudta tartani. Szaladgáltat a vármegyékben: hogy állunk? Járatja a zsidókat: behozzák e a szavazókat? Nem látom többé, hogy valami nagy dologra készülődne és ezért egy pillanatra megrendülök abban a hitemben, hogy az alakja tragikus, tehát fölemelő és szép lesz! Mindezek azonban — ismétlem — nem politika, hanem előre való látások, kalkulálások, a napi politikát csak mint trágyát becsülő írónak az igénytelen konsiderálásai. És ezekhez tartozik még az, hogy a látszat szerint a bekerített ember még e pillanatban már csak négyöt író-képviselő nagy, föltétlen szimpathiáját, és a király bizalmát birja. Lehet, hogy olyan mértékben, mint annak idejében Bánffy vagy Széll. Óriási érték! Meg ingathatatlan erősség. A tolakodó író — a nagy messziségből — szívből gratulál ehhez a legnagyobb kincshez az ország kormányzó vezérének. Akit az öreg király megszeretett — az meg van szeretve, amit az öreg és mindenkinél tetterősebb, bölcsebb király akar — az ugyancsak akarat!

Mégis — a szerény forrást mindörökre és minden körülmények között magamnak megtartva — tisztán a bajba jutott embertárs iránt való nagy sympathiából, amelyen uralkodni nem tudok, a Tisza István egy vérrokonának egy mondására gondolok most. Akkor mondta, amikor Tiszának sikerült miniszterelnöknek lennie: „Mi a fenének megy most miniszterelnöknek? Kell ez neki? Aggodalommal és rossz előérzettel vagyok tele!“

Bródy Sándor.

Ferenc József és az Andrássy-fiuk.

Irta: Ifj. Ábrányi Kornél.

Hihetetlenül bájos, mert már szinte családias volt a viszony, Ferenc-József és gróf Andrássy Gyula között. A Habsburg századok több ilyet föl nem mutathatnak; a nemzeti királyok századai is vajmi keveset. Pedig az udvari élet, a spanyol etiquette, Andrássy idején is ugyanaz volt, ami ma; sőt ha a sok ujítást, mely azóta az udvari keretek tágítása körül történt, sorra vesszük, talán még merevebb. Hogyan fejlődhetett ki mégis uralkodó és alattvaló között akkora intimitás mint az volt, mely évtizedeken át tartott a király és Andrássy közt? E kérdésre a választ úgy alkotta meg a köztudat, hogy Andrássy Gyula egyénisége tele volt varázszsal, de ezeken kívül imponálni is tudott; Ferenc József pedig boldog volt, hogy végre rátalált valakire, aki a királyi hatalom és az uralkodói kötelességek ködös és rideg magaslatára nemcsak világosságot, hanem meleget is vitt, aki bár varázsló volt, sohasem volt szemfényvesztő, aki bár imponálni tudott, azzal soha vissza nem élt.

E viszonyból folyólag természetes volt, hogy a közelség, mely Andrassyt eleinte csak mint magyar miniszterelnököt fűzte a királyhoz, Ferenc Józsefnek nem volt elég; Andrássynak külügyminiszterré kellett lennie, hogy uralkodójához még közelebb legyen. S ez időtől kezdődött, hogy az előbbi intim viszony már egészen a családias jelleget öltötte magára; a király túltette magát azon, hogy amikor Andrássyval közölni, vagy tőle kérdezni akart valamit, mindenkor külön kihallgatásra hivassa magához: hanem bármely időben, amikor csak eszébe jutott, minden előzetes bejelentés nélkül ő maga ment át látogatóba Andrássyhoz, s nem is hivatalos helyiségébe, hanem egyenesen a külügyminiszter magánlakásába.

Ezekből a váratlan látogatásokból igazi király-idillek keletkeztek sokszor. Mert a király nem egyszer oly időben toppantott be, amikor az előkelő világ bontonja szerint látogatást még senki sem vár. Az előkelő társadalomnak is meg van ugyanis a maga spanyol etiquettje, melynek védelmét, a napnak bizonyos időszakaira, abban a biztos tudatban élvezik azok, akik különben mindig a világ szemének vannak

kitéve, hogy ilyenkor zavartalanúl élhetnek kényelmüknek és otthoni szabadságaiknak, mert senkisem figyelheti, nem láthatja őket. Ilyen időszakokban a legelőkelőbb lakások is úgy mutatnak néha, mint a színpadok a nappali világításban. Különösen, ha a család népesebb, s a gyermekek egy kis időre kiszabadulhatnak a szigorú nevelők keze alól.

Az Andrássy Gyula gyermekei, mikor a Ballplatzra kerültek, alighogy az első X et elérték, vagy túlhaladták. Tivadar, a legidősebb, még a siheder éveket sem közelitette meg, Ilona még bakfis sem volt, s Gyula, akit a családban Ducinak neveztek, még jóformán gyermek. A fiúk különösen elevenek voltak, s ha tehették, bizony felforgatták a házat, főként Tivadar, aki valóságos garabonciás diák volt. S minél szigorúbb glédában kellett állaniok mindenkor apjuk előtt, annál inkább kivették részöket a szabadságból, ha a helyzet urai ők lehettek. Az aristokratikus időrend szerint a reggel náluk is délig tartott; s ez volt tehát az az időszak, midőn a látogatás mentesség óráiban övék lehetett az egész ház, a tanulási szünet alatt kergetőzhettek, végig szaladhatták a nagy termeket, egyszóval, amikor számukra a saját külön lakosztályukon kivül is szabad volt a vásár.

Természetes, hogy ilyen időben, amikor ha bárki jő is, nem nyerhet bebocsátatást, legkevésbbé számithattak a király látogatására, aki előtt minden időben néma hódolattal kell kinyitni minden ajtót. S még a portás sem csöngethet előre, mint tenni szokta, ha ily időben nagykövetek, diplomaták, főrangúak vagy generálisok jönnének. Ha a király jött, rendesen a királyné lakosztályán keresztül — mely a ballplatzi palotával éppen szemközt szögellik a térre — gyalog érkezett; s kilépve a Burgból, csak néhány lépést kellett tennie, hogy már bent legyen a külügyminiszteri palotában. Azzal a katonai gyorsasággal és acélos ruganyossággal, melylyel a király járni szokott, alig hogy megjelent a kapualjban, már fent is volt az emeleten; az ajtók némán, mintegy maguktól nyiltak ki előtte, s a király, aki a lakást jól ismerte, addig járt teremről-teremre, míg valakit talált. Előtte persze nem futhatott senki, mögötte pedig senkisem adhatott hírt arról, hogy ki közeledik.

Eközben fejlődtek ki aztán azok a bájos jelenetek, melyek igazán csak király-idillekbe illenek. Egyszer Ilona grófnőt lepte meg így a belépő király; a kis grófnő a király láttára hangosan felsikoltott, s zavarában el akart szaladni. Máskor maga Katinka grófné volt kénytelen a maga, bár-

mily diszes, de mégis csak otthoni toilettjét bemutatni az uralkodónak, aki nem adott időt arra, hogy mással cserélje fel, s épp oly fesztelen társalgásba ereszkedett a ház úrnőjével, mintha nem is a király, hanem a családnak egyik legközelebb álló tagja lenne. De legtöbb tréfát az szerzett a királynak, ha ilyen váratlan látogatás alatt a fiúk valamelyikét lephette meg, s ilyenkor kifogyhatatlan volt a kedves ötletekből, melyek a gyermekkedélyt, a lélekjelenlétet és az észt próbára teszik. Sokszor öt-hat perc is eltelt, míg Andrássy a maga hivatalos helyiségében hírt vehetett, hogy milyen vendég jár nála, s mire ilyenkor átsietett, az uralkodót már rendesen családja kőrében, s a legjobb hangulat közepette találta.

Az Andrássy fiúk, Tivadar és Gyula, tehát úgyszólván a király szeme előtt nőttek fel; a király szemeláttára vetkezték le a gyermekruhát, hogy apjuk külügyminisztersége alatt fokozatosan jussanak el az önkéntesi egyenruhához. Lehetett volna-e csodálni, ha a bécsi levegő, az uralkodó részéről tapasztalt számtalan kegy, a gyakori érintkezés a királylyal, aki egy személyben Ausztria császárja is, a benyomásokra legfogékonyabb korban olyan irányt adott volna fejlődésüknek, hogy arra a nagyszerű objektivitásra, melyhez apjuk csak a forradalom pusztító tűzén át jutott s arra a bölcs, de lángoló faj- és hazaszeretetre, mely apjuk szívében soha ki nem aludt, fölemelkedni képtelenek lettek volna?

Lélektanilag s az emberi természet általános törvényei szerint, alighanem ez lett volna a természetesebb. S volt még egy másik momentum is, ami még alkalmasabb volt arra, hogy ennek a fejlődési iránynak segítsen. A magyar nemzet ugyanis nem értette meg gróf Andrássy Gyulának keleti politikáját s míg azt a kormány többsége is csak kelletlenül támogatta, ugyanakkor az ellenzék minden árnyalata a leghevesebb ostromot indította az ellen. Minő érzésekkel, minő gondolatokkal kellett az apjukért rajongó Andrássy fiúknak fogadniok s kisérniök mindezt? Nem voltak-e kitéve annak, hogy a keserűség, a méltatlan támadások feletti fölháborodás kitörölhetetlen nyomokat hagyjon lelkületükben? s hogy ez a keserűség a kapcsokat az ő szívük és a nemzet érzései között örökre elszakítja? Nem álltak-e azon a ponton, hogy a nemzetet, mely Andrássy Gyulát éppen az ő legnagyobb conceptiójában nem tudta, vagy nem akarta megérteni, ők is viszont soha többé meg ne értsék?

S ime mégis mi történt? Az történt, hogy az Andrássy

fiúk sem apjuk életében, sem apjuk halála után sohasem ott keresték az érvényesülést, ahol az szinte készen várt reájuk: az udvar közelében; hanem mindketten a nemzeti élet talajába eresztették gyökereiket s mint népképviselők a szabad verseny küzdő terére álltak. Még csak a szerepeket sem osztották fel maguk közt úgy, mint az elmúlt századokban a régi nagy családok fiai tették, hogy az egyik aulikus volt, a másik a nemzet pártjára állott, hanem egy nyomon indúltak, egy nyomon haladtak. Védeni, fentartani s a nemzettel megértetni azt a politikát, melyet Deák Ferenccel együtt alkotott, képviselt, de melyet a gyakorlati életben egymaga valósított meg gróf Andrássy Gyula. Az Andrássy fiúk semmi más célt nem tűztek maguk elé, csak azt az egyet, hogy minden időben, és minden viszonyok közt együtt s egyszerre szolgálják a nemzet és a korona érdekeit s hogy annak az alkotmányos és nemzeti politikának, mely e kettőt összekötötte, s melyet az apjuk politikai hitvallásában és nagy látkörű módszerében láttak kifejezve, — mindenkor hű s igaz tükrei legyenek.

De nem is válhattak volna széjjel. A természet úgy osztotta szét közöttük apjuk szellemi örökét, hogy ennek szolgálatában egyik a másikat nem nélkülözheti. S ha Gyula a nyugodtabb és a produktivebb elme, s egyben: az irás művészetében és a történelmi és politikai igazságok megkonstruálásában még apjat is felülmúlja, ámde Tivadar az acélosabb és a harcok tüzében, az ellentállás áttörésére és egyes pontok védelmére vagy bevételére alkalmasabb.

Így az Andrássy fiuk, kiknek gyermekkoruk és tanuló éveik nem a nemzet szeme előtt folytak le, s akik a nemzettel csak nagykoruságuk után léptek kontaktusba mint parlamenti képviselők, — hamar váltak férfiakká, sőt államférfiakká a közvélemény szemében. Különösen G y u l a, az ifjabbik, aki külsőleg is teljesen apjának hasonmása, s kinek nagy szellemi felsőbbségét nemcsak bátya ismerte el, hanem apja annak már tanuló évei alatt is hirdette, jövendölte. Két évtizede már, hogy az Andrássy fiuk tényezői a közéletnek; s azóta nemcsak a kormányok és a kormányrendszerek váltakoztak, hanem a nemzedékek is. S abban a korban; melyben ma az Andrássy Gyula fiai vannak, Andrássy már föltette szent István koronáját a király fejére. De habár azóta nemcsak az a nemzedék tűnt el, mely a negyvenes évek harcait vezette, hanem az is, mely a hatvanas években kezdte meg szereplését: Ferenc József ma is él és uralkodik és kettős birodalmának sorsát ma is ő intézi. Ural-

kodásának elején csak azoktól kérhetett tanácsot, s csak olyanokkal vehette magát körűl, akik sokkal idősebbek voltak nála; s ezek után rá kellett térnie azokra, akik vele voltak egykorúak. De utóbb hozzá kellett nyúlnia azokhoz is, akik nála már ifjabbak voltak; sőt most már ott van, hogy olyanokkal is érintkeznie kell, akik fiai lehetnének.

Mindenesetre páratlanúl álló érdekessége lenne a világtörténelemnek, ha bekövetkeznék, hogy Ferenc József mint alkotmányos uralkodó azokra szorúlna rá, kikkel egykoron mint gyermekekkel játszadozott, s kiket térdein is ringatott talán. Pedig talán ez az idő nincs is nagyon messze.

A felületes itélők, akik abból indúltak ki, hogy az idősebb gróf Andrássy Gyula volt az egyedüli magyar államférfi, aki a király bizalmát sohasem vesztette el, az egyedüli miniszterelnök és külügyminiszter, aki nem bukott meg, s az egyedüli magyar főúr, akinek temetésére a király személyesen elment, — régebbre várták már, hogy az Andrássy Gyula fiai legyenek a korona első tanácsadói. De ez csak felületes ítélők számítása s prognózisa volt. Az a ritka szerencse, ami a gróf Andrássy Gyula fiait érte, hogy gyermekkorukban úgyszólva a király szemei előtt nőhettek fel, — a gyakorlati politika terén inkább volt hátrányukra, mint előnyükre később. Mert emberi dolog, ami alól a királyok sem vonhatják ki magukat, hogy ugyanazoknál, kiket egykor térdeinken ringattunk, a későbbi korban is mindig csak a régi megszokott vonásokat látjuk; s nehezen tudunk velük oly viszonyba lépni, aminek feltétlenül föl kell áldozni a régi, megszokott és kedves emlékeket. Ez a természetes és csak nehezen legyőzhető feszély a király részéről, már gyakorlati példákkal is beigazolódott. Éppen ezelőtt tíz évvel történt, hogy a második Wekerle kabinet nagy erősödést vélt nyerni abban, hogy gróf Andrássy Gyulát szemelte ki a király személye melletti miniszternek. S a remény, mely éppen a királynak az Andrássy fiúk iránt tanusított régi szeretetén alapult, nem vált be. Mert az idő, hogy a király az Andrássy fiúkban nem a hajdani kedves gyermekeket, hanem magának a régi Andrássy Gyulának felujitását, és megifjodását lássa, még el nem következett. Sőt akkor is, mikor a Tisza-lex alkalmával, az Andrássy fiúk Szilágyi Dezsővel, gróf Csáky Albinnal és Hieronymi Károlylyal együtt kiléptek a szabadelvű-pártból, a király mosolyogva kérdé: „Was will denn dieser Duczi?“ (A király is csak „Duczinak“ nevezte eddig Andrássy Gyulát.) S gróf Tisza Istvannak, aki pedig néhány évvel ifjabb mint az Andrássy fiúk, mégis

könnyebb dolga volt a királylyal. Éppen azért, mert mint gyermek nem volt folyvást a király szeme előtt.

De az idők sokszor különösen alakulnak: s gróf Andrássy Gyula, különösen az utóbbi hetek eseményei alatt, óriásit nőtt a nemzet szemében. Alig négy hete, hogy nagy történelmi munkájának („A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai.") második kötete megjelent, s e könyvben nemcsak a történetiró, hanem a nemzeti államférfi is akként nyilatkozott meg, hogy elemi erővel tört utat, úgy a nemzet politikai értelméhez, mint szívéhez is. S midőn e könyvnek megjelenése után egy hétre, eljött a gyakorlati alkalmazás próba köve, akkor gróf Andrássy Gyula férfiasan vonta le annak az alapthézisének konzekvenciáját, hogy: a magyar állam és az alkotmányos szabadság csak azért maradhatott fent, mert a magyar nemzet soha sem türte el, és sohasem fogadta el a törvénytelen erőszakot, s mindenkor rátudta kényszeríteni a hatalmat a separációra. S gróf Andrássy Gyula ma már nem egy ember, hanem egy zászló, melyre a nemzet remélve tekint, melyet bizalommal követ. S bizonyosra lehet venni, hogy ha Ferenc József még egyszer találkozni fog gróf Andrássy Gyulával, nem fogja többé a régi Ducit látni: hanem fel fogja benne talalni a régi Andrássy Gyulát, aki feltette Ferencz József fejére szent István koronáját, s véget vetett annak, hogy „bukott rendszereket" akarjanak feltámasztani, s bukott rendszerek erőszakolásával tegyenek merész, de végzetes kisérleteket.

Avagy talán az a lovas szobor is, mely deszkafalak közé bezartan áll a parlamenti épület déli frontja előtt, csak azért nem tud elkészülni, csak azért halasztja leleplezését, mert maga is erre a pillanatra vár?

Nem lehetetlen.

Az uram.

Irta: Petelei István.

A falu végén a vándorköves, szakadékos mezőn tanyázó cigánysátorból egy rongyos, mezitlábos, fekete cigányleány (a papsajtlegeléssel betelve) az utolsó, granicerrel fedett házikó kerítésére rákönyököl és benéz az elhagyatott udvarra. Ott egy viseltes, beteges formáju ifjú paraszt-fehérnép a küszöbön ülve ránéz a cigányleányra s rászól:

— Mi kell?

— Hát... semmi.

— Hova valók vagytok? A sátorral vagy?

— Ühüm... Messziről, a gyergyai havasokból valók vagyunk.

— Te rongyos! — vontatva, nagysokára folytatja — leány vagy?

— Láthatod tán.

— Nem látom. Gyere be. Adok valamit.

Végig méri lustán s gyors elhatározással így szól:

— Szeretnéd, ha csíkos strimpflid volna? Szeretnéd, ha gombos topánkád lenne? Gyere be...

A parasztasszony befordul a házba s kicipel egy tarka kendőbe bekötött batyut.

— Ülj le oda. Nem is bő a lábszáradra a strimpfli Úgy... A topánkában kotyog a lábad, de sarjúval kitöltheted. És ti nem szoktatok erre felénk jönni? Mi? Felöltöztetnélek ha tudnám, hogy elmentek innen és nem látlak többet.

— Nekem adnád a cipőt? Dugva?

— Az enyém. Kisasszonyok viselnek a városon ilyen stráfos harisnyát. Drága... Vedd el. Neked adom, te rongyos; kösd meg kóccal a térdeden felül. Van még egy köntösöm, aminek bő az ujja.

— Bő az ujja? Oh na! S nekem adod?

— Egy szót se szólj. Tedd be a kaput. Vedd fel. Állj az eperfa alá. Siess. Hogy hívnak?

— Aniko...

— Aniko... Engemet: Sebesnének hívnak. Én asszony vagyok. Az uram a városban van. Szolgálatban van az uram...

S erre kibuggyan (miért? miért nem?) a könny a szemén s betakarja az orcáját mind a két kezével... Zokogásában a lapos melle zihál... De lefojtja sírását és szürkén folytatja:

— Vedd fel, Aniko. Nem is igen bő rajtad az a köntös. Kisasszonyok viselnek efféle cafatot a városon, Szép-e? De még egy szalmakalapom is van. Kisasszony-félék viselik azt is. Ne. De gombold be a köntösödet. Neked adom, de úgy, hogy mindjárt elviszed innen s ne lássam meg többet. Neked adom a kalapot is.

— Mi lelt?

— Mi a bajod vele? Várj, kihozom. Egy borjúnak az ára van ezekben a rongyokban. Vidd el. A városon a rosszfajta kisasszonyok viselik az ilyen holmikat. Az Isten verje meg őket.

Amint a virágos szalmakalapot kihozza, úgy megmarkolja, hogy összetörik a markában.

— Nem baj... Úgy is kacagás efféle piszkot viselni kiöltözött parasztleánynak a varoson... Ott (s messze hely felé int) effele kalappal csavarják el az ifjú paraszt embereknek a fejét a rossz fehérnépek...

És keserű dühvel rongygyá tépi a cifra kalapot; kitörli az öklével a szemét és hevesen folytatja:

— Menj... menj Nincs egyebem. Menj vele sietve. Ne is merj errefelé nézni. Fuss. Jaj, nem bírom.

A cigányleány a mint kiódalog, a kapunál visszafordul:

— Aztán mit mondjak, — ravasz tekintettel vigyázva az asszonyra: — mit mondjak: ha kérdezik, hogy hol kaptam ezeket a szép holmikat? Nem loptad?

— Nem... Én becsületes asszony vagyok... Asszony. Az uram a városon szolgál már két esztendeje, de nem jöhet vissza... mert nem akar, vagy nem jöhet haza. Viheted... Tedd be a kaput.

... S maga is belép a házikó ajtaján. Bezárja, neki dől és hangos fuldoklás között sírja:

— S mondd meg, hogy mindent megvettem... úgy öltöztem fel... a milyeneket ő szeret a városon — s még se ... még se... engemet szeret... az uram...

Makai Emil verseiből:

KÉSŐI VÁGY.

Mit ér a jaj, az örökös panasz,
Hogy nem csüngök az élet gyönyörén,
Hogy nem találok a világba' szé et —
Oh volt gyönyör, volt szerelem, volt élet,
Csak én születtem oly későn, csak én

A szabad szerelem és a házasság kérdése.

Jegyzetek egy nagyobb regényhez.

Irta: Kovács István.

18

Tizenharmadik levél.

Ha néha ingadozó és aggodalmas a tollam, és sokszor visszatér egy-egy ponthoz, ennek nemcsak az az oka, hogy mégsem vagyok az igazi író, hanem mert nagyon vigyázok, nehogy elrajzoljam az alakomat és mert néha elfog iránta a szánalom — végre is csak élni akart, a maga nem mindennapi kadaverjét fűteni, szolgálni, a maga furcsa geniusának, amelyben nyomon ízték egymást a legellentétesebb áramlatok. Testének épitésénél fogva a szabad szerelem született híve, de agyában benne él az az atavisztikus vágy: bírni egy „mal"-lal, aki a zsákmányt keríti, szükségleteit ellátja, aki a természetben és a jogrendben az ő alakja előtt áll, mint tápláló, mint védő, mint takaró. Ma, természetes és egyszersmind komikus előttem a vágya és mosolyogva sajnálkozom rajta, amikor „akart." Legfőképpen enni, mert a központban megromlott idegei, elzsírosodó szíve és még egy fiziologiai ok, képtelenné tették arra, hogy széles gyomra egy negyedóráig is üres legyen.

— Enni, enni akarok! — szólt azon az estvén is, amelyről már beszéltem.

Az éhség szomorúvá és rúttá tette; lusta, indulatos és méla volt, mint egy boa constrictor, amely már idején túl szűkölködött zsákmány nélkül. — S ilyenkor nem ismert tekinteteket és szemérmet:

— Enni, enni!

De nem ehetett még most sem. Jött egy rajongó, tiszta szivű és tiszta szemű, de vak férfiú, akinek eszményi érzésein annyit mulatott, de akinek — ha nem is nagy —

anyagi segitségére rálesett. (Pfuj. gondoltam a másik szobában és első sorban magamtól undorodtam.) Az ideálistának játszott egy-két kacéran ideális szcénát, aztán elküldte, bizonyos lelkiismeretfurdalással, mert azt lehetőleg mindég fentartotta a maga és az én számomra.

— Szegény! — mondá, amikor elment — ennek vége van!

— Miért?

— Tabes! — mondá komikus fontoskodással. Majd hozzátette:

— Nem is tudom, mit akarnak körülöttem mindég ezek és éppen ezek az alakok!

Félregörbítvén az éhségtől most már halavány ajkát, mosolygott:

— Avagy mért van körülöttem folyton egy egész ispotály, azt nem értem? Igérje meg, hogy nem fogja mellettem szívszélhűdés érni!

Megigértem, mire ő — hogy az időt, a míg a vacsorát föltálalják, betöltse, — fantáziáját, amely sötét és keserű volt, mint a második öntésü thea, elárasztotta ismerősei körül:

— Ha meggondolom: kik imádtak engem! A genie, akinek minden szellemi vágya az volt, hogy — dicsérjem, mint az istent; a belvederi Apollo, aki úgy túl volt a szerelmen, mint egy kiszolgált pincér. (Még panama-kalapban járt, de férfi nem volt többé!) Aztán a „ló-ember!" (Egy jóltevője, idősebb férfi, akiben az elővigyázatosságot is legyőzte és aki csaknem elvette feleségül.)

Az elbeszélés során következett — némi kihagyásokkal — egy másik férfi, aki szintén csaknem hogy elvette és akire e „csaknem" miatt úgy megharagudott, hogy a tisztes és szerencsés családját megátkozta, úgy, hogy az átka fogott. (Milyen diadal volt ez neki.) A „vezérmotivum", akiből néha ideális hőst, némelykor meg egy parázna, potrohos, tétlen és tudatlan papot csinált. Valaki következett azután, akit dicsért, ám úgy, hogy az erényeiért nagyon elszégyelné magát. A beszédje végén

kitűnt, hogy mint a nap hevített felforralt görögdinnyék, úgy feküdtek a talpa alatt a legkiválóbb fejek — némelyik meglékelve, egy-egy kissé kipróbálva, de mind beteg, beteg...

— Magam sem tudom, mit akarok ezektől a beteg emberektől?

— És mit akarok az öregedő férfitól! — tette hozzá csúfolódva, majd kikorrigálta magát — és ezt nekem valaki mondta, aki mindenkinél öregebb!

... — Enni, enni!

Természetes és osztatlanul igaz brutalitása kitört rajta, mert a cseléd késett. Majd elbánik vele, csak haza jöjjön. A cseléd és ő! Sokba belevilágit az a viszony, amelyben ő a cselédségével állott. Ez azonban egy másik és lehet, hogy merőben új fejezet. Meg kell néznem: akkor ki volt nála, a szőke Treszka-e, akire egy kissé féltékeny is volt? A tisztességes házból eredő, de nem kicsiny orrú és állú özvegyasszony-e, a Mari, vagy az Ilma? Rabszolgái és barátnői, született ellenségei és tanácsadói, a kiknek a vérit itta föl a hitvány bérükért, de akiknek fölolvasta a legbizalmasabb leveleit is. Mert titkolódzni csak bizonyos körülmények között tudott e szerencsétlen - szerencsés teremtés, hangosan kellett neki gondolkodnia, mint lady Machbethnek, akinek véletlenül egyéb ösztöneit is osztotta. Ő is azt hittte: „a viz mindent lemos!“ Még egyéb közös vonásuk is volt, de erről később. Most még a vacsorát hozzák Már emlékszem, hogy melyik cseléd: a beteg parasztleány. Bár későn jött, nem kapott ki, az úrnője látta, hogy én ezt nem szeretem, sőt a cseléd affaireket türni nem tudom. És ezen az estén én „a tökéletes férfiú voltam.“ Jegyzeteimből az tűnik ki, hogy ezen az éjjelen célzott először arra, hogy képes leszek-e érte minden nagy, eredendő és szent kötelességemet elrugni magamtól. Vizsgálódott: elég beteg, elég romlott, elég sivár vagyok-e már ahhoz, hogy egy testi szenvedélyért belemenjek egy konkubinátusba, aztán egy házasságba?

— Független maga? — kérdezte reggelfelé, amikor az agyamban már nem volt semmi vér, csak fantázia, kifáradhatatlan és kiolthatatlan álmaim az Asszonyról. De vér-

telen agyvelőmben ott élt, ha megbolygatva is, a józanság és a tisztesség, amely két qualitás miatt annyiszor megharagudott rám; érezte, hogy ezekkel nem bir. Az agyam vérét mind neki áldozhatom a „legjobb materiát“ is belepusztithatja ebbe a tusába egy vagy két esztendő alatt, de a megvetett két tulajdonsághoz hozzá nem férhet soha. Nem bolygatta a kérdést, de nem könnyelmüségből, hanem okosságból. Elaludt. Én ébren maradtam.

(A tizennegyedik levél következik.)

Makai Emil verseiből:

— Richepin. —

ZONGORA MELLETT.

Mint hajdanában, zongorához űltek,
Egy kis gyakorlat nem fog ártani —
„Ugy-e, ma chère, mi sose vénülünk meg?“
„A szerelemben soha, chère ami!“

És felütik a régi kottakönyvet,
Papirja sárga, betüje kopott.
„Öregszik, édes, minden körülötted...“
„A szerelem, csak az nem változott.“

Kezdik piano: do re mi fa sol la...
Fortissimoig majd csak belejő
A rég pihent szerelmi barcaroleba
A zongora, a férfi és a nő.

Sehogy se megy. A taktus elhibázva.
Harmoniátlan, bántó zűrzavar.
Mi ördög bujt a régi zongorába,
Hogy dallamot kiadni nem akar?

Dühösen toppant lábával a férfi
S a nő se kíván többé játszani.
„Ma chère, a kottát, úgy látom, nem érti?“
„És ön? — Ön csupa gikszer, chère ami.“

Beszélhet bátran...

Irta: Violáné Etelka.

Csúf novemberi reggel. A fasorban a villák között megült a köd s szürke lehelletével elhomályosította az ablakokat. Egy kis szél is fujt, s a lombfosztot gallyak odakocódtak a széles üvegtáblákhoz.

Jolán még ágyban feküdt. Mosolygott és behunyt szempillái alatt napsütést és tavaszi pompát álmodott, csillogó flirttel, virágzó szerelemmel, s az illat, a fény, a zsongás kellő közepén ott látta angolos elegantiában, simára beretvált phlegmaticus arccal Szentmarjai Gézát.

Szentmarjai Géza volt az idei, nagy szezon-szerelme. Mert Jolánnak minden tavasz hozott egy ilyen hatalmas szerelmet, melyről az első hónapokban azt hitte, hogy az egyedüli, az igazi, míg a tizenkettedik hónap végén szomorú megadással győződött meg róla, hogy sem nem az egyedüli, sem nem az igazi. Ezek a nagy szerelmek tulajdonképen csak abban dokumentalódtak, hogy Jolán minden érdeklődését, minden gondolatát és érzését azokban a dolgokban összpontosította, melyek időleges barátjának érdeklődését lekötték. Az évek múltával így egészen imponáló, enciclopédikus tudásra tett szert.

Ilyenformán ismerte meg a ministériumok corruptiólt, a hadsereg titkos szervezkedését, a M. T. Akadémia intrigáit, s szerzett jártasságot a képzőművészetek, a pathologia, az agrár-politika, meg a belletristica terén.

Szentmarjai Gézához való vonzalma kétféle uj tapasztalattal gazdagította egyszerre tudományának tárházat. Megismerte a turfot és a kártyát. A Máriástól kezdve egészen a Whist-ig megtanult minden játékot, folytonos evidentiában tartotta az országos kaszinó kártyakülönbözeteit, a versenytéren pedig oly otthonos volt, akárcsak egy jockey. Betéve tudta a lovak pedigréit, itélkezett a derby crack-ek felett és szakvéleményt mondott a bookmakerek oddsairól.

Most is azt álmodta, hogy kint áll a tribünön, halványlila, fehér csipkés ruhában, lengő karimájú, ibolyákkal telehintett La Vallière kalappal fején.

Lila és fehér . . . Szentmarjai színei.

Áll, áll és előrehajolva, izgatottan figyeli Ramses II-őt ezt a karcsú, barna, a tömeg által lebecsült outsidert, akit barátja tanácsára nagy összeggel tett meg.

Csengetés, por, lárma, zür-zavar: Ramses II. befutott elsőnek.

Szentmarjai mosolyogva intett neki, majd feljött hozzá, s lila-fehér csíkos selyemtárcájából bankókat számított tenyerébe. Minden százas után gyengéden szoritotta össze keztyűs ujjait.

Hirtelen úgy érezte, hogy valaki megfigyeli, erősen nézi őket. Felriadt.

A szobaleány hajolt fölé és ébresztgette:

— Tessék felkelni nagysága, Mari asszony már elkészítette a fürdőt.

Jolán bosszusan fordult befelé.

— Ez a leány bamba — gondolta — épen most zavar fel! Hány százas, mennyi gyöngéd kézszorítás vész miatta a semmiségbe.

Lehúnyta szemeit s igyekezett az álmait folytatni. Egész életét így álmodta agyon. Minden nagy emótiót, küzdelmet, lelki meghasonlást lehúnyt szemekkel, párnái között élt át.

Mire megvirradt, rendesen törődöttebb volt, mint éjfélkor, amikor aludni tért. Sokszor nedves volt a párnája a könytől, néha ragyogó mosoly öntötte el arcát.

Ő, aki ébren, józan fővel erényes volt, tartózkodó és higgadt, álmaiban nem egy forró csókot adott, nem egy fojtó ölelésben kábult el, s villogó szemmel, suhogó szoknyákkal nem egy garçonszoba küszöbét lépte át.

Szerette a félhomályt, a félszineket és a félérzéseket, a valóság erős színpompájától visszariadt. Igazi modern gyerekasszony volt. Testileg tiszta, lelkileg romlott. Nagyon kiváncsi és nagyon gyáva. Ideges és anemicus.

A szobaleány újból megszólalt:

— Nagysága kérem, a Mari asszony türelmetlenkedik, azt mondja: nem ér rá várni.

Nagy nehezen felült hát az ágyban s mialatt a szobaleány a papucsokat huzta lábaira, korholta magában az orvosokat, a kik elhitették vele, hogy sápkóros, s ráróták ezeket a kora reggeli jéghideg félfürdőket.

Pedig ő nem is sápkóros, csak halvány. És szereti a halványságát csak úgy, mint a rövidlátását. A doktorok hülyék! Hiszen lehet, hogy ezek szervi vagy testi, vagy mit tudja ő miféle fogyatkozások, de ő hozzá illenek, az ő előkelő kis charmejai közé tartoznak. Nem is szeretne pirospozsgás lenni, vagy olyan bamba, lorgnon nélküli nyárspolgárias szemekkel tekinteni a világba . . .

Benyitott a fürdőszobába, ahol égett a villany és rózsaszínű fényt vetett a fehér porcellánfalakra. A kád előtt termetes asszonyság guggolt és hosszúnyelű hőmérővel kavargatta a vizet.

— Jó reggelt, Mari asszony!

— Kisztihand édes nagyságám, csak bele, bele bátran!

Jolán megborzongott, a mint némi ösztökélés után végre beledugta az egyik lábát a kádba és felsikoltott:

— Jujj! Jéghideg! Maga engem megöl!

— Dehogy is hideg, csak tessék mozogni.

— Hisz mozgok! — mondta fogvacogva és a víz felszinén billegette két kezefejét.

Mari asszony kérges tenyerével jól végigdörgölte, azután egy kis fasajtárral meregetett a vízből s azt gyors egymásutánban nyakszirtjére öntötte.

Ettől átmelegedett egy kissé és nyugodtabban türte a további procedurát. Néhány pillanat mulva szépen kipirult és tudott beszélni anélkül, hogy fogai egymáshoz csattogtak volna.

— Es tudja Mari asszony, hogy rettenetesen korán van?

— Nyolc óra van, nagyságám.

— Borzasztó, a milimárik órája! Maga hánykor kel?

— Ötkor, nagyságam.

— Ötkor? Nevetséges, hiszen akkor még a soupercsárdást járják minden valamire való házibálon!

— De én nem igen járok bálba — mondta Mari asszony és megeresztette a hideg csapot.

— Az igaz, elfelejtettem, de azért csavarja már el azt a masinát, mert idefagyok!

— Nem tetszik idefagyni.

— Tüdőhurutot kapok!

— Nem tetszik tüdőhurutot kapni.

Mari asszony most előlről csapkodta a sajtárral Jolán vállai közé a vizet. Vagy tizszer egymásután.

— Még fázik a nagysága?

— Már nem olyan nagyon. Kezdem megszokni. Hát mondja, maga öt órakor felkel, megteázik . . .

— Kávét szoktam inni.

— Hát jó, igaz, megkávézik... és akkor mit csinál?

— Rendbehozom a házam táját, hatkor egy doktornét masszirozok ott a hazban, hétre meg már a Szabadság-téren vagyok a Szász nagyságánál.

— Micsoda, Szász Katánál?

— Nem tudom, hogy Katának tetszik-e hívni.

— Festve van a haja?

— Szép, aranysárga.

Jolán egyszerre átmelegedett, szinte megfeledkezett a hideg vízről.

— Hát mondja lelkem, Mari asszony, megbolondult az a Kata, hogy már hét órakor reggel hidegkúrát használ?

— Nem hinném nagyságám, talán csak fogyni akar.

— Fogyni? Hisz olyan karcsu!

— Szépecskén kitölti a kádat biz'a.

— Lehetetlen! Ha fel van öltözve, csaknem soványnak látszik.

— Mert a dámák úgy elszorítják magukat. Agyon van fűzve. Minden reggel olyan csíkok látszanak a dereka körül, akár a kötél.

— Borzasztó! De azért szép asszony, a férfiak nagyon bolondulnak utána.

— A férfiak szamarak, engedelmet kérek nagyságám.

— Azt mondják, neki van a legkisebb lába.

— Azért is van úgy elsanyargatva.

— El van?

— El.

Jolán gondolatokba merült, azután habozva, egy kis undorodó orrfintorítással kérdezte:

— Csak nincs neki... izé...

— Ühüm.

— De van ám. Minden újján kettő.

— Szörnyű!!

Mari asszony felállt, maga elé tartotta a durvaszálú vászon lepedőt s belecsavarta Jolánt, aki úgy állt előtte, mint egy szép megifjodott mumia. Még mindig Szász Kata izéi (ki nem mondta volna még gondolatban sem azt a szót hogy: tyúkszem) jártak az eszében. Mari asszony dörzsölte tetőtől-talpig. Valahonnan harangkongás hallatszott be.

— No nagyságám, siessünk, mert kikapok, ha megkések, a Szentmarjai nagyságos úr rettenetesen pontos ember.

Jolán majd összerogyott, mikor ilyen váratlanul hallotta ezt a nevet kiejteni.

— Mari asszony! Maga férfiakhoz is jár? — kérdezte hüledezve.

— Dehogy is! — válaszolt az és felcserélte a durva szálú lepedőt egy bolyhos, lágy fürdőköpenynyel — az öreg Szentmarjai nagyságához már tizenöt éve járok. A fiatal úr akkor még gyerek volt.

— Jó, jó, de most már nem gyerek.

— Most meg úgy adta magát, hogy hét hónap előtt párbajban megvágták a lapockáját. Hogy ápolónőt nem türt maga mellett, hát én segítettem az öreg nagyságának virrasztani. Most meg még minden nap megmasszirozom egy kicsit. Ennyiből áll az egész.

Jolán egyszerre nagyon kényelmetlenül fészkelődött. Kiméletlen pontossággal vésődtek agyába Szász Kata intim toilette-titkai s úgy érezte, hogy ő most ennek az asszonynak, aki látszólagos tompa egykedvüséggel dörgöli végig tagjait, rettenetesen ki van szolgáltatva. El fogja őt árúlni, beszélni fog róla Szentmarjainak, csak úgy, mint beszélt neki Katáról.

A szíve hangosan vert az izgatottságtól, s apró, színes, lehetetlen kis gondolatok röpködtek, zsongtak az agyában, mint rózsanyitó juniusban a szitakötők. És megvilágosodott előtte, hogy ettől az asszonytól szabadulnia kell. Elküldi azonnal, megvesztegeti, bősásan megfizeti, csak hallgasson, csak ne beszéljen.

— Mari asszony — mondta bátortalanul.

Az asszony épp a lábafejét törülgette s feltekintett rá kérdően.

— Mari asszony, én . . .

Itt hirtelen elhallgatott, s rövid szünet után, ki tudja miféle inspiráció következtében, így fejezte be a mondatot:

— . . . Én arra kérem, mondja meg a szobaleánynak, hogy adja ki a melegebb pongyolámat, igen?

Mari asszony kiment, s behúzta maga után az ajtót.

Jolán pedig nyomban talpra ugrott, s felgyújtá a két villamos gömböt, mely a földig érő fehér keretes állótükörből mint két izzó lótusz-virág hajolt ki. Magasba nyúló meztelen karja úgy csillogott az erős világitásban, mint a rózsaszín gyöngyház.

Egy pillanatig állt a nagy tükör előtt sápadtan, kővé meredten. Selymes barna haja a homlokába hullt, s szép szemeit beárnyékolták a hosszú pilák. Zavarban volt, elpirult és újjai görcsösen szorították össze a fürdőköpeny redőit. Egy pillanatig, azután büszkén felvetette fejét s egy gyors, hirtelen mozdulatra határozta el magát A köpeny lehull róla, mint az érett gesztenyéről a zöld burok — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Mire Mari asszony bejött, már újra ott ült előbbi helyén, a lágy, bolyhos köpenynyel vállain. A szeméből eltünt minden rettegés, s a megelégedés széles mosolya öntötte el arcát. Nem, nem, nem! Nem fogja elküldeni, nem fogja megvesztegetni: beszélhet . . . beszélhet bátran.

Megveregette Mari asszony vállát, visszabújt ágyába, s mielőtt még újból ráborult volna a napsugaras nyári álom, üde ajkai, halk kacagás közt suttogták:

— Beszélhet . . . beszélhet bátran!

Metternich.

Irta: Beöthy Ákos.

Metternich negyven évig volt a monarkhiának első minisztere és neve az 1848 előtti osztrák kormányzattal össze is van forrva.

Személyiségének kiismerése céljából bő anyag áll rendelkezésünkre. Ott vannak ténykedései, ott az európai nagy történetírók, kik mind foglalkoztak vele, végre hátrahagyott iratai, melyek bemutatják mint politikust, mint írót, mint magánembert. Az iratoknak az a része, mely őt velünk eme minőségében megismerteti, feleségének, a magyar születésü Zichy-Ferraris Melanienak naplójából áll, mely az érdekes és tanulságos gyüjteménynek a gyöngyét képezi. Nem szabad nála a magyar születés tényét elhallgatni, mert abban az idegen, udvari és nemzetközi felfogásokkal telített légkörben a magyar vér és érzés minden lépten-nyomon felüti a fejét. Nem egyszer könnyet hullat Széchényi István miatt, mert azt hitetik el vele, hogy bajba keveri magát és nemzetét. Ha ez utóbbit ócsárolják, beleírja naplójába, hogy igazságtalanok iránta, mert habár van is ottan exaltált fej és rossz ember, de egészben mégis jó ország az, ahol sok kitünő és nemes jellem akad. Alig is lehet kétség az iránt, miszerint Metternichnek egészben elismerésre méltó magatartásában hazánkkal szemben, neki is kellett részének lennie.

E mellett egy férjét bálványozó, eszes, eredeti észjárásu asszonynak feljegyzéseit látjuk bennök. Ezekben a feljegyzésekben, mint egy tükrökkel telt csarnokban, szemlélhetjük az akkori európai nagy világ minden nevesebb emberét és alakját. Elkezdve Miklós cár, valamint a szellemóriásoktól, Humboldt a tudós, a regényíró Balzac, Berryer a szónoktól, nem volt azon hosszú idő alatt Európában nevesebb ember, diplomata, politikus, katona, grand seigneur, író, tudós, művész, ki a Ballplatz fényes szalonjaiban meg nem fordult és akikről

ezen naplókban egy találó megjegyzést nem találnánk. De ami az embert bennök megragadja, az a bálványozással határos rajongás és szeretet, amelylyel a szép, fiatal hercegnő nemcsak idősebb, sőt koros férje iránt viseltetik. Valójában a feleségnek mintaképe volt, kinek nem lehet és nincs más gondja, mint férjének boldogsága, egészsége, jólléte.

Egy szerető leány nem ápolhatja és gondozhatja jobban öreg atyját, mint ahogy ő azt teszi, valamint nincs az az ideális Julia, ki Romeoja iránt nagyobb imádással viseltessék.

Amikor csak szerét teheti, első dolga templomba menni, hogy érette és gyermekeiért imádkozzék. Teljesen beleéli magát férjének életébe, hatáskörébe. Lelkesedéssel írja bele naplójába, miszerint ez őt először tisztelte meg azzal, hogy egy politikai emlékiratát felolvasta. Ünnep az neki, mikor vállára dőlve urát dolgozni látja, vagy hallgathatja előadását az emberiség boldogítását illetőleg, mely iránt azonban a rossz emberek nem akarnak vele egyetérteni. Mikor pedig ezen rosszaknak tartott emberek megcsinálják a bécsi forradalmat, akkor nincs más gondja, mint urával együtt annak, amit a jó ügynek nevez, megmentéseért helyt állani, ha kell, annak oldalán vérzeni el.

Ez a része naplójának egyszerű, természetes előadásában igazán drámai érdekkel bir. De vannak benne más mulatságos incidensek is, melyek minden esetre érnek annyit, hogy az akkori viszonyokra érdekes világot vetnek. Ilyen például azon jelenet, mely a hercegnő és Lajos Fülöp követe, Saint-Aulaire gróf között lejátszódott, melyet több irányban való jellegzetes volta miatt érdemes felemlíteni.

Tudvalevő, hogy Lajos Fülöpöt a legitimitás hivei úgy tekintették, mint bitorlót, sőt koronatolvajt, a ki, midőn 1830-ban a franciák elűzték X. Károlyt, a forradalom kezéből elfogadta az uralkodást. Egy ünnepélyen megjelenik a hercegnő egész pompájában, ragyogó gyémántokkal fején. Saint-Aulaire találkozik vele és mélyen meghajtva magát így szól: «Minő szép koronát visel hercegséged.» — Erre ez csipősen azt feleli: «Azt én tehetem, a korona jogos tulaj-

donom, azt én nem loptam el.» — Az udvarias francia feltalálja magát s ilyképen replikáz: «Cette couronne n'est pas volée, elle est déplacée; elle est sur votre tête, elle devrait etre á vos pieds.» (A korona nincs lopva, de nincs a maga helyén, nem a főn, de a lábai előtt kellene annak hevernie.) De a fordítás nem adja vissza az értelmét. Különben az egészből nagy história, diplomáciai jegyzékváltás származott. Szerencsére azonban Európa békéjét nem zavarta meg.

Metternich szerencsés csillag alatt született. Kevés emberre pazarolt a természet annyi adományt, valamint kevésnek volt oly állandó szerencséje, mint neki. Az ancien régime talajából nőtt ki, mint annak a kiváltságos arisztokráciának tagja, a melynek bölcsőjében ott feküdt már a szerzett jogcím a legmagasabb állásokra. Ez az arisztokrácia azon időkben egy egész csomó jelentékeny embert állított ki, mint Talleyrand, Pozzo di Borgo, Hardenberg, Castlereagh, Czartorisky, a kik mind igen tehetséges emberek voltak. Oly egyének voltak mindannyian, a kik a munkát élvhajhászattal, a ledérséget komoly joggal egyesítették, s ekként az államférfi működését a világfi mázával vonták be. Ezek között az első és legeszesebb Talleyrand volt, kinek példája és személyisége eléggé ösmeretes és a ki finom érzéke, alkalmazkodási képessége által állandó hirnévre tett szert.

Érdekes dolog lenne kettőjük között párhuzamot vonni, habár ez nem annyira a politika, mint a lélektan világába tartoznék.

Bármennyire eszes és szellemes volt Metternich, de ez irányban Talleyrand megverte őt. De míg ez utóbbi sántított, hozzá cinizmusa, rossz nyelve, élceinek bántó volta kellemetlenül érintett, addig Metternich szeretetreméltó és korának egyik legszebb és előkelő külsejű emberei közé tartozott. Egy oly éles és elfogulatlan megfigyelő, mint Pulszky Ferenc, ki őt akkor ismerte, mikor már jól tul volt a 60-on, nem győzi eléggé dicsérni, hogy mily kellemes benyomást tett az emberre testi és lelki frissesége, előadásának, magaviseletének lebilincselő kedvessége által. Körülbelül így hangzik az amerikai Stilesnek jellemzése. Középmagasságú embernek írja le,

szépen formált fejjel, élénk szemekkel, finom metszetű ajakkal, melyen rendesen lekötelező mosoly játszik, előkelő tartással és viselettel. Egész megjelenése és magatartása elárulja a szellemi felsőséget, és hogy teljes életén keresztül a legjobb társaságban mozgott. Az élveknek volt embere de azok közepette sem felejtette el az állam érdekeit, és ha lehet, elő is mozdította azokat.

Különösen felülmulta Talleyrand-t méltóságteljes magatartásában, mely tetőpontját 1848-ban történt bukása alkalmával érte el.

Beöthy Ákosnak, az angolba oltott kuruc politikusnak hattyúdalából — félben maradt nagy históriai munkájából — való ez a klasszikus politikai arckép, mely minden kegyeletes megemlékezésnél erőteljesebben jellemzi a magyar közélet nagynevü halottját.

Makai Emil verseiből:

PÉNTEK ESTE.

Köszönts be áldott Szombat napja,
Terjeszd ki halkan szárnyidat;
A bérceket már elborítja
Borongó, árnyas alkonyat...

Már elfödi az esti tájat
A méla csendnek ájtata,
S mint röpke széltől üzött felhő
Kél szárnyra szivünk bánata.

E szent napért sovárog lelkünk,
Ha lankadtan ledől a kar,
A vér senyvedve lüktet bennünk
S a gond, a kétség ölyve mar;

Ha bősz hullámok egymást üzik
Künn, hol minden zürös-zajos —
Rozzant gályán feléd hajózik
A bolygó téveteg hajós.

Te vagy a rév, oh Szombat csendje,
A lét enyhitő balzsama,
Melylyel szivét s lelkét üdítve
Bolyong az élet vándora.

A bérceket már elborítja
Borongó, árnyas alkonyat —
Köszönts be áldott Szombat napja,
Terjeszd ki halkan szárnyidat...

Makai Emil.

Irta: **Bródy Sándor.**

Két nagy kötet vers jelent meg, Molnár Géza, az újak között a legkülömb stílista, írta hozzá a bevezető essayt — és a család megbizásából ő is rendezte a munkát. Aki írta, az pedig több volt mint független, erős, jó poéta — elkényeztetett, mégis hű barátunk volt, — Makai Emil. Barátunk, pályatársunk, vérünk, akinek neve mellé kerűlve, félve, hihetetlenül írom oda, hogy volt. Az is, ki elmúlásának hírét két év előtt egy augusztusi éjjelen meghozta, a langyos, édes nyári éjszakán, csak nevét mondta ki a költőnek. A többit tudtuk: tehát nincs. És fejünket lehajtva kerestük, néztük, a testi alakjába fogódzkodtunk, hogy el ne menjen, a kedves szavait mondtuk, hogy a nagyzoló és komikus földgolyóbis nagyralátó és nevetséges fogalmaihoz lebűvöljük. Pedig örülnünk kellene, hogy végkép és visszavonhatatlanul elment, amikor már hat hete a siralomházban feküdt, mint valami bűnös, pedig szelid, erényes, jó és okos volt. Hatszor hét napig készítette ki magának a bizonyos halál, mint valami megkülönböztetett, kitűnő martalékot, és ő szelid önmegadással nézte, olykor föl is ismerte. Csak amikor már egészen közel volt hozzá, akkor nem látta többé. Ez az ostoba fizikai törvény még az utolsó pillanatban is úr felettünk. Ki tudja: az-e? Logika, félek, nem lesz e sorokban, amit e barátunkról írok. A gép, ami bennünk, napi írókban van, nincsen egészen acélból. És frissen érezve, okosan irni: összerándul belé idegrendszerünk és a szegény éjszakázó orakulumnak a feje olyan nehéz, mint egy

darab sár, amelyben egy szív lüktet. Csak lüktet, lüktet és nem mond semmit, csak azt, hogy sok emléke és fájdalma, de kevés kritikája van. Eh, szedjük össze magunkat, embereld meg magadat barátom és fújj belé a gyászflóros tárogatóba: meg kell becsülnöd a testvért, szépet, okosat és tanúságosat kell írnod róla. Csak ne kerülgetne folyton az a durva tény, hogy meghalt és ne lenne ez a megszokott fogalom olyan kíetlen, groteszk és erőszakos, hogy most percekig nem tudok mást cselekedni, mint mereven bámulni. Maga a harmonia volt az az ember és jött a betegség vad dissonanciája. Az ifjúság, az életerő, minden, ami az életben gyönyörű, a dícsvágy, az ábránd és a szerelem az övé volt. Két barna kedves szeme és abban tegnap ragyogott a jövendő reménye és hogy eljött az este, az édes tulajdon nénje lefogá, hogy ne lássák merevségét, ne féljenek tőle, hogy csúnya.

A szegény acéltollú gép fázik. Pedig tudja régtől fogva, hogy halál van, sőt annyira ismeri a fogalmat, hogy te- s tu van vele. Nem is nagy dolog az egész. Az egyik a másikról megírja a nekrologot. Ámde öntudat és bölcseség — minden hiába: azok a gyertyák, amelyek most két éve egy testvérünk szeme előtt meggyújtattak, nem úgy lobognak, mint más ilyen virrasztó világosság. A Hauptmann öreg festőjének szava zümmög a fülemben: «ah, ez nem olyan láng!»

Makai Emilnek hívták a költőt, és én mindjárt elmondom, hogy mi jeleset, szépet, nemzeti és általános érdekűt tudok róla, de mielőtt ezt cselekedném, engedjék meg, hogy erőt merítsek egy ellágyúlásban. Úgy érzem, hogy résztvevők, jók és nemesek az emberek mégis és közöttük az asszony, ha jó — mint amilyen anyánk, nénénk,

első szerelmünk szokott lenni —: hozzájuk képest unalmas képzet a menybeli angyal. Hálás csudálatunkat és bánatos dicsőitésünket fogadja a költőnk két asszonynénje, aki vérét, álmát és hajh! talán hitét is áldozta a testvérért, aki nekünk büszkeségünk volt. Csak asszonyok tudják ezt: a szeretetből élni, egy beteg férfi lábainál ébren aludni, könnyeik áradatjából új erőt merítni. Oh! Máriák ki nem fogyó fajtájának visszafojtott könnye, amely még most is húll, húll, szent vagy, szent vagy.

Aztán az orvosok! Ne gúnyoljátok az orvosokat! Amikor a szegény poéta haldokolt, hetek óta itt Budapesten nem beszéltek a gazdag köszvényesekről, hanem erről a költőről, akinek rejtelmesen beteg szívét megérteni és meggyógyitani nem tudták. Orvosprofeszszorok, akiknek minden perce egy arany: napokat töltöttek mellette szégyenkezve és kétségbeesve, hogy a tudományuk hívságos és semmis és nem tudják megakadályozni, hogy a gyönyörű melódia egyszerre félbe ne szakadjon. A költő kis udvari szobájában ott volt az orvosi fakultás, több consiliumot tartottak fölötte, mint mikor egy császár halálos beteg. Vitatkoztak, verekedtek, amíg megegyeztek mind, hogy nem lehet elragadni a halálról. Valamelyik talán imádkozott is. Mert ilyenek vagyunk, oly jó, hogy ilyenek vagyunk, oly jól esik, hogy a fájdalomnak és a szerencsétlenségnek meg van az édes illata: a hit. És ez illatozott romlandó teste mellett a költőnek és ez veszi körül kiégett alakját. Ah, az az utolsó lélegzet jó hírünket vivé át oda, ahová az augusztusi csillagos éjszakán átköltözött.

A hír, ami az elköltözött után a magyar földön maradt: nevezetes és rendkívül. De közöttünk, a mi echós sátrunkban, még több volt, mint amilyennek ünnek kínt a világban

tudták. Senki nem akadt közöttünk, aki ne szeresse és meg ne becsülje. Sajátságos, de így igaz: rendkivüli egészség lakozott benne, több mint mindannyijunkban. Rákosi Jenő mondta nekem egyszer: «lássa, ebben a legtöbb frisseség lakik mindannyijunk között!» Aztán húsz és nehány éves korában — láthatják munkáinak két kötetéből — mint nyelvművész felűlmúlta összes pályatársait. Ami kemény, becsületes, büszke és makacs nyelvünk, a rímszegény: csak úgy ontotta neki a szebbnél-szebb rímeket. Megnyilt előtte a magyar melódiának nagy kincses bányája, mielőtt még a maga szivének külön drágaságaira rátalált volna. Hát amikor még ezeket is meglelte. Öt évvel ezelőtt lehetett, amikor egymásután sorra, rendre jelentek meg versei, amelyekben a keleti színpompa és dallam egybe ölelkezett, csókba forrott a mai, a nyugati ember rejtelmes és jellemző elmélyedéseivel. Meglepetés meglepetésre és az, aki a régi zsidó költők átültetésével kezdte pályáját: itt állt előttünk, mint hatalmasan kifejlődött, önálló, bőerű, sokhangú, magyar költő!

De még mennyire magyar!

Nem csak rímei, képei, színei, hanem tárgyai is azok. A magyar mithos hőse: Hatvani professzor a hőse, arról ír drámát, a nemzeti ideál és a nemzeti boszorkány éled és ébred a telihangú énekében. Vörösmartyt látja és szólaltatja meg a maga nyelvén. Halálos kórral két szerelem él szivében, egyik egy leányé — hajh, hogy olyan, mint sok más — a másik egy dráma-thémáé, amelynek a hőse: Petőfi fiatalon meghalt fia ... Törött pályáról, töredékes ének: ez volt az utolsó; készleteit láthatják az új kötetben. Mind magyar volt, mind komoly volt, becsületes magával, a művészettel és a fajtájával szemben. Elmélyedve, egészen dolgozott és félkézzel, mellékesen megmagyarosította az egész

idegen operette-világot. Százharminc ilyen víg dalműnek fordította, helyesebben: költötte újra a verseit. Ez magában egy egész irodalmi társaságnak elég és érdemes munka. A fontoskodó farizeusok ezt talán lenézik, de élvezik és ha néha letagadják is, de magukban érzik: milyen nagy dolog az, hogy mily érték — és öröm van abban — hogy lassacskán minden, ami csak hozzánk férközik, a miénk, a szivünk rajta, a vérünk benne, áthasonúl hozzánk, a mienk lesz. Lássátok, hogy gazdagodunk, hogy növünk és lássátok mint szerzett ebben nagy és kedves érdemeket egy testvérünk, akinek ime el kellett menni tőlünk, mielőtt elmondotta volna a maga legigazabb mondani valóját. Nézzetek hideg ajkára, megmerevedett karjára és essetek kétségbe velem együtt, hogy miért kell ennek így lennie: egy drága, szép és ritka hangszerre egyszerre csak ráesik egy ostoba kő és szerte zúzza...

Valami eszembe jut. A késő éjszaka teszi, mert ez már fantasztikus. Ez a költő zsidó hitben született, az apja nevezetes és tudós zsidó pap volt, alig tudott magyarúl, talán külső országból hozták hívei az alföldre. A fiut is papnak nevelte, a szeminariumba adta. Onnan szállt ki és úgy lett magyar poéta...

Érdem ebben nincs, csak különösség és valami jel, amely talán meglágyít egy-egy szivet, amely keményen érez. Szeretném látni azt a mérges szemet, amely könybe ne lábadna, ha ezt a pályát és ezt a kálváriát járó fiatal apostolt nézi. Ime: vért verejtékezik, meg kell halnia, amikor bámulatos és édes, erős és nagyratörő munka, vagy még több áll előtte. Alig lélegzik, nem tudja a szemét kinyitni, susogva, lehelve mondja:

— Ha meghalok, vigyetek szüleimhez, az alföldi kicsiny városba haza.

A hallgatás.

Irta: **Andrejev Leonid.**

I.

Egy holdvilágos májusi éjszakán, mikor a fülemilék daloltak, Ignatij atya dolgozószobájába belépett a felesége. Fájdalom ült az arcán, kezében remegett az apró lámpa. Odalépett férjéhez, vállon érintette, aztán zokogva szólalt meg:

— Apjuk, fölmehetnénk Vjerocskához.

Fejét meg se fordítva, oldalvást pillantott Ignatij atya pápaszeme fölött a feleségére s nézte-nézte hosszan, áthatóan, mígnem az, kezének egy fáradt mozdulatával, csöndesen leült az alacsony pamlagra.

— Minő roppant szívtelenek vagytok ti mind a ketten! — szólt halkan, az utolsó szót erősen hangsúlyozva. A fájdalom és elkeseredés eltorzította jóindulatú, kerek ábrázatát, mintha tükröztetni akarná rajta, milyen kegyetlen emberek az ő férje meg leánya.

Ignatij atya fölkelt és mosolygott. Betette a könyvet, szemüvegét levette, a tokjába dugta, s gondolataiba mélyedt. Hosszú, ezüst szálakkal átszőtt fekete szakála szelíden simult mellére s minden lélegzetvételre megringott.

— Csak ne szídjad, atyám! Tudod, hogy van ő most...

Az emeleten volt a Vjera szobája, s a keskeny falépcső meghajolva recsegett Ignatij atya súlyos léptei alatt. Magas, nehézkes termete miatt le kellett a fejét hajtania, hogy bele ne üsse az emelet padmalyába; bosszúsan rancolta homlokát, ha felesége fehér zubbonya közbe-közbe az arcához ért. Előre tudta, hogy Vjerának úgyis hiába beszélnek.

— Mit akartok? — kérdezte Vjera, miközben csupasz karját a szeméhez emelte. A könnyű fehér takarón nyugodott a másik karja s — amilyen fehér, áttetsző és hideg volt — alig ütött el attól.

— Vjerocska... — szólalt meg az anyja, de zokogás fullasztotta el a szavát.

— Vjera! — szólt az apja s iparkodott, hogy lágyabb csengést adjon száraz, kemény hangjának. — Vjera, mondd meg, mi a bajod?

Vjera hallgatott.

— Vjera, hát mink, anyád meg én, nem vagyunk érdemesek a bizalmadra? Hát nem szeretünk? Van tán még valakid, aki közelebb állana, mint mink? Panaszold el a bánatodat és könnyebb lesz a szíved, hidd meg nekem öreg, tapasztalt embernek. És a mi szívünk is. Nézd csak, hogy fáj ez öreg anyádnak . . .

— Vjerocska! . . .

— És az enyém is . . . — megremegett az a száraz hang, mintha megrepedt volna benne valami. — Azt hiszed, hogy nekem nem fáj? Mintha nem is látnám, hogy bánkódol — de mi légyen az oka, nem tudom én, az apád. Hát rendjén van ez?

Vjera hallgatott. Ignatij atya olyan különös gondossággal símogatta szakálát, mintha félne, hogy akaratlanúl is bele találnának ragadni az ujjai, s így folytatta:

— Mikor kívánságom ellenére Pétervárra utaztál, engedetlen létedre vajjon szidtalak-e? Nem adtam-e pénzt? Mered-e azt mondani, hogy nem voltam elnéző? Nos, miért hallgatsz? Most itt vagy a Pétervároddal!

Ignatij atya elnémúlt. Lelkében furcsa, gránitból való, szörnyeteg valamit látott, ahol hemzsegnek az ismeretlen veszedelmek s az idegen, közömbös emberek. Gyönge létére ott élt egyedül az ő Vjerája, s tönkre is ott ment. A borzasztó, érthetetlen város iránt vad gyűlölet, makacsúl hallgató leányával szemben lángoló harag ébredt föl benne.

— Ehhez semmi köze Pétervárnak — mondotta Vjera komoran és szemét lehúnyta. — Nincs is nekem semmi bajom. Menjetek inkább aludni, késő van már.

— Vjerocska! — nyögte az anyja. — Leánykám légy bizalommal.

— Ah, mama! — vágott közbe Vjera türelmetlenül.

Ignatij atya leült a székre és fölkacagott.

— Hát semmi se történt? — kérdezte gúnyosan.

— Apám — felelte Vjera ingerűlten és felült az ágyon. — Tudod, hogy szeretlek téged is, anyuskát is. De . . . Most szomorú vagyok egykissé. Majd elmúlik. Igazán, menjetek inkább aludni, én is alhatnám. Holnap vagy máskor majd beszélhetünk még róla.

Ignatij atya olyan hevesen kelt föl, hogy falnak vágódott a széke és kézenfogta nejét.

— Gyere!

— Vjerocska . . .

— Gyere, ha mondom! — kiáltotta. — Ha Istenről meg bírt feledkezni, ugyan mik vagyunk neki mink?

Majdnem erővel vitte onnan Stepanovna Olgát, és a hogy lehaladtak a lépcsőn, egyre lassabbodtak lépteik, az asszony pedig szemrehányóan suttogta:

— Te vagy az oka, ha ilyen. Tetőled tanulta, te felelsz majd érte. Oh, én szerencsétlen . . .

Sűrű pislogással kezdett sírni; a lépcsőt se látta már, úgy lépkedett, mintha mélység volna ott alant, amelybe szeretne lezuhanni.

E naptól fogva Ignatij atya nem beszélt a lányával, a mit azonban ez csak úgy félvállról vett. Azontúl is vagy szobájában feküdt az ágyon, vagy járkált és kezével úgy nyomkodta a szemét, mintha belerepült volna valami.

E két hallgatag ember láttára félénken tett-vett a pópa felesége, pedig máskülömben hajlott a tréfára s a nevetésre.

Olykor sétálni ment Vjera. Ama beszélgetés után egy héttel, estefelé szokása szerint eltávozott. És nem látták többé élve, mert azon az estén odavetette magát a vonat elébe, mely elgázolta. Ignatij atya maga végezte a temetési szertartást. Az anya nem volt jelen a templomban, mert Vjera halála hirére gutaütés érte. Lába, karja és nyelve megbénúlt, mozdulatlanul feküdt a félhomályos szobában, mialatt közvetlen-közelében lezúgott a toronyból a halottas harangszó. Hallgatta, hogyan távoznak a templomból valamennyien, hogyan kezdenek rá házuk előtt az énekesek az utolsó üdvözletre és erőlködött, hogy megbírja mozdítani a kezét, keresztet vetni magára, de az a kéz nem engedelmeskedett. Kiáltotta volna, hogy: Vjera — de nyelve súlyosan és élettelenül hevert a szájában. Olyan csöndesen feküdt a beteg asszony, mintha csak pihenne vagy aludnék. Csupán közelről látszott, hogy a szeme tágra van nyílva.

A templomban sokan gyűltek egybe a szertartásra Ignatij atya ismerősei közül, de voltak ott ismeretlenek is; valamennyien sajnálkoztak Vjerán, amért olyan kegyetlen halállal múlt ki s Ignatij atya mozdulataiban és hangjában kutatták a nehéz bánat jelét. Ignatij atyát nem szerették, mert szigorú és gőgös modorú volt, gyűlölte a bűnösöket és nem bocsátott meg nekik, holott ő maga irígyen és kapzsian felhasznált minden alkalmat, hogy a saját érdekét hívei rovására érvényesítse.

(Befejezés következik.)

Makai Emil verseiből:

FÉLTELEK...

Más világban élsz te, én is másban élek,
Te a ragyogásban, én ahol veszélyek.
Te ahol a gyönyört nem követik árnyak,
Én ahol a gondok seregei járnak.

Innen, hol az élet nyomorúság, átok,
Elhallik-e hozzád, amit én kiáltok?
Méltatja-e szemed egy tekintetével
Azt, aki innen is szeretni merészel?

Aki, mint az istent, úgy tudna imádni,
Mocsoktalan szentnek, úgy szeretne látni,
Azt, aki ártatlan szellőtől is óvna
S hajad aranyára a glóriát fonja...

Féltelek a szennytől, féltelek a rossztól,
Léha ürességtől, csábító gonosztól,
Féltem, hogy lelkedre egy porszem tapadhat
S nem amit szíved súg, nem azt mondja ajkad.

Megrontják, megbontják álmaid világát
S elveszíti lelked szűzi tisztaságát,
Homlokodon rózsa nem nyílik ki többé
És én elveszítlek örökkön-örökké!

Jaj a vakmerőnek, ki hozzád merészel,
Ne érintsen senki meg durva kezével;
Jogom van arra, hogy megvédjem a lelked,
Óh mert olyan nagyon, de nagyon szeretlek!

A színjáték.

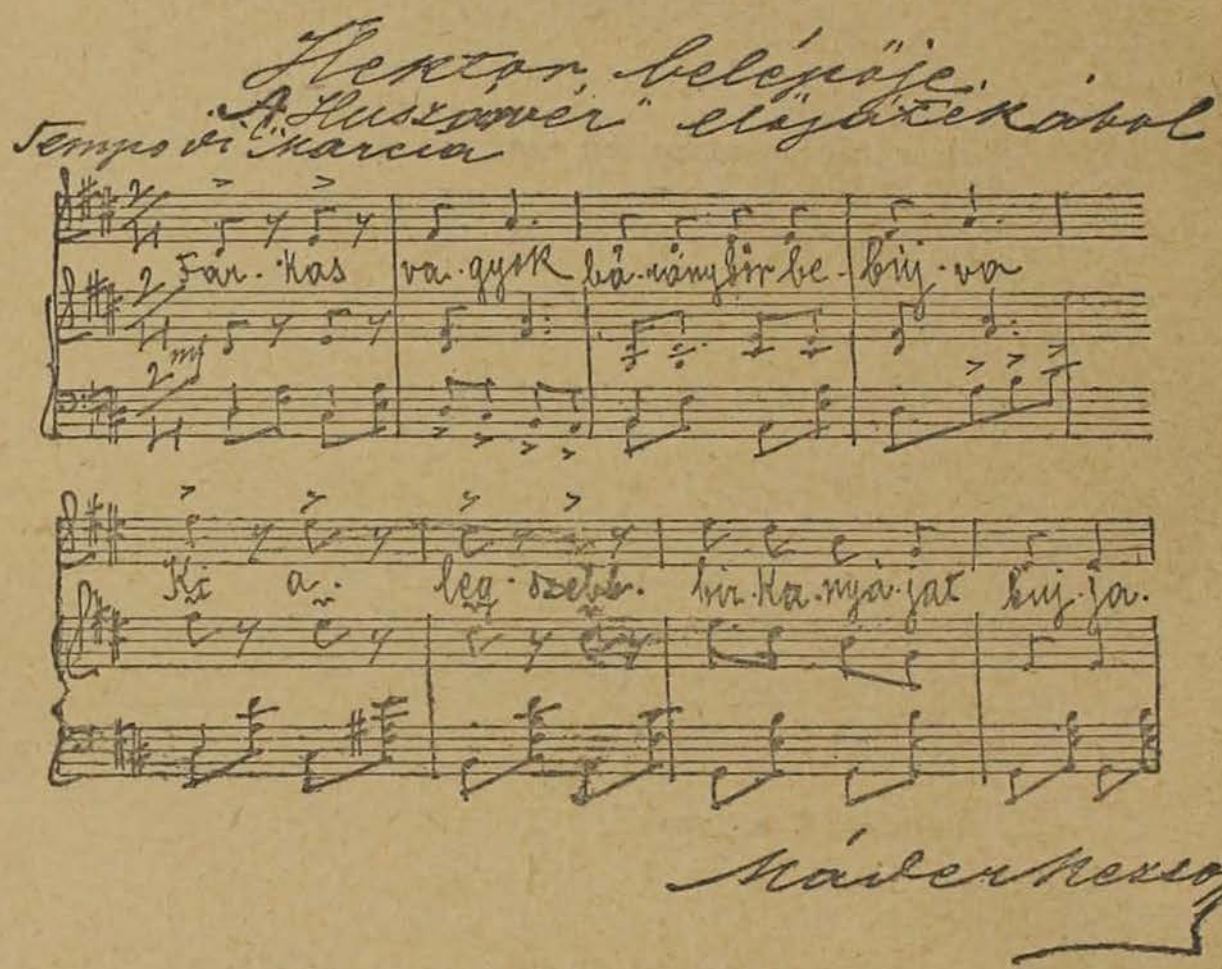

MADER.

Finomlelkű, szerény, kedves ember, aki, ha gorombáskodni kellene valakivel s ezt egy foghúzással fölöslegessé tehetné, hát inkább a saját fogaiból húzatna ki egyet; igazi művész, aki kerüli a feltűnést s akinek legnagyobb sikerei közepette is az a legsürgősebb gondja, hogy személyét miként kellene a legsötétebb háttérbe elvonúltatni; a modern ballet és operette-zene egyik legkiválóbb művelője s a magyar királyi operaház legujabb, fényes korszakának megteremtője — ez Mader Raoul, a kinek legfrissebb művéből, a Huszárvérből, mutatót közöl a Jövendő.

A szerkesztő megkért, hogy ez alkalomból írjak néhány sort Maderről. Nehéz feladat, mert hasábokat tudnék írni erről az érdekes művészi pályáról, amely a bécsi opera korrepetitori szobájában kezdődött s most delelőjén van. Szép pár éve annak, hogy Nopcsa báró Szacsalon, amikor ebéd után a kertben sétáltunk, azt mondta nekem:

— Az ősszel egy tehetséges muzsikus fog dirigálni az operában: Mader.

A nevét már ismertem. Ugy beszéltek róla, mint egy végtelenül jóizlésű, finom zenészről, a ki sok zeneszerzői sikernek volt csöndes részese, a mennyiben nagyképű komponisták, a kik összeköttetéseik révén be tudtak jutni a szinházakhoz, a fiatal Maderrel hangszereltették és dolgoztatták át műveiket.

Tényleg el is jött, s ha jól emlékezem, Sába királynőjét dirigálta. A kritika és a közönség egyaránt kedvezően fogadta s Mader Raoul, a ki pozsonyi születésű, magyar ember, ott hagyta Bécset s hazajött.

Azt hiszem, ezt nem is kellett megbánnia, mert nagy sikereinek sorozata ekkor indúlt meg. Azóta irta meg a Piros cipőket, ezt a bájos szépségű balletet, a mely Európa összes nagy szinpadjain rendkivüli sikert aratott, azóta komponálta operettjeit, a a melyeknek legjellemzőbb vonása az, hogy minden banalitástól menten valódi zenei és művészi eszközökkel törekednek sikerre s ezt el is érik.

Operai igazgatói működéséről, sok okból, nem is akarok szólni. Csak annyit állapítok meg, hogy az ő igazgatása alatt vált a magyar királyi Operaház Budapest legdivatosabb szinházává. Akik e műintézet kalandos múltját ismerik s emlékeznek arra az időre, amikor e szinház nézőterén estéről-estére fogócskát lehetett volna játszani, tudják, hogy mit jelent ez.

A legcsudálatosabb mindebben, hogy ezeket a sikereket, úgy a zeneszerzés, mint a szinházigazgatás terén, minden handabandázás, minden lárma, minden erőszakosság nélkül vívta ki. Semmiféle klikk nem tolta előre és ő sem tolakodott be ilyenbe, sörpajtások nem támogatták, üldözött nagyságot sem játszott, nem lusálkodott, ezt még zsenialitásnak is akarva feltüntetni, lapokban nem cikkezett, csak nagytudású, tehetséges és szorgalmas emberként dolgozott és munkatársainak is ilyeneket választott.

Néhány sorban ekként próbáltam meg bemutatni önöknek a Huszárvér szerzőjét. (m. m.)

Makai Emil verseiből:

— Charizi. —

A BOR.

Csodálatos rejtély előttem,
Hogy minden, ami vén — kopott,
Hogy szerelemre nem hevítnek
Csak fiatal asszonyok.

Oh, de a bornál más a törvény:
Fiatalon nem ér sokat,
S minél idősebb, annál jobban
Temeti el a gondokat.

A színjáték.

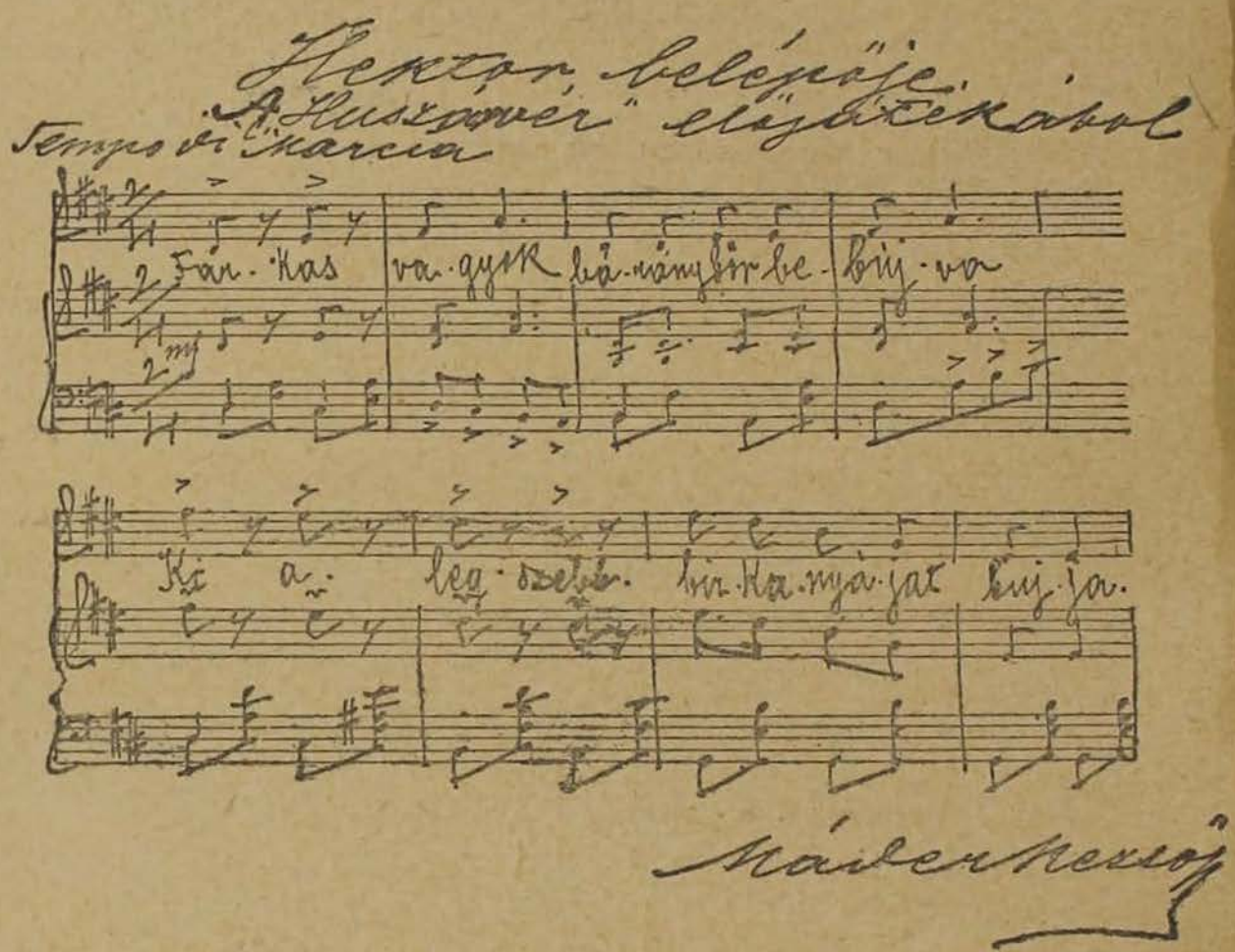

MADER.

Finomlelkű, szerény, kedves ember, aki, ha gorombáskodni kellene valakivel s ezt egy foghúzással fölöslegessé tehetné, hát inkább a saját fogaiból húzatna ki egyet; igazi művész, aki kerűli a feltűnést s akinek legnagyobb sikerei közepette is az a legsürgősebb gondja, hogy személyét miként kellene a legsötétebb háttérbe elvonúltatni; a modern ballet és operette-zene egyik legkiválóbb művelője s a magyar királyi operaház legujabb, fényes korszakának megteremtője — ez Mader Raoul, a kinek legfrissebb művéből, a Huszárvérből, mutatót közöl a Jövendő.

A szerkesztő megkért, hogy ez alkalomból írjak néhány sort Maderről. Nehéz feladat, mert hasábokat tudnék írni erről az érdekes művészi pályáról, amely a bécsi opera korrepetitori szobájában kezdődött s most delelőjén van. Szép pár éve annak, hogy Nopcsa báró Szacsalon, amikor ebéd után a kertben sétáltunk, azt mondta nekem:

— Az ősszel egy tehetséges muzsikus fog dirigálni az operában: Mader.

A nevét már ismertem. Ugy beszéltek róla, mint egy végtelenül jóizlésű, finom zenészről, a ki sok zeneszerzői sikernek volt csöndes részese, a mennyiben nagyképű komponisták, a kik összeköttetéseik révén be tudtak jutni a színházakhoz, a fiatal Maderrel hangszereltették és dolgoztatták át műveiket.

Tényleg el is jött, s ha jól emlékezem, Sába királynőjét dirigálta. A kritika és a közönség egyaránt kedvezően fogadta s Mader Raoul, a ki pozsonyi születésű, magyar ember, ott hagyta Bécset s hazajött.

Azt hiszem, ezt nem is kellett megbánnia, mert nagy sikereinek sorozata ekkor indúlt meg. Azóta írta meg a Piros cipőket, ezt a bájos szépségű balletet, a mely Európa összes nagy szinpadjain rendkivüli sikert aratott, azóta komponálta operettjeit, a a melyeknek legjellemzőbb vonása az, hogy minden banalitástól menten valódi zenei és művészi eszközökkel törekednek sikerre s ezt el is érik.

Operai igazgatói működéséről, sok okból, nem is akarok szólni. Csak annyit állapítok meg, hogy az ő igazgatása alatt vált a magyar királyi Operaház Budapest legdivatosabb szinházává. Akik e műintézet kalandos múltját ismerik s emlékeznek arra az időre, amikor e szinház nézőterén estéről-estére fogócskát lehetett volna játszani, tudják, hogy mit jelent ez.

A legcsudálatosabb mindebben, hogy ezeket a sikereket, úgy a zeneszerzés, mint a szinházigazgatás terén, minden handabandázás, minden lárma, minden erőszakosság nélkül vívta ki. Semmiféle klikk nem tolta előre és ő sem tolakodott be ilyenbe, sórpajtások nem támogatták, üldözött nagyságot sem játszott, nem lusálkodott, ezt még zsenialitásnak is akarva feltüntetni, lapokban nem cikkezett, csak nagytudású, tehetséges és szorgalmas emberként dolgozott és munkatársainak is ilyeneket választott.

Néhány sorban ekként próbáltam meg bemutatni önöknek a Huszárvér szerzőjét. (m. m.)

Makai Emil verseiből:

— Charizi. —

A BOR.

Csodálatos rejtély előttem,
Hogy minden, ami vén — kopott,
Hogy szerelemre nem hevítnek
Csak fiatal asszonyok.

Oh, de a bornál más a törvény:
Fiatalon nem ér sokat,
S minél idősebb, annál jobban
Temeti el a gondokat.

A forradalom.

Börne — a szociális kérdésről.

1831!

Kétségtelen dolog, hogy a szegények harca a gazdagok ellen megkezdődött; és jaj azon államférfiaknak, akik nem tudják, vagy nem akarják megérteni, hogy nekik nem a szegények, hanem a szegénység ellen kell küzdeniök. Nem a vagyon ellen, hanem a gazdagok kiváltságai ellen harcol a nép; ám ha eme kiváltságok a vagyon sáncai mögé bújnak, hogyan vívhatja ki a nép az egyenlőséget, amelyhez joga van, máskép, minthogy a vagyont ostromolja meg?

Már az ókor államai szenvedtek az emberiség eme kórságában; háromezer esztendőn keresztül vetették el a veszedelem magvát és az utánunk következő nemzedékek fogják azt learatni. A népek szabadoknak nevezték magukat, ha egyik gazdag a másik felett semmi kiváltsággal nem bírt a törvényhozásban és a végrehajtó hatalomban; a szegények azonban soha sem voltak szabadok.

Nagyon rövidlátóak voltak ama politikusok, akik azt hitték, hogy az olyan országok számára, melyekben a nemesség és papság kiváltságait elvesztette, az örök béke biztosítva van! Ep ezek az államok, mint Franciaország és Anglia, közelebb állnak a legborzasztóbb forradalomhoz, mint a többiek, melyek szabad alkotmánynyal még nem bírnak. Az utóbbiakban ugyanis az alsó néposztály elől, a hozzá legközelebb álló rend, a polgárság, elzárja a kilátást a magasabb, kiváltságolt rendek elől. Igy tehát nem érzi az egyenlőség hiányát; ott azonban, ahol a középosztály az egyenlőséget már kivívta magának, az alsó néposztály az egyenlőtlenséget maga mellett látja, felismeri nyomorult helyzetét s így itt előbb-utóbb ki kell törnie a szegények harcának a gazdagok ellen.

A polgári rendnek gonosz elámítása a közelgő veszedelmet még sietteti és veszedelmesebbé teszi. Mióta ugyanis a polgári rend szabaddá lett, részben félelemből, részben gőgből állandóan hátrafelé tekint s eközben elfelejt előre nézni s így nem látja, hogy egy legyőzött, de még élő ellensége csupán arra les, hogy ő a tekintetét félrefordítsa. Ezt

a félelmet és gőgöt a francia és angol arisztokraták nagyon jól ki tudják a maguk részére használni. A csőcseléket titokban a polgárok ellen uszítják, míg ezeknek fülébe kiáltják: El vagytok veszve, ha nem csatlakoztok hozzánk!

A szegények borzasztó háboruját a gazdagok ellen, mely oly világosan áll szemeim előtt, mintha már a kellős közepében volnánk, ki lehetne kerülni, a világ békéjét biztositani lehetne; de az összes kormányok egyesült erővel munkálkodnak azon, hogy a veszedelmet előidézzék. A szegény embereknek a francia kamarában nincsenek képviselőik. A legújabb francia alkotmány megtartotta a régi ostobaságot, a régi igazságtalanságot, a régi szánalmas filiszter-politikát, a választójogot a vagyonhoz kötötte, és a vagyontalanokat becstelenekké is tette. Az angol reformbill csupán a középosztály helyzetén javitott, az alsó néposztály helotai állapotát pedig ujból megerősítette. Az angol parlamentben, épugy, mint a francia képviselőkamarában csak a gazdag földesurak, a tőkepénzesek meg a gyárosok ülnek' akik csupán saját érdekeiket tartják szem előtt, melyek a munkások érdekeivel homlokegyenest ellenkeznek.

Az őszhaju állambölcseség, mely az aggkortól gyermekessé lett, tajtékzik a jobbak s több belátással birók azon kivánsága ellen, hogy a népképviseletben az alsó néposztályok is részesíttessenek. Azzal érvelnek, hogy oly emberek, kiknek semmi veszteni valójuk sincsen, sohasem tudnának az ország közjóléte érdekében őszintén közremunkálni; minden cselszövő kicsalhatná, vagy megvásárolhatná szavazatukat. Igy beszélnek ők, hogy az ellenkezőjét hitessék el annak, amit valóban gondolnak. Mivel a szegények között több becsületes ember található, mint a gazdagok közt, mivel azok kevésbbé vesztegethetők meg a gazdagoknál, azért a miniszterek nem akarják őket a népképviselők közé bebocsájtani. Ugyan engedjenek beletekintést titkos lajstromukba, hogy kiolvashassuk belőle híveik és követőik, politikai kerítőik és kémeik névsorát s akkor majd ki fog derűlni, vajjon több gazdag ember bocsátotta-e áruba lelkiismeretét, azért, hogy becsvágyát kielégíthesse és aljas gyönyöreinek élhessen, vagy pedig több szegény ember, azért, hogy éhségét csillapíthassa?

A gazdag emberek egymaguk alkotják a törvényeket egyedül osztják el az adókat, melyeknek legnagyobb s legsúlyosabb részét a szegények vállaira rakják. Fellázad a szívünk, ha látjuk, hogy az állam terhei mily igazságtalanul vannak megosztva. A parasztnak oda kell adnia egyetlen

fiát, hogy a gazdagok kihívó bőségét az ő insége ellen védelmezze és ha tovább már nem tud uralkodni kétségbeesésén s morogni kezd, a saját fiát küldik ellene, akinek 5 krajcár napi zsoldért bármely pillanatban készen kell lennie arra, hogy apagyilkos legyen.

Az összes adók az elsőrendű életszükségleti cikkeket terhelik és a gazdagok fényűzését épen csak annyira adóztatják meg, amennyire azok hiusága kivánja, mert a nagyon is olcsó élvezet nem emelné őket elég magasra a nép szemében. Az átkos államkölcsönök, melyeket azok találtak fel, akik nem elégednek meg azzal, hogy az élő nemzedékeket szerencsétleneknek lássák, hanem csak abban a tudatban tudnak nyugodtan a sírba szállni, hogy a jövő nemzedékek is tönkre fognak menni — el onnak az ipartól és kereskedelemtől majd minden tőkét s miután eképen megvetették a romlás alapját, még növelik azt az által, hogy az államkölcsönöket adózatlanul hagyják s amit az állam ezen az úton bevételekben veszít, azt a még megmaradt szegényes iparon veszik be. A gazdag gyáros tönkrementnek tartja magát, ha mindegyik leánya török sált nem hordhat s hogy magától és családjától semmit se kelljen megvonnia, veszteségét a munkásokra hárítja és leszállítja a munkabéreket.

Páris városának évenként 40 millióra van szüksége, melyből egy tekintélyes rész a befolyásos szállítók és vállalkozók kapzsi ujjai között ragad. Most még több pénzre van szükségük s egy idő óta abban törik a fejüket, hogy a borra, vajra és szénre új adót vessenek ki. A gazdag ne szenvedjen alatta, csak a szegény embert terhelje, mint mindig. Egy üveg bor után 5 soust kell fizetni; hogy aztán az olcsó bor-e, melyet a szegény ember iszik, vagy drága, melyet a gazdag élvez, az nem tesz semmi különbséget. A 20 francos bor után nem fizetnek több adót, mint az után, mely csupán 8 sousba kerül!

Egy énekesnő, kinek 40.000 franknyi évi jövedelme van, semmit sem fizet, míg az utcai muzsikus napi koldulásának nagy részét a rendőrségnek köteles átszolgáltatni.

Az átkos lottó oly adó, mely egyedül és kizárólag a legszegényebb néposztályt sújtja. Harminc milliót lop ki így évente az állam a napszámosok rongyos zacskóiból s az a kormány, mely ezt cselekszi, még elég szívtelen arra, hogy a tolvajt pellengérre állítsa és a rablót életétől megfoszsza.

És mindezen undokságok után előállanak és megrágalmazzák ama szerencsétleneket, akiknek semmi veszíteni valójuk sincsen s felszólítják a gazdag embereket, hogy

védekezzenek a vadállat, a nép ellen! És mind ez Franciaországban történik, hol a szabad sajtó nem egy erőszakosságot megakadályoz, sokat pedig ismét jóvá tesz — hát még mi mehet végbe amaz országokban, ahol minden csöndes, hol senkinek sem szabad panaszkodnia, hol minden ember csupán arról a fájdalomról tud, melyet önmaga érez! . . . Hiszen ezt a kolera igen világosan megmutatta nekünk. Hogyan mosolyogtak, csufolódtak és szobatudóskodtak akkor a nép őrült elvakultságán, mivel az azt hitte, hogy a gazdagok és előkelők meg akarják őket mérgezni és hogy a kolera nem egyéb, mint azok gyülöletének méregkeveréke!

De az igazság, mely emez őrültség bensejében rejlik, a homályos ösztön, mely a népnek azt súgja, hogy ő csupán haszontalan szerszám, mely a gazdagok szolgálatára van rendelve, melyet eldobnak, ha többé nincs reá szükségük és széttörnek, mihelyt hasznavehetetlenné válik, — ez az igazság a csufolódóknak és szobatudósoknak kikerülte a figyelmét.

Vajjon a gazdagok nem azzal vigasztalták-e magukat minden újságban, nem ujjongtak-e azon, hogy az a betegség csak a szegényeket és alsóbbrendűeket sújtja, míg a gazdagoknak s előkelőknek mit se kell tőle tartaniok!? Vajjon a nép nem hallja, nem olvassa-e az efféle beszédeket s nem fog-e vajjon gondolkozni felettök?

No persze, megnyugtatja őket az, hogy a nép nem gondolkozik. Ám annál a tett az a gyökér, amely majdan a gondolat gyümölcseit fogja megteremni és ha a nép egyszer gondolkozni kezd, akkor számotokra elmúlt a meggondolás ideje és azt többé sohasem szólithatjátok vissza . . .

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kivánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

96

Hetedszer mondá a szónok: igyekezzék gyakran a halálra gondolni, ezáltal eléri azt, hogy a halált nem tekinti irtózatos ellenségnek, hanem jó barátnak... aki megváltja az erkölcs gyakorlásában kifáradt lelket s a béke, megtorlás otthonába kiséri.

— Ennek így kell lenni, gondolá Pierre, miután a szónok magára hagyta őt elmélkedés céljából. Ennek így kell lenni, csakhogy én még gyönge vagyok s ragaszkodom az élethez, melynek célja most kezd derengeni agyamban.

A szónok most rövidebb időközben tért vissza s megkérdezé Pierret, vajjon ragaszkodik-e elhatározásához s ha kész-e magát alávetni mindannak, amit tőle követelni fognak.

— Mindenre kész vagyok! felelé Pierre.

— Tudatnom kell még Önnel, kezdé újból Smoljaninow, hogy rendünk tanait nemcsak szavakban osztogatja, hanem eszközökkel is támogatja. Egyesületünk utánozza az egykori rendeket, a melyek tanaikat hieroglifekben fejezték ki. A tan értelme, tulajdonsága megegyezik a betü rajzával.

Pierre tudatában volt a hieroglif értelmének. Szótlanul hallgatta erkölcstanárát s elkészült a vizsgálatra.

— Nos, ha szándékába elhatározott, akkor megkezdhetjük felavatását, — mondá a szónok Pierre felé közeledve. Bőkezűségének jeléül adjon át kérem két értéktárgyat.

— Nem hoztam magammal semmit, — mondá Pierre, aki azt hitte, hogy összes birtokait követelik tőle.

— Adja ide azt, ami önnél van: gyűrűjét, óráját, pénzét...

Pierre gyorsan elővette pénztárcáját, odanyujtotta óraját, vastag újjáról nehezen tudta lehúzni jegygyűrűjét.

Ennek odaadása utan így szólott a szabadkőműves.

— Engedelmességének jeléül: vetkőzzék le.

Pierre a szónok utasításához képest levetette frakkját, mellényét s bal cipőjét. A szabadkőműves felgombolta Pierrenek ingé s feltürte bal nadrágszárát térdéig.

Pierre leakarta vetni jobb lába cipőjét is, azonban a szabadkőműves ezt fölöslegesnek találta s cipőtlen lába részére papucsot nyujtott át. Pierre gyermekdeden mosolygott s arcában, szégyen, kétely, gúny tükröződött vissza. Lelógó karokkal és széjjel terpesztett lábakkal állott a szónokló testvér előtt, várva ennek utasításait.

— Végül őszinteségének jeléül vallja be főszenvedelmét, mondá a szabadkőműves.

— Szenvedelmemet? Nagyon sok volt — visszonzá Pierre.

— Azon szenvedelmét, mely a többinél is fokozottabb mértékben ingatta önt meg az erény útjain.

Pierre gondolkodott.

— A bor? az étel? a léhaság? a dologkerülés? a dűh? az asszonyok? — gondolatban mind felsorolta szenvedelmeit s nem tudott közülök választani.

— Az asszonyok, — szólt halk, alig hallható hangon. A szabadkőműves e vallomás után hosszú ideig mozdulatlanul állt s hallgatott. Azután Pierre felé közeledett s bekötözte a szemeit.

— Utolsószor mondom: kisérje figyelemmel tulajdon énjét, fékezze érzelmeit s üdvössége forrását ön szívében s ne szenvedelmei kielégítésében keresse. Az üdvök forrását magunkban kell keresnünk.

Kis várlatva ismét belépett valaki, kezese Willarsky gróf volt, akit hangjáról ösmert meg.

Megkérdezte Pierret elhatározásának szilárdsága felől, mire Pierre válaszolt: igen, igen, beleegyezem... Hatalmas fedetlen mellel, egyik lábán papucscsal, egyenlőtlen, szerény léptekkel igyekezett előre, miközben Willarsky kardot szegezett a melének.

A szobát elhagyták s különös folyosókon keresztül vezették, hol balra végül a páholy bejárata elé értek.

Willarsky köhécselni kezdett, amire a szabadkőművesek kalapácsütéssel válaszoltak s az ajtó megnyilt előttük.

Egy mély hang — Pierre szemei be voltak kötve — kérdéseket intézett hozzá, neve s születésének helye iránt érdeklődve. Azután bekötözött szemmel elvezették valahova s a míg vezették, vándorlásának fáradalmairól tartottak összehasonlító párhuzamot, azután a szentelt barátságról, az Örökkévalóról s a férfiasságról beszéltek, amelylyel minden fáradalmat s veszedelmet el kell viselni, majd e bolyongások között Pierrenek feltünt, hogy szenvedőnek, keresőnek vagy kérelmezőnek nevezték s emellett sajátságos módon kopogtak kalapácsaikkal avagy kardjaikkal. Eközben észre

vevé, hogy vezetői között zavar támadt. Nézeteltérés volt közöttük, egyikük azt követelte, hogy a szőnyeghez vezessék. Megfogták jobb kezét s rátették valamire, bal kezével cirkalmat tartott a szive tájára, egy hang felolvasta a rend fogadalmi esküjét s Pierre halk hangon megismételte a szavait. Ezek után eloltották a gyertyákat s borszesz lángot gyujtottak meg — ezt Pierre megérezte a szagáról, — s tudtára adták, hogy most a «kis villágosságot» fogja megpillantani. Levették szemeiről a kendőt s Pierre azt hitte, álmodik, a borszeszláng gyenge fényénél néhány férfiut pillantot meg, akiben ugyanolyan fehér bőrkötény volt, mint Smoljaninowon, kezükben kard, melyek mellének voltak irányítva. Közöttük egy férfiu állott fehér, vérfoltos ingben. Midőn Pierre ezt megpillantotta, teljes erejével a feléje irányult kardoknak rohant, hogy belefurhassák, azonban a kardok kitértek s azonnal bekötözték a szemeit.

— Most megpillantottad a kis világosságot, mondá egy hang.

Azután újból meggyujtották a gyertyákat, mivel megakarták mutatni Pierrenek a nagy világosságot is s ismét levették szemeiről a kendőt s vagy tizenkét hang mondá: sic tansit gloria mundi!

Pierre lassanként eszmélni kezdett s szemügyre vevé a szobát a benlevőkkel együtt. Fekete ével leborított asztal körül 12 férfiu ült, akik szintugy voltak öltözve, mint az előbbi tizenkettő. Egynéhányat ösmert Pierre a pétervári társaságból. Az asztalfőn egy ösmeretlen fiatal férfiu ült, nyakán sajátságosan formált kereszt volt. Jobbján az olasz abbé volt, kit Pierre két évvel ezelőtt Anna Pavlovnánál látott először. Még egy magasállású hivatalnokot s egy svájci illetős égü férfit ismert közülök, aki Karagineknél nevelő volt. Ünnepélyes csendben figyeltek az elnök szavaira, kinek kalapács volt a kezében. A falon világitó csillagot alkalmaztak, az asztal egyik részén szőnyeg, amelyen különböző jelenétek voltak beleszőve, a szoba egyik részében oltár volt, melyen evangélium s egy halálfej állott. Az asztal körül hét gyertyatartó állott, mely a templomok gyertyatartóira hasonlított. (Folytatjuk.)

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészit. Mütárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Természettudomány.

Orvostudományi közleményekről.

Szárazföldi betegségről ír a Lancetnek egyik utóbbi száma, szembe állítván ezt a hosszú, szárazföldi, különösen pedig vasúti utazás által okozott bajt, a tengeri betegséggel. Főtünete a leküzdhetlen álmosság. Különösen ártalmas a vasút mellett elszáguldó fáknak, távíró-oszlopoknak nézése, mi a szárazföldi betegséget leginkább provocálja. Míg így a vasúti utazásnak egy új kórjelenségét fedezik föl, addig a tengeri utazásnak és a tengermelletti tartózkodásnak folyton újabb gyógyjavalatait állapítják meg. Évről-évre jobban kialakul a thalassotherapia azáltal, hogy sok olyan, a mit úgy hevenyében mint indicatiót felállítottak, a kritika világításában eltűnik, és így az egész tenger-therapia komolyabbá, szolidabbá válik A legkomolyabb indicatiói közé tartozik a gyenge szervezetü, vagy nehéz betegségek után üdülésre szoruló gyermekek erősítése. Az erősítésre szoruló gyermekek táplálása körül orvosi és laikus túlbuzgóság és értelmetlenség valóságos chaost teremtett és legfőbb ideje, hogy józan kritika tisztázza itt a helyzetet és világosítsa fel az orvosokat és laikusokat az iránt, hogy az erősítendő gyermek nem vércse, kinek szervezete húst, mindig húst, minél több húst kíván meg. A túltáplálás nem erősítés, hanem csak hízlalás és hogy a hízás nem identikus az erőgyarapodással, erre talán gondolkodni tudó embert figyelmeztetni sem kellene. Örvendetes, hogy ily irányu okos reactió is mutatkozik az orvosi elmékben.

Ez a különös gondosság, melyet ma az orvosi therapia a diaetára fordít, teljesen időszerű akkor, midőn már a «psychikus diaetáról» is elmélkednek az orvosok. Laquer a Zeitschrift für diätetische u. phisik. Therapieban ír erről a kérdésről, melyet különösen az idegbetegségek kezelésében nagy fontosságunak tart. Az ily betegek nehézségeinek három főtypusa: a fokozott és állandó önbírálat, a félelem és az akarathiány útmutatásul szolgálnak az olvasmányok megválasztásánál. Az első classis ellen legjobbak az útleírások, melyek erős szinezetükkel, a figyelmet megragadó eseményeikkel az olvasót mintegy elvonják önmagától. Ide tartoznak némely historikus munkák is, melyek szintén hol elvonólag és megnyugtatólag, hol mint valami harci riadó, bíztatólag hatnak. Biographiák is vigasztalnak és bátorítanak. A humor nem minden betegnek való és azt sem lehet tudni, hogy Shakespeare pathosa miképen hat a betegre. Nem azt akarja Laquer mindezzel mondani, hogy most már valami belletristikus gyógymethodus is

megállapítható, hanem csak azt, hogy az orvos ily módon is képes előmozdítani betegének gyógyulását. Ebből persze az következik, hogy az orvosnak magának némiképpen tisztában kell lenni a gyógyanyaggal, és idegorvos, igazán idegorvos csak az lehet, kinek ily irányu műveltség is áll rendelkezésére, minek kétségtelenül nagyobb hasznát veszi a gyakorlatban ő is, betegei is, mint valamely aranynyal festett ideg- vagy agypraeparatum hosszadalmas és phantastikus leírásának. A psychikus therapia azért becsülendő nagyra, mert eszközei még akkor is érvényesülnek, midőn a gyógyszerekből már rég kifogytunk. Az angol orvosok utolsó nagygyűlésén Schofield a kuruzslásról szólva arra figyelmeztette hallgatóit, hogy a betegre más úton is kell hatnunk, mint csupán az előírt gyógymethodusok útján és bizonyítékul idézte a két legkiválóbb angol orvosi szaklapot a British Medical Journalt és a Lancet-et. Ezek egyike nemrég azt írta, hogy «a test betegségeire nagy befolyással van az elme — és ezt nem tanulják a kórházakban», a másik, a Lancet pedig azt irta, hogy «a betegségekben a hitnek és a reménynek therapeutikus értéke, ámbár erről nincs szó a tankönyvekben, mégis gyakran elég arra, hogy a betegség irányát a gyógyulás felé terelje.»

Nem lehet eléggé gyakran és behatóan felhívni erre a gyakorló orvosnak figyelmét. Az ő gyógyeszközei annál hathatósabbak, minél inkább alkalmazkodnak a körülményekhez. Hiába próbáljuk végig a legjobb és legújabb altatószereket, hogy az ideges ember álmatlanságát leküzdjük, mégis akárhányszor megtréfálja a «tudományt» a ki Kurt Witthauer tanácsát követi, melyet a Therapeutische Monatshefte utolsó számában közöl. Régi, praktikus fogás, melyhez valami különös tudományosság sem kell, melyet O. Rosenbach még 1895-ben ajánlott, de melyet nem méltattak eléggé figyelemre. Lefekvés előtt egy kis vaselines vattából készült golyócskával kell betömni a fül nyilását. Nem egyedül vattával, mert ez csak tompítja a zajt, mely annyira kétségbeejti az ideges embert, hanem vaselines vattával.

Nagy gondot igényel orvosi részről annak az elhárítása, hogy a társadalmi hibák és bűnök ne rejtőzhessenek az orvosi tudomány homályos zúgaiba. Különösen az elmeorvosoknak nehéz a helyzetük a sok mindent kórosnak tekintő tudományos felfogással szemben egyfelől, az orvost részrehajlás gyanújával kísérő laikus közfelfogással szemben másfelől. Annál nehezebb ez a helyzet, mert mindkét felfogás, a szaktudományos úgy, mint a laikus, abban egyeznek, hogy igen gyakran inconsequensek. A szaktudomány is néha annyira számba veszi az elmeállapotára kérdéses egyén társadalmi állását, a «milieut», hogy véleményében külömbség látszik ugyanazon cselekedet elbírálásában, ha azt főhercegnő és ha közönséges munkásnő követi el. A laikus felfogás is azonban ugyanakkor ugyanezen hibába esik és a «nagy úr» részéről fölmerült perversitást vagy bűnt inkább szándékosnak tudja be, míg ha azt szegény ember követi

el, hajlandóbb az elme meghibbanását concedálni enyhítő körülményül. Az ellenkező áramlatok mély hullámzása és magas habverése közepett az elmeorvos helyzete a legválságosabb és nem kicsinylést, de támogatást érdemel az orvosi tudomány és gyakorlat egyéb ágainak művelői részéről.

Így iparkodik mások statisztikáját értékesíteni S. C. Stremmel, ama napirenden levő fontos kérdés tisztázásánál: mily időben operálandó az appendicitis? Tudvalevőleg az operativ irány áradata elborította az appendicitis therapiáját és nemcsak a mindenképen operálni, dolgozni óhajtó sebészeknek tehető szemrehányás, hogy túllőnek a célon, de maguk a belgyógyászok a legtüzesebb hajtói ennek az operáló-vadászatnak. Nem tartozik ma a ritkaságok közé az eset, melyet rövid idő előtt egy jogi egyetemi tanárunk, mint saját esetét mondotta el, kit az engadini nyaralóhelyen egy kis fájdalmas székrekedés miatt consultált orvos sürgősen a legközelebbi, klinikákkal rendelkező városba küldött operálás végett és ki mire odaért, appendicitisétől egy normalis székeléssel megszabadult.

Azt, hogy valaki idiota létére kitünő fejszámoló lehessen, nehéz elhinni, pedig úgy van. A hamburgi orvosegyesületben mutattak be nemrég egy 25 éves, erős testalkatu, gyengeelméjü fiatal embert, aki a fejszámolásban bámulatosan ügyes. Két-háromsoros számokat a leggyorsabban és legbiztosabban szorozza. Még feltünőbb a datumok kiszámításában való ügyessége. Rögtön megmondja, melyik napra milyen datum esik, még előbb; évekre is, és sohasem felejti el a szökőévet is számba venni. Minden egyéb munkára hasznavehetetlen, és az intézetben, a melyben mostanában van, azzal tölti idejét, hogy az ott levő, körülbelül 1000 betegnek születésnapjukon gratulál; valamennyi erre vonatkozó datum a fejében van. Ugyanekkor egy tíz éves idiota kis lányt mutattak be, ki beszélni sem tud, de kinek bámulatos ügyessége van abban, hogy a legkülönfélébb tárgyakat hüvelykujjának végére téve ott balancirozza. Mindenféle tárgynak rögtön eltalálja a megfelelő súlypontját. Egész nap ezt teszi, és csak az ennivalót kapja be a nélkül, hogy elébb hüvelykujján hintáztatná. Kellner, ki ezt a két egyoldaluan kíváló hülyét bemutatta, azt mondja, hogy nem mutatható ki az utóbbinál, vajjon elődei között nem volt-e valami vásáros csepürágó. De még ha lett volna is, nem bizonyítana ez semmit, mert ma már a szerzett sajátságok átöröklődésének elmélete majdnem teljesen megdőlt. A híres embriológus, Weiszmann, ingatta meg legelőbb a darvinismus ezen erős oszlopát. Hertvig ugyan azt állitotta, hogy a szerzett immunitás bizonyos fertőző betegségekkel szemben mégis átörökölhető és ezt Ehrlich azzal bizonyitotta, hogy az Abrin és Ricin iránt immunisált patkányok kölykei ezen mérgekkel szemben immunisak maradtak; de ezt Weiszmann csak annak tulajdonitotta, hogy a placentaris vérkeringés útján jutnak az anya véréből megfelelő antitoxinok a foetusba; az apa-állatról ilyen immunitás nem öröklődik át.

Ott, hol placentáris vérkeringés nincsen, ott az anyáról sem öröklődik a fiókra a szerzett immunitás, és ezt be is bizonyitotta Lustig, ki tyúkokkal experimentált, a midőn az immunisált tyúkoktól eredő tojásokból kikelt csirkék már tényleg nem voltak immunisak. A szerzett eljárások nem öröklődnek. A minap egy londoni orvos tett közlést arról, hogy egy szegény zsidó nőnek ikre született, mindkét fiú praeputium nélkül — tehát bizonyitéka a szerzett sajátságok öröklődésének.

Találóan jegyzi meg Lancet, hogy ép az a körülmény, hogy 4000 év elmúltával — mert ennyi idő óta él e vallásos szokás a zsidóknál — ily esetek még kivétel számba mennek, legjobban bizonyít a szabály az át nem öröklődés mellett.

(Gy...)

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkes...
Lövölde-tér 1.

Bródy Sándor «Szinésznők» című könyve, amely a Jövendő előfizetőinek ingyenesen jár, mindazoknak bérmentve küldetik el, akik a Jövendő előfizetési árát beküldik.

A Jövendő 3 hóra 3 korona,
6 hóra 6 korona.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A PESTI NAPLÓ uj karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszű, külső kiállitásában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904 év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», uj és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló díszművel, melynek czime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor. félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Szt-Margitszigeti üditőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali viz és egészségápoló ital, kitünő eredménynyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, füszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

Első Leánykiházasitási Egylet m. sz.

Gyermek- és életbiztositó intézet

BUDAPEST, VI., Teréz-körut 40—42.

Alapittatott 1863-ban.

Folyó év november havában 1.613.400 K értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 1.351.300 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki. Biztositott összegek fejében 118.165 K 97 fill. fizettetett ki. 1904. január 1-től, november 30-ig 19,532.100 K értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 16.079.500 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki; biztositott összegek fejében 861.754 K 27 fill. fizettetett ki. — Ezen intézet a gyermek és életbiztositás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb dijtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

BORSSZEM JANKÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kerepesi-út 54.

LEGJOBB MAGYAR ELCLAP.

ELŐFIZETÉSI ÁR bérmentes küldéssel: Egész évre 16 korona, fél évre 8 korona.

Hirdetések

felvétetnek a kiadóhivatalban VII., Lövölde-tér 1.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre ... 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

Második év 51. szám. 1904 Budapest, december 18.

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Bródy Sándor: Tisza és Andrássy. — Kaffka Margit: A vadasi erdő. — A császár memoirjaiból. — Kovács István: A szabad szerelem és a házasság kérdése. — Coppée Ferenc: A gerlét kértem... — Méray-Horváth Károly: A festő-mesteriskola. — Csiamadia Sándor: Versek. — Pekár Gyula: A hidon. — Marianne Bovet: Fordított világ. — Tristan Bernard: Vajjon mit akarhatnak... — Andrejev Leonid: A hallgatás. — A színjáték. b. s.: Tartuffe a Nemzeti Szinházban. — Ivókról — könyvekről. Rózsa Miklós: Új könyvek. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. Tudósítás a Mars lakóiról.

Kiadóhivatal

20 fillér

Egy hónapra
Egy korona.

Köhögés, rekedtség és hurut ellen
nincs jobb a
RÉTHY-féle
pemetefű cukorkánál!

Vásárlásnál azonban vigyázzunk és határozottan RÉTHY-félét kérjünk, mivel sok haszontalan utánzata van.

1 doboz 60 fillér.

Csak RÉTHY-félét fogadjunk el.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágosítást az üzletben.

BORSSZEM JANKÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kerepesi-út 54.

LEGJÓBB MAGYAR ELCLAP.

ELŐFIZETÉSI ÁR bérmentes küldéssel: Egész évre 16 korona, fél évre 8 korona.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867.

Menyasszonyi kelengyék.

BUDAPEST DIVATVÁROS. A budapesti közönségnek ma már nem szükséges igazán elegáns divatcikkekért Párisba, Londonba vagy Bécsbe menni: Budapest ebben a tekintetben is homloktérben áll, egyenrangú cégekkel ami a finom és előkelő divatcikkeket illeti. Egy hátránya van Budapestnek, hogy jelentősen olcsóbb. Ama helyek között, ahol ezek a divatcikkek leginkább kiválaszthatók Budapesten első helyen áll: **GRÜNWALD ÉS WAHL,** (Schreier Viktor utódai) IV. ker., Váci-utca 26. Különlegességek: mennyasszonyi kelengyékben, ágynemüekben, pongyolák, juponok stben.

Második évfolyam. Budapest, december 18. Ötvenegyedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Andrássy és Tisza.

Irta: Bródy Sándor.

Egy melléklépcsőn — bár barátai bizonyára visszatartották — Tisza István belépett a Házba, amelyet egy negyedórával előbb törvényhozók szerte romboltak, mint demolirozó munkások, akiknek ez és ilyesmi a kötelességük. A mi romboló regényhősünk: igazán, őszintén meg volt döbbenve, amint ezt a munkát látta, a kezét összekulcsolta maga előtt, a fejét megcsóválta, bizonyos, hogy mélyen el volt szomorodva és a tényleges anyagi káron kivül még jobban sajnálta az általa — én nem tudom hogyan és mennyire — felbecsült erkölcsi és nemzeti károsodást. A maga testi épségére, kétségtelen, hogy nem gondolt — talán ösztönszerűleg sem — de még Ermete Zacconi se tudná mesterségesen megcsinálni azt, ami keskeny arcán és rugalmasságát egy pillanatra elveszített alakján meglátszott:

— Lehetséges ez, merték ezt megtenni, amikor Én vagyok itt, amikor Én dolgozom velük és csendőröket állítok közzéjük!?

Ha psichologiánk nem csal, a mi kitünő és még mindég ízgató alakunkat a psichologiája megcsalta és bár természeténél fogva ő az, aki legkevésbbé kritizálja magát:

ebben a pillanatban nem lehetett magával teljesen megelégedve. Az embereket, akiket halálra ingerelt, hiúságukban megsértett, jogos vagy jogtalan önérzetükben legázolt: gyávábbaknak s ügyetlenebbeknek hitte, mint amilyenek. Ime, amihez képzelő erő kell, ott ő elszámítja magát. Volt szerencsém erre célozni, azzal a bizonytalansággal, amely kötelező az íróra nézve, amikor cselekedetek hiányában csak divinálni mer és ítélni nem. Ám hogy az emberismerete egy kritikus percben elhagyta, hogy a férfiakat egyenként és sokadalomban lebecsülte: még nem venné el tőle a kedvemet. Elbízakodott, — nem egészen jogtalanúl — meglepték, nem egészen finom elméjű férfiak tévedésbe ejtették és rosszul referáltak neki. Némely ideális jellegű elemi erőhöz, hogy hirtelen szerencséje lesz: arra nem gondolt. Törékeny, élettani véletlenektől függő, nappal álmodó, éjjel alvó — vagy megfordított sorrendben, de hasonlóképpen cselekvő — rosszabb-jobb vérkeringéssel és agyműködéssel bíró szegény állatok vagyunk mindannyian, még az ilyen tökéletes organismus és eszményi csontvázzal rendelkező úr is, mint Tisza István. Talán rosszúl aludt és rosszúl kelt föl azon az éjszakán, amelyen a háziforradalmat exponálta és amelyen most annak megtörténtét meredt szemmel nézett. Ezek még nem nagy szépséghibák, nem szólva a politikai tekintetekről. A nagy esztétikai hiba ott támadt rajta, amikor a csodálkozó férfiuhoz hirtelen odakerült Andrássy Gyula gróf és megállott mellette, mint gyermekkori barát, mint egy dinasztikus politika híve és mint az előbbinek egy élesebben meghatározott ellenfele. Mint védelem, mint gárda állott mellé, úgy, mint aki vele együtt vállalja a golyót és egy nem lehetetlen testi inzultus minden megszégyenítő veszélyét. Andrássy Gyulán meglátszott az, hogy tudja mit csinál, de a mi hősünk percekre elvesztette a

lélekjelenlétét és nem hárította el magától a garde-ot. Nem állott külön, akár ha brusque módon is, engedte, hogy amannak a silhouetteje érvényesüljön és ebben a pillanatban a nagy Erőszakosság, a Szenvedélyes Felűlmaradás alája került egy igen distinguált, érzékeny, látszatra fáradt valakinek, aki — hiába minden acélízomerő és kötélidegrendszer — mégis csak a tartósabb, jobb, geniálisabb, lényegében egészségesebb és külömb race, mint amilyen Ő.

Nem jó kedvvel írom le ezeket a sorokat és még kedvetlenebbül írok ide nehány szót Andrássy Gyula grófról, pedig igazság szerint róla kellene most konsiderálnom, mert ezen a héten ő került az előtérbe. De nincs passióm abban, hogy odaálljak azok közé, akik benne a jövő emberét látván, személyét annyira exponálják, hogy az művészietlen, kellemetlen, sem nem artistikus, sem nem politikus. „Andrássy, Andrássy és Andrássy!" Képzelem, mennyire idegessé teheti a saját nevének az olvasása és annak említése, bárha e nevet viselni — főképp oly hűséggel és tisztességgel, mint ő — úgy képzelem, egészen kellemes lehet. És kellemes lehet a grófnak még az is, hogy minden „rechthaberei" nélkül: egy bizonyos és kardinális dologban neki lett igaza. Pedig nem küzdött érte, csak kivárta és amikor igaza gyümölcseit megszedhette volna: nem mohóskodott, nem húzott alá — mint ahogy mondani szokták — semmit. Csak egy finom mozdúlatot tett, amikor a keddi kis — és első — ribilió után Tisza István mellé állott. Csak — ugyanilyen finomsággal és geniálítással — másnap lehetővé tette, hogy a király beszédjét az össze-vissza zavart és türelmetlen parlamentben meghallgassák. Ezen a napon fölfelé olyan nagyot nőhetett volna, mint a milyent akar, az előző napon a nemzet úgy-

nevezett közvéleményében óriási tőkét szerezhet magának. De mindent okossággal és filozofiával és ami igen fontos — ízléssel cselekedett. Ezért a grófért sok más grófnak meg lehet bocsájtani és azért, hogy ilyen van: kevesebb lámpavasra lesz szükség ez országban és sokkal később, mint ahogy számítják. Lehet, hogy ez baj és a mágnás uralom kontinuitása érdekében beszél az, aki, mint én is, dicséri ezt a fáradt férfit, aki azonnal nem fáradt és rögtön energikusabb és külömb lélekjelenlétre nézve, ha nagy dolgokról van szó. Ám lehet, hogy ártok neki — amennyire egy igénytelen újság árthat — amikor esztétikai gyönyörűséggel leirom a cselekedeteit és szégyenkezve azért, mert most már sokakkal vagyok egy táborban: följegyzem újra a néhány hete ezen a helyen megirt megkülömböztetést: Tisza István egy minden érdeklődésre, sőt rokonszenvre és meleg részvétre érdemes kiválóság, a regényhős, aki fölizgatja a fantáziát, Andrássy Gyula pedig a politikus, akinek fantáziája van. Az első: számol, a második kalkulál. Az egyik: kicsiny körben lát maga körül, a másikat: széles, nagy horizont veszi körül. Tisza István az erőteljes, keményfejű, makacs és sajátságosan fortélyos mufflon, aki erőnek-erejével ott akart kimenni, ahol se ajtó, se nyílás. Andrássy gróf nézi e kisérletet és bár az alól, hogy ne gúnyolódjék, minden irányban föl van mentve: segíteni akar a mi hősünknek és valami — lehet hogy attavistikus — kötelességérzetnél fogva: ügyel a kemény homlokra, de még jobban az épület falára.

Most pedig szeretnék valami becsületes gorombasággal szolgálni a kancellár fiának, főképp azért, hogy ne lássanak nagyon hálásnak azért, mert Andrássy Gyula épen e lapokban rögzítette meg ama elveit és igazait, amelyek most a praktikus próbát megállták. Töröm a fejemet, de egyebet

nem tudok kieszelni, mint a mi tény: a szabadelvűpárt, a Tisza m a i hívei igen szép, de még nem rendezett csoportokban s titkon, de könnyen felismerhetőleg, úgy néznek feléje, mint aki a felkelő nap. Ámde ez urak a nagyon aktiv fajtából valók és nincsen semmi pszikologiájuk, ha azt hiszik, hogy Andrássy Gyula gróf, még a király parancsára is, uratlan cselekedetet vinne végbe és az ifjukori barátjának a még meleg helyére ülne. E z nem a z a race!

A hely azonban még nem üres és aki benne — most már nem teljes nyugodtsággal — ül, még mindég fölöttébb érdekes. Kissé dísztelen dolgok veszik ugyan körűl, sok rossz omenek: Szapáry Gyula gratulált neki. De kinek szerencsés, kinek szerencsétlen nap a péntek. Ezt az üdvözletet Tisza még kiheverheti. Rosszabb dolog ennél, hogy megengedett verni katonákat, ha azok civilben voltak is és szolgálatra a nagyságos Házba berendelve. Ez nem j ó jel, hogy megtörténhetett ő alatta, aki maga is katona, mint Fejérváry, csak egyelőre fiatal és Mária-Terézia rend nélkül szükölködik. Megengedte veretni őket; a Rend, a Szigor, a Fegyelem engedte ezt? Ma beparancsoltatta a csapatjukat, holnapra — kivezényeltette. Mi ez? Ez többé nem opportunismus, hanem ugrálás. Perczelt, a szolgálatjára álló — persze csak elveinek szolgálatában álló — házelnököt el is ejti, nem is. Megtartja, de nem elnököltetti. Mi ez? Már nem ugrálás, hanem bizonyos szédület. Eddig bizonyos voltam abban, hogy nekem mindörökre becses alakom bizonyos magában, de mintha hozzáférkőzött volna az utálatos önanalyzis! Be közönséges is az élet, hogy még az ilyen ember is megtörik, helyesebben — de rossz magyarsággal szólva —

törést kap! A sas szemeiben, most csütörtökön, amikor e sorokat írom, már nem csak szomorúság van és haragos, gőgös villámok, de valami zavarodottság is. Talán már ott van, hogy nem talál valamit rendben, amit ő csinált?! Ha ez lehetséges, akkor hamarosan elmegy és nagyon sokáig nem tér vissza.

A politika mint olyan, nem tartozik rám, sekély hozzá a tudásom, főképpen ahhoz, amit ebben az országban még ki nem számítható időkig alkalmazni kell. Itt, tudniillik, évekig és évekig még mind arról kell dissertálni is, tenni is, hogy mily egyensuly tartható meg a két állam között és egy jogar alatt? A többi politika szükséges előkészület, aláfestés, óvás — egy-egy kis verekedés és igen sok álmodozás. Nincs tehát sem módom, sem kedvem, még bátorságom sem, hogy határozott véleményt nyilvánítsak némely dolgokban, amelyekben az olvasó megköveteli a publicistájától, hogy ítéljen mint egy kuriai bíró és hasból beszéljen, mint egy szegény komédiás. A hazugság, igen komoly ügyben, mint amilyen ez is: nagyon alsórendű, szegény dolog. Mégis valami hitemnek kell lenni! — mondja az olvasó. Van, és pedig éppek ezekre a napokra vonatkozólag. És szeretném azt úgy elmondani, hogy ereje legyen, még se csukjanak be érte. Én azt hiszem, hogy Tisza István, bárhogy tűrtőztesse is magát, akármilyen nagy talentum és tiszta szívű magyar ember legyen is, ha a felség bizalma mellette kitart, belenyúl a magyar históriába — és a dinasztia történetébe is — még pedig zavaró módon. Lehet, hogy a baj, amit csinál, végső eredményében, messze, messze, talán nem is lesz ártalmas a magyar fajtára... De ha félre nem vezet nem teljes történelmi tudásom, akkor azt kell hinnem, hogy Tisza

gróf olyan állapotokat készít elő, amelyek V-ik Ferdinánd lemondását idézték elő.

Eldöntetlen, hogy államférfiak — bizonyos rangban és képességig — vak és akaratlan eszközei-e a históriának? A Tisza képességeit és céljait, szinte mezei őszintesége — és annak folytonos hangsúlyozása ellenére is — megítélni véglegesen ma sem merem. Hogy a malheurt hozza annak, akin segíteni akar és hogy magában hordozza a szerencsétlenséget a maga számára is: ez oly erős és világos tűnet, hogy szinte meglehet fogni.... Mondom, semmi kedvem nincs angolul megtanúlni börtönben, és azért a legnagyobb euphoniával próbálom kimondani: ha Tisza István meg nem bukik, — megbuktathatja a királyt. Ne méltóztassék ezt szó szerint venni. Ő felsége öreg, könnyen elkedvetleníthető. De ezek a legvégsőbb és legkedvezőtlenebb következtetések. Másrészt pedig Tisza Istvánról föltehető, hogy inkább harakírit végez magán, minthogy a felségnek a legkisebb kényelmetlenséget okozza.

———

Belelovagoltam magamat, hogy a kormányelnök erősebb dongájú férfiú, mint amilyennek mutatkozik.

Jó ismerőseim és barátaim, akik közelében tartózkodnak és akiknek a jóhiszeműségében és ítélőképességében kételkednem nem szabad, biztosítottak:

— Az egyetlen államférfiú genie. Nem szabad hozzá nyúlni; bűn.

— Betéve tudja Arany Jánost. Mindent tud. Az egyöntetű puritánság maga.

Hogy csudálatos, vakmerő és lényére nézve kedves kortes, igazi magyar vérség, azt láttam én magam, ahol kiállt grófi testével és közönségesen Bisaccia hercegénél

exlusívabb lényével védelmezni azokat, akiket könnyű szerrel magukra és elhagyhatott volna. Tartozom a vallomással, hogy e csúnya perben való hazard, előkelő és önfeláldozónak mutatkozó magaviseletével megvesztegetett. A jóhiszeműség oly gyermekies naivitását, a nemjóhiszeműség oly geniális és bátor vonásait láttam benne, hogy csaknem hívévé tett. Óriási kötelességtudása és beszédjének dusei egyszerűsége: lebilincselt. De ez egy — bár nagy — impresszió volt. Amiből, hogy táplálkozzam, ahhoz nekem, aki semmi befolyást az eseményekre nem gyakorolhatok, jogom van. Azóta azonban mind jobban és jobban látom, hogy az államférfiú, akiben mindnyájan, érthető okokból, szerettünk volna legalább egy pseudó Bismarckot látni: impressziókról impressziókra megy, de látások nélkül. Viszi magát és nemzetét, — mindkettőt kiválóan szereti pedig — a szerencsétlenség felé. A históriai pillanatokban nem kemény, hanem makacs és a makacsságából is enged, ha az eredmény azzal biztatja őt, hogy valakit — például Andrássyt — lefőz. Igaz, hogy a politika az alkalmazkodás tudománya, de ennyi alkalmazkodás és fogadkodás egy kissé sok, amikor folyton a merevségére hivatkozik, a nagy tehetségű embereket brusquirozza és a nemzetre hivatkozik, amelyből csak a jó módjukat féltő, arra vágyó, általa rangban és egyebekben emelkedni óhajtó férfiak, az előre lekenyerezett jegyzők és a verekedő csendőrök vannak az ő táborában. Legyünk igazságosak, sok disztinguált, az erőszakra hajlamos úr is ezenkívül. De hogy elfogynak ezek is! Ha nem feküdnék le korán, ha szemét azért is kinyitná, hogy lásson, és nem csak azért, hogy tekintélyt tartson: láthatta volna, hogy különösen a csütörtökről-péntekre virradóra egy éjszaka alatt hogy leolvadtak ezek, mint a tavalyi hó!

Nem tudok végezni vele, — irritál. És a kétely, amely a nagy igazságokat szerető íróknak legelőkelőbb tulajdonsága, magamat szerényen meghúzva, még engem is megkörnyékez. Nincs kizárva, hogy ez aránylag nagyon fiatal férfiú még a históriai zavaron túl Ferencz Ferdinándra, a trónörökösre is gondolhat. Sőt még tovább. Vannak fantaszta hívei, akik így szólanak:

— Meglátod, Tisza István még a barrikádokon fog elesni.

Istenem, ez az egy, amibe biztosan nem hiszek, mert apróra emlékszem: amikor az első sikertelen kormányalakítás után a haragtól eltorzúlva lépett be a szabadelvűpártba és kézen fogta — igaz, keményen — Heltai Ferencet. „Gyere!" mondá neki parancsoló hangon. És láttam, amikor Sacelláry Györgygyel lépkedett végig a szétrombolt házon, amely már az ő háza volt. És tudom — föltétlenűl igazmondó férfiútól — hogy a második, már sikeres kormányalakítás előtt, a minden hájjal megkenekedett — az ismeretlen viszonyok és a mások ostobasága miatt bajba került — Héderváry gróf mondta valakinek, de szélesre nyúlt és jóakaratú ábrázattal.

— Tisza István ismét akar. Kedve van . . . lenni . . .

És ugyancsak akart, lett is. És ugyanakkor a képeket gyűjtő, temperamentumot nem mutató, tudósnak és esztétikusnak gúnyolt Andrássy Gyula, idegesen, de csendesen ült a helyén. És várt. És várni fog még, remélem, egy ideig — a maga idejéig,

———

A VADASI ERDŐ.

Irta: Kaffka Margit.

A vadasi erdőt az Isten megverte.
Már a vadgalamb is elkerüli messze, —
Tilos, tilos, tilos! Fészkire nem járhat,
Mert kidöntögették a jó, öreg fákat,
Odvas, öreg fákat.

A vadasi erdőt nagyapám is vágta, —
Egész falué volt, — mind fűve, mind fája,
Békén legelt ott a legelő jószág is,
Békén virult ott a nefelejts virág is
Az árnyékosába.

A vadasi erdőt, — nem tudni, mi végből! —
Nagyon kerülgetik a tén's vármegyétől.
Keményszavu urak bekerítik lánccal,
Mérik háromlábu, ravasz masinával
Egész héten átal.

A vadasi erdőn gonosz törvényt látnak, —
Csúffá tették minap az édes anyámat;
— A kerülő látta, — venyige volt nála, —
Öreg fejérül a keszkenőt nem szánta,
Zálogba kivánta.

Vadasi erdőre adót is vetettek;
Falubeli lányok szamócát kerestek, —
Inzsellér úrfiak alkudoztak rája, —
Sohase volt annak olyan nagy az ára,
Vadasi határba.

A vadasi erdőt az ég is megverte, —
Az örvösgalamb is elkerüli messze,
— Tilos, tilos, tilos! Fészkire nem járhat!
Kivágták alóla mind az öreg fákat,
Odvas öreg fákat.

December 13. 1904.

A császár memoirjaiból.

Napoleon első szerelme.

A Palais-Royal fasorában sétálgattam nagy léptekkel. Lelkem, amelyet, mint többnyire, nagy szenvedélyek izgattak, teljes közönynyel tűrte eleinte a hideget; és csak később, hangulatom lecsillapultával kezdtem érezni az évszak ridegségét, és az arkádok felé tartottam. A vaskapuk küszöbén álltam éppen, amikor egy nőalakot pillantottam meg. A szokatlan idő, a nő alakja, fiatalsága arra mutattak, hogy utcai lány lehet.

Erősen megnéztem, míre ő megállt. Nem kihívóan, hanem egészen gyengéd külsejéhez illő modorban. Ez a..... (olvashatatlan szó) meglepett. Félénksége felbátoritott. Megszóllítottam — én, akit mindig undorral töltöttek el ezek a szerencsétlen leányok, aki még puszta pillantásuktól is megbélyegezve éreztem magamat. De ennek a halvány arcu, gyenge testü lánynak láttára egy pillanatig se haboztam.

— Nagyon fázhatik! — fordultam hozzá — hogyan szánhatja el magát arra, hogy ilyen időben járja ezt a fasort?

— Ó, uram, ez a hidegség engem nagyon felhevít. Az estémet meg be kell fejeznem.

Nagyon érdekelt engem az a hidegvér és határozottság, amivel válaszolt, s hozzá csatlakoztam. «Gyenge szervezettnek látszik; csodálom, hogy meg nem únta mesterségét.»

— Az ördögbe! Hát valamit csak kell csinálni!

— Megengedem; de nem talál valami egészségesebb mesterséget?

— Nem, uram; élni pedig kell.

El voltam ragadtatva. Már csak attól is, hogy szóba

ereszkedik velem; ez maga olyan siker volt, amilyennel eddig tett hasonló kisérleteim nem végződtek még. «Valamilyen északi vidékről való lehet, hogy ennyire tűri a hideget?»

— Bretagne-i vagyok, Nantes-ből.

— Ó, a maga hazáját jól ismerem... Most aztán igazán el kell mondania, hogyan veszitette el az....

— Egy katonatiszt vette el.

— No, és még érez ellene haragot ezért?

— Nagyon; annyit mondhatok. (Hangja lágy, kenetteljes lett, amit előbb nem vettem észre.) Nagyon haragszom rá; a testvérem megalapitotta a szerencséjét; mért ne lehettem volna én is boldog?

— És hogyan került Párisba?

— A tiszt, aki meggyalázott, akit utálok, gyűlölök, elhagyott. Az anyám elől is menekülnöm kellett, meg éppen akadt egy második, aki magával hozott. Az is elhagyott, meg a harmadik is, akivel három évig éltem... Vigyen haza.

— Aztán mit csinálunk otthon?

— Kicsit felmelegszünk, maga meg a kedvét is töltheti! — szólt, láthatólag feltüzelve ártatlan kérdésemtől.

Azon a napon, amelyen ez történt, Bonaparte 18 éves és 3 hónapos volt. Minden jel arra mutat, hogy ez volt életében az első nő, akihez fordult, mert ifjúságának egész története és sajátmagának feljegyzése igazolják, hogy összes szerelmi kalandjai eddig az időig ártatlan flirtökből állottak. Sokat gondolt a házasságra fiatal éveiben, ami szegény embereknél, mint amilyen Bonaparte volt, arra mutat, hogy tiszta életet él, mert k e l l élnie.

A szabad szerelem és a házasság kérdése.

Jegyzetek egy nagyobb regényhez.

Irta: Kovács István.

14

Tizennegyedik levél.

Ébren voltam és néztem. Az asztalkáján künnhagyott levelek nyílván arra szánva, hogy elolvassam őket. De ezeket minden tiltakozásom ellenére már ő olvasta föl nekem, hogy az alakjának bizonyos becses cache-t adjon. Izgató szereknek használta ezeket és — ingyen — parfümirozta velük a nehéz testét és az illattalan durva pszychéjét. „Valaki miatta nem aludt egy egész éjjel.“ „Valaki mint életfeladatát azt tűzte ki magának, hogy amikor a gépírókisasszony már föltételesen elmerült a forró iszapba: engedtessék meg neki, hogy hideg és tiszta hattyúnak nézze!“ E levelek írói között voltak készen vett pantalonban járó Lohengrinek és elegáns, okos, számító altruisták. Meg kell adni, hogy jelentékeny emberek is akadtak-e kigúnyolt és nekem fontszámra kimért levélírók között, akik között nem egy becsületes ember akadt, aki akaratlanúl és közvetve bár, védelmezni akar engem — ismeretlenűl — a „kéjgép“ ellen, mint ahogy a leányt elnevezte ... Rátekintettem e levelekre, azután az asszonyra és voltaképpen magamat néztem és magamat vizsgáltam: mi történhetett velem, hogy egy rossz nő szállásán alszom, amit még a könnyelmű ifjúkorban sem cselekedtem meg soha! És ha legalább nem volnának rajtam kivűl egyéb ügyletei? „Ez pathologia. És mivel magamat nem vizsgálhatom meg, orvossal fogok konzultálni!“ Ebbe nyugodtam bele és megfogadtam, hogy amikor — akaratom ellenére — elhurcol: erős leszek. (Nehányszor ellen is tudtam állani, de csak úgy, hogy futó szerelmekben, a régi barátnékhoz való visszatérésekben kimerítettem magamat.) Mennyiszer elűztem, hányszor

otthagytam, de — fizikailag — ő volt az erősebb és szívósabb, közönségesebb fajta. Ő bírta a legnagyobb megaláztatásokat és a kiméletlenség még tűzelte. Egészen egy pontig, amíg úgy vélte, hogy minden értékkel, amely bennem reá nézve becses, — leszámolt. Ilyenkor kimeresztette szemeit, hogy utód után nézzen, sokszor kényelmetlen, nehéz és különösen szegény voltam neki. Ha még valami reménye lehetett volna, hogy valami pénzbeli inkorrektségbe vihet bele. Ez volt ama nő typusa, aki sikkasztásba, váltóhamisításba és rablásba viszi bele azokat a tisztességes férfiakat, akiket húsos és gödrös kezébe kaparint. Épp az éjjel mondta nekem: „únom a gépírást, tartson ki engem" Egyszer-másszor — az én bűnöm — megvertem hasonló mondásaiért és a hangtalan, fölismert kisértéseért, de abbahagytam ezt a nevelést, amikor észrevettem, hogy ez neki bizonyos gyönyörűséget okoz.

A végső eredmény mégis az volt, hogy ott virrasztottam a szállásán, a közvetlen közelében és amint néztem arcát, amely így jobban elárúlt mindent, mint fiókjába zárt és ránézve nem mindég kedvező irányú levelei, amint forró karjához értem, már tudtam, hogy velem is megtörtént az, amiért annyi férfit lenéztem, én is hozzászoktam egy nőhöz, aki declassèe, bár, hogy az, erről az emberek vakságuk, ostobaságuk, gavalléríájuk és bűntársasága miatt csak kevesen tudtak biztosat. Akik nekem erről beszéltek, azokat — sokszor — keményen rendreutasitottam, tehát magam is benne voltam már a bűntársaságban. De mit bűn! Most már én is odaérkeztem, hogy mentegettem magamban, sőt megakartam menteni. Amíg aludt, megcsókoltam a homlokát és így szóltam:

— Mit is akartok tőle? Ennek igaza van! Ez a gyönyörűséget, ez a boldogságot, az élet teljes és kellemes tudását akarja. Nincs benne erkölcs?! Honnan lenne? Falánk, mint egy kacsa? Mért ne lenne az, amikor az a természete? Az önzése és kegyetlensége, amivel mást ki akar használni: neróí, de a természete másrészt olyan lymhatikus, mint egy tevéé — nem érdekes-e ez? Ugy akarja — főképp akarja —

de ösztönből is, hogy az én véremből, elmémből, phosphoromból, idegeimből és életeremből elakar venni mindent, ami neki kell — de ha ez a szenvedélye, ha én vagyok, akire éppen rátalált és ha én minden józanságom mellett olyan naiv vagyok, hogy ezt engedem, akkor nem ő, hanem én vagyok, aki nem egészséges és az élettani törvényeknél fogva kell, hogy én legyek a martalék. Hiába minden érzékenykedés, megölt társaikból táplálkoznak az emlősök, ez így igaz. Meg fogom tenni a kötelességemet, kiszolgáltatom magamat neki. Azonban közbejött valami.

Reggel — amely mindég vidám volt — elment, hogy egy veszélytelen és pár percig tartó operácziónak vesse alá magát. Addig, amig hazajött, aludni akartam. De nem lehetett.

(Tizenötödik levél következik.

A GERLÉT KÉRTEM...

— Coppée Ferenc. —

A gerlét kértem, hozzon messze földrül
Fájó szívemre füvet gyógyszerül ;
Mesés vidéken, Ganges partján zöldül.
Búgta : oly messze nem repül.

Sashoz beszéltem : szárnyait kitárva
Dobjon egy szikrát az égből nekem.
Kihült szivemet gyujtsa ujból lángra
Azt mondá : arra képtelen.

Karvalyt biztattam : bánatos szivemből
Tépjen ki egy jól eltitkolt nevet.
Felejtek úgy — és fájdalmam megenyhül —
Búsan szólt : késő. . . nem lehet !

Szabó Sándor.

A festő-mesteriskola.

Irta: **Méray-Horváth Károly.**

Úgy halljuk, hogy Lotz Károly utóda a mesteriskolában Feszty Árpád lesz. A kinevezési okmányt még nem közölték ugyan, de hát vannak dolgok, amiket máskép hivatalosan sem lehet elintézni, mint ahogy az magától értetődik. Az pedig, hogy Feszty Árpád tanár legyen a mesteriskolában, sőt épen Lotz utóda, csak természetes dolog.

Hogy ez miért természetes dolog, arra legjobban megfelel a Székely Bertalan esete. Székely tudvalevőleg nem törődik semmit a művészeti áramlatokkal, fest egészen a maga elmevilágának, vérig élvez egy-egy gyönyörű vonalat, lelkével simogat egy-egy plasztikus anatómiai formát: ha más is úgy élvezi mint ő, az annak az öröme, ha pedig nem úgy, annak a vesztesége, de Székely ugyan nem bánja. Igy aztán persze mindenki máskép fogván fel a tetszés és nem tetszés dolgát: úgy senki se akar festeni, mint Székely. Hanem azért mégis mindenki úgy tudja, vallja és egymásnak mondogatja: Székely mint tanár a legkitűnőbb tanár. Aki tanúlni akar, tőle legtöbbet tanúlhat.

Szóval a tanitás, festeni tanítani, az valami egészen önálló dolog, külön talentum. Ritka, ha van valakiben: két kézzel kell utána kapni.

Székelylyel azért hozakodom elő, mert épen Fesztyről ismeretes, hogy ő micsoda tanító talentum. Minő világosan, élesen, érthetően, a dolgok lényegét felkapva szokta egyszerre önmagukhoz segíteni azokat, akik hozzája fordulnak. Önmagukhoz segíteni, ez a fődolog. Mert hisz tanítani többé-

kevésbbé mindenki tud, aki többé-kevésbbé érti a mesterségét. De csak azt tudják tanítani, ami az ő mesterségük. Mesteriskolaban azonban egész más a művészeti követelmény a tanár iránt. Ott nem a tanár saját mesterségére van szükség, hanem arra, hogy a tanítványt ráterelje önönmagának önönmagából eredő erejére. Ez a tanítóképesség csak nagy intelligenciák ereje. És hogy Fesztyben ilyen intelligencia kerül a művészeti legmagasabb oktatás szolgálatába: ez a mi örömünk. Fényes intelligencia. Es amellett olyan, amely egyike a legplasztikusabb kifejező képességeknek. Tehát a mások formálására a lehető legtökéletesebb intellektualis tulajdonság. Kincs, amely parlagon hever, ha nem jut tanító hivatáshoz.

Tehát ha Feszty mint festő, mint művész is nem volna az a jelentékeny, nagy festőnk, hanem csak épen hogy a mesterségét értené, akkor is Feszty maradna a szívünk szerint való tanitó mester.

Tiszta véletlen szerencse, hogy így, levén Feszty az a művész amivé emelkedett: szinte kikerülhetetlen kötelezettség volt, hogy ő legyen eleve a kijelölt, a fontos, díszes állásra. Talán az igazság kedveért, kellene egyik-másik tanító jelesünket is említenünk. De azok között a legjelentékenyebb külföldön van, vagy nem is vállalkozhatnék. Azonban épen a L o t z mesteriskolának betöltésénél, mindenkinek a nagy kvalitásai elütők. Egyrészt F e s z t y sokoldalu, több oldalu mester mint a legtöbb és főleg a monumentális festészeti stílnek ő az elismert képviselője Freskó iskolánál tehát más szóba sem jöhetett.

Nos, de ezek végre is tisztán művészeti, szakmabéli dolgok. Ez bizony nálunk, tudvalévő, állás betöltésnél rendszerint az az utolsó kérdés, hogy az illető ért-e igazán

hozzá. Ezúttal ugyancsak ért s e felől meglevén nyugodva: a festő kollegái, a szakszerűség aktáit is nyugodtan lerázhatjuk.

Van azonban a Feszty kinevezésének még egy más, pompás oldala. A társadalmi.

Feszty, Fesztyék a budapesti előkelő világ legkiválóbb alakjaihoz tartoznak. A Feszty-ház a legelegánsabb szalonok egyike, amelynek a legfőbb dísze, hogy a magyar szellemi arisztokráciának igazán ott gyülekezik a crémeje. Fesztyék szalonja, atelierje, kis Bajza-utcai palotájuk Budapest szellemi ékessége. Csakhogy ez az ékesség eddig Fesztyék magántulajdona volt. Ez a magántulajdon most megszűnik. Amint Feszty Árpád a mesteriskola tanára, nyomban változik a dolog színe: a Feszty ház elveszti magánkarakterét és a magyar festészet, a budapesti művészeti életet valami olyan hivatalosan reprezentáló szalon lesz.

Ez a társadalmi pontja a dolognak, meleg, fényes, szimpatikus ügy. Aki legtöbbet nyer vele, az a magyar művészet, a művészet társadalmi súlya. És ez vajmi fontos nálunk, ahol oly nagyon minden társadalmi súly szerint megyen.

Aztán még egy dolog. Ahová ez a csudálatos, szellemes, gyorseszű, magas szellemi nivóju ember eddig a lábát betette: mindenütt friss élet, pezsgő tevékenység járt nyomába. Felrázott minden cselekvő hajlamot, szervezett, összeterelt, célokat tűzött ki, komolyan és erősen mindig és mindenütt valami élénkséget, életet izgatva maga körül, mindig csak rokonszenveket keltve az ügy iránt: — valjon ott az epreskertben is nem fog-e egész friss élet felpezsdülni?

VERSEK.

Irta: **Csizmadia Sándor.**

A FÖLD RABJAI.

Hallottátok-e már tavaszszal,
Mikor egyhangu, bús panaszszal
A kis pacsirta víg dalába
Nyikorgó, fájó jajgatása
Csapott a szürkén ballagó ekének? —
Milyen unalmas ez az ének!

A ló sóhajt, kisafa csörren,
Gyökér pattog a friss gödörben;
A taliga sír, a barázda
A gerendelyt dobálja, rázza,
Az ember nyög, a sok kín egybeolvad:
Ilyen a ma s ez lesz a holnap!...

Amint szánt, izzad egyre jobban,
Törtetve sárban, vagy homokban,
Minél több-több lesz a barázda,
Annál búsabban érzi, látja:
Hogy meg-megroppan, roskadoz a teste,
Hogy ekéjével a sírját kereste...

A munkának ez a jutalma.
A világot mozgatja, hajtja,
Örök bányája a kenyérnek,
S aknái bár véget nem érnek, —
Deres őszön, vagy forró nyárban:
Nyomában a sötét halál van...

HA A FÖLD KISZÁRAD...

Ha a föld kiszárad, sivataggá válik,
Hová lesz erője?
Lágyan ringó gabna, bársonyos zöld pázsit
Nem sarjad belőle.

A szép nyári napnak hullhat ott sugára:
Minél jobban éget,
Annál jobban sujtja, talán lángra gyujtja
A szenvedő rétet.

A virág is hervad, ugy szeretne sírni
S nincs egy csöppnyi könnye;
Százszor kél a hajnal, de egyszer se virrad
Vígságra, örömre...

És ha a világnak annyi lenne kincse,
Hogy a föld inogna;
Színaranyból tűznél leveles bokrétát
Ócska kalapodra.

A kalász mit érne?! Milliók hiába
Tartanák a zsákot:
Felhőt suroljon bár, hitvány gaz a búza,
Ha le nem kaszálod...

IZZAD AZ ÚR...

Izzad a nagy úr a szobában
Ha nem is a nap erejétül:
Napról-napra a gyomra bántja:
Az emésztésbe belekékül.
És fölsóhajt: Hej, jó is a szegénynek!
Meghalhat lázban, meggebedhet éhen,
Megsülhet nyáron, megfagyhat a télen:
De a megfulladástól sohse félhet.

A hídon.

Irta: Pekár Gyula.

. . . Odakünn az alvó nagy város végén bolondul kergetődzött az orkán az elhagyatottságban. Csak a széles nagy folyam folyt át rendületlen méltósággal az éjszakán; az ódon híd ívei sötéten bámultak le fekete vizére. A szélvész, mely minden lámpát eloltott a környéken, visszhangozva bömbölt át e mohos ívek alatt, amelyek alatt az ár is ragadóbban sietett tova. Lent a vizen a habokat, fent az égen a fellegeget mintha korbácscsal kergette volna vihar, valami eszelős versenyben rohantak bele az éjszakába.

Nem volt ember a tájon . . . Csak ott az elhagyatott híd közepén, ahol a széles főoszlop mint egy bástya élesen rúgott előre az ár ellen, állott egy óriás kőszobor: a Krisztus szobra. Előre lépő lába ott nyugodott az ódon talapzat legszélén a viz felett, mely zúgva hömpölygött el alatta. A vihar kioltotta még a lába mellé akasztott kis szentelt mécsest is. Ott állott az óriás szobor az éjszakában s lepillantó irgalmas arcát és áldásra emelt kezét csak olykor világitotta meg a futó villám fénye.

Egy asszony lépett a hídra s pillanatra lihegve állott meg. Ahogy az élet elől menekült, amely egyre futott még utána s görcsösen kapaszkodott beléje: remegő testén csatakosra tépte selyem szoknyáját az orkán, megbomlott szőke hajából pedig ostort font a szélvész. Két kezébe szorította forró fejét s körmeit görcsösen mélyeszté halántékába, de mind hiába. Fejében csak egyre égett az az egy rögeszme; úgy érezte, ott a homloka mögött, gondolatai közepette, ott forrong az a veszedelmes valami, ami robbanni készül, mint egy bomba, amelynek most . . . rögtön tövig perzselődik a kanóca.

Nagyon, nagyon fáradt volt, de biztatta magát, hogy már nem kell messzire mennie. Hiába, nem bírta tovább . . . Arcába süvöltött az orkán s fagyos ujjával kitépte az utolsó könycseppet a szeméből, amely azontúl száraz maradt . . . Nem tudott többé sírni. Még visszanézett egyszer az alvó nagy városra, melynek ezer világa akár csak valami hamvadó óriás tűzvész, messzeségesen izzott az éjszakában. Aztán sietett előre a hídon s közben félénken pillantott át a szélső kőpárkányon.

———

Akkor lépett a hídra s pillanatra lihegve állott meg a sápadt, boldogtalan ember. Odatámasztotta a halántékát a hídfő kőbástyájához s kimerűlten nézett le a fekete vízre. Nagyon, nagyon fáradt volt, de biztatta magát, hogy nem messzire kell már mennie. Olyan jó hűvös volt az a kő, s mennyivel hidegebb lesz a fagyos víz . . . Majd megszakadt a feje. S ahogy gondolatai mint egy forró lávafolyam perzselték agyát, egyre kínosabban húnyta be a szemét. Érezte, hogy a gonosz kéz mindig egy ugyanazt a képet tolja arca elé. És nem tudott ettől a képtől szabadulni, egyre látta, úgy mint akkor, mikor a szobába betoppant s a feleségét annak a másiknak a karjaiban látta . . . Megfogta a híd egyik kőpárkányát s körülnézett.

Járt ő már erre régen, mikor még boldog volt... még tegnapelőtt is. Milyen vígan, kacagva kocsiztak ki együtt a zöldbe! De azóta úgy megváltozott minden! Nem ismert rá többet a tájra. Nem ismer rá a boldogtalan szem arra, amit a boldog szem látott . . . Tegnap óta sötétedett rája az az éjszaka, amelyből érezte, hogy nem lehet többé virradás. Azóta nem volt otthon . . . Csak úgy őgyelgett mint a részeg ember, nem tudta merre. És ahogy a külváros utcáin ődöngött, nem hirtelen valamelyik sarkon, hanem lassan, szinte irgalmasan szegődött hozzá, mint valami árnyék, az a Jó Barát, aki sose feledkezik meg rólunk, aki megvigasztal nagy bánatunkban. Olyan jóságos volt a beszédje, amint nyugalmat, gyógyulást igért neki.

— Megyek már, megyek, — mormogta s megindult a viharban előre a hídon. S ahogy előre haladt, úgy érezte, minden lépésével egy-egy darabja szakad el tőle az életnek.

Ott állt a híd közepén az óriás szobor alatt. És mivel olyan fáradt volt már, hogy majd összerogyott, pillanatra odatámaszkodott a Krisztus kőpalástjához, hogy megpihenjen, mielőtt meghalna. Látta, egyre látta azt a képet, de már nem is védekezett többé ellene. Aztán lassankint széditő örvényben kezdtek keringeni agyában a gondolatok.

— Megyek már, megyek, — mormogta annak a Jó Barátnak, aki ott állt mögötte s nógatva tolta előre. Pillanatra meglátta még egyszer a feleségét, úgy amint régen ismerte. Ezzel a kedves, hazug képpel akart megválni az élettől . . . Hogy telhághasson a kőpárkányra, helyet keresett a kezének. Tapogatózott egy darabig s végre megragadta a felette tornyosodó szobor lábát. Oh de fekete volt odalent az ár! Fa-

gyos lehellete nedvesen csapódott fel hozzája. Behunyta a szemét.

És megelőzvén pár másodperccel a történendőket, valami megnyugtató boldogsággal érezte, mint sülyed már egyre mélyebbre a fekete vizben. Oh be jó forró fejének az a fagyos borogatás! Hanyatt fekszik és pihen, — oh be jó pihenni! Leszakadt a mázsás súly az agyáról, olyan könnyen érzi magát! Csodaszép tájakat pillant meg ... Menekült, odaát van már... És elcsodálkozik azon, hogy mily egyszerű és boldog valami a halál!

Abban a pillanatban egy tapogatódzó finom női kéz, mely a szobor tulsó oldaláról szintén helyet keresett magának a párkányon, megragadta a szobor lábát s rátámaszkodott az ő hideg kezére.

És a férfi összerázkódott, — felriadt annak az emberi kéznek az érintésére. Egyszerre megszakadt zsibbadt érzékeiben a halál csábos varázslata s lelkében kétségbeesetten torlódott fel az élet árja. És ő, ki pillanatra már odaát volt az ösmeretlenben, valami állati ösztönnel csak azt érezte, hogy fuldoklik s görcsösen kapott a kéz után, mely visszarántotta őt a fekete árból. Hátratántorodott a Krisztus mozdulatlan szobortestéhez s két kezével ragadta meg azt a reszkető női kezet, mely egy sikoly után szintén görcsösen kapaszkodott az övébe.

Aztán lassan hajoltak előre mind a ketten s ahogy görcsösen fogták egymás kezét, a pillanatra kibuvó hold sápadt fényénél egymás szemébe néztek. Azt nem látták, hogy idegenek, csak azt, hogy emberek mind a ketten, hogy nagyon boldogtalanok voltak, hogy meg akartak halni s hogy megmentették egymást a halálból . . . És mivel szó nem jött az ajkukra, csak szemeik beszélték . . .

— Boldogtalan voltam . . .

— Én is . . .

— Mert nem szeretett . . .

— Mert elhagyott . . .

— Meg akartam halni . . .

— Én is . . .

— És te megmentettél . . .

— Te megmentettél . . .

Aztán ahogy egyre eszeveszettebben szorították egymás kezét, iszonyattal pillantottak le a fekete folyamba. És megrémültek a haláltól és élni akartak — élni, élni minden áron...

A férfi jobb karjával átkarolta a Megváltó kőformáját s a talapzat mögött ragadta meg az asszony odanyujtott balkezét. Mert ez inséges percben nem mertek volna még egy pillanatig sem elszakadni egymástól . . . Mikor aztán így biztosságban voltak az irgalmas szobor mögött, valami kitörő szenvedélyességgel ragadták meg ismét egymás kezét s mint két a halálból megmenekült ember, reszketve simultak össze. A nő odabujt a férfi köpenye alá s szemük rettegve beszélt tovább —

— Meneküljünk . . .

— Meneküljünk . . .

Kezet kézben tartva, szakadozott léptekkel lopództak végig a halál hídján, amelyen magára maradt a sötétben a Krisztus irgalmas szobra. Menekültek ki az anyaföldre. Lihegve álltak meg a hídfőnél s kezeik egyszerre ijedten szakadtak el. Megdöbbenve néztek egymásra, mintha idegenek volnának.

És a férfi akkor vette csak észre, hogy az, aki előtte áll, aki őt megmentette: nő, egy kisírt arcu, törékeny, fiatal asszony, akinek támasz kell a viharban. A nő pedig, aki pillanatra megdöbbenve rántotta ki ujjait az erős kézből, csodálkozva látta, hogy aki őt megmentette: férfi, egy sápadt ember, akinek lelke beteg, akit ápolni kell.

És akkor némán nyujtottak kezet egymásnak ismét és mivel új életükben nem volt többé senkijük sem e világon, lehajtott fővel, szótalan indultak neki az élet viharos, sötét éjszakájának.

. . . Mikor aztán véres csikkal megnyilt a fellegek alatt a keleti ég, a hajnal fénye félénken esett a vihar után a Krisztus irgalmas arcára s áldásra emelt kezére, ő reá, aki, bár az orkán elolthatta mellőle a hitnek a szentelt mécsesét, azért a sötétben, a kétségbeesésnek e sötét éjszakájában is őrködött mindenek felett . . .

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészit. Mütárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Forditott világ.

Irta: **Marianna Bovet.**

Michelle de la Noel

Geneviéve unokahugának.

de la Roche-e-Loire kastélyban.
Angers mellett jun. 20.

Édesem! Mindeddig roppant egyhangú volt a mi itteni tartózkodásunk· Nem is kellett olyan nagyon elsietnünk Párisból, mama mindég úgy vágyódik a vidéki élet örömei után! Hisz tudod, ő oly poetikus, éppen az én ellentétem. Ah! a rét, a fák!

Én sem gyűlölöm a vidéki életet, kivált mikor Páris lakhatatlan, és mikor az ember mulat, mozog, de ez idén még meg se mukkantunk. Tegnap először voltak vendégeink ebédre; a legközelebbi rokonaink, mint rendesen, és egy tiszt, aki ép most érkezett Angers-ből, és akit nagyon melegen ajánlottak be nekünk. Albignose tábornok szárnysegéde. A tábornok mamának egy régi jó barátja, én csak gyermekkoromban láttam, mivel ő ezen idő alatt Tonkingban és Madagascarban szerzett érdemeket, olyannyira, hogy ő most a legfiatalabb parancsnoka az ezrednek. Favier kapitány ide jött, hogy a lakásokat rendezze.

Kedves ember, de nagyon fiatal. Ez alatt nem a korát értem; harmincöt éves. A kor nem határoz semmit.

Az én anyám természetesen előbb jött a világra, mint én, ámbár nem sokkal előbb, mégis úgy néz ki, mintha fiatalabb lenne nálamnál. Azok az Afrikában járt tisztek, a kik olyan keményeknek látszanak, valóságos kincsei a naivitásnak. Hogy röviden szóljak, nem sokat igér...

Ha Liberty előtt elmégy, nézd meg, hogy ott van-e még az a pistache színű kendő.

Favier kapitány

d'Albignose tábornoknak.

Angers, az nap.

Hogy köszönjem meg önnek a szivességét? Bizonyára nem érdemeltem ki azt a fogadtatást, melyben részesítettek, azt csak az ön ajánlatának köszönhetem. Nagyszerű estét töltöttem. Milyen remek látvány az az anya és a leánya,

kik úgy néznek ki, mintha testvérek lennének. Tudom, hogy ez olyan köznapi szólásmód, és meg is bántam, mikor kimondtam, de ezt semmi sem fejezi ki jobban. És tetszett nekik a megjegyzésem, észre vettem. Noelné úrhölgy pedig egy cseppet sem kacér, mondhatnám, hogy szinte hiányzik benne a kacérság, oly fiatalnak néz ki, hogy hibául róhatná fel neki az ember ezt a hiányt. Ha leánya oldalán látjuk, megértjük a korrekt magatartását, oly tapintatosan tud viselkedni bármily kényes helyzetben.

Michelle kisasszony finom, mint az ambra; élénk, szellemdús és kecses. Bizonyos határozottság és őszinteség oly érett szinben tünteti fel a jellemét, hogy szinte ellnntétbe helyezi a korával és ez a tény még csábítóbbá teszi az érintkezést azzal a mamával, aki fiatalabb a megengedettnél. Végre mit határoz a kor! Le ton fait la musique.

El vagyok ragadtatva, kedves tábornokom. Azt hiszem, hogy egy kissé tartózkodó voltam, mint a hogy azt az első látogatás szabályai meg is követelik: talán Michelle kisasszonynyal szemben egy kicsit hidegnek is látszottam. A mamával többet foglalkoztam és nem is a legrosszabb benyomást tettem reá. Mindez az ön malmára hajtja a vizet.

A kastély istállói elég kivánni valót hagynak hatra, egy új berendezés tervén dolgozom . . .

Le Noelné úrhölgy

d'Albignose tábornoknak.

de la Roche kastély. Az nap.

Kedves tábornok, a maga pártfogoltja elragadó. Éppen ilyenre van szüksége az én Michelle-emnek; elég komoly, hogy ólmot öntsön a szárnyaiba és mégis olyan fiatal érzelmű. Idős fej és fiatal szív, egészen az ellentéte a mai nemzedéknek. Ah! milyen jóltevően hat reánk, ha ilyen férfias jellemben gyöngéd lélekre akadunk; ha a gyermeki őszinteség a hős akaraterejével párosul! Ön irta nekem, hogy ő hős, és ön ért ehhez. Borzasztó, ha meggondoljuk: micsoda férfiakhoz kell néha adni a leányainkat.

Bármikép is lesz, hálás vagyok önnek, hogy megismertette Michelle-emet ezzel a férfiúval.

Michelle Geneviévenek.

julius 1-én.

Mindent felfedeztem. Volt valami a levegőben. A teret szabadon kellett hagyniok, konkurrensek nélkül. Mama úgy szeretne engem férjhez adni!

Hisz én értem őt. Ő férjhez ment — komolyan mondom — tizenhat éves korában, én nagyon hamar jelentkeztem, és tegnap húsz éves lettem.

Most mond kérlek, ha nem áll-e ilyen leány, mint én, az anyja útjában? Pedig igazán, szegényke mindent megtesz, hogy vénitse magát. Mindig büszkélkedik velem, mint Cornélia a Grachusaival. Minden látogatása a szabónőjénél, házi perpatvart idéz elő. Én nem engedem meg, hogy feketében járjon, hogy fekete csipkéket viseljen és hogy az ősanya divatját kövesse.

Ilyen harc folyik a kalapok miatt is. Minden alkalomkor átkozottul kell boszankodnom. Végre is jobban szeretek egy fiatal mamát, aki díszemre válik, mint egy olyan tiszteletreméltó öreganyát, aki visszariasztja a vőket és már a jelen időben megmutatja nekik a jövő borzalmas képét. Itt a vidéken mama természetesen világos, fiatalos ruhákat visel, és milyen jól néz ki bennük — sokkal jobban, mint Párisban. Meg is hizott egy keveset és ez bámulatosan kiegészíti a szépségét. Oh! ha az imádói, kiknek száma légió, és kiknek én nagyon örülök, láthatnák őt most, mennyire meg lennének elégedve!

Mindig nővéreknek tartanak bennünket. A kapitány sem akar külömb lenni a többinél. Én meg változatlanul azt felelem: Én vagyok az idősebb. Ez ugyan nem valami elmés, de mindig effectust csinál. Legalább azt képzelem, és nagyon hizeleg nekem, hogy az én kis nővérem oly tetszésben részesül.

Oh! kettőnk számára elég férfiú van a világon. Hisz mama végre egészen helyesen jár el, ha nekem férjet keres. Kitenné magát ugyan annak, hogy nemsokára nagymama lesz, de az nagyon jól illenék neki. Ha ismét férjhez akarna menni, jól esnék neki a velem való végleges leszámolás. A mama férjhezmenetele ellen nekem nem lenne semmi kifogásom, én roppant csodálkozom, hogy némely leány úgy tiltakozik az ellen! Ez szemtelenség és rossz izlésre is vall. Azt hisszük talán, hogy mivel egy pár évvel fiatalabbak vagyunk, monopoliumunk van a férjhezmenetelre?

Az anyós, juj! Az unalmas, de fiatal és kedves anyóst örömmel fogadnék el.

Ami engem illet, szivesen férjhez megyek, és mivel a dolog fontos és komoly, jól szemügyre vettem a kapitányt. Mamám már szerzett információkat a családjáról és a vagyonáról: minden megfelelne. Természetesen megmaradhatna a katonaságnál, én nem akarnám őt folyton a szoknyáim

mellett, olyan ostoba nem vagyok. Csakhogy kapitány, az nagyon sovány cim, igen sokáig kellene még ázni-fázni, míg tábornokné lennék, pedig ha már tiszthez megyek, kevesebbel nem érném be.

Ettől eltekintve egész elfogadható ember a kapitány úr. Barna, világoskék szemei vannak, arcbőre fehér, egy kicsit holdszerű, vagyis sápadt. Nem az én tipusom, de azért nem tagadható, hogy szép fiatal ember. Jól üli meg a lovát. Jó fiunak is látszik. De sajna! még sem tudok érte lángolni.

A szerelemnek nem tulajdonitok több fontosságot, mint a hogy érdemli, de lelkesedni azért csak kell egy kicsit! Minél többször látom, annál jobban bosszankodom rajta. Tulságosan naiv ember. Azt hittem, hogy csak a szindarabokban fordul elő olyan lovastiszt, aki semmiről sem tud, és azt hiszi magáról, hogy már mindent átélt, nohát most vérből és husból találtam egy ilyet. Olyan érzelgős, hogy no...! Azt mondhatná róla az ember, hogy dacára a korának «még nem élt», nekem pedig olyan férfi kell, aki már élt. Mivel a nő házassága előtt nem tapasztalhat semmit, micsoda háztartás lenne az, ha két ilyen ártatlan összekerül? Valóságos jászol.

És még valamit: nem modern ember, nem párizsi. Beszélek neki Mussetről és Zoláról, mint a hogy kell, és ő meg Chateaubriánd-ot citálja. Bevallja, hogy nem érti Wagnert. Én sem értem, de ugy teszek, mintha érteném. Mindig előhozakodik Rossinivel, Rossinit mama is úgy imádja. Ők ketten nagyon jól megértik egymást; ez a naiv hős ép a mama tipusa, és bizony jobban udvarol neki, mint nekem.

Favier kapitány,

d'Albignose tábornoknak.

Sohasem látott nálamnál meglepettebb embert. Egy év szolgálat engem annyira elrontott, hogy már nem is ismerem ki magam a párizsi nőkkel. Ezek a mai lányok oly borzasztók! Azt hiszi róluk az ember, hogy fiatalok, mert azoknak látszanak, de határozottan sohasem voltak gyermekek. És milyen praktikusak! Én bizony nem ismerem annyira az életet! Michelle kisasszony — no csak úgy theoriában — mindent tud. Hisz ismer engem, én meglehetősen nyiltszívű vagyok; az a leány megfé emlit engem.

Mintha egy vén filozofus betyár ruhába öltözött volna. Csodálatosak az öröklés titkai! Noelné úrhölgy ellenben annyira nő a szó szoros értelmében, nemének összes kiváló tulajdonságaival és gyengéivel, melyek szeretetreméltó okos-

sággal és finom ildomossággal harmonikusan egyesülnek. Megvan benne a léleknek az az őszintesége, és az elmének és a szívnek az az üdesége, melyet a mai generáció nem ismer többet. Ezt egykor, majd azt mondtam, az én időmben, romantikusnak nevezték. Hisz ön tudja, hogy én az én időmmel nem tartok lépést. Azért Michelle kisasszony mégis imádásra méltó. Szóval nagy szükségem lenne az ön tanácsára, kedves jó tábornok, ön itt jobban el fog igazodni, mint én, bizonyos vagyok benne. Kérem jöjjön ide minél előbb.

Michelle Geneviévenek.

július 8.

Kedves barátnőm! A tábornok megérkezett. Ez a férfiú tetszik nekem. Szép katona, nagy bajuszszal, olyan IV. Henrik-orra van, és amellett tetőtől-talpig gentleman. Látszik, hogy sokat élt. Hajótörést szenvedett már, de azért fiatalnak és egészségesnek látszik. Különben nem is öreg. Az 1889. évben promoválták, amint egy évkönyvben olvastam, melyet a fivére tavaly itt felejtett; nagy kiváncsisággal olvastam benne a tábornok nevét. 18—20 év között lehet a Saint-Cyr intézetbe lépni. Mivel elég eszes ember, bizonyára már 18 éves korában vették be; most körülbelül 47—48 éves lehet. Egy pár év múlva tábornagy lesz. De már most is legalább tábornok!

Fiatal... oh! Fiatalabb, mint a szárnysegéde. Ilyen fajtát szeretek én.

Beszéltem róla mamának: azt felelte reá, hogy őrült vagyok. Persze, ez nem az ő izlése, nagyon is kimért, és nem elég romantikus. Kár, mert nekem tetszik, nagyon tetszik...

Ugyanaz, ugyanannak.

július 15

Ezt el kell neked mondanom melegében. Ma reggel kilovagoltunk mind a négyen, mama, a két tiszt és én. Mama nem szeret a lovon vágtatni, hátramaradt tehát a kapitánynyal, és mink, a fiatalok, én és a tábornok előre nyargaltunk. Még udvariasabb volt, mint rendesen. Micsoda tapasztalata van ennek az embernek és milyen jól ért az udvarláshoz! Nem volt díszben, de annál fessebben nézett ki. Én bizony kiálltam vele a versenyt, nem ijedek én meg, még egy tábornagytól sem, hát még egy tábornoktól! Ellenkezőleg mulattam rajta... jól mulattam rajta.

Egyszerre csak elkezd dicshymnusokat zengeni a kapi-

tányról, apai tanácsokat osztogat, mint egy régi jó barátja a családnak, aki engem a térdein hordozott. Egy cseppet sem voltam megelégedve. Pedig erre számithattam volna!

Bosszantott engem a dolog. Azzal végezte, hogy nézzem a kapitányban a jövendő tábornokot. A szemébe nevettem és a fa-épnél hagytam.

Mintegy megsemmisülve állt ott. Az ebédnél igen komoly volt. Mama se volt valami jókedvű, és a kapitány még a szokottnál is holdszerübb, és úgy sóhajtozott, hogy egy szélmalmot hajthatott volna a sóhajaival. Csak nem beszélte el a tábornok a köztünk történteket; lehetetlen! Hisz nem is hagytam őket magukra.

Olyan arcot vágtak mindnyájan, hogy no! csak én tartottam meg a hidegvéremet. Ezért nem is érdemes kigyótbékát kiabálni!

---

d' Albignose tábornok,

de Noelné úrhölgynek.

Angers. Az nap.

Nagyságos asszonyom! Az a misszió, melyet magamra vállaltam, nagyon is kényes természetü lenne, ha ön nem tudna a sorok között olvasni. Favier felkért engem, hogy tudassam önnel, hogy az a néhány szó, melyet ő tegnap reggel az önnel való beszélgetésben ejtett, lehetetlenné teszi neki, hogy egy pár nap lefolyása előtt önöknél megjelenjék. Ön jobban tudja, mint én, miről van szó, és megérti távolmaradásának az okát. Ami engem illet, annyira el vagyok foglalva a hadgyakorlatokkal, hogy elutazásom előtt nem tehetem tiszteletemet. Kérem adja át üdvözletemet Michelle kisasszonynak.

A legmélyebb tiszteletem kifejezése mellett.

Noelné úrhölgy d' Albignon tábornoknak

Másnap.

Kedves tábornok! Eljöhetne ma ebédre? Nagyon fontos ügyről van szó. Szükségem lenne az ön tanácsára, annál is inkább, mert a dolog önt is érdekli.

Michelle Geneviévenek.

Másnap

Végre! — Mamának megvannak a maga előitéletei, és nehéz őt letériteni ezekről. De én az érveléseimmel mégis legyőztem. Igy szóltam hozzá: kedves mama, legyünk komo-

lyak; végre reánk nézve az egész közönyös, hogy mit fognak, vagy mit nem fognak mondani. Nem igaz?

Elmultak azok az idők, mikor az ember oly könnyen áldozata lett a pletykának és a pletykázóknak, akik mindenkép kritizálnak. A halálos ágyunkon fogjuk megbánni, hogy megtettük nekik azt a szivességet és boldogtalanok lettünk csak azért, mert a mi felfogásunk nem egyezett az övékkel. Biztositlak, édes mama, hogy a kapitány lelke ikertestvére a tiednek. Én ezt az első percben észrevettem.

A tábornok az meg nekem felel meg: ne csináljunk tehát ceremoniákat. — Hogy röviden fejezzem ki magam, úgy rendeztem a dolgot, hogy most mindnyájan meg vagyunk elégedve. Csak egy felhő van az égen. A tábornok kénytelen lemondani a szárnysegédéről. Hisz érted! Most a veje lesz.

Igazán forditott világ!

Forditotta: Szántó Frigyesné.

VAJJON MIT AKARHATNAK?... Ezt a kérdést vetették fel a tudósok, akik a pampelunai kongresszuson összejöttek, hogy azon tanácskozzanak, mint tehetnék lehetségessé az érintkezést a két bolygó: a Föld s a Mars között. Abban mind megegyeztek, hogy a Mars felületén megfigyelt fényképződmények kétségkivül nekünk szólnak és hogy most már csak azt kellene megtudni: mi a jelentőségök. Különben se fért kétség a dologhoz. Minek vesztegetné egy bolygó az idejét azzal, hogy világos nappal így világítson, ha nem azért, hogy egy másik bolygóval megértesse magát?

Doctor Izidorus egy ajánlatot tett, amelyet egyhanguan elfogadtak.

— Tegyük fel! — szólt a tudós doktor — hogy a marslakók jóval előrehaladottabbak nálunk minden esetleges felfedezésben, s hogy a nagyon javított telephonikus és telephotikus készülékeik utján pontos értesüléseik vannak mindarról, ami a bolygónk felületén történik. Tegyünk tehát kisérletet és irjunk nekik francziául. Ez legfeljebb ha vagy huszonkét milliárdunkba kerül!

Hogy olyan embereknek lehessen irni, akik olyan messzire laknak, kellett szerezni egy óriási nagyságu ív papirost és szükség volt egy még óriásibb térségre, amelyen a papirost kifeszíthették. Az ilyen kisérletre legalkalmasabb

helyet, a közép-afrikai sivatagokat szemelték ki tehát erre a célra; eltávolíttottak minden oázist, lerombolták számtalan néger falut, ne hogy az óriási papiros valahogy ráncos legyen. Ez alkalommal számtalan feketét civilizáltak és Guandsi, Guandge, meg Guandga kanibáljait, akik eddig oly mohósággal kaptak az emberhúson, hogy kiéhezett gyomrukat a saját fülökkel töltötték meg, megnyerték a vegetarianismusnak.

Erre azután megszerezték a tintagyárak minden termékét és Európában kitört a tintainség. Severine asszonynak elragadó felhivásait a közjótékonysag nevében fakéregre kellett vésnie, míg a városi őrök a limogesi, andelysi vagy londeaci udvarokon, hasonlóan a régi rhapsodiákhoz, a Francois Coppée alexandrinusait szavalták.

Miután vegyi termékekkel sikerült világítóvá tenni a tintát, ökrök által vontatott óriási hengerekkel vetették a papirosra a betüket. Ez a munka vagy négy hónapot vett igénybe. Mivel pedig a Mars jelzései fáradhatatlanul tovább világítottak, elhatározták, hogy előbb csak ezt a rövidke kérdést intézik hozzájuk:

— Mit parancsolnak?

Minden betü száz mértföldet tett ki magasságban.

Az »i« betü pontjának olyan volt az átmérője, hogy egy egész sereg hadakozhatott rajta.

Amikor elkészültek a felirással, a gibboni nagy csillagdán várták a Mars bolygóról a feleletet. Huszonnégy óraval később megjött a válasz egyes fénylő betükben, amelyek egymásután jelentek meg negyedórai szünetekben. A csillagdából megsürgönyözték azt a föld rendkivül izgatott lakóinak.

Arra a kérdésre: »Mit parancsolnak?« egyszerüen azt felelték:

— Semmit.

Közép-Afrikában erre kiterítettek egy másik ív papirost és a következőket irták rá (ez a munka hét hónapig tartott):

— Miért adnak akkor jeleket?

S a Mars felelt:

— Mi nem is magukkal beszélünk, hanem a Saturnus lakóival.

Tristan Bernard.

A hallgatás.

Irta: **Andrejev Leonid.**

2

Mindnyájan szerették volna, ha leroskad a fájdalomtól, ha bevallja, hogy kétszeresen bűnös a leánya halálában; mint szívtelen apa s mint rossz pap, aki még ahhoz sem értett, hogy a tulajdon húsát, vérét a bűntől megóvja. És fürkészve tekintettek rá mind, azonban ő megérezte a háta mögül ráirányzott pillantásokat, erőlködött, hogy széles, erős hátát egyenesen tartsa s nem elhalt leányával, hanem inkább azzal törődött, hogy semmit se veszítsen a méltóságából.

— Azt a pópa mindenit! — fakadt ki Karszenov, az asztalos, akinek polcokért öt rubellel adósa maradt.

Feszes, gyertya-egyenes tartással haladt Ignatij atya a temetőbe s épen így megint vissza. Csupán a felesége szobájába nyíló ajtónál görnyedt meg a háta egy keveset; vagy csak attól volt ez is, hogy ő majd minden ajtót alacsonynak talált. A napvilágról jőve, alig ösmert rá a felesége arcára; de mihelyt a vonásai világosabban előtűntek, csodálkozott, hogy milyen nyugodt az arca, milyen könytelenek a szemei. Ez üres szemekben se fájdalom, se harag nem tükröződött, épp olyan makacsul némák és hallgatagok voltak azok, mint az egész jól táplált s mégis erőtelen test, amely nehézkesen pihent a tollas ágyon.

— No, hogy vagy? — kérdezte Ignatij atya.

De néma volt az a száj, és az a szem is hallgatott. Ignatij odatette kezét az asszony homlokára; hideg és nedves volt az. Stepanovna Olga nem adta jelét annak, hogy észrevette az érintését. Mikor Ignatij újra elvette a kezét, csak meredt rá az a két mély, szűrke szem, a pupilla kitágulása folytán csaknem feketén, mozdulatlanul, harag nélkül, szomorúság nélkül.

— Nos, én megyek a szobámba, — szólt a pópa, kinek a dolog nem volt ínyére.

Belépett a fogadó szobába, mely tisztára volt takarítva, mint rendesen; a fehérhuzatos magas székek szemfedő-takarta hullákra emlékeztettek. Drótkalitka függött az egyik ablaknál, de üres volt és nyítva állt az ajtaja.

— Násztázja! — kiáltott Ignatij durva hangon, amely kínosan verődött vissza e csöndes helyiségben, ahol még ott

lebegett a halál angyala. — Násztázja! — szólt halkabban — hol a kanári-madár?

A szakácsné, akinek a sok sírástól vörösre dagadt az orra, gorombán felelte:

— Tetszik látni. Elrepült.

— Miért engedted elrepűlni? — kérdezte Ignatij és haragos ráncokba vonta homlokát.

Násztázja sírva fakadt, a fejkendője csücskével törűlgette a szemét s azt mondta:

— Hisz ez a kisasszony lelke . . . Szabad is azt megtartani?

Ignatijnak úgy rémlett, hogy a vidám, sárga madárka, mely kinyújtott nyakkal szokott csattogni, valóban a Vjera lelke volt s ha el nem repűlt volna, nem lehetne azt mondani, hogy Vjera meghalt. Még jobban bosszankodott most a szakácsnéra s rákiáltott:

— Takarodjál! — s mivel Násztázja hamarjában rá se talált az ajtóra, hozzátette:

— Ostoba jószág!

II.

Hallgatás töltötte be a pópa kicsiny házát ama nap óta, melyen Vjerát elföldelték. Nem csöndesség volt, mert a csöndességet a hangok hiánya teszi csupán; hallgatás volt ez. Olyan érzés támadt az emberben, hogy mindazok, akik itt hallgattak, tudnának ugyanis beszélni, ha úgy akarnák. Ezt gondolta Ignatij atya is, ha felesége szobájába lépve találkozott azzal a merev tekintettel, amely annyira ránehezedett, mintha ólommá vált volna a levegő s rásúlyozódnék a fejére meg a hátára. Akkor is ez jutott eszébe, mikor a leánya jegyzeteit lapozgatta, melyekbe mintegy száműzetett az ő hangja, vagy pedig szemlélgette az ő könyveit és olajfestésű arcképét, amelyet Pétervárról hozott. Ez arckép nézésekor valósággal sorrendet követett Ignatij: első tekintete a megvilágított arcot érte, amelyen karcolt seb tűnt szemébe; látta ezt már a Vjera hulláján is, de az eredetét meg nem birta magyarázni. Újra meg újra töprengett, honnan támadhatott az a seb: a vonat nem lehetett az oka, hiszen akkor az egész fejét szétzúzta volna; pedig Vjera feje sértetlenűl maradt.

Tán rálépett valaki, mikor a hullát eltakarították, avagy a körmével karcolta meg vigyázatlanúl?

De Ignatijt félelem fogta el, ha sokáig részletezte Vjera

halálát, és a szemre tért át pillantása. Szép, fekete volt az, hosszú, mély árnyékot vetett a pillája, miáltal különös élességgel tűnt ki a szemgolyó, akárcsak fekete gyászkeretbe volna befoglalva mindakét szem. Valami különös kifejezéssel ruházta föl azokat az ösmeretlen, de tehetséges művész: mintha vékony, átlátszó hártya került volna e szemek és a szemlélő közé. És bárhogyan állította is Ignatij az arcképet, folyvást üldözték e szemek, ám nem beszéltek, csak egyre hallgattak; olyan érezhető volt ez a hallgatás, hogy szinte hallani lehetett. Reggelenkint mise után a fogadószobába tért be Ignatij, gyors tekintete átsiklott az üres kalitkán és az ösmerős bútorzaton, majd egy székre telepedett és szembehúnyva figyelte a ház hallgatását. Valami különöset észlelt benne. Szelíden és csöndesen hallgatott a madárkalitka, gyász, köny és valami távoli, elenyésző kacagás rejlett a hallgatásában. Az asszony faltompította hallgatása makacs volt, amellett ólom-nehézségű és olyan félelmes, hogy Ignatij háta még a legforróbb időben is beleborzongott. Hosszadalmas hallgatás volt a leányé, hideg, mint a sír és sejtelmes, akár a halál. Mintha ez a hallgatás maga is gyötrődve érezné a terhét, mintha forró vágya volna szóvá alakulni, s egyben mintha valami otromba, gépi erő tartóztatná, mintha drót gyanánt húzódnék a messzeségbe. S a távolban, ahol véget ért, elkezdett ingani és megcsendűlt halkan, félénken, szomorúan. Ignatij félve-örülve fülelt erre a keletkező hangra. Karjait a karosszékbe süppesztve, fejét előrehajtva leste-leste, hogyan közeledik ez a csengés. Ám az hirtelen abbamaradt, elnémult.

— Ostobaság! — morgott Ignatij bosszúsan s fölkelt a székről, még mindig fölegyenesedve, akár a gyertyaszál. Az ablakon keresztűl odalátott a napsütéses térre, amely kerek, egyforma kövekkel volt kirakva, s átellenben a hosszú, ablaktalan csűr kőfalára. A sarkon tanyázott egy bérkocsis, aki agyag-szoborhoz volt hasonlatos; érthetetlennek látszott, hogy minek áll a kocsijával itten, ahol órákhosszat se mutatkozott járókelő.

III.

Otthonán kívül elég alkalma nyílt Ignatijnak a beszédre: a templomi személyzettel, a hitközség tagjaival, úrvacsoraosztáskor, vagy ha néha összeült egypár ismerősével preferance-ot játszani. De mikor hazatért, olyan volt neki, mintha egész nap hallgatott volna. Az volt ennek az oka, hogy Ignatij soha senkivel nem beszélhetett az ő szemében leg-

fontosabb kérdésről, amely éjjel-nappal foglalkoztatta, arról, hogy miért halt meg Vjera . . .

Ignatij meg nem bírta megérteni, hogy ezt már lehetetlen megtudnia s azt gondolta, hogy kifürkészheti az okát. Álmatlanúl feküdt éjjelente s emlékezetébe idézte azt a percet, mikor a sötét éjjeli órában a feleségével odaállott Vjera ágya elé s kérve-kérte: beszélj! És amidőn ehhez a szóhoz ért emlékezésében, nem bírta úgy látni a többi dolgokat, ahogy azok valósággal történtek. Behúnyt szemeivel, amelyek megőrizték mélyükön amaz éjszaka eleven, kitörűlhetetlen képét, látta, hogyan ül föl az ágyán Vjera és mosolyog és beszél . . .

De mit mondhat? Olyan közelesőnek tűnt föl Vjerának ez a ki nem mondott szava, mely megadná a felvilágosítást, hogy csak a fülét kell odahajtania, szíve dobogását visszatartania s mindjárt meghallja. Ámde hirtelen tovaröppent megint a végtelen, reménytelen távolba. Ignatij felűlt ágyán, egybekulcsolt kezeit széttárta, majd ismét szorosan összetette s úgy könyörgött:

— Vjera! . . .

Mélységes hallgatás volt a felelet.

Egy este Ignatij bement a feleségéhez, akit már majd egy hete nem látogatott meg, leült az ágya fejénél, félreforduult, hogy szeme ne találkozzék az asszony változatlanúl merev tekintetével s megszólalt:

— Anyjuk, Vjeráról szeretnék beszélni veled. Hallod?

Az asszony szeme hallgatott s Ignatij emelt hangon, szigorúan és parancsolóan kezdett beszélni, ahogy a vezeklőkkel szokott:

— Tudom én, hogy engem okolsz a Vjera haláláért. Csakhogy gondold meg, vajon kevésbbé szerettem-e őt, mint jómagad? Furcsán gondolkozol . . . Szigorú voltam, az igaz, — de nem úgy tehetett-e, ahogy neki tetszett? Sutbalöktem az apai méltóságomat, békésen meghajtottam a nyakamat, mikor ő, nem törődve az én átkommal, elutazott oda . . . abba a városba. Hát te . . . te nem könyörögtél-e neki, hogy maradjon, nem sírtál-e, öregem, amig én azt nem mondtam, hogy hallgass. Kegyetlen voltam én hozzá? Nem beszéltem neki az Istenről, kibékülésről, szeretetről?

Ignatij futólag a felesége szemébe pillantott, azonban csakhamar újra elfordúlt.

— Mit tehettem én vele, ha nem akarta elpanaszolni a baját? Próbáltam jó szóval is, szigorúval is. Letérdepeljek tán elébe, sírjak, mint valami vénasszony? Mit tudhattam én

hogy mit forgat a fejében! Kegyetlen volt, szívtelen volt a mi leányunk!

Ignatij térdére csapott az öklével.

— A szívében egy szikrája se volt a szeretetnek, — így állunk. Magamról nem beszélek, hiszen én — zsarnok vagyok, tudom én azt jól. De ugyan szeretett-e vajon tégedet, aki sírtál, megalázkodtál előtte?

Hangtalanúl kacagott Ignatij.

— A te kedvedért választotta ezt a gyalázatos, kegyetlen halált. Ott halt meg a töltésen, a szemétdombon . . . akár egy szájonrúgott kutya.

Tompán és rekedten hangzott Ignatij szava.

— Gyalázat! Szégyenlek az utcára kimenni! Szégyenlek odaállni az oltár elé! Szégyenkezem az Isten előtt! Kegyetlen, hálátlan leány! Még a sírjában is meg kellene átkoznom! . . .

Ahogy rápillantott az asszonyra, látta, hogy eszméletlenül fekszik; órák teltek belé, míg újra magához tért. Ám a szeme csakúgy hallgatott, mint azelőtt s Ignatij még azt se tudhatta, hogy emlékezik-e szavaira az asszony vagy sem.

Aznap éjjel — holdvilágos, csöndes, meleg, hangtalan juliusi éjszaka volt — Ignatij atya fölment a Vjera szobájába vezető lépcsőn, lábújjhegyen, hogy felesége és az ápoló asszony meg ne hallják. Az emeleten Vjera halála óta egyszer sem állott nyitva az ablak, a száraz és forró levegő égettszagú volt a vastető alatt, melyre napközben odatűzött a nap heve. Az elhanyagoltság barátságtalan levegője töltötte be a szobát, amelyben oly régóta nem tartózkodott senki. Az ablakon át ragyogó sávot vetett a holdvilág a padlóra, visszatükröződött a fehér, gondosan súrolt deszkákon, félhomályt gerjesztett a szögletekben, a fehérlő, kétvánkosú tiszta ágy olyan volt, mint valami kisérteties légi tünemény. Ignatij felnyitotta az ablakot — széles áradatban zúdult be a friss levegő, amely a pornak, a közeleső folyónak és a virágzó hársnak az illatát hozta be magával. Karban énekeltek valahol a messzeségben: alkalmasint a vízen álló csolnakokon. Nesztelenűl, fehér kisértet gyanánt, mezítláb lopózott Ignatij az üres ágyhoz, térdreborúlt s arcát mélyen a vánkosokba temette — ama helyre, ahol Vjera feje pihent egykor. Sokáig feküdt így; az ének erősbödött, majd elhalt, de a pópa még mindig ott hevert, míg hosszú fekete haja átomlott a vállán a vánkosokra.

(Vége következik.)

A színjáték.

Tartuffe a Nemzeti Szinházban.

Molierenek a soha ki nem múló typusról, a tettető és szenteskedő gazemberről szóló isteni szinjátéka «Tartuffe» került e héten színre az Ivánfi Jenő érdekes, színszerű és hű fordításában.

Ünnepi estéje volt ez a Nemzeti Szinháznak. Nem kasszaünnep, hanem — úgy vélem — ilyenre is van szükség, sőt az állami és egyetlen magas rendű, anyagi gondoktól ment szinháznak, első sorban kötelessége az ilyen klasszikus előadás. Nagyon sokszor elmondtuk már ezt, nem is firtatom tovább, inkább örülök annak, hogy a reprise megtörtént és a régi Nemzeti Szinházi előadásokat stílus és frisseség dolgában felülmúlta. A remekmunka fordítója, Ivánfi Jenő játszotta Tartuffeot, a nagy francia hagyományok, kitünő és mélyreható studiumok alapján, ami magában véve is sok, de még nem elég. E szinész rátermett ezekre a feladatokra, nagy és tüzes ambiciója ezekre vezérli és rendkivűl mérsékelt, ízléses, majdnem okos, mégis szines tehetsége nemcsak híven, de egyöntetűen és egyenletesen szolgálja. Ez utóbbi különösen nagy dolog, mert még a legjobb szinészeink között is nem egy akad a részletekben pompás, az egészben: gyenge. Az új «Tartuffe»-nak a hozzáértők előtt nagy és bensőségteljes volt a sikere. Az egész előadásnak valamivel kisebb, bár Orgon — Gaál — aki nem az én genreszinész ideálom — jobb volt, mint valaha. — Nagyon érdemes megnézni ezt a kissé réginek mondható darabot, a melyet a modern szinműirók századok óta rabolnak ki, mégis telisded-tele van drága kincscsel, elévülhetetlen, elkobozhatatlan és kilophatatlan vígsággal és poézissel.

b. s.

Irókról — könyvekről.

Uj könyvek.

Az irodalmi mesterség mai virágzó állapotában a Petelei István nevét akár symbolumnak tekinthetjük; symbolumnak, mely az irodalomban a művészetet jelképezi. Ime egy iró, akinek az irodalom nem kenyérkereset s a ki e mellett mégsem dilletáns, hanem valódi istenáldotta művész, művész, a ki a művészettel magáért a művészetért foglalkozik. Iró és nem zsurnaliszta. Megpróbálta ugyan ő is ezt az idegölő munkát, volt munkása a napisajtónak, Kolozsvárt, Erdély fővárosában, de belátta, hogy nem ez az ő hivatása. Ezt elvégzik azok is, kiknek nem adatott annyi érzés és annyi tiszta ideálizmus, mint neki. Pedig a zsurnalisztikában is atyamesternek nevezték. Egész gárdát nevelt az irodalomnak fiatal tehetségekből, akik most részint idefönt, részint a külföldön. vagy vidéken szereznek becsületet mesterüknek. De végre is belátta, hogy a zsurnalisztika és irodalom csak látszólagos rokonságban vannak egymással, tényleg nagyon messze esik az első az utóbbitól. Akkor fogta magát és visszavonult házi tűzhelyéhez, be Erdély kies bérceinek közepébe. Ott él ma is Maros-Vásárhelytt s onnan örvendeztetet meg bennünket időnként egy-egy regénynyel, vagy novellakötettel, melyek mindegyike gazdag nyereség komoly szépirodalmi munkákban annyira szegény irodalmunkra. Onnan küldte el legújabb művét, két kötet novelláját is, melyeket ez egyszerűségében oly sokat mondó cim foglal össze: «Az élet.»

Uj irányokat a Petelei uj két kötete nem mutat, de hiszen éppen az az öntudatos biztonság, melylyel eddigi útján halad, bizonyítja, hogy milyen kiforrott és tartalmas egyéniség. Nem dobzódik a genialitásban, nem affektál se Zolai, se Hugó Viktori allüröket, bölcsen tudván, hogy a szolid, magvas és szeretetreméltó irói talentum többet használ az irodalomnak, mint a fésületlen, vad féktelenkedés. Olyan az ő minden munkája, mint egy cinquecento korabeli ötvös által remekbe készitett szobormű, formailag. Tartalmilag pedig mindig egy-egy megdönthetetlen lélektani igazságnak megvilágítása, vagy pedig egy-egy mindnyájunk által jól ismert élő alaknak pompás portraitje. Finomabban rajzolni, cizellálni mint ő, ma alig tud valaki az ujabb magyar irodalomban s tisztább, üdébb magyar levegő, mint az ő munkáiból, nem árad elő tán egyetlen magyar könyvből sem. Uj kötetei is egy sorban állanak e tekintetben Az én utcám, a Keresztek és a Felhők-

kel, azokkal a köteteivel, melyekkel egy csapásra bevette a mi nehezen meghódítható olvasóközönségünk szívét.

Nem hisszük, hogy külön is ajánlanunk kellene a Petelei könyveit. Sőt azt hisszük, nem is lenne méltó Peteleihez, ha most, mikor ime ő elérte immár írói pályája zenitjét, figyelmeztetni kellene a közönséget az ő munkáinak megjelenésére. Ha ennek dacára mégis elmondtuk róla ezeket a köztudomásu dolgokat, annak egyszerűen az az oka, hogy Petelei egy ujabb könyvének megjelenését olyan jelentős irodalmi eseménynek tartjuk, amit hallgatagon tudomásul venni bűn volna az olvasóközönséggel szemben.

—

Uj könyvei vannak Csizmadia Sándornak, a szociálista poétának is: egy verses és egy prózai. Piros födelük van megint, mint mikor először kopogtatott az irodalom kapuján (ha ugyan kopogtatásnak lehet nevezni, mikor valaki csákánynyal töri be az ajtót s egy ütéssel!) s a költő vére sem lett kevésbbé piros és forró azóta. Ahogy elpolgáriasodott lyránkba annak idején új hangot hozott, úgy most is ugyanazzal a lázzal, ugyanazzal a fanatizmussal s ugyanazzal a dacos büszkeséggel énekli elvtársainak marseillaise-ét s ugyanazzal a kegyetlen ridegséggel, el nem lágyuló keserűséggel mutatja meg nekik költői képekben mindazt, ami őket tüzelheti, bátoríthatja, fellázíthatja, összekovácsolhatja. Nincs egy sora, nincs egy hangulata, nincs egy érzése, ami ne a «jövő dalá»-nak egy-egy akkordja lenne, még ha legsubjektivebb személyes viszonylatai adják is az impulzust dalához. Klassikus példája ennek az «Anyám mosni jár» cimű költemény — a Jövendő olvasói jól ismerik, hiszen itt jelent meg először s innen tette meg diadalútját a sajtóban és a közönség legszélesebb rétegeihez — melyben Csizmadia még azokból az érzésekből is tud vérforraló és lázító dythirambust kihozni, melyek másból legfeljebb az emberi és költői ellágyulás könnyeit tudnák csak kisajtolni. Alig pár évvel ezelőtt az ilyen nyilvánvalóan tendenciózus litteraturát lenézték volna a l'art pour l'art piedesztáljáról, de az intellektualizmus mai rohamos térfoglalása idején ennek a hangnak mind nagyobb körből verődik vissza az echoja. S mivelhogy ez a Csizmadia Sándor mind fokozódó sikerét is jelenti egyúttal a Jövendő — mely ezt a nagy költői értéket kezdettől fogva megkülönböztetett megbecsüléssel vitte a közönség elé — felmentve érzi magát az alól, hogy a költőt védelmébe vegye a reakciós oldalról feléje zúduló támadásokkal szemben s megelégszik annak konstatálásával, hogy a Csizmadia Sándor költészete minden osztálygyülölettől megtisztítva, mint artisztikum is maradandóbb lesz az utóbbi tiz év egész termésénél. Nekünk pedig, így, ahogy van, még értékesebb.

Rózsa Miklós.

Háború és béke.

Irta: **Tolstoj Leó.**

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

Két testvér Pierret az oltárhoz vezeti s lefekteti. Később parancsukra letérdelt a templom ajtaja elé.

— Nincs vakoló kanala, szólott a testvérek egyike félhalkan.

— Ugyan hagyjátok el! szólott egy másik hang.

Pierre körben hordta tekintetét rövidlátó szemeivel, hirtelenül kételyek támadtak benne. Hol vagyok? Mit teszek? Vajjon nem mulatnak-e rajtam? Visszagondolhatok a végbement dolgokra szégyenérzet nélkül? E kételyek csak nehány pillanatig uralták, látva a körülötte állók komoly arckifejezését. Szemei előtt elvonultak az alig lezajlott ceremóniák s ama határozatra jutott, hogy felülni, megállania lehetetlenség, félt a kételkedéstől s mintegy magára erőszakolá az előbbeni bűnbánó, ájtatos buzgalmat s így térdre omlott a templom bejárata előtt.

Miután egy kis ideig ott térdelt, megengedték, hogy felállhasson s amidőn felállt, a többi testvéréhez hasonló fehér bőrköténytt kapott, jobb kezébe vakoló kanalat, bal kezébe három pár keztyűt s ezután a nagymester feléje fordúlt. Lelkére köté, hogy vigyázzon kötény e fehérségére, mely a bünöktől való megtisztúlását jelzi, ne ejtsen annak mocsoltalan tisztaságára foltot; a vakoló-kanállal távolítsa el szívének bűnös hajlamait, ugyancsak ezzel egyengesse embertársainak bűnét. Az egyik pár férfi-keztyű hivatását még ma nem magyarázhatom meg, szólott a nagymester, a második párt gyülések alkalmával kell hordania, a harmadik párt: a női keztyűt ajándékozza annak a hölgynek, akit mindenkinél többre fog becsülni. Ezen ajándékkal meggyőzendi azt, akit kőművesnének kiszemelt, szíve tisztaságáról. Nehány pillanatra elhallgatott azután így szólott: Vigyázz azonban kedves testvérem, hogy a keztyűk csak reá érdemes kezeket fedjenek! Pierre észreve te ,hogy a nagymester e szavak kimondásánál igen zavart lőn, Pierre is igen zavart lőn, elpírult s mint a gyermekeknek, köny tódúlt a szemeibe, tétován nézett szét s hosszú, kínos csend következett be.

E esendet a testvérek egyike szakítá félbe, aki Pierret a szőnyeghez vezeté s egy füzetből felolvasta a szőnyegbe hímzett ábrát: a nap, a hold, a kalapács, a fonal, a vakoló-kanál, faragott s faragatlan kő, az oszlop és a három ablaknak magyarázatát. Mindezek után megmutatták helyét, tudatták vele az ismertető jeleket s a beboesáttatás jelszavát s végül megengedték, hogy leülhessen. Most a nagymester a rendszabályok felolvasásába fogott, amelyek igen hosszadalmasak voltak. Pierre az öröm, az izgatottság, a szégyenkezés kevert érzetétől uralva egy szót sem hallott az egész felolvasásból. A felolvasást befejezve a nagymester felállott s Pierret átkarolva megcsókolta. Örömkönnyek ragyogtak az ujdonsült testvér szemében, amikor körülnézett a gyülekezeten s tehetetlenségében alig tudott motyogni valamit a megnyilvánúló szerencse kivánatokra. Testvéreiben nem látta a régi ismerősöket, egyes-egyedül azon embereket, akikkel a közjóért együtt működni vágyakozott. A nagymester kalapács-kopogására mindenki helyére sietett s a testvérek egyike az alázatosság szükségességéről tartott előadást.

A nagymester indítványozta, hogy tegyék meg végső kötelességeiket; erre a magas állású hivatalnok testvéreinél könyöradományokat gyüjtött. Pierre oda akarta adni összes pénzét, azonban kerülni akarta a kérkedésnek még a látszatát is, s így a gyűjtőíven testvérei adományával megegyező nagyságú összeget jegyzett elő.

A gyülés befejezéséhez közelgett s hazatérve: Pierrenek úgy rémlett, mintha évtizedekig tartó hosszú utról tért volna vissza, elfeledve a régi szokásokat, a régi életrendet.

IV.

Dolochov s Pierre párbaját agyonhallgatták s ez a császárnak párbajügyekbeni ismert szigora dacára nem volt következményével sem a felekre sem a tanukra. Maga a párbaj s a házastársak szakítása a pétervári társaság közt közbeszéd tárgyát képezte. Pierre megnősülésével sokat veszített az anyák s a férjhezmenendő leányok nagyrabecsülésében, már annál is inkább, miután nem is értett e kegy állandósításához. Amig törvénytelen gyermek volt, félvállról beszéltek vele, csak akkor kezdték ünnepelni, dédelgetni, amikor széles Oroszország legjobb partijává vált. Most mindenki mindenben őt okolta őrületes féltékenységeért, párhuzamot vontak közte s atyja között, akinek szintén voltak ily vérre szomjazó dührohamai. Midőn Pierre távoztával Helén visszatért Pétervárra, ösmerősei nemcsak örömmel,

hanem szerencsétlensége miatt a hódolat bizonyos nemével fogadták. Wassili herceg fejezte ki legőszintébben nézetét. Vállát vonogatta, ha Pierre-ről volt szó s homlokára mutatva így szólott: «Un cervean filé — je le disais toujours.»

— Megjövendöltem! — szólott Anna Parlovna s rögtön észre vettem, hogy ez az ember oktalan, elrontotta a kicsapongó élet.

Anna Pavlovna csak úgy, mint régen, most is adott estélyeket amelyen első sorban, la creme de la veritable bonne societé, la fine fleur de l'essence intellectuel de la societé de Petersburg, — így nevezte Anna Pavlovna — szokott megjelenni. Az Anna Pavlovna estélyei sokban különböztek a mások estélyeitől, elsősorban a háziasszony mindig meglepetéssel kedveskedett, vagy lebilincselő egyéniségekkel ösmertette meg a vendégeit. Sehol sem volt oly pontos a politika hőmérője, mint nála.

Az 1806-ik év végén, midőn a porosz csapatok jenai és auerstädti leveretése, a várak átadása köztudomássá vált, s amidőn katonaságunk Poroszországba behatolt s a Napoleon ellen indított második hadjárat megkezdődött, Anna Pavlovnánál nagy társaság gyült egybe. La creme de la veritable bonne societé tagjai voltak: a szerencsétlen, bájos Helén, Mortemart, az elbüvölő Hyppolit herceg, aki akkortájt tért vissza Bécsből, hét diplomata, pár nagynevű meg egynehány, az utóbbival egyivású jelentéktelen ember. Prubechoi Bois, egy magas állású személyiség szárnysegéde, volt az est lebilincselő egyénisége. Boris üdén, rózsásan, elfogulatlanul, kissé nyegle egyenruhában lépett be a fogadó terembe s annak rendje s módja szerint, előbb a nagynéninek mutattatott be s azután a társaságnak. Anna Pavlovna kézcsókra nyújtotta szikár kezét, egyben bemutatta a társaságnak, mindenkire tett egynéhány halk megjegyzést. Le prince Hyppolit Kouragine — charmant jame cortune. Mr. Kroug charge d'affaires de Kopenhague un esprit profind. Mr. Shitoff, csak egyszerűen, un homme de beaucoup de mérite.

(Folytatjuk.)

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatósága elhatározta, hogy az e hó 28-ára egybehivandó közgyülésnek a részvénytőkének 5000 drb uj részvénynek kibocsátása utján 30,000.000 koronáról 35,000.000 koronára leendő felemelését fogja javaslatba hozni.

Természettudomány.

Tudósitás a Mars lakóiról.

Az már valóságos tudósítás, amit Percival Lovell legujabban a Marsról közöl és több mint csillagászati hipotézis. Eddig úgyszólván csak föltételezték, hogy a Mars-csillagon is lehetnek élőlények. Percival Lovell azonban a rendelkezésére álló óriási távcsöveivel már megközelitette azt, hogy mondhassa : láttam a Marson folyó életet. Természetesen csak bizonyos jelenségeket. S ő azt az egész határozott következtetést vonja, hogy ezek a jelenségek nem a természet fizikai játékai, hanem egyenesen csakis értelmes lények mesterséges műveletei lehetnek. Sőt azok a marsbeliek, összehasonlítva azzal, amit mi emberek tudunk itt a földön mesterkedni, értelem, technika dolgában messze túlszárnyalnak minket.

Lovell arra utal, hogy tegyük fel, mintha a földet is olyan messze látnók, mint ahogy innen látjuk a Marsot. Akkor azt a különös jelenséget tapasztalnók, hogy a föld az évnek bizonyos időszakában fehérebb, a pólusok fehérsége lehuzódik az egyenlítő felé. Más időszakban pedig megfordítva, a fehérség fogy és az egyenlitő tájékairól a pólusok felé sötétedik a földfelület : úgy, amint télen a gömböt több hó takarja és nyáron a zöldülő növényzet mind jobban észak felé nyúlik. Ez volna a távcsövön látható elváltozás a föld képében.

A Marsból annyit látunk a távcsöveken, hogy a vize sokkal kevesebb, mint a földgömbé. Előrehaladottabb korával a tengerek megfogyatkoztak, úgy, hogy a még meglevő nagyobb tavakon kivül csak az északi pólusán van nagyobb tengere. Tehát a párák, vizgőzök, amelyek a növényzet terméséhez szükségesek, úgyszólván csak itt keletkezhetnek, e tenger körül. Nálunk a földön, amelyet nagyrészt tengerek borítanak, mindenfelől keletkezhetnek párák, úgy hogy nálunk csak a naptól függ aztán a vegetáció további élete. És éppen ezért, a nap állásával összefüggőleg, a földön az egyenlítőtől terjed tova a zöldülés. A Marson azonban egészen máskép alakul a zöldülés. Ott nem a nappal, hanem a vízzel függ össze a terjedése. Hlába süti a Marsot a nap, ha nincs vízpára, nem zöldül a fű, vagy amilyen tenyészet már ott van. Hanem csak akkor és aszerint, amint a Mars felülete vizhez jut.

A vízpárák pedig az északi poláris tengerből szállanak fel, ott vannak az esőzések, ott van a havas-jeges tél. A távcsövön a fehérséget a Mars felén, ott is a sark és pedig az északi sark körül látjuk, ott vannak a hó- és jégtömegek.

Édes vizet, a növényzet számára való édes vizet csak ezeknek az olvadása szolgáltathat.

Már Schiaparelli néhány év előtt azt írta, hogy ha föltételezhetjük, hogy a Marson értelmes, gondolkozó lények laknak, úgy azoknak a legjobb életfoglalkozásuk az lehet, hogy az északi pólus körül keletkező édes vizet a földjük gömbjén tovavezessék, mert életük, táplálkozásuk, egész növényviláguk ettől függ.

A Marson csatornarendszerhez hasonlatos csíkokat csakugyan látni is és hogy ezek mesterséges művek volnának, az nem új dolog.

Lovel azonban az ezen sávok körüli dolgokat éveken keresztül figyelemmel kisérvén, most oly jelenségeket fedezett fel, amelyek ama mesterkedéseket, amik a csatornák révén folynak, szinte láthatóvá teszik.

Előszzör is tényleg ahogy a csatornák a Mars tavaszán mind beljebb nyúlnak az egyenlítője felé, úgy sötétedik mintegy ötven nap alatt az egész tájék. Azaz egészen megfelelőleg annak, hogy a csatornákon eresztett víz nyomában vegetáczió kél.

Sőt ez a sötétedés egészen rendszeres egyenletességgel terjed az északi sarknak mintegy a 75. fokától dél felé. Szakaszról szakaszra naponta mintegy 2600 angol mértfölddel tovább. Ezt mint puszta természeti tüneményt alig lehetne megmagyarázni. A víz önmagától, saját sulyánál fogva, pláne ilyen gyorsasággal és ilyen egyenletesen nem ömölhetne az egyenlitő felé. De sőt, ami jellemző, nemcsak az egyenlítőig, hanem azon túl a déli félgömbre is átterjed.

Lovell ezenkívül azt a sajátságos dolgot is tapasztalta, hogy a csatornákban nemcsak hogy szakaszonként halad előre a Marsnak ez a mesterséges öntözése, hanem felváltva. Egyszer egyik csatornán, aztán a másikon halad a víz előre. Csakis mesterséges eljárást lehet ezeknek a jelenségeknek a kapcsán elgondolni.

Sokkal kevesebb vízmennyiséggel, mondhatni vizszegény állapotok között igy öntözik a Mars lakói földjüket.

Ennyi az, amit látni lehet. Természetesen a képzeletnek tág tere marad arra, hogy azokat a marsbelieket minőknek lássa. Hogy emberformájuak-e, vagy milyenek, arról fogalmunk sem lehet. Csak az az egy bizonyos, hogy ugyanolyan szerves életnek a szülöttei, mint aminő a földön is van. Ám a külső alakjuk lehet azért egész más. Hiszen a földön is az állati szervezeteknek minő végtelen variácziója van. Megannyija mind azokhoz a különös körülményekhez alakúlt, amelyek közt élt. Igy a Marsban is egészen a sajátságos körülményeknek megfelelőleg kellett minden élő szervezetnek alakúlnia. Hogy aztán a fokozatos fejlődésnek melyik vonalán keletkezett a legtökéletesebb, a legértelmesebb lény, akit mi a marsbeli embernek képzelünk — bár lehet, hogy emberhez nem is hasonló — az a legtökéletesebb titok számunkra. Mindössze csak azt sejthetjük, hogy organikus szerveze-

tekről lévén ott is szó és óriási fejlettségű értelmi munkát látván a Mars öntözése technikájában: ott is az értelem, az idegrendszer, az agyvelő fejlődésével járt együtt a marsbeliek világának a keletkezése. Hogy azonban az agyvelejüket, idegrendszerük központjait a koponyájukban hordják-e, a nyakuk csigolyáján, mint mi, — az egészen más kérdés.

Bizonyos csak az, hogy a Mars fizikai viszonyai a leghasonlóbbak a föld fizikai viszonyaihoz. Ezért a kettőnek az életjelenségei között meg kell lenni a rokonságnak.

A merészebb és Jules Verne regényein nevelkedett képzelet természétesen abba az irányba is szárnyra kap, hogy vajjon nem lehetséges-e a föld és a Mars lakói között valami üzengetés. Valahogy drót nélkül áttelegrafálni, fényjeleket váltani. Jelt adni, hogy ők ott a Marson felelhessenek. Valahogy így:

— Hé! Kik vagytok?

— Adj Isten! Csakhogy tudtok már ti is drót nélkül telegrafálni. Mi már egypár ezer év óta izengetünk hozzátok. Miért is nem feleltek?

— Az ám. No szervusz. Hát csakugyan vagytok?

— Biz igen, hát ti odalenn?

— Mi is megvolnánk — és igy tovább.

Csakhogy ahhoz, hogy valami üzenetváltás lehetséges legyen, azt kell feltételeznünk, hogy az ő értelmük, a gondolatképeik is beszéd, szavak által fejeződnek ki. Pedig itt aztán megint csak az kérdődik, hogy vajjon ki tudja, az értelmi képzetek közlésének minő alakja fejlődött ott ki? Vajjon a hang, illetve a hangrezgések percepcióján épült beszéd-e az ő beszédük? Vajjon az idegeknek nem egészen más műveletein alapszik-e az ő értelmi közlekedésük? Hiszen mi, akik ma a hipnozis, szuggesztió, telepátia és az idegekre való mindenféle távolhatások meglepetései között élünk, egész bátran azt is feltételezhetnők, hogy az a csudálatosan kifejlődött, nálunk — úgy látszik — sokkal magasabb értelmi képességű marsbeli csak úgy az idegeknek előttünk egészen ismeretlen rezgésével közli a maga gondolatát mással. A beszédnél gyorsabban, a hangos szónál távolabbra, egy gondolatvillám és megértik egymást.

Hogy ők többet tudnak rólunk, mint mi róluk, az valószínű. És nem lehetetlen, hogy ők már jobban megerőltették magukat, hogy hozzánk közeledjenek, mint amennyire mi képesek vagyunk reá.

Mi megelégedhetünk a mi Percival Lovellünk híradásával. Pompás dolog ez így is.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

A „Jövendő“ jövő (karácsonyi) számához lesz mellékelve Bródy Sándor könyve a „SZINÉSZNŐK”-ről, amely minden előfizetőnek ingyen jár.

Bocsánatot kérünk, hogy a könyv küldésével elkéstünk, illetőleg, hogy szétküldését a nagy alkalmi napra halasztottuk.

Egyben kérjük amaz előfizetőinket, akik a karácsonyi postai torlódás, vagy egyéb okból nem kapják meg a könyvet rendes időre, figyelmeztessék a kiadóhivatalt egy levelező-lap útján.

E számunkhoz van mellékelve a „Jövendő“ utalványa és kérjük úgy a hátralékosokat, mint azokat, akiknek előfizetése január elsejével lejár, újitsák meg az előfizetést mihamarább. Úgy a régi, mint az új előfizetőknek az elkövetkező esztendőben is egy kötet új könyv jár ingyenesen, és pedig a mostaninak a pendantja: „Szinészek és politikusok“ című.

Legcélszerűbb félévre előfizetni 6 koronával, de lehet negyedévre is 3 koronával.

Előfizetni lehet a „Jövendő“-re helyben és vidéken és nemcsak utalvány, postatakarékpénztár, de a könyvkereskedők, minden hírlapelárúsitó és a dohánytőzsdék által is.

Tisztelettel

a „Jövendő“ kiadóhivatala,

Budapest, Lövölde-tér 1.

Gyűjtőknek minden három új előfizető után ingyenesen jár a „Jövendő“. Aki öt, bár negyedéves előfizetőt gyűjt, bérmentve és ingyen kapja meg Bródy Sándor egy új regényét, mely január elején kerül ki a sajtó alól.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

---

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Szt-Margitszigeti üditőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali viz és egészségápoló ital, kitünő eredménynyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, füszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

Felsőbb zongoraoktatást

ad egy művészileg képzett fiatal uri hölgy előkelőbb családban, de csakis haladottabbnak. Nem annyira nagyobb fizetést keres, mint inkább kellemes elfoglaltatást tehetségesebb tanitványnyal.

A PESTI NAPLÓ uj karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszű, külső kiállitásában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», uj és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló diszmüvel, melynek czime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre **28** kor. félévre **14** kor., negyedévre **7** kor., egy hóra **2** kor. **40** fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre . . 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus . . .
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

1904 Karácsony

JÖVENDŐ

A nyomor — madonnája

Szerkeszti Bródy Sándor
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő

Ára 20 fillér

Az előfizetőknek melléklet: Bródy Sándor «Szinház...

MEGHIVÁS

a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank rendkívüli közgyülésére,

mely 1904. évi december hó 28-án délután 6 órakor fog a bank helyiségeiben megtartatni.

Tárgyak: 1. Az igazgatóság előterjesztése a részvénytőke felemelése iránt. — 2. Az alapszabályok módositása.

Budapest, 1904. december 13. Az igazgatóság.

Vérszegénység, étvágytalanság, sápkór, idegesség gyógyitására és gyenge gyermekek erősbítésére .. .. a leghatásosabb készítmény a .. ..

Kriegner-féle Tokaji China Vasbor

E nagyon kellemes ízü ital kiváló sajátságait az **orsz. egészségügyi tanács** is méltatta s ajánlásra a **belügyminisztérium engedélylyel látta el.**

Kis üveg K. 3.20, nagy üveg K. 6.—

Főraktár:

Korona-gyógyszertár, Budapest, Kalvin-tér.

Baross-út sarok.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot,** úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben

---

Menyasszonyi kelengyék.

BUDAPEST DIVATVÁROS. A budapesti közönségnek ma már nem szükséges igazán elegáns divatcikkekért Párisba, Londonba vagy Bécsbe menni: Budapest ebben a tekintetben is homloktérben áll, egyenrangú e cégekkel ami a finom és előkelő divatcikkeket illeti. Egy hátránya van Budapestnek, hogy jelentősen olcsóbb. Ama helyek között, ahol ezek a divatcikkek leginkább kiválaszthatók Budapesten első helyen áll: **GRÜNWALD ÉS WAHL,** (Schreier Viktor utódai) IV. ker., Váci-utca 26. Különlegességek: menyasszonyi kelengyékben, ágyneműekben, pongyolák, juponok stben.

Második évfolyam. Budapest, december 25. Ötvenkettedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Két madonnáról.

Egy képhez.

Higyjünk a Szűz anyában, aki gyermeket szült, Jézust, a világ megváltóját. Oktalan és izléstelen, aki elveszí a hitet a hivőktől és a reménykedőktől, a boldogoktól és az ostobáktól; áldottak legyenek a meggyőződöttek és az álmodozók, de ne kössétek be és ne szúrjátok ki a szemét a látóknak, aki a messze távolban — vagy a holnap közelségében — fölismerik a nyomor madonnáját, kinek fiatalon megöregedett feje fölött nincsen fénysugár, de beborult homlokán ráncok húzódnak végig: a gondtól és a kíntól, mert akit szült, tudja, hogy nem embernek, hanem szolgának, áldozati baromnak szülte.

Nézzétek az asszonyt, nem lágy, nem ideális, nem bájos és ha kínek vallásos érzülettel van tele a szive, ne rémüljön meg, hogy konokság és szárazság van az eldurvult vonásában. Mint kultuszhoz ragaszkodom a bájoshoz, a szeplőtlenül fogantatotthoz, de mint hivő: hiszek a nyomor madonnájában, akinek méhéből támadni fog az uj megváltó, és talán már föl is támadt, él, mosolyogva örvend az életnek, vagy már a harag forralja föl fiatal szivét és vár a pillanatra. Nem a sociálista apostol az, akít minták után elképzel a vérszegény agyvelő, hanem valaki, valahol — talán a jó isten se tudja hol — az ember iránt való forró szerelmét egyesíti vad és szenvedélyes vágyával, hogy élhető állapotba helyezze, ha már az örök törvénynél fogva boldoggá ne m teheti.

Valakit érzek, nem is a messze távolban, aki milliók önfeláldozó képességét és milliók absolut kegyetlenségét hordja a lelkében, akit szolgál a szerencse és apródjai a legritkább véletlenségek, akiben a genie oly teljes, hogy kezének egy mozdulatával lesímítja az állati életért való gondok ráncait éppúgy, mint lábának egy rúgásával összedönti mindazt, amit a társadalom újító tudósai kicsinyes gondossággal eddig kikínlódtak és mielőtt munkába fogna, még csak abban a szennyes és haszontalan vérben se mmossa meg a kezét, amelyet őrültek, elkeseredett rabszolgák meg elbizakodott hősök eddig kiontottak. A nyomor madonnájától várom én ezt a térfiút és ha látok munkás asszonyt, kinek aszú melléből villogó szemű erős fiú-gyermek szívja ki az életet, arra gondolok: hát ha ez az, ez lesz, ha megnől, akire várunk. És nevetek magamban — föntartván a babonás, nem okos, de kiirthatatlan tiszteletet a művészet iránt, amely a vallásból született és táplálkozott — a gúny borzongatja meg egész valómat, mert az jár az eszemben, hogy mint örvendeznek az életnek a kövér és rabló halak, pedig a háló ott van már körülöttük, egy pillanat és létük csak annyit ér, mint a halé, aki szárazra jutott.

Ünnep van, de az olvasó éppen ezért megbocsásson, hogy példázatokkal és képekkel vagyok tele. Ilyen a szoptató sovány asszony is, akinek a gyermeke csupa erő. Az élet nehéz küzdelmeiben, a rossz asszonyokkal való léha — és már unott — játékokban kifáradt idegeimet újra fölizgatja és unott vérrel tölti meg a látás és valami imádság-féle mozgatta meg az ajkamat: legyen áldott méhe az Asszonynak, aki megalázó szegénység és kínzó szükség közepette viseli terhét annak, aki megszabaditja majd az embereket immár elviselhetetlen lelki és testi terheiktől. És legyen áldott még a tudós. becsületes orvos is, aki tudását és becsületét csak a rossz fajtájú és nagymódu asszonyoknak bocsájtja áruba és aki pénzért vagy szerelemért — lehet, mindakettőért — kész arra, hogy a rossz eredetű, önző élet-örömmel teli hölgyeket megvédelmezze a teremtő erő ellen is, Csak hadd szaporodjanak a szegények, a konokok, az önfel-

áldozók, akiknek a mások élete is szent, becses, mert kell, hogy ezek közül jöjjön meg, akit a világ vár...

Máriát és az országát azért én imádom, de így ünnep előtt érdeklődésem a becsületes és természetes hőfokra száll le, amikor a felnőtt férfiaknak a vetélkedését nézem: hogy mily kicsiny ügy ez mind ahhoz képest, amikor a munkás gyermeke szopik, növekedik és mosolyog! A már-már hálóba jutott erős halak nagy életkedve, a szárazra kerültek vergődése: csak mulatságos. A jövő gyermeke növekszik és felnőtt férfiak verekszenek az elmúlton, a helyrehozhatatlanon, mely igaz, hogy keserves, mert itt nálunk, előttünk történik most. Micsoda szatócs sokadalom ez, a verekedésének, a viaskodásának minden tülekedésének oka — a holnap. És aki legelőrelátóbb köztük, az két napra lát előre, aki a legravaszabb a szinchedrionban, az egy félórára dolgozik előre. A mohóságuknál, az elbízakodottságuknál csak a naivságuk nagyobb.

Hiszek a hívőkben, mindenféle vallás fogadja legalázatosabb tiszteletemet, de ha a Megváltó születésének ünnepi hetében nem engedem magamnak azt a luxust, hogy becsületesen irjam le, amit gondolok, akkor esetleg egy esztendeig kell várnom. Hirdetem és vallom tehát, hogy a világ és annak legszebbik része, amit hazának nevezünk: a többség és kisebbség minden becstelensége dacára máról holnapra, egy éjszaka alatt megváltozhatik. Hirdetem és vallom, hogy azok a konsolidált viszonyok közt élő és tőkét gyűjtött elemek, amelyekben Khuen grófon, a voltaképpen vezérlő államférfiún keresztül a király és első ministere bízik: máról holnapra nem konsolidáltak és tőke nélkül szűkölködők lehetnek. Vallom és hirdetem, hogy a szegény jegyzők és az éhes parasztok, akiket már egy félórával előbb számításba vettek, épp oly megbízhatatlanok, mint a finom érzésű és eladósodott mágnások, a mai hatalommal tartó zsidók, az intimidált és leszerelt sociálisták. A többit, amiért az igazságosságra született, de a rossz törvényekben megöregedett Zsitvay elzárathatna: elhallgatom. Az ünnep szabadságával élve és azt kiélvezve, még csak annyit, hogy a korrupt, de szabadelvű olvasó rokonszenvét is kockáztatva: lenézem azt

az erősködő férfit, a ki tört, roncsolt, és léket kapott hajót hajót akar rábocsájtani a vizekre, mint azt, aki egy ép, de ismeretlen vízijárművet akar titkon kibocsájtani — a szárazra. És amikor a szent este előtt nem szent utálattal fordulok el a többségtől, amely odaadja magát eszközül egy félvér, de alapjában nehézkes és paraszt tyrannusnak, nem megkülönböztetett tisztelettel gondolok az ellenzékre, amelynek ügyessége — ha az — véletlen, ügyetlensége pedig kortesfogásokban merül ki, csak kevés az eszköze, a pénze és az elszántsága. Ezek még gseftelni, egyezkedni fognak, hiába látszik a marakodásuk oly keménynek, a megkülömbözésük olyan kérlelhetetlennek. Csak találkozzanak a roszhiszeműségükben, csak megtalálják és ki merjék mondani a jelszót — hogy nincs pénz — ünnep után megbékélnek a parlamentárizmuson, amelyre alapjában véve talán ők is köpnének — ha volna merszük! Azért, szives olvasóm, ne higyjed, hogy a politikusok között nincs tiz-húsz tisztességes ember. Igaz, hogy azoknak a fele nem politizál, hanem vár, vár, vár . . .

Jövel szent, magasztos este. És jöjj el szent hajnal, amikor az új madonna új fia már megnövekedett és vérrel meg szeretettel, legfőképpen pedig az életnek szolgáló bölcsességével elborítja és fölfrissíti a világot. Csak legalább a hajnalnak hasadását megláthatnók!

És a történelmi fejlődés és az előfizetők, akiknek ünnep két napjára hizelkedni kell?! Most nem tudok, most az érzésem, hogy inkább pusztúljon el az ország és sorvadjon el az egész emberi faj, minthogy így éljen tovább.

Az ostobaság és az igaztalanság, a nyomorúság és a rútság borúl rá a földön lakók egész tömegére, akik fölött: bájosan, elnézően és szánalmasan mosolyog a régi, az igazi Mária és komoran, vésztjóslóan, de elszántan néz az új Madonna.

Bródy Sándor.

Széll Kálmán utolsó audienciája.

Irta: ifj. Ábrányi Kornél.

Miniszterek és államférfiak, akik a királylyal nemcsak hivatalosan, hanem néha bizalmasan is érintkeznek, s akiknek tehát alkalmuk nyilik nemcsak a király nézeteit és óhajtásait hallani, hanem a szavakat kisérő hanglejtés, tekintet és arcvonásokon keresztül néha a király gondolatait is kitalálni — rendkivül hallgatagok szoktak lenni. Azok volnának akkor is, ha a hallgatagságot nem is parancsolná a köteles discretio. Mert elvégre is, akár mily nagy emberismerők és lélekbúvárok legyenek is, sohasem tudhatják bizonyosan, hogy mikor ők, szubjektiv benyomásaik alapján azt hiszik, hogy bepillanthattak a király lelkűletébe, vajjon nem tévedtek e? — Ily gyönge alapon pedig nem szabad kiszolgáltatniok az uralkodót, hogy a közzé tett egyéni impressiókból minden kontár gondolatolvasó azt következthesse, amit akar. Ezért van, hogy minden bizalmas kihallgatásról, még válságos időkben is, csak az jut a nyilvánosság elé, ami a nyilvánosságra tartozik. Csak annyi, amennyit az az alkotmányos principium követel, hogy: a király uralkodik, de nem kormányoz, hogy mindenért, ami a király nevében történik, a korona tanácsosai felelősek.

Senki sincs tehát abban a helyzetben, s nem is lehet, hogy a királylyal folytatott bizalmas beszélgetések nyomán, benső gondolatokról, vagy lélektani dispozicziókról számolhasson be. S így a fenti cim sem akarhat ilyenekre nyuj-

tani kilátást. A fenti cim csakis azt akarja jelenteni, hogy amiről e sorok íródnak, az abban az időben történt, mikor Széll Kálmán mint miniszterelnök utolsószor volt kihallgatáson a királynál, s mikor az uralkodó beleegyezett, hogy Széll Kálmán benyujtsa lemondását. E sorokban tehát csak egy történelmi visszaemlékezésről lesz szó, s csak esetleges véletlen okozná, ha az aktuális politikát mégis érintené.

Egy ragyogóan derült juniusi nap volt, mikor Széll Kálmán az utolsó audienciára Bécsbe utazott. Ezt megelőzőleg, reggel 9 óra után gyalog ment a miniszterelnökségből a képviselőházba, s a ragyogó, derült juniusi napnál csak ő volt derültebb. Az nap is a képviselőház előtti nagy tér, a vidékről jött küldöttségekkel volt tele; s az embertömegek zászlók alatt álltak sorfalat. Széll Kálmán mosolyogva jegyezte meg kisérőinek: „Ezek nem tudják, hogy mit cselekesznek."

Fent az ülésteremben zajos jelenetek nélkül folyt az obstructió; egyszóval unalmasan. Ezzel is bizonyítván, hogy jogosulatlanul. Mert egy szellemes francia iró szerint is, minden jogosult, csak az nem, ami unalmas. A folyosókon csak az Andrássyak tartották a szabadelvü pártban a lelket; ők, akik épp oly híven és rendűletlenül állottak a passiv resistencia mellett, mint amily erélyesen és bátran szállnak szembe ma a házszabályokon elkövetett kormányerőszakkal. Széll Kálmán a miniszterelnöki szobába hivta őket, s elutazása előtt velük tanácskozott. Egynegyed kettőkor ott hagyta az ülést, és kihajtatott a nyugoti pályaudvarhoz. Útközben tréfálkozott, hogy milyen nehéz Apponyival és Tiszával egy időben csinálni politikát.

— Miért kegyelmes uram?

— Apponyi sohasem tudja elhatározni magát! — felelte Széll.

— De ezt csak nem mondhatja Excellenciád Tiszáról?

— Arról nem. De annál meg éppen ez a baj.

Másnap reggel folyt le Bécsben az utolsó audiencia, melyről csak maga Széll Kálmán tudta, hogy ez az utolsó. Május óta, amikor az a hires udvari báli jelenet megtörtént, hogy a király nem szólította meg Apponyit, sok mindent sűrű homály takart: de nem valószínű, hogy Széll Kálmán ne tudta volna, hogy körűlötte mi történik. Az utolsó audiencia egy óránál tovább tartott, ami szintén nem szokott olyan alkalmakkor előfordulni, mikor a kormányelnök csak azért megy a királyhoz, hogy benyujtsa lemondását. Miről beszélhettek hát ezenkivül egy óránál tovább? — A részleteket sem akkor, sem később, nem tudta meg senki.

Akik Széll Kálmánhoz nagyon közel álltak, azok, általánosságban csak annyit hallottak tőle erről az utolsó audienciáról, hogy Széll Kálmán hosszasan és egészen elérzékenyedve fejtegette, hogy a törvényesség az egyedüli út, mely kivezethet, s ebből csak következtetni lehet, hogy Széll Kálmán kérve-kérte az uralkodót, hogy semmi olyanhoz ne adja beleegyezését, ami a törvényességtől, ha csak egy hajszálnyira is eltér.

— S mit szólt a király?

Széll Kálmán csak ennyit felelt:

— Ő Felsége nagy figyelemmel, talán némi meghatottsággal hallgatta szavaimat.

Éppen másfél év múlt el azóta. S mintha most is hallanám, oly élénken cseng a fülemben sok embernek az a megjegyzése: „Milyen naiv ember ez a Széll!“

Régi nagy színészekről.

Irta: **Ujházi Ede.**

PAULAY EDE

a Nemzeti Színház igazgatója.

A magyar színészet Moltkejának lehet őt nevezni. Világos fő, nagy tudás, irodalmi műveltség, nagy szeretet a színház iránt, igazságos bánásmód, szerénység, ezek voltak főtulajdonságai. Az ő igazgatása alatt élte fénykorát a Nemzeti Színház, minden tehetségnek tudott tért adni. Az ő igazgatása alatt nem boldogúlhatott a strébersége, csak a valódi tehetség becsületes törekvése érvényesülhetett.

Mikor 1878-ban átvette az igazgatást, mint egy varázsütésre újra ébredt lethargiájából a már hanyatlásnak indúlt Nemzeti Színház. Prielle Cornélia, Molnárné, Halmi, Szathmáriné, Blaháné, Tamássy, Eőri, a Vízvári pár, Nagy Imre, Jászai M., Helvey L., Márkus Emma, Csillag Teréz, Náday Ferenc fjúságuk teljében, az ő finom érzékének biztos, tervszerű beosztásával külön-külön és együttesen a művészet legmagasabb fokát érték el. Nem volt a kontinensen színház, mely vetélkedhetett volna úgy műsorával, mint egyes művészi productióival. A bécsi Burgszínház írigy szemmel nézett fel a Nemzeti Színházra. És Paulay háttérbe húzódott és minden érdemet az ő gárdájára hárított. A nagyközönség nem tudott ő róla; csak a színészekről és az előadásokról beszélt, a színészek imádták. Istenem! milyen élet volt akkor! Mint egy test, egy lélek tartottak össze, csak egy gondolatért, egy eszméért élt a színházért.

Ő volt az, aki hetenként egyszer maga köré csoprtosította a Nemzeti Színház egész gárdáját, összetartásra, kölcsönös becsűlésre és szeretetre tanította a színészeket. De meg is volt a hatása, nem volt intrika, elégedetlenség, min-

denki boldog volt, és büszke, hogy a Nemzeti Színház tagja lehetett. Élete minden percét a Nemzeti Színháznak szentelte, szünidő alatt kivonult gödöllői nyaralójába és ott csinálta meg egész esztendőre a haditervet. Óriási munkát végzett. Minden művésznek kitűzte biztos sikerét, mert tudta, ki mire képes és vakáció után minden színész hozott magával egy-egy betanult szerepet: ajándékba. Szép idő volt az!

Szigorú, de emellett tapintatos volt. Ha egy nagyobb színészszel el akart játszatni egy kis szerepet, felkérette magához és úgy vezette be a dolgot, hogy lehetetlen volt ellent mondani. Tanácsot kért az illető színésztől, hogy vajjon kinek kellene adni azt a bár kis, de fontos szerepet, mert az előadás sikere ettől függ. Természetesen az illető azonnal ajánlkozott a szerep eljátszására, és Paulay hálásan vette a szívességet, melyre tulajdonképen joga lett volna.

Mint dramaturg és fordító is a legkitűnőbb volt, az ő fordításai mai napig is a legjobbak. Dobsa Lajosnak pedig «Egy vígjáték tárgy» című darabját úgy színpadra alkalmazta, hogy a szerző is alig ismert rá és nagy hatása volt.

Az «Ember tragédiá»-ját ő alkalmazta színre, melylyel elévülhetlen érdemet szerzett nevének.

Sokat dolgozott, ez okozta halálát is. Jellemző az a kis epizód, mely temetésekor történt. Egy úri ember azt kérdezte, hogy ki az, akit ilyen nagy pompával temetnek?

— Paulay — feleltem — a Nemzeti Színház igazgatója.

— Soha se hallottam róla! — felelte.

Ez volt Paulay.

A szabad szerelem és a házasság kérdése.

Jegyzetek egy nagyobb regényhez.

Irta: **Kovács István.**

Tizenötödik levél.

Valami jelentéktelen foghús-gyulladás operálásáról volt szó, ami körül — ez egyedűlálló, szegény leány lelkében — forgott már napok óta az egész világegyetem és minden élet. A nagy egészségű és becstelenűl önző férfiak e tulajdonsága egy asszonyban — bárha fölismertem — már nem ingerelt és nem idegenített el. Már annyira benne voltam abban a tudatban, hogy a legszebb véges életnél is többet ér egy végtelen álom, hogy mulattatott: mennyire imádja magát e durva szervezet. Kedvesnek találtam azt, amit most utálatosnak találok és akkor aggódva becsengettem a cselédet:

— Nem lesz-e baj?

— Dehogy. A nagysága minden haja szálából olyan nagy dolgot „csinál“ — nyugtatott meg az okos parasztleány, aki tett-vett körűlöttem, dolga is volt benn, meg nyilván beszélgetni is akart egy kissé. Egyszerre csak mosolygós részvéttel nézett végig rajtam és kérdezetlenül szólt:

— Soha nem fog a nagyságos úr megszabadúlni a nagyságától. Soha!

Ijedten dobtam el a cigarettát, amelyet épp az küldött, aki e pillanatban segített az operációnál és akit a gépírókisasszony épp oly szánalmas alaknak állított be, mint minden férfit, aki humbugjában eszményileg — vagy nem így, de jogtalan — mert terméketlen és robbantó testét, kéjvágyból, hazug és pathetikus ambitióból, aljas és rossz indulatokból összeszőtt lényét szolgálta. Szerinte csak mi ketten voltunk dicsőségesek, ő meg én, különösen ő, mert bizonyos vagyok benne, hogy engem is elárult azokban az órákban

ahol azt hitte, hogy nem számíthat rám, vagy mutatkozik valaki, akire jobban számíthat. Az operáció pillanatában — példának okáért — egészen azé volt, — ha testileg nem is lehetett — aki megszabadította a fájdalomtól és aki egy óra múlván hazakísérte, hogy vígasztalja, óvja és gardírozza e törékeny testet, ez eszményi lényt, aki egy óra múlván már benn trillázott a hálószobában, és mint a föld legnagyobb szenvedését úgy adta elő a maga apró kis fájdalmát. Meg kell adni azonban, hogy egy pillanatra sajnálta, hogy az operációban segédkező becsületes orvos-kartársamat, aki hazakísérte, néma szégyenkezéssel küldte el, legfőképp azért, hogy előttem érdemeket szerezzen ezzel is.

— Szegény, maga miatt még be sem vezethettem!

Részvéte és sajnálkozása azonban nem akadályozta meg őt abban, hogy ugyanezt a nagy, jó szívű és derék embert, akí széles és vastag nyelve alá nyúlt, ki ne kacagja, s ugyanegy időben, amikor kigúnyolta: egyszersmint meg ne sarcolja — mindég adván a martyrt és a hozzáférhetetlent — és ne szegezze rá őrült akaratának fegyverét: hát ha ez elvesz feleségűl, ha én, a „kóbor cigány“ eloson, a komoly föl nem ül és ha nem jön valamely zöldcsőrü, ki nem sokat teketóriázik és a forró hústömeg fizikai hatásának súlya alatt megtörik és szalad vele a paphoz, a jegyzőhöz. Természetesen, mielőtt a család, az anya, a testvér beleavatkoznék, mert ezektől félt, ezekkel szemben már csatát vesztett, tapasztalt. Szóval családias érzés volt e némberben és ezt nem a tréfának okáért jegyzem föl, hanem mert ujra megakarom rögzíteni az alapgondolatomat es az eredményt, amelyért e szokatlan vivisectiót végzem. Mindakettő kellett e nőnek, a szabad szerelem is, a törvényes is; az utóbbira még jobban vágyott, reménykedvén, hogy az előbbit is megtarthatja majd. Ezért beszélt oly szelíd mollban a sebészorvossal, az egyik férjjelölttel és volt egészen más mint amilyennek én ismertem. Bánatos, szűzies, sőt házias, ő, aki útálta a munkát és nő létére könnyebben fojtott volna meg egy gyermeket, minthogy egy krumplit meghámozzon . . . .

Sohse felejtem el kollegámnak — a sebésznek — szelíd

gordonka hangját és végső óráimban is furdalni fog a lelkiismeret, hogy amíg e szédelgő leány reá is suggerálta, hogy foghusának operációjával, a legnevezetesebb dolog történt meg, ami csak e világon történhetik: azalatt én egy második cigarettájára gyújtottam reá bent a hálószobában és szinte kéjelegtem abban, hogy ime, elvesztem az erkölcs számára. Valamivé lettem, amire nincs is magyar szó, a fogalom oly utálatos és annyira nyugati. Valami torz öröm fogott el, hogy annyira kivetkőztem a magam lényéből és életemnek becsületes ifjúságában megállapított tervétől ime, eltértem. Mégis, mosolyogva, ezt ismételtem magamban:

„Elvesztem, elvesztem!"

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Meg kell vallanom, hogy az utolsó félesztendőben, amikor a gépírókisasszony már látta, hogy bár hálás, de nehéz sujet vagyok, egyszer-egyszer, mindég az én kezdeményezéseimre, adott egérutat, hogy menekűljek, felocsúdjam, új életbe fogjak, azokért, akiknek életemmel tartozom és nem lehetetlen, hogy egyszer-másszor még az is eszébe jutott, hogy neki kellemetlen lehet, ha bizonyos rend és tisztesség nélkül talál befejeződni az életem. De várni akart a szakítással, amikor az neki zavart nem okoz, kényelmes, a kellő időben való lesz. Aztán minden kalandvágya mellett egy kissé lusta is volt, gyorsan gondolkozott, de sokszor nehezen és nem egyszer ügyetlenül mozdúlt. Neki is volt azért élet-programmja, „jövő"-je és e jövőhöz accompagnirozott egy ványadt, elgyötrött, szolgálatába szegődött — Isten tudja miért leigázott — okos és szegény asszonyt, aki gyermekek nevelésével és egyszersmind azzal foglalkozott — ingyért, — hogy a nagy szőke leánynak a bűntársa legyen. „Ez a szolgálóm, a hordárom, az első miniszterem és ezt zárják be majd helyettem" — mondta róla kacagva. Nem volt tehát a kis hivatalnok-kisasszony oly egyszerű, mint amilyennek az első hónapokban gondoltam és egészen addig, amíg eljutott egy nem jelentéktelen bűntársaságig, nem sokat fejlődött. Csak én nem láttam jól, kicsiny fiam. És nem láttam magamat sem. Nem akartam látni.

———

Eddig tartanak a Kovács István valamennyire rendszeres följegyzései. A többi, ami baráti kezéből az én örökömbe jutott, már egy regény, ami külön ügy ; jó vagy rossz, majd elválik, e pillanatban nem is érdekel. A jegyzetek többi része azonban egy-egy mondat, axioma, összefüggés nélkül való följegyzés. Igy nem lehet az egészet közre adni. Nekem azonban nem csak irodalmi és baráti kötelességem, hogy befejezetlenül ne hagyjam ezeket a dokumentumokat, hanem annál több. És befogom fejezni én, aki értem, a jegyzetek, tört szavait és félmondatait is éppen az asszonyok becsületes fejlődése és fölszabadulása kedveért, nem törődöm a férfiak hazug gavallériájával. Az irodalmi érdek az én szememben mindennél előbbre való. Ám e jegyzetek szereplő személyét — nem látom olyan komplikáltnak, mint a jegyzetek írója látta. Egy nem érdektelen, de nem példa nélkül való érzéki eltévelyedés volt az egész ügy. Tárgya, nem szép, nem esztétikus, de igaz és bizonyos litteráris zavart tisztáz. Megírása nem volt hiába való, már csak azért sem, mert a férfiú, aki egy sulyos lelki válság közepette került egy neurastheniát gyártó és valójában — ha igazi törvények volnának — hivatalból üldözendő, formátlan bestia kezébe : nehány élő adatot szolgáltatott a szabad szerelem apostolainak természetrajzához. A nő a megfordított Manon Lescaut volt és mint ilyen — mint minden ami megfordított — dísztelen látvány. Egy ponton azonban Kovács István ellenében — rokonszenvűnk akármennyire is hajlik az orvos felé — védelmeznünk kell őt. A világba kidobott másoló-leány — férfi csontjai dacára is — csak asszony volt és élni akart. Még pedig jól. És hogyan, ha nem férfi, vagy férfiak által ? Mentenünk kell őt, mert szerencsétlen és naiv asszonyok segítségét végérvényesen csak akkor vette igénybe, amikor a férfiakból kifogyott.

Egyébként alapjában véve egyszerű volt ez a némber, nincs mit sokat kisérletezni vele, mint belletristikai tárgygyal sem érdemes vele hosszan foglalkozni; nem volt a legutolsó azok között, akik ezer és ezer számra törnek utat maguknak ez érzéki és koldus városban; hamarosan lefogjuk tárgyalni.

(A tizenhatodik levél következik.)

RÁTARTÓS KIRÁLYKISASSZONY.

Irta: **Heltai Jenő.**

A HERCEG ÉNEKE.

1.

Imádom az asszonyi népet,
Ajkárul egy csókot ha tépek
Az nékem oly kéj, oly öröm,
Az boldogságom, gyönyöröm.
Nem nézem azt, hogy piros ajka
A csókot milyen kedvvel adja,
A lány ha durcás, ha dacos,
A csók annál jobb, zamatos.
Többet ér a büszke lányka
Mint a könnyen olvadó
És a márványt hozni lángba
Bár nehéz, de ízgató.
Kivívni a csókot szerelmi csatán,
Legyőzni az ellenkezőt.
Ott csüggni szerelmesen hő ajakán,
Ennél mi szebb és mi dicsőbb?
Unalmas a csók, ölelés, vallomás,
Ha harc nélkül érheted el,
Az íze, zamatja, a füszere más,
Ha érte ah, kűzdeni kell!

2.

Be jó is a csók, mit a lány ad,
Hej, kaptam, az ég tudja hányat
S nem nézve időt és helyet
Raboltam is épp eleget.
Most szomjuhozom csudamódon,
Egy lánynak ajánlom a csókom,
De ő kevély és csupa gőg
Azért is imádom úgy őt.

Szíve hallgat és nem érez,
Rám tekint, de meg se lát,
Mégis, mégis az enyém lesz
Föl csatára! Rajta hát!
Kivívni a csókot szerelmi csatán,
Legyőzni a ellenkezőt.
Oti csüggni szerelmesen hő ajakán.
Ennél mi szebb és mi dicsőbb?
Unalmas a csók, ölelés, vallomás,
Ha harc nélkül érheted el,
Az íze, zamatja, füszere más,
Ha érte ah, küzdeni kell

ÁSITÓ DAL.

1.

Egyszer volt, hol nem volt
Volt egy hős lovag,
Hogy mi bátor, hogy mi büszke,
Hogy mi tűzzel ment a tűzbe,
Isten tudja csak.
Úgy szerette minden asszony,
Mert csinos volt s hetyke,
Csak egy gőgös várkisasszony
Nem, nem, nem szerette.
Ha meglátta, hogy a hős
Szerelemtől reszket —
Á—á—á—á—á—á—á—á
Ásitani kezdett.

2.

Egyszer volt, hol nem volt
Volt egy hős lovag,
Mintha nem vón semmi dolga
A kisasszonyt átkarolta
S csak csókolta, csak.
A kisasszony szédül, ájul,
Nem jut szegény szóhoz,
Ennyi sok csók a javából
Ejnye nem is oly rossz!
Próbálgatna, de nem tud,
Bárha ejt is könyet
Á—á—á—á—á—á—á—á
Ásitani többet.

VADÁSZ NÓTA.

1.

Vadászni be fényes, vadászni be jó,
Vadászni mily úri múlatság,
Kergetni, hajszolni vígan hajahó
A szarvast, medvét, a vadmacskát!
Azt, ki jó vadász
Azt elfogja láz,
Míg a vad nyomát
Árkon bokron át
Űzi-hajtja,
Hű kopó szalad
És a láb alatt
Zörren ág, levél,
Fűt a szenvedély
Rajta, rajta!
Izgató a vad, vad, vad
Vad, vad, vad, vad, vad,
Mely előtted elszalad,
Lad, lad, lad, lad, lad,
Izgatóbb gyakorta hidd
Hidd, hidd, hidd, hidd, hidd,
Az a vad, az a vad, az a vad, az a vad,
Az a vad, amely szelid!

2.

Az asszonyi népre vadászni be jó,
Mily élvezet, nincs neki párja,
Amíg a vadat szenvedélyes mohó
Vadásza karjába bezárja.
Azt ki jó vadász
Azt elfogja láz,
Míg az ily nemes
Drága vadra les,
Jóra, s szépre,
És az üldözött
S az üldöző között
Mit a férfi kap
A seb súlyosabb
Hóba-hébe!
Izgató a vad, vad, vad, stb.

A harc harsonája.

— 1871 —

Irta: **Ugron Gábor.**

Ki tudná megmondani, mily hatalom lakik a dalban? Mi csak azt tudjuk, hogy egy nemes érzelemből fakad: a szerelem virága, az öröm tolmácsa, a harc harsonája, melyet csak úgy ért a paraszt, mint az uralkodó.

Napoleon oroszországi hadjáratára indúlván Marlborough dalát dúdolta. Midőn a waterlooi síron elhúllott gárda hősiességének okát keresték, dalfűzeteket leltek szíveik fölött. Roland dalától a Marseillaisig hosszú története van a dalnak, melynek hatalmát jellemezte az a hadvezér, ki kormányától vagy egy sikerült dalt, vagy tizezer embert kért. A dal hatalma abban áll, hogy lelkünk legbensőbb érzelmeinek ad kifejezést s életre segíti azokat, vagy fönntartja. Hányszor nem csendűl meg ajkainkon „a régi dal, régi dicsőségről." És ki tagadhatná, hogy nem hatott nemzeti érzelmeinkre éltetőn amaz alig múltnak is mindig félve nevezett időben, midőn az irlandiakkal egyezett jelszavunk: „England's difficulty is Ireland's opportunity."

Ezért talán mi könnyebben is megértjük Irland dalait, mint más nemzet. Gondolom, ezzel okát adtam, miért választottam ez irásom tárgyául a féniek dalait.

„A zöld Erin" politikai költészetéről nem sokat tud Európa, vagy csak oly keveset, mint az angolok. Davis, Duffy és a többi dalokról alig olvasnak Angliában valamit. Még kevésbbé foglalkoznak Irland régi dalaival a régi dicsőségről „the days of old" amint ők mondják. Csak Irlandban lehet megösmerni őket, vagy ha — mint engemet — egy irlandi vezet a szentélybe.

A nyomtatásban feltalálható dalok legrégebbjei Jakobita-daloknak neveztetnek, melyekkel nemcsak Skócia bírt. Midőn a Stuartok Angliából elűzettek, az irlandiak is pártjukra állottak s ügyüket nem egy népköltő dalolta meg. E dalok most kötetekre mennek. A Stuartokkal zászlójuk is

kiveszett, de a nép érzelme s ennek hangja: a dal túlélte őket; csak lassan-lassan vitettek át a képletek a hazára. S az allegóriák egy üldözött fiatal lányról, egy öreg koldusról, elfeledett rengeteg virágról, vagy egy széttiprott vadrózsáról regélnek.

Az amerikai nyomán kigyúlt francia forradalom úgy meghozta az irlandiaknak, mint Európa többi népeinek is a felszabadulás reményét. Egy dal mutatja, mint várták az írek akkor a franciákat; az egy Irlandban általánosan ismeretes régi dal után van csinálva, melyben a szegény vén asszony Irlandot képletezi:

A szegény vén asszony[1].)

„Óh a franciák tengerre szálltak! — szól a szegény vén asszony. — Óh a franciák az öbölben vannak, haladék nélkül itt lesznek és a narancs-lobogó[2]) el fog bukni! — szól a szegény vén asszony.

Kar. Óh a franciák az öbölben vannak, itt lesznek hajnalra s a narancs-lobogó elbukik! szól a szegény vén asszony.

S szabad lesz-e Irland? — szól a szegény vén asszony. Igen, Irlandnak szabaddá kell lennie, szívétől egész a tengerig és föl talpra föl a szabadságért! — szól a szegény vén asszony.

Kar. Igen, Irland szabad leend, szívétől egész a tengerig és föl talpra föl a szabadságért! — szól a szegény vén asszony."

Az „egyesült «Irlandiak» magukra hagyattak, de azért nem estek kétségbe ügyök miatt. Bíztak bátorságuk és összetartásukban, mint a dalból kitetszik.

«Kérdezzétek a dölyfös szászt, ha tetszettek-e csapásaink, midőn találkozánk Fontenoy csatateren. Óh fölkelünk mi még a zöldért[3]), bajtársak fölkelünk mi még a zöldért! A porban van az üldözött, és meggyalázott még! De van szívünk, karunk, bajtársak, elég izmos, hogy megvédje, felemelje mocsoktalan zöldünket!«

---

[1]) Mint a franciáknál — véleményem szérint — helyes szokás, prózában fordítani.

[2]) Az ultra-protestánsok színe a narancs, mig Irlandé zöld.

[2]) Zöld lobogóért.

A tikos társaságok, klubbok elterjedtek az egész országban. A városok összeesküdtek, a vidéken a parasztok éjjel összegyűltek és gyakorolták magukat egyetlen fegyverükkel: a lándzsával. Az 1798-iki felkelést nagyon jellemzi, hogy ez az egyedűli nem volt vallási jellegű, katholikus, protestáns együtt fegyvert ragadt. Azonban a rosszúl fegyverzett, vezetett és többszörösen elárult „egyesült irlandiakat" eltíporták.

A fölkelés elnyomása után kötött ki Humbert francia tábornok ezer szász harcossal, kikhez ezerötszáz irlandi paraszt csatlakozott. Egy fényes győzelem után Castlebarnál megsemmisültek, de a csatára ma is emlékszik a nép és a csúfosan megszaladt angolok gúnyjára castlebari versenyfutásnak — „the races of Castlebar — nevezi.

A béke ült Irland völgyein és bércein sokáig, mégis a fölkelés martírjait nem feledték el, éltek a szivekben, s együtt laktak a fölkelés emlékeivel. Ime egy dal róla:

„A halottak emléke.

Ki remeg beszélni 98-ról? Ki pirul e név hallatára? Midőn a gazok nevetik a hazafi sorsát, ki fordítja el szégyenkedve fejét? Az nyomorult, az csak szolga, ki ekként bántalmazza hazáját. De egy férfilelkü ember, férfi, mint Ön, velünk üriti poharát.

Szomoru és átkos napon fölkelének védeni szülőföldjüket. Oly honfilángtól égtek, minek itt semmi sem tudott ellenállani. Haj! az erő lesujthatja a jogot! Ők elestek és üdvözölének. S férfilelkű ember s férfi mint Ön, ma seregestől áll itt.

Ime emlékünk! s ez legyen vezető lángoszlopunk! Mely minket lelkesítsen harcra a szabadságért s tanítson meg egyetérteni! Legyen a szerencse jó vagy rossz, legyetek irlandiak, bár sorsotok lehet oly gyászos, mint övék volt és legyetek férfilelkü emberek, valóban férfiak, mint ők valának 98-ban."

Ámbár Moore nem volt politikai költő, elég nemzeti volt arra, hogy szép dalai, melyekben fölélesztè Irland ősi történelmének költői epizódjait, lelkesedéssel fogadtassanak és a közönség nagyobb horderőt tulajdonított neki, mint talán Moore maga.

Az O'Connell-féle mozgalom ujra mozgalomba hozta

az irlandi hazafiságot. O'Connell a katholikusok emancipáció-ját kivívta s a kunyhók lakói is „megszabadító“ névvel tisztelték meg. De csakhamar kétségbe estek békés uton érhetni el céljukat és fegyveres fölkelés eszméjét kezdték elfogadni. Az ifjú Irland a „The Nation“ lapot alapitotta s e tehetséggel szerkesztett heti közlöny hazafias költeményeket is közölt, melyek nagy népszerűségre kaptak. Szellemüket jól kifejezi e rövid mutatványunk:

„Nagyon sokáig hordtunk rabigát, nagyon sokáig szolgaláncokat, nagyon sokáig szóltunk félénk hangon és mindig hasztalan. Gazdagságunk szinültig tölte a rabló szász orozva dobott hálóját. Óh! barátim, egy napon megmutatjuk nekik, mit tudnak az irlandiak!“

Irland legjelesekb költői e lapokban közölték sugallatuk gyujtó tüzét. Ez egy folytonos felkelésre hivás volt. A költők most az irlandiak függetlenségi harcait dalolták, az angol betörők ellen, majd a francia király szolgálatában dicsően harcolt ír dandár emlékét idézték föl, amint megszalasztják az angolokat; most Irland nyomorát festették és a győző szász kegyetlenségét, majd Tirol hősiességét Hofer alatt Napoleon ellen és mindig így kiáltottak föl:

„Irek, keljetek föl, törjétek össze bilincseitek! Sujtsatok a szemtelen szászra Erin bosszuálló vasával! Harcra föl a hazáért!“

A „Nation“ költeményei népszerűek lettek, s némelyikük ma a féniek „Marseillais“-e, ha úgy tetszik: „Talpra magyar“-ja.

Az 1848-iki zendülést a nagy éhség és az emigrálás hosszú sorú évei után, csekély vérontással elfojtják. Egyetlen eredménye volt, hogy az Amerikába való kiköltözés még nagyobb mérvet öltött.

Löher Ferenc német iró azt állítja, hogy az irlandiak adták az amerikaiaknak ama sajátságos jellemvonást, mely megkülömbözteti őket az angol-szászoktól: ez kitartóbb és körültekintőbb, az vállalkozóbb. Löher véleményét el kell fogadnunk, mert a húsz év alatt másfél milliónyira emelkedett a kivándorló. Sok ideig összevegyült az amerikaiakkal s elfeledte a mostoha régi hazát az új kedvesért.

Egy idő óta azonban, különösen az 1848-iki számüzetés után, az ifjú irland főnökei Amerikába kerülvén, társulni kezdettek az irek, s ma már a lakossággal való összeolvadás lassubb menetü, mint azelőtt.

Az 1867-iki fölkelési kísérleteket amerikai irek vezették. Sokan közülük akkor látták először hazájukat. Ez idő érzelmét híven fejezi ki e dal:

„Az amerikai ir.

Szabad Columbiában születtem én, lábaim csupán Amerika földét taposták; de vérem mint csak lehetséges irlandi és szívem Erinért dobog, Erinért túl az Óceánon.

Azt mondják, hogy nem mondott le a harcról, a derék öreg sziget új szerencsét kisért, hogy zászlója már fönlobog és hívja a számüzésből fiait keblére. Legyen, van fegyverem bizton röptű golyóra, van tervet forraló agyam, merni kész kezem, a hívó szózat még el sem hangzand és én Erin zöld mezőin termek ott az óceánon túl".

Jelenleg, tudvalevő, az amerikai irek egy kis köztársaságot képeznek nagyban. Van elnökük, szenátusuk, hadseregük, lapjaik, külön irodalmuk. Gyűlölik Angliát és összeesküsznek ellene.

Cork-ban a féniek kivégzésének évfordulóján, a tüntetésen egy új dalt énekeltek Hickam Károlytól. Ez egy újabb alaku „Szegény asszony", ki most Amerikára veti szemét.

„Hajók szálltak a tengerre — szólt a szegény vén asszony, — erős hajók rengnek a tengeren; — szól a szegény vén asszony. — Óh! átszállnak ők az óceánon, oly hazából, hol mindenki, s amit hoznak drága nekem nagyon! — szól a szegény vén asszony.

S most, ha férfiak vagytok, — szól a szegény vén asszony, — most vissza fognak jönni — szól a szegény vén asszony — tömérdek fegyverrel és ágyúval s amint partjaira lépendenek: Irland szabad leend mindörökké! — szól a szegény vén asszony".

Irland — reméljük — békés úton elérheti autonomiai törekvéseit. S remélni lehet, hogy a wighek is megértik valahára az ireket. S ekkor a „régi dal, a régi dicsőségről, a régi gyűlölségről" örökre el fog mosódni a testvériség új dalában és mi elmondhatjuk Irlandról is a francia példabeszédet: „Franciaországon minden dalban végződik."

Házon kivül.

(Köznapi vigjáték több szinváltozásban.)

Irta: **Ambrus Zoltán.**

Személyek:

Tristan.
Isolde, Tristan felesége.

I.

(A szín: élénken emlékeztet azokra az intérieur-ökre, amelyeket a Jendrassik Jenő képein látni. Mikor a függöny felgördül, Isolde sír, Tristan szivarozik.)

Isolde. Én vagyok a legboldogtalanabb asszony a világon!

Tristan. (Magában): Mintha ezt már hallottam volna valahol! (Kinéz az ablakon s némán viseli a felelősséget.)

Isolde. Szegény mama, ha tudná, ha tudná! . . .

Tristan. (Érdeklődve): Mit?

Isolde. Hogy micsoda életem van! Bele őrülök! Bele őrülök!

Tristan. Hm.

Isolde. Miért is születik az ember a világra?!

Tristan. (Magában, keserű gúnynyal): Hogy előbb megházasodjék s azután meghaljon!

Isolde. Itt penészedni el ebben a nyomorult kis zúgban!

Tristan. (Felemeli szemeit az égre, mintha informálni kivánná a magasságban lakókat): Öt szoba!

Isolde. Mi az?

Tristan. (Nádaitól tanúlt, de Ryons-i mozdulatokkal): Azt mondtam, hogy öt szoba, balkonnal és az első emeleten: csak némí túlzással nevezhető nyomorúlt kis zúgnak.

Isolde. Hallja, kedvesem, erre nézve egyszer s min-

denkorra kijelentem önnek, hogy nekem úgyan hiába bérel ki akár egy egész granáriumot: semmi kedvem azzal tölteni az életemet, hogy naphosszat le s fel sétáljak egy puszta, kietlen lakásban! Embereket akarok látni, embereket!

Tristan. Azt hiszem, tegnap este az Operában bő része lehetett ebben az örömben!

Isolde. No lám, milyen kegyes! Nagy csudára egyszer eszébe jutott, hogy elküldjön az Operába s most egy fél évig fogja a szememre vetni ezt a nagylelkűséget! Kitűnő mulatság volt, mondhatom! Olienor-t adták s a közönséget úgy fogták az utczán kötéllel!

Tristan. Látja, mily igazam volt, hogy nem mentem el?!

Isolde. (Élesen): Magának mindig igaza van, de, gyöngédségből, talán mégis elkísérhetett volna. Ennyi figyelmet még magától is meg lehetne várni. Tudtommal nem azt esküdte, hogy: «Én múlatni fogok, ezt a szegény asszonyt pedig elküldöm az Olienor-ba!»

Tristan. Olienor-ra nézve nem fogadtam semmit. Kérdezze meg csak a plébánost.

Isolde. Akik láttak, szánakoztak rajtam. Ginevra néném egész este forgatott, vajjon: igazán boldog vagyok-e? — s a körülöttünk ülők halkan azt kérdezgették egymástól: «Kik ezek a szegény asszonyok, akik a férjeik nélkül, ily árván, elhagyottan gúnnyasztanak a székeken, mint két beteg madár?!»

Tristan. S a múltkor, amikor elkisértem, tudja, mit mondtak a körűlöttünk ülők? Azt kérdezték a jegyszedőtől: «Vajjon miért jönnek ezek a szinházba, amikor veszekedni akarnak?! Miért nem maradnak otthon?!»

Isolde. Persze, ha ön a felesége mellett ülve, orfeumbeli dámákkal flirtel!... Köszönje meg, hogy botrányt nem csináltam.

Tristan. Flirtelni?! Én?! Aki a családi béke érdekében a nyugdíjas színésznőknek sem köszönök többé?!

Isolde. Tőlem köszönhet a primadonnáknak is. Úgy se néznek azok magára.

Tristan. (Baljóslatuan): Gondolja?

Isolde. Ó, tudom, hogy magán nem múlik semmi. De nem fogom eltűrni, hogy nevetségessé tegyen! Értette?

Tristan. Meg fogja engedni...

Isolde. Nem fogok megengedni semmit. Elég volt ebből az életből. Fiatal vagyok; nem akarom, hogy elevenen eltemessenek. Inkább haza megyek a mamához.

Tristan. Ha minden áron háborúzni akar valakivel...

Isolde. A mamáról ne szóljon tiszteletlenül, mert...

Tristan. Én egy szót se szóltam.

Isolde. S ez az utolsó szava? Még csak nem is felel a kérdéseimre?

Tristan. Igazán nem emlékszem, hogy mit kérdezett.

Isolde. (Ironikusan). Hogy is emlékeznék?! Hisz az oly kevéssé fontos, amit a felesége beszél!... (Hirtelen): Elvisz magával, vagy nem?

Tristan. Hová?

Isolde. Bánom is én akárhová. Emberek közé. Ahová menni készült.

Tristan. Én a klubba akartam menni...

Isolde. Kártyázni nem tudom miféle csirkefogókkal. Gyönyörű élet! Büszke vagyok önre!

Tristan. (Egy egyiptusi istenség szelíd békéjével): A klubba akartam menni, de szívesen elviszem valahova: egy föltétellel... Ha nem veszekszik velem.

Isolde. (Csudálkozással s szemrehányólag tekint az urára): Mikor szoktam én veszekedni?

Tristan. A kérdés csak az, hogy hová menjünk?

Isolde. Igazán elviszel?

Tristan! Ha neked ez örömet okoz.

Isolde (Sok buzgósággal): Igen, de... a vacsorát már megrendeltem.

Tristan. Akkor hát maradjunk itthon.

Isolde. (Duzzogva): Látod, csak bolonddá akartál tenni!

Tristan. Szó sincs róla. Az igazat bevallva, jobb is

szeretem, ha kívül vacsorázunk. Egy kicsit únom már a Kati repertoárját.

Isolde. Igen. Neked mindegy, akárhol. Csak itthon ne kelljen lenned! Az étel is jobban ízlik, ha egy kicsit hűtlen lehetsz a családi tűzhelyedhaz!...

Tristan. Bizony, néha jól esik megcsalnom Katit a pilseni sörcsarnokkal.

Isolde. (Szemrehányóan, de kevesebb tragikummal): Elmégy hazulról, mint valami mogorva öreg úr s amikor kilépsz az utcára, megint a régi vidám fickó vagy!... (Csábító mosolylyal): Melyik ruhámat vegyem fel?

Tristan. Amelyiket akarod.

Isolde. Égyikben sem tetszem neked?

Tristan. Mindegyikben tetszel.

Isolde. Akkor hát válaszsz. Azt akarom, hogy te válaszsz.

Tristan. (Zavarral): Tudod... izé... az a sötét crèpe de Chine, azzal az izével...

Isolde. (Megbántódva:) Már három éve nem hordom! Három éve nem néztél reám!

Tristan. (Ravasz ostobasággal): Ettől a ragyogó két szemtől nem látom meg a toalettjeidet!

Isolde. Hazudsz, de legalább kedves vagy. (Vigan.) Hová megyünk?

(Hosszas tanakodások. A kaszinó nem konvenál; ő nagysága nem azért akar kirándulni, hogy egész este egy nagy, üres helyiséget, néhány álmos pincért s két falánk öreg urat nézzen. Tristan úr melegen érdeklődnék egy kisebb sörcsarnok iránt; de nem meri védelmezni ezt a rossz ötletet. Alapos megkritizálása az összes számbavehető lokalitásoknak. Közben egy párszor összevesznek, Isolde haza akar menni a mamájához, majd utóbb kibékülés s Tristan úr beadja a derekát. Megállapodnak egy hotelben, amelyet sokan látogatnak.)

II.

(A szín megváltozik. Nagy étkezőcsarnok, cigányzene. Az akció itt már gyorsabban folyik; a piros bor pirosra festi Isolde arcocskáját, Tristan úr, az elandalodás egy pillanatában, pezsgőt hozat.)

Isolde. (Halkan): Remélem, mindenki azt hiszi, hogy a kedvesed vagyok?

Tristan. (Szintúgy): Itt ugyan hiába hencegsz. Nagyon sok ismerőst látok s még a borfiúk is tisztában vannak családi állapotunkkal.

Isolde. Mégis a kis sörcsarnokba kellett volna menni. Mennyivel kedélyesebb lehet ott!... De oda nem mersz elvinni, mert tartasz tőle, hogy rájövök a turpisságaidra.

(A társalgás még halkabbá válik. A cigány a Parasztbecsület intermezzo-jával lenyügözi a legderültebb kedélyeket is. Majd újabb intermezzo. Izolde úgy véli, hogy egy titkos pillantást fogott föl, amely Tristan úr szeméből a negyedik asztal egy excentrikusan öltözött hölgyéhez repült volna. Zivatar egy pohár pezsgőben. Egy pár titkolódzó könycsepp. Második üveg pezsgő. Legújabb kibékülés.)

III.

(A kocsiban.)

(A társalgás szünetel.)

Isolde. Te kedves, édes, édes!...

Tristan. Kedves kis bolondom!

(Egy hosszú néma csók. A fiakker vágtat. Az Andrássy-út sarkán Mihaszna András egykedvüen nézi a csillagokat.)

Isolde. Milyen lassan megy ez a kocsi!

Tristan. !!!

Isolde. Mindenütt jó, de legjobb otthon.

Tristan. (Magában.) A jó házassághoz nem kell hozomány, de koronként nem árt, ha az ember házon kívül vacsorál.

(A fiakker elvágtat.)

Tisza István – a forradalomról.

A Tisza István ifjuságának terméke — tizenöt év előtti időből — ástuk ki ezt az essay töredéket. Ez az irás — mely Napoleon egy tábornokáról szól — kitünő kulcs az államférfiu gondolkozásához és jobban jellemzi őt, mint mi, akik a kulcsot, a véglegest, valószinüleg csak akkor találjuk meg hozzá, amikor már — nem lesz. Az élőt, aki homloktérben áll, mégis csak legjobban tudja analysálni és magyarázni ő maga, ha közvetett módon is. Hálásak vagyunk tehát e jellemzésért neki is, Gyulai Pálnak is, aki legelőször adta közre.

A francia nemzet azon nagy epopeája, mely a nagy forradalom viharaival kezdődve, Napoleon hadjáratain keresztűl a császárság bukásához vezette s a szent szövetség gondnoksága alá juttatta azt, a szereplő egyéniségek egész tömegét vetette felszínre.

Hányan tűnnek fel és mily kevesen élik túl e korszakot! A hóhér bárdja és a csatateret nagy kaszása szorgalmasan működik. Rövid út vezet a hatalom polcától, a guillotineig s ez az út soha nincs elhagyatva. Mindenik párt, mindenik klikk gyorsan követi áldozatait s ejti fejét Sanson kosarába.

A túlélők, kevés kivétellel, azon ügyes emberek sorából valók, kik végig szolgálhattak minden rendszert, mert egyiknek sem osztoztak hite, meggyőződése és szenvedélyeiben.

Karr Alfonz szerint mindenkinek három jelleme van: melylyel valóban bír, amelyet ő hisz valódinak s amelyet másokkal akar elhitetni.

Barras a legbátrabb, legtevékenyebb s legügyesebb a kalandorok azon csoportjából, kik Robespierret megelőzték és vérpadra küldték. Az események szeszélyes játéka a francia nemzet sorsának intézését az ő hitvány kezeibe teszi le, sok tekinretben ő nyomja egyénisége bélyegét azon kormányrendszerre, mely négy éven keresztűl kormányozta Franciaországot.

Egyaránt kitűnik Barras erélye, bátorsága, terroristicus kegyetlensége és kapzsisága által, csak úgy mint Carnot, kinek hideg, bizalmatlan lelkülete könnyen állt a szenvedélyek, a gyűlölet szolgálatába. Terrorista volt ő is, vad, sötét szánalmat nem ismerő, de a közte és társai közt felmerült ellentétekből fakadó kicsinyes és dúrva civakodásnak mélyebb politikai tartalmat adott Carnot azon becsületes törekvése, hogy a directorium a törvényhozás előtt meghajoljon akkor is, midőn az saját nézetével nem egyezett. Az az elkeseredett és meddő küzdelem, melyet másfél éven át vívott a nemzet szabadon választott többségét elnyomni törekvő társaival szemben s melyért száműzetéssel kellett lakolnia, egyik legszebb epizódja életének.

Az erős fejű de korlátolt Barras, viszont republicanus és szabadságszerető, igazi radikális recipe szerint, korlátlan szabadságot, korlátlan érvényesülést kiván magának és barátainak a többiek rovására. Szereti a hatalmat; annak megvédésében erkölcsi skrupulusok nem feszélyezik.

E mellett ez időszakban kezdi majdnem természetfölötti hatalmát az emberiség nagy megrontója, Bonaparte is. A katona lelkének rúgóját: a dics- és pénzvágyat ragadja meg hatalmas kezével. Már sok jámbor lélektől megbámúlt első hires napiparancsában a rablóvezér szól társaihoz s első perctől fogva működése azt hirdeti a világnak: jól és könnyen él, hírt és vagyont szerez, ki zászlóm alá szegődik.

A directoriummal szemben hűséget mutat ugyan, de nemcsak a hadjárat vezetésében, hanem a béke-alkudozásokban s Olaszország sorsának intézésében is saját feje szerint jár el.

A nemzet nagy többsége ellensége volt első perctől fogva a directoriumnak s ez hatalmát eleitől végig csak fegyveres erővel s a zsarnokság és erőszak minden eszközének felhasználásával tarthatta meg. Az időszakot négy államcsiny, négy főparancsnok és ezek kiséreteinek garázdálkodása tölti be. Barras parancsára szeptember 8-dikán éjjel tömegesen elfogják és deportálják a royalista ellenzék vezéreit s két direktort és 197 törvényhozót fosztanak meg állásuktól.

Mi sem jellemzi inkább bizonyos radikális körök szabadságszeretetét, mint az, hogy e szeptember nyolcadiki államcsinyt bár formailag törvénybe ütköző, de lényegileg üdvös és hazafias tettnek, a szabadság megmentésének tekintik vagy kivánják feltűntetni ma is.

Eszünkbe jut azon német demokrata-bizottság kiált-

ványa, mely így kezdődött: „a népfelség tántoríthatatlan hívei vagyunk, a monarchiát semmiféle többség nem fogja ránk erőszakolhatni.“

A ki radikális elveit egy nemzet többségére akarja reá erőszakolni, ép oly rossz, ha nem rosszabb zsarnok a legvadabb kényúrnál.

A rajongót szenvedélylyé vált meggyőződés, a kalandort az életfentartás ösztöne hajtja előre; egész énjét, akarata és indulatai egész erejét viszi a politikai küzdelembe mindakettő; a mérsékelt pártok nagy tömegét ellenben a szenvedélytől ment higgadt meggyőződés vezeti. Kellemetlen küzdelemre szánja magát, ki rajongónak avagy kalandornak áll útjába. Sáros úton kell lépésről-lépésre tovább húznia a közügy szekerét, szenvedélyes támadásokat méltatlanul kell eltűrnie. De a mely nemzet többsége a kötelesség teljesítés e módját nem gyakorolja, a küzdelem e fajtájától visszavonul, hazája sorsát a szenvedély és önérdek által vezetett pártok kétes kisérleteinek önmaga szolgáltatja ki.

Vajjon ha 1797 tavaszán a sors nem Letourneur, de a többséghez tartozó valamelyik director kilépését határozza el s a directorium többsége Carnot vezetése alá kerül, nem történt volna-e meg a restauráció még 1797-ben és nem juthatott volna-e el Európa 1814-hez, a császárság isszonyú vérontásai nélkül? Nem borzasztó-e ily játékszernek látnunk az emberiséget a vak sors kezében, melynek egyetlen szeszélye évtizedek szenvedéseit, milliók pusztulását, nyomorát idézi elő.

Az emberiség sorsát nem puszta véletlen intézi. Nem vaksors szeszélye hányja az emberiség hajóját cél és rendszer nélkül ide s tova; egy bölcs kéz vezeti azt megpróbáltatások, szenvedések, vérontások sziklái és zátonyai között, mindig tovább, magasztos rendeltetése felé. Kicsinyek és nagyok, gyengék, erősek, egyesek és nemzetek öntudatlan eszközök az ő kezében. Az ő akaratát szolgálta, az emberiség fejlődésének ügyét munkálta Barras, e sorok hőse s azon dicstelen kormányrendszer is, mely az ő egyéniségének méltó kerete.

DAL A KIRÁLYHOZ.

Irta: **Szabolcska Mihály.**

Felséges jó királyom,
Neked is van szíved,
S ez a szív jó lehet csak,
Mert sokat szenvedett.
Óh a te jó szívedhez
E pár őszinte szóm
Valahogy bár fölérne,
Tisztán és hallhatón.

Felséges jó királyom,
A magyar nép beteg,
Fáj neki, hogy a szíved
Sohsem értette meg.
Mit én tudom, kik és hogy?
Éket vertek közénk,
Hogy örök átkul egymást,
Meg sohse értenénk!

Felséges jó királyom,
Oh, ha te egyszer itt
Megösmernéd a nemzet
Igaz érzéseit:
De máskép lenne minden.
Be meg is értenéd,
Óh, de meg is becsülnéd,
E nép szeretetét!!...

Felséges jó királyom.
Igy, ahogy most vagyunk,
Lenézve, megalázva, —
Mi nem maradhatunk.
Mert ránk szakadt a bánat,
A szégyen és harag...
— Hazudnak a hízelgők,
Akik mást mondanak!

Felséges jó királyom,
Mi élünk, vagy halunk;
De el sohsem felejtjük,
Hogy magyarok vagyunk!
S aki nekünk királyunk:
Az a mienk legyen,
A lelke gyökeréig
Igaz magyar legyen!

Felséges jó királyom,
A magyar nép beteg...
A te nagy, jó szíved, csak
Ez gyógyíthatja meg.
Hajolj hozzánk csak egyszer
S meglátod, kik vagyunk:
Hogy hívek, jók, erősek,
Hogy — magyarok vagyunk!

A kétszersült.

Irta: **Holger Drachmann.**

A vámszedő ekkép mesélte el históriáját a kétszersültről:

— Kevésből is meg lehet élni, ha muszáj. Csakhogy lehet néha a kevés nagyon kevés is. Mit szól például 200 tallér kezdő fizetéshez, amiből két embernek és két gyereknek kell megélnie. Kezdő fizetés... csakhogy a kezdet kissé sokáig tartott, tovább mint a 200 tallér. Házas ember voltam, az egyik fiú már megvolt, mert kissé sietett a világra jönni; hamar megjött aztán a második is. A feleségem meg én szerettük egymást, szerettük a gyerekeket: de élni nehéz volt. Nekem állásom volt a s-haveni vámnál, feleségem az anyósommal és a gyerekekkel a városban élt, egy harmadik emeleti udvari szobában és varrogatott nyakkendőket katonák részére. Az utolsó garasig odaadtam nekik a 200 talléromat: magamnak betevő falatom se volt. Én nem élhettem velük a városban, mert együtt hamar éhen haltunk volna. Amúgy se volt a városban egy részeges kápláron kívül katona kapható: annak meg nem kellettek a nyakkendők. Hát ez nem megy nagyon vígan, — mondogattam magamban. A ruhák úgy lógtak rólam, mint a vitorlák az árbocról, a szélcsendben; és ha meg nem szoktam volna már gyerekkoromban a keserves hajó-kosztot, nehezen bírtam volna most a levegőből megélni. Itt-ott megvendégelt a káplár egy korty pálinkával, vagy egy darab disznókocsonyával, de aztán megint napokig eltartott, hogy magának se volt semmije. Sok dolgom nem volt, s így akadt elég időm ahhoz, hogy elgondolkodjam a helyzetemről, meg a jövőmről. Fogtam néha vadállatokat, halakat és azokból éltem, mint azt hajóskoromban a vadaktól láttam: csak éppen a kápláromat nem volt kedvem megenni, mert nem volt nagyon étvágykeltő se a külseje, se a szaga.

Egy napon aztán nagyon elkeseredtem. A feleségem azt írta, hogy legutóbbi látogatásomnál fogva családom megnövekedésére lehetek elkészűlve. Hát bizony, emberek vagyunk mindnyájan és ilyes dolgokról nem lehet disputálni. A pap elprédikálta, mi a kötelességünk és amint mondtam, az asszony és én nagyon szerettük egymást, de azért nagyon el voltam keseredve. Leűltem a régi sáncra, belebámultam a végtelen mélységes tengerbe, és igazán nagyon szép lett volna minden, hogyha nem lettem volna annyira éhes. Mindig az járt a fe-

jemben, mi lenne, ha ez a nagy víz csupa jó dupla-sör volna, és ez a kavics mind finom kétszersült. Olyan kedvet kaptam kétszersültre, hogy majdnem felkaptam egy kavicsot, hogy beleharapjak.

Ebben a percben érkezett egy gálya Svendborgból és horgonyt vetett előttem. Magam se tudom miért, föl keltem, besiettem az ott ácsorgó bárkához, és odaeveztem a svendborgi hajóra. A hajós lenn volt a kajütben, én bementem hozzá, jó napot kivántam neki; ő elém sietett és üléssel kinált. Körülszaglásztam és éreztem, hogy már ebéd után vannak. Beszélgettünk egyről-másról, az árról, a szélről, végre váratlanúl így szól a hajós:

— Mit szólna egy korty kávéhoz?

— Nem bánom — szóltam. Igaz ugyan, hogy nem régen ebédeltem — jó levest, húst és sört, — de azért egy korty kávé nem árt meg.

— Hej, szakács! — kiáltott a hajós, — hozz két csésze kávét cukorral. Behozták a kávét, rummal, ittunk, diskuráltunk erről-arról, közben bejött a szakács, hogy a ládából, amelyiken épen ültem, kivegyen valamit. Amikor felkeltembe bepillantottam a ládába, láttam, hogy tele van gyönyörü, nagy kétszersült-darabokkal. — Kétszersült?! — kiáltottam fel. — Istenemre csupa kétszersült! — Haha, nevetett fel a hajósom, le tudna törni ebből egy darabot? — Én mohón kaptam a kétszersült u t á n és darabjai egymásután tüntek el a szájamban. Nagyon régen volt, hogy ilyes falat volt a számban — szóltam. Ha az ember egy félig-meddig szárazföldi patkánynyá vált, úgy ezek a kavicsok gyönyörüséget szereznek neki.

Jót nevettünk mind a ketten, koccintottunk is rá, én pedig — csupa tréfából — megint egy darab kétszersült után nyúltam és zsebre tettem. —Mit akar vele? — kérdé a hajós csodálkozva. — Kis gyerekeim vannak — feleltem; aztán olyan nehezen fogzanak. Egy öreg asszony mondta, hogy semmi se hasznosabb a fogzásnál, mint ha egy ilyen kétszersültet rágnak a gyerekek. Szabad? — Tessék, tessék. Majd megjegyzem magam is és megmondom az asszonynak. És evvel egy egész nyaláb kétszersültet gyömöszölt a zsebembe.

Elváltunk, én megint a parton voltam. Minden darab kétszersültnél, amelyet a fogaim közt szétmorzsoltam, önkéntelenül a gyerekeimre kellett gondolnom. Mégis csak megcsaltam szegényeket — de mit tegyek? Nem elég, ha teljes fizetésemet odaadom nekik becsülettel?.....

VERSEK.

Irta: **Endrődi Sándor.**

ROMLOTT MAGYARORSZÁG.

STELLA MARIS.

Gyászba borult egek,
Háborgó tengerek
Csillaga, Mária!
Hozzád fohászkodunk,
Feléd sóhajtozunk
Szeplőtlen szűz anya.

Süvöltő felhők közt
Nyugodtan tündökölsz,
Tiszta, szép csillagunk, —
Míg hazánk hajóját
Viharok csapkodják
S hozzád sír jajszavunk.

Boldogasszony anyánk,
Mennyei patronánk,
Légy velünk! Légy velünk!

Sok kiáltásunkra
Siess oltalmunkra, —
Ha nem jösz: elveszünk!

Nagy szíved fényével,
Lelked békéjével
Hajolj a viharra!
Égi trónusodból,
Csillagos lakodból
Tekints a magyarra!

Viharon, vészen át
Ime, fölzúg hozzád
Nyomorunk jajszava:
Segítsd meg nemzeted,
Háborgó tengerek
Csillaga, Mária!

MI DOBOG, MI ZOKOG?...

Mi dobog, mi zokog
A fekete éjben,
Vadonat erdőség
Sűrű sötétjében?
Valami nagy bánat
Jár ott epedően —
Magyarország szíve
Dobog az erdőkben.

Földönfutó népség,
Hazátlan kuruc-had
Sötét nóták mellé
Vérkönnyeket hullat.
Jajja fölsirámlik
S el-elhal erőtlen —
Magyarország szíve
Zokog az erdőkben.

NEM OTT VAN A NÉP...

Nem, nem ott van a nép,
Hol az a sok cseléd:
Labanc lakomákon;
Nem ott van a nemzet,
Hol a dicső rendek:
Úri lényaláson.

A hű nép, kesergőn,
Ott bolyong az erdőn
Tátongó sebével,
Csak nyomorát érzi
Ezer tüske vérzi
S befödi az éjjel.

Ott vérzik a nemzet
A vad rengetegnek
Sűrű sötétjében —
Nem bízik már másban,
Egyedűl magában
Meg az — istenében.

Ha magát nem hagyja,
Ha isten akarja:
Eljön a jövendő —
Iszonyodva látják:
Mozdulnak a szálfák,
Megindul az erdő...

ERDŐKBEN TANYÁZUNK...

Erdőkben tanyázunk
Mint a vadállat,
Otthonunk az inség
Meg a gyalázat.
Förtelem és gazság,
Amiket érünk:
Bosszúálló isten,
Állj boszút értünk!

Börtönül borul ránk
A sötét vadon,
Takarónk a nyomor,
Nem az irgalom.
Az égre kiált föl
Minden csepp vérünk:
Bosszúálló isten,
Állj boszút értünk!

JÁRT ITTEN MÁR...

Járt itten már
Török, tatár
S kárunk, bajunk
Annyi volt már —
Szinte sok!
Nyögtünk bele,
Megszenvedtük,
Elviseltük,
Kihevertük
Valahogy.

De mióta
Nyakunkon a
Német csorda:
Erőnk pusztul,
Fogyva fogy...
Uram isten,
Szedd le rólunk
Ezt a cudar
Cakkunpakkot
Valahogy!

Első szerelmem.

A tudós élettörténetéből.

Irta: **Vámbéry Armin.**

1851-ben Pestre kerültem, és nevelősködésből tartottam fenn magamat. Közben találtam időt és alkalmat arra is, hogy nyelveket tanuljak: németet, olaszt, franciát, a latin és héber mellett. Szórakozásomat a híres Orcy-kávéház képezte, ahol többek között egy Mayer nevű úrral kötöttem ismeretséget. Ez az úr kitünő kondiciót ajánlott nekem: nevelői állást egy szlavoniai, kutyevói családnál, Rosenfeldéknél. Fogadtatásom nem volt a leghízelgőbb. Fiatalságom nem volt bizalomgerjesztő, főleg Emmi kisasszonyra való tekintettel, akinek — a ház tizenhatéves kisasszonya lévén — szintén az én tudományom forrásánál kellett tudásszomját csillapítani, és a tanár s tanítvány közötti csekély korkülönbség nem igérkezett nagyon veszélytelennek.

A mama aggodalma, amint azt a későbbi események igazolták, nem volt épen jogosulatlan. A kisasszony szép szemei megtették rám a kellő bűvös hatást, bár közben a privát tanulmányaimat sem hanyagoltam el. Minden szabad időmet a nyelvek tanulásának és az olvasásnak szenteltem: a legelrejtettebb zugokat kerestem fel, hogy teljes lélekkel magányomnak szentelhessem magamat. Már akkor hét nyelvet tudtam, és most hozzájuk vettem a spanyol, dán és svéd nyelvet, és az európai nyelvismereteimi mellé a törököt. Kedvelt olvasmányaim voltak Thomson «Évszak»-jai, Voltaire «Henriade»-ja, Petrarca szonett-jei és Tassó költeménye. A «Henriade» hőséért rajongtam, mint egy gyermek; Petrarca dalai pedig csendes

tolmácsai voltak az én ébredező szenvedélyemnek, és szivesen helyettesítettem volna a Laura nevet Emili-ával, ha a versmérték, és a mama argus-szemei le nem intettek volna.

Mint nevelő, lelkiismeretesen végeztem kötelességemet, mint ilyen megnyertem Rosenfeldék teljes megelégedését, csakhogy, mint fiatalember ugylátszik nagyon kezdtem a kisasszonyra váró jó parthiek-ra veszedelmes lenni. Bár a kisasszony maga nem annyira prudériából, mint inkább előkelő megvetésből, észre se akarta venni azokat az izzó, hosszantaró pillantásokat, amikkel szemein csüggtem, mégis, az óvatos szülők elhatározták, hogy tuladnak rajtam. Az alkalom nem sokáig késett. Ottlétemnek 18-ik hónapjában állott be a katasztrófa. A szépirás-leckénél voltunk. Emmike a betüket nem vetette a legkorrektebbül, ami engem, buzgó tanitót, arra bátorított, hogy megfogjam kezecskéjét, és úgy vezessem a tollát. A lágy, fehér kacsó érintése felbizseregette bennem az elfojtott érzelmeket úgy, hogy a szenvedély — mely legkevésbé pedagógiai buzgalom volt — elragadott és gyengéd, de félreismerhetetlen megszoritásával a kisasszony kezének, elárultam magamat. A leányka felugrott, dühös pillantást vetett rám és elhagyta a szobát. Másnap kiadták az utamat.

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kivánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

A hallgatás.

Irta: Andrejev Leonid.

Befejezés.

Letűnt a hold, a szoba sötétebb volt már, amidőn Ignatij fölemelte a fejét s rekedten kezdett suttogni, szerette volna beleönteni e suttogásba sokáig visszafojtott, sokáig nem nyilvánított szeretetének minden erejét.

— Vjera, leányom! Hát nem érted, mi az: leányom? Leánykám! Szívem, vérem, életem. A te öreg, ősz, gyenge apád . . .

Megrázkódott Ignatij válla, egész nehézkes termete remegni kezdett. De lebírta borzongását és tovább suttogott gyöngéden, mintha kis gyermekhez szólna:

— A te öreg apád kér tégedet . . . nem, Vjerocska, könyörög hozzád. Sír, pedig nem sírt még soha életében. A te bánatod, gyermekem, a te szenvedésed — az enyém is. Jobban fáj, mint a magamé.

Ignatij a fejét rázta.

— Sokkal rosszabb így, Vjerocska. Mi a halál énnekem, öregnek? . . . De neked! . . . Ha tudnád, hogy milyen gyöngéd, milyen félénk voltál te! Emlékszel-e még, hogy szúrtad meg egyszer a lábodat, hogy folyt a véred, hogy sírtál! Én édes gyermekem! Tudom én, hogy mégis nagyon szeretsz. Megcsókoltad a kezemet minden reggel. Mondd meg, mondd meg hát, mi nyomja a szívecskédet, hadd fojtom meg bánatodat a tulajdon két kezemmel. Van ám még erő benne, Vjera!

Hátrahullott Ignatij haja.

— Mondd meg!

Szemével majdnem átfurta a falat s kitárta karjait:

— Mondd meg hát!

Csend volt a szobában; a messzeségből idehangzott egy lokomotiv metsző, vontatott füttye.

Ignatij tágranyílt szemének pillantását révedezve jártatta ide-oda, hogy megszabadúljon leánya megcsonkított hullájának borzalmas látomásától. Lassan kelt föl a térdeplésből és szétmeredt újjú kezét bizonytalan mozdulattal emelte arcához. Aztán odalépett az ajtóhoz és reszkető hangon suttogta:

— Mondd meg!

Mélységes hallgatás volt a felelet.

IV.

Másnap Ignatij még jókor elköltötte egyszerű ebédjét s azután a temetőbe indult, — leánya halála óta első ízben. Meleg volt és csödesség, ember alig járt, mintha csak világos éjszaka volna ez a rekkenő nappal. Szokása szerint most is ügyelt egyenes tartására, szigorúan tekintett mindenfelé, s abban a hitben volt, hogy nem történt ővele semmi változás. Nem érezte lábában a rettentő gyöngeséget, azt se vette észre, hogy hosszú szakála egészen megőszült, mintha erős dér csapódott volna rá. Hosszú, egyenes, kissé emelkedő utca vitt ki a temetőbe; végén ott fehérlett az íves kapu, mely feketén tátongó, ragyogó fogazatú szájhoz hasonlított.

Messze, hátul volt Vjera sírja, ott, ahol a homokkal beszórt útak végződtek. Soká bolyongott Ignatij a szűk ösvényeken, amelyek tört vonalban szegték át a zöldelő, rég elfeledett és elhagyatott sírokat. Egyre megbotlott a felborult, vénségtől zöldes síremlékekben, eltörött rácsokban s a nagy, nehéz kövekben, amik belenőttek a földbe s lenyomták azt vénségök súlyos terhével. Ilyen kőhöz támaszkodott a Vjera sírdombja. Friss, megsárgult gyep födte, körös-körül pedig zöldellett minden. Vadszőlő futott fel a jávorfára, amíg a hatalmas diófa hajlékony ágait és dúsnedvű, érdes leveleit a sír fölé terjesztette. Ignatij leült a szomszéd sírhalomra s megpihent; pillantását csapongni engedte, majd fölemelte a felhőtelen, tiszta égre, ahol merev mozdulatlansággal függött a nap égő korongja. Átérezte azt a mély, semmivel össze nem hasonlítható csöndességet, amely a temetőkben honol, mikor szellő se rebben, levél se mozdul a merevnek látszó galyon. Ignatij megint azt képzelte, hogy nem csönd ez, hanem hallgatás. Elömlött ez a temető téglafalain, lomhán kúszott a távolba s kiáradt a városba. Csak ott ért véget ama szürke, makacsul és csökönyösen hallgató szempárban.

Ignatij összerázkódott és Vjera sírjára ejtette pillantását. Sokáig meredt a megsárgult, rövid fűszálakra, melyek földjükkel együtt kiásatva tán valamely nagy, szélsüvöltéses mezőről, nem bírták az idegen talajt megszokni. Nem tudta átérteni, hogy Vjera fekszik e gyep alatt, két méternyire tőle. Fölfoghatatlannak látta azt a közelséget s megzavarodás, különös nyugtalanság lepte meg a lelkét. Úgyanaz, akire ő úgy szokott gondolni, mint aki örökre a végtelenség sötét mélyébe tűnt — itt van az ő közelében . . . s ismét nehéz volt elhinnie, hogy itt van, de vissza nem tér soha többé. Ignatijnak úgy rémlett, hogy csak egy szót kell kimondania,

mely már ott lebegett az ajkán, csak mozdulnia kell — és Vjera feljön a sírból, oly épségesen, aminő volt életében. Egyúttal feltámadnának a többi halottak is, akik oly félelmesen tolakodtak az ő ünnepiesen hűvös hallgatásukkal. Levette széles karimájú fekete kalapját, egyet simított hullámos haján s megszólalt suttogva:

— Vjera!

Aggódás fogta el, hogy a hangját meghallotta valaki, fellépett a sírdombra és szétnézett a kereszteken.

Midőn senkit se látott, most már hangosabban ismételte.

— Vjera!

A régi száraz, parancsoló hangja volt ez; csak az a különös, hogy ilyen nyomatékosan kiadott parancs válasz nélkül maradhat.

— Vjera!

Ahogy elnémúlt éles, kiáltó hangja, egy pillanatra olyan volt neki, mintha valami határozatlan felelet halna el valahol a mélységben. Mégegyszer körülnézett, s a szúrós gyepre illesztette fülét, amelyről a haját félresimította.

— Vjera, mondd meg!

És borzalommal érezte Ignatij, hogyan hatol fülébe a sír hidege, hogy járja át az agyvelejét és hogy szólal meg Vjera, de még mindig az a hosszú hallgatás a felelete. Egyre borzasztóbb és rémesebb lett ez. Mikor Ignatij erőszakkal felütötte a sírról halálsápadt arcáját, azt hiszi már, hogy a levegő is remeg a tompa hallgatástól, mintha vad orkán tombolna ezen a szörnyű tengeren. Fojtogatja már a hallgatás; jeges hullámai tova rohannak a feje fölött, szétkúszálják a haját, a mellének zudúlnak, nyögnie kell a csapásaik alatt. Lassan kel föl, egész teste reszket, éles, gyors pillantásokat vet maga körül, majd hosszan, kínosan erőlködik, hogy kiegyenesítse a hátát és remegő testének visszaadja büszke tartását. Meg bírja tenni, szándékos lassúsággal veregeti le térdéről a port, fölteszi kalapját, háromszor keresztet vet a sírra s elmegy szilárd léptekkel; de nem tud eligazodni az ismerős temetőben, hibás útra tér.

— Eltévedtem! — mondja maga elé mosolyogva s megáll egy keresztútnál.

De csak egy pillanatig marad helyben, aztán gondolat nélkül kanyarodik balra, hisz nem szabad megállnia, haboznia. Nyomában a hallgatás mindenütt. Fölemelkedik a zöld sírhalmokból, ott leng a szűrke, komor kereszteken, a halottakkal tömött föld minden pórusából kiárad. Egyre sebesebben lépked Ignatij, bódultan rohan körbe ugyanazon utakon,

sírokat ugrik át, rácsokba botlik, szúrós bádogkeresztekbe kap a kezével és rongygyá tépi papi ruhája fehér szövetét. Fejében csupán az a gondolat maradt meg, hogyan szabaduljon innét. Nyugtalanul futkos, végül rohan már ide s tova, furcsán kiegyenesedve, lobogó köntösben, repkedő hajjal. Halálra réműl az, aki találkozik ezzel a futkosó, vadúl hadonázó emberi alakkal, ha látja ijedtségtől feldúlt ábrázatát, hallja tágranyílt szájából előtörő rekedt hörgését.

Rohanva törtetett Ignatij ama hely felé, hol a temető kápolnája világított. A bejáratnál, egy kis padon szunnyadt egy aggastyán, látszatra zarándok, mellette két koldusasszony civakodott.

Mikorra Ignatij a háza közelébe ért, egészen besötétedett; Stepanovna Olga szobájában égett a lámpa. Le se vetkőzött, kalapját se tette le, úgy porosan és rongyosan sietett a feleségéhez és letérdelt melléje.

— Anyjuk . . . Olga . . . könyörülj rajtam! — síránkozott. — Én megőrülök.

Fejét belevágta az asztal élébe s ordított oly vadúl, oly gyötrődve, ahogy csak az tud, aki nem sírt soha. Végre fölemelte a fejét, abban a biztos reményben, hogy most mindjárt megtörténik a csoda, megszólal az asszony s lesz hozzá egy szánakozó szava.

— Édesem!

Epedve vonszolta nagy testét a feleségéhez, ámde pillantása találkozott a szürke szempár tekintetével. Nem volt abban se szánalom, se harag. Tán megbocsátott neki a felesége, talán szánakozott is rajta, de a szemében nem látszott se szánalom, se megbocsátás. Néma és hallgatag volt az a szempár.

És hallgatott az egész komor, magányos ház.

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészit. Mütárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

LESZÁMOLÁS.

Irta: Szávay Gyula.

VÉGE A NYÁRNAK.

Vége a sugárnak;
Fogy a napfény és megnőnek az árnyak.
Hosszú az éj s oly rövid a nap,
Meg van olvasva minden pillanat!
Minden virágnak van aki kibetűzze
Minden titoknak, aki kitűzze,
Nekem virág már nem jutott, —
Volt egy pár titkom: sajna, megfejtettem,
És volt egy pár, mely sajna, megfejtetlen
Csak jött és elfutott.
A múltamat — elperzselé a nyár
Jövőmre — már a tél homálya vár;
És a jelen —
Bús őszi nap, bágyadt és fénytelen.

Tekintetem
Hidegen, kémlőn a távolba vetem,
Mikéntha várnék onnan valamit,
Az isten tudja, mit.
De meghúzódva ül minden madár,
S köröskörül üres a láthatár.
Az édes múltból néha mintha még
Egy elszakadt hang felhallatszanék,
Megrezzenek és odafigyelek
S egy pillanatra elönt a meleg.
De lehűt már a másik perc alatt
A Józanság és a Tapasztalat,
E két kiállhatatlan új barát,
Ki rámkötötte szorosan magát
S akiket akárhogy is gyűlölök,
Már nem tudok ellenni nélkülök.

Borúlni kezd —
Feketedik, komorodik az est
S a szürke, lomha felhő erre tart.
Mit hoz vajon? Oh hozna bár vihart,
Még egy utolsó, egy gátat bontó,
Villámló — dörgő nyári zivatart,
Olyant, amilyen járt itt azelőtt —
Ne ezt az ázós, ne ezt a fázós
Unalmas csúf — esőt!

S szitál szitál — minden panasz hiába,
Gyerünk be hát lázongni a szobába,
S míg odakünn, híg velején a sárnak
Szürke halandók köhécselve járnak,
Gyujtsunk szivarra, — kék fellege támad,
És vizsgálgassuk a füstkarikákat.

Oh hogy így kell látnunk a dús nyarat!
Hogy annyi — annyi kincséből, javából —
Mikor az ember végtére leszámol
És kiveti a kivetni valókat —
A megfakult tépett illúziókat, —
Végül csak ez a szivarfüst marad!

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

Az csak természetes volt, midőn Poroszországra terelődött a beszélgetés, Anna Pavlovna megkérte Borist, beszéljen gloga[i] útjáról, a porosz csapatok hadiszállásáról. Boris hév, indula[t] nélkül, tiszta, szabatos francia kiejtéssel beszélt sok érdekfeszitő dologról, az udvarról, a hadseregről, tárgyilagosan adá elő a látottakat s tartózkodott véleménye nyilvánitásától. Boris jó ideig a közfigyelem, közérdeklődés tárgya volt.

Anna Pavlovna megelégedetten konstatálta, hogy a ma esti meglepése általánosan örömmel fogadtatott.

A hallgatóság többi részénél is fokozottabb mértékben figyelt Helén. Többször önként kérdezősködött utazásának részleteiről s nagy részvéttel viseltetett a porosz hadsereg helyzete iránt. Az előadás befejeztével rendes mosolyával fordult feléje.

— Il faut absolument que vous venier me voir! — mondá titokzatos hangon! — Mardi entre les 8 et 9 heures. Vois me ferres grand plaisir.

Boris megigérte, hogy óhajának eleget tesz, s beszédbe akart elegyedni vele, midőn Anna Pavlovna azon ürügy alatt, hogy nagynénje beszélni óhajt véle, elszólitá.

— Nemde, ösmeri az urát? — kérdé Anna Pavlovna, miközben szemeit lezárva a Helénre mutatott. — Oh, oly bájos, szerencsétlen teremtés! Ne kérdezősködjék az uráról, fájdalmas emlékeket kelt benne.

V.

Pierre a szabadkőmüvesek egyesületébe lépése után nem sokára elutazott kiewi birtokaira, e birtokain volt rabszolgáinak zöme.

Megérkezése után maga elé hivatta jószágkormányzóit s tudatá velük elhatározását, akaratát. Megmagyarázta nekik, hogy haladék nélkül oly intézkedést kiván életbe hozni, mely a pórnépet felszabaditandja a rabszolgaság járma alól, addig is ne terheljék túl a parasztot követeléseikkel, asszonyok, gyermekek

egyáltalán nem kötelezhetők semminemű munka elvégzésére, testi fenyíték alkalmazása kerülendő, helyébe a figyelmeztetés lépjen, mindegyik birtokán iskolát, kórházat, menhelyet óhajt építtetni. Egyesek rémülettel hallgatták az ifjú gróf parancsait, mivel féltek, hogy nincs megelégedve az igazgatásukkal, sem a lopásukkal. Mások az ijedelem elmultával mulatságnak találták urok selypítését s hallatlan terveit. Egyiköknek örömet okozott a tény, hogy az ifju tulajdonossal beszélhettek, túlnyomó részök, az okosabbak, a főjószágkormányzóval élükön, az ifjú gróf beszédeiből megállapiták, miként kell az urakkal elbánni, ha célt akarnak érni. A főkormányzó nagy szánalommal viseltetett Pierre tervei iránt, s nem feledé annak hangoztatását egyszer sem, hogy a pénzügyi oldalt sem szabad tekintet nélkül hagyni, mely lehetőleg rosszul áll.

A Besuchov gróftól örökölt óriási vagyonnak és 500.000 rubelnyi jövedelmének daczára Pierre szegényebbnek érezte magát, mint akkor, midőn a boldogult gróftól 10000 rubelt kapott évenként. Összes birtokai után állami adó fejében 80.000 rubelt fizettek; 30.000 rubelt fizettek ki a hercegnők járadéka s a Moszkva melletti nyaraló karban tartása czimén. 15.000 rubelt az alkalmazottak fizetése emésztett fel s ennek megfelelő összeget emésztettek fel évenként a könyöradományok. 15.000 rubel volt a grófnő tartás dija; a felvett pénzekért évenként 70.000 rubel kamatot fizettek; egy megkezdett templom épitkezése 15.000 rubelt tett ki; a fennmaradó 100.000 rubelt elhasználták. Pierre nem tudott számot adni róla miként s minden évben ujabb kölcsönt kellett felvenniök. Évenként tűzkárokról, rosz termésről vagy valamelyes épitkezés, tatarozás, átalakitás szükséges voltáról számolt be a jószágigazgató. Ez okból találta Pierre saját ügyének rendezését első s legszentebb kötelességének — bárha a legcsekélyebb kedvet sem érzett hozzá.

Pierre naponként dolgozott birtokainak főkormányzójával, de sajátságos mód, ügyeit egy lépéssel sem vitte előre. Egyrészt a jószágigazgató helyezte a dolgokat a legrosszabb világitásba, figyelmeztetve Pierret a törlesztés szükségességéről, s egyes munkáknak a rabszolgák által való kivihetőségéről. Ezekről Pierre mit sem akart hallani. Pierre a rabszolgák felszabaditását sürgeté, a minek ellensulyozására a jószágkormányzó az adósságok törlesztését kivánta — a terv gyors kivitelére a kostonvi erdők, a folyómelléki termőföldek, a krimi birtok eladását javasolta, javaslatait, terveit, magyarázatait azonban annyi bonyodalommal, jogi kérdés-

sel, követeléssel, hozta összeköttetésbe, hogy Pierre belé zavarodott s csak ennyit mondott: igen, igen, cselekedjen legjobb belátása szerint. Az ifju grófnak semminemü üzleti tapasztalatai sem voljak s igy ügyeinek rendezését nem vezethette sajátkezüleg. A jószágigazgató természetesen azon volt, hogy Besuchovval elhitesse, miszerint az ügyletek reá nézve igen előnyösek de a jószágigazgatóra nyomasztó terhüek.

A nagyvárosban volt sok ösmerőse; s az ösmeretlenek is siettek megismerkedni a gazdag emberrel, a kormányzóság legnagyobb földbirtokosával, örömmel üdvözölték körükben. A páholyban bevallott fő szenvedelmét illető kisértések is oly csábosak voltak, nem tudott ellentálani. S ujbó', napok, hetek, hónapok teltek el Pierre életéből estélyekkel, vendéglátásokkal, reggelikkel s bálozással, nem maradt idő az elmélkedésre, akárcsak Pétervárott s a remélt uj élet helyett Pierre úgy élt, mint azelőtt, csak a környezete változott meg. A szabadkőmüvesek három főkötelességei közül egyet nem tartott meg, ennek tudatában volt: é ete nem volt az erkölcsösségnek mintaképe, holott minden szabadkőmüvesnek főkötelessége volt a hét törvény. Ezek közül kettővel nem birt megbarátkozni: az erkölcsösséggel s a meghalás vágyával. Vigaszát abban lelte, hogy a többi erény mind meg van benne: a felebaráti szeretet, az emberek helyzetének megjavitása s különösen a bőkezüség.

(Folytatjuk.)

DISZES ILLUSZTRÁLT ALBUM AZ AMATŐR januári száma, mely egyben karácsonyi ajándéka a pompás művészi fényképezési folyóiratnak. Közel ötven gyönyörü kép van benne, köztük nem egy kész szenzáció, így a József Ágost főherceg remek felvétele s Izabella főhercegasszony nagy képe, melyek már szinte nem is fotografiák, hanem festmények, olyan művészi kivitelűek. Hármat ezek közül a szöveg közt, egyet műmelléklet gyanánt közöl Az Amatőr, míg második műmellékletül gróf Forgách István nagyméretü figurális képe szolgál. Egyéb illusztrációi is meglepetésszámba mennek; így Esterházy Mihály gr. Junga Sebő százados, Szilárd Béla stb. stb. képei, valamint Kohlman Artúr dr. szerkesztő poétikus modern Madonnája. Szövegrészét legjobb aesthetikusaink irták, így: Hock János, Diener-Dénes József, Walter Pater, Halasy Andor, Szilágyi Jenő, Szilárd Béla stb., mig festőink közül a modernek legjobbjai: Grünwald Béla, Katona Nándor, Kernstock Károly és Vesztróczy szólalnak meg a művészi szinvonalú revue hasábjain. A külföldön is párját ritkitó újság ujévtől jelentkező előfizetői ingyen kapják meg ezt a diszes albumot, mely negyven nagy 4° oldalra terjed és az amatőr-fotografusoknak nélkülözhetetlen gyakorlati útmutatásokban is bővelkedik. Kivánatra a kiadóhivatal (Budapest, V., Honvédutca 10.) ingyen és bérmentve küld mutatványszámot.

Természettudomány.

A mélytengerek életjelenségei.

Irta: Chun Károly.

A legáltalánosabb tapasztalatunk az, hogy a pelagikus mélyszini fauna minden tengerben nagyon egyforma. Feltünően sok mélyszini halfaj közös lakója az Atlanti- és Indiai-Óceánnak. S ugyanezt mondhatnók a mélyszini lábasfejűekről, rákokról, Sagittákról és meduzákról. A mélyszint faunájában nehéz volna földrajzi régiókat különböztetni meg. Akárhány példával bizonyithatnók ez állitásunkat. S ha valamely fajt mostanáig csak egyes helyeken találunk, az inkább azok ritkaságának, mintsem helyhez kötöttségének tulajdonitandó. Idővel bizonyosan fel fogják őket találni minden oceánban.

A felszintlakó pelagikus állatok elterjedése nem ily egyöntetű, ha nem több különböző tényezőtől függ.

A felszín állat- és növényvilága különösen aszerint alakul, hogy milyen az illető helyen a felszín hőmérséklete, sótartalma és fajsuly a. Ezek pedig nem egyformák mindenütt, hanem helyek szerint változók. Ha hidegebb, vagy édesebb vizű tenger-tájból valamely melegebb, vagy sósvizű áramlatba megyünk át: azonnal feltűnik a felszini fauna és flóra változása.

Vannak azonban olyan fajok is, melyek csak időnként buknak fel a felszínre, mit sem törődve annak hőmérsékletével, sótartalmával vagy áramlataival. Ezek rendesen bizonyos évszakokban jönnek a felületre, ott hirtelen rajokká sokasodnak s aztán ismét eltünnek a sötét mélységben olyan gyorsan, ahogy jöttek. Mélyebben járó hálókkal máskor is feltalálhatjuk őket szórványosan. Ezeket a függélyes irányú fel- s alávándorlásokat napról-napra haladó hajónkon nem lehet úgy megfigyelni, mintha egy ugyanazon ponton hosszabb időt tölt a kutató. Az egy helyen működő megfigyelő pontosan kimutathatja, hogy melyik állat mikor s meddig száll alá, vagy naponként, avagy évenként hányszor emelkedik fel a felszínre.

Az Atlanti-Óceán meleg áramlatainak vidékén, a tél végén s tavasszal pompás, illatos úszó polyptelepek, syphonophorák rajai jelennek meg. A Kanári-szigeteknél például tömegekben jelenik meg ilyenkor a Crystallomya, hogy a felszínen alig van nálánál közönségesebb állat. Hanem már nyáron és ősszel hiába keresnők őket itt; a felszínen egyetlen egyet sem találnánk. De ha a vertikális hálót mélyebbre bocsátjuk, ott rátalálunk a Cristallomyára is.

A függélyes irányú vándorlások még azt is elősegitik, hogy a pelagikusan élő lények a tenger áramlataival elterjedjenek. Vagy a felületen, vagy a mélyben találkozhatnak oly áramlattal, mely őket egy

másik tengervidékre szállítja át. Ez magyarázza meg azt, hogy a felszínre koronként felbukó fajok némelyike majdnem kozmopolita: mindenütt elterjedt. Azt hihetnők például, hogy a Fokföldtől délre járó erős áramlatok megakadályozzák az atlanti fajoknak az áram ellen az Indiai-Óceánba való bevándorlását. De tévedünk. Az a felszíni áramlat csak azoknak a fajoknak akadály, amelyek sohasem hagyják el a felszínt; a mélyebbre is leszálló álcák, vagy érett egyének mindig találhatnak kedvezőbb áramot, mely őket új területre sodorja.

E függélyes vándorlásból megmagyarázhatjuk az északi és déli sarki állatvilág konvergenciáját, ha a fenéklakókét nem is, de a függélyesen vándorló felszíntlakókét igen.

A hidegvízü tengerek felszíni állatvilága merőben eltérő a melegvízű tengerekétől. Hogy míly meglepő hirtelenséggel változik a felszín planktonja a hideg vízterület határán, azt magunk tapasztaltuk amikor Bouvet-szigete felé haladtunkban az Agulhas-áramlat meleg vizéből a sarkvidék hideg területére átléptünk. A hőmérséklet hirtelen ugrásával egyszerre eltüntek mindazok az apró felszíni plankton-szervezetek, amelyekkel hónapok óta, napról-napra találkoztunk. Új élő világ került helyükbe s ez változatlan egyformaságban mindaddig tartott, míg Kerguelen és Szent-Pál közt át nem léptünk a meleg vizek zónájába.

A Délsarki-tenger planktonjában bámulatosan sokféle faj él, amelyek jó része csak a «Valdivia» útján lett ismeretessé. De ezek közt is nagyon sok hasonlít az északi plankton fajaihoz. Nem tagadható, hogy ha a fenéklakók közt nem is, de a két pólus lebegő mélyszintlakói közt teljesen azonos fajok is vannak, amelyek pedig sehol a kettő közt elterülő melegebb vízű tengerek tükrén meg nem élhetnek. Eddig is ismertünk egy nyilférget, a Sagitta hamatát, mely mindkét Jegestengernek lakója: de újabb példát is mondhatunk. Az északi-sarkvidék egyik szifós meduzáját, a Diphyes arctica-t a déli-sark közelében is feltaláltuk.

Ha csak a felszín faunáját vizsgálnók, megmagyarázhatatlan volna, miként kerültek ezek s talán még sok más faj egyik sarktól a másikhoz. De ha a mélyszíni rétegeket vizsgáljuk, megtaláljuk a magyarázatot. A sarki-tengerek felszíni planktonja nemcsak hogy leszáll koronként a mélybe, hanem a kedvező áramlatokkal az egyenlítőitengerek mélyebb, hidegvízü részébe is eljuthat, amint hogy ott fel is találtuk a sarki-plankton fajait. Igy aztán megvan a módja annak, hogy a forró öv meleg vizrétegei alatt, a hideg mélységben a két sark állatvilága kicserélődjék.

Szilády Zoltán dr.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

---

A „Jövendő“ e számához van mellékelve Bródy Sándor könyve a „SZINÉSZNŐK”-ről, amely minden előfizetőnek ingyen jár.

Úgy a régi, mint az új előfizetőknek az elkövetkező esztendőben is egy kötet új könyv jár ingyenesen és pedig a mostaninak a pendantja: „Szinészek és politikusok“ című.

A Jövendőre legcélszerűbb félévre előfizetni 6 koronával, de lehet negyedévre is 3 koronával.

Egyben kérjük amaz előfizetőinket, akik a karácsonyi postai torlódás, vagy egyéb okból nem kapják meg a könyvet rendes időre, figyelmeztessék a kiadóhivatalt egy levelező-lap útján.

Előfizetni lehet a „Jövendő“-re helyben és vidéken és nemcsak utalvány, postatakarékpénztár, de a könyvkereskedők, minden hírlapelárúsító és a dohánytőzsdék által is.

Tisztelettel

a „Jövendő“ kiadóhivatala,

Budapest, Lövölde-tér 1.

KIADÓ KÖNYVTÁRA

Gyűjtőknek minden három új előfizető után ingyenesen jár a „Jövendő“. Aki öt, bár negyedéves előfizetőt gyűjt, bérmentve és ingyen kapja meg Bródy Sándor egy új regényét, mely január elején kerül ki a sajtó alól.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

A PESTI NAPLÓ uj karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszű, külső kiállitásában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», uj és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló diszművel, melynek czime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma

A magyar festőművészet remekeinek gyönyörü foglalatja lesz ez a páratlanul álló díszmunka, a mely a magyar festés remekeit fogja felölelni a XVII. század nagy magyar festőitől, Kupeczkytől és Mányokytól kezdve egész a jelenkorig, amikor Munkácsy Mihály, zékely Bertalan, Lotz Károly, Benczur Gyula, Madarász Viktor és Zichy Mihály vezetésével hatalmas gárda szolgálja a magyar festőművészetet. A magyar irodalomban nincs még olyan mű, amely a magyar festőművészetet ilyen gazdagságban mutatja be. Ötven nagyszabású festményt szemeltünk ki, amelyet **ötven műlapon** mutatunk be a magyar mesteri kivitelű közönségnek. Az ötven műlap nagyrésze gyönyörű **sok színnyomású kép** lesz, olyan, mint a melyek a Vörösmarty-Albumot eseménynyé avatták a magyar könyvpiacon. Ezenkivül a magyar festőművészet történetét a könyvben elsőrendű esztétikusaink érdekes és népszerű előadásban fogják bemutatni. A szöveget számos festménynek a szöveg közé nyomott másolata fogja kisérni, úgy, hogy az ötven többszinnyomású műlappal együtt A Magyar Festőművészet Albuma a leggazdagabb és legdiszesebb albuma lesz a magyar festőművészetnek. A «Magyar Festőművészet Albumát» meg fogja kapni a Pesti Napló minden előfizetője, aki az év végéig, akár havonta is, de állandóan és megszakítás nélkül előfizető marad. Minden félreértés elkerülése végett azonban meg kell jegyeznünk, hogy azok az új előfizetők, akik az 1904. évre szóló előfizetésük fejében a Vörösmarty-Albumot megkapták, A Magyar Festőművészet Albumára csak úgy tarthatnak igényt, ha egy további egész évre előfizetnek.

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor., félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.